DE FRYSKE MARREN

Programmabegroting 2027
Meerjarenraming 2028-2030

Inhoudsopgave

Voorwoord....3
Begroting in 1 oogopslag....5
Kerngegevens....7
Leeswijzer....8
Programma 1. Bestuur en organisatie....9
Programma 2. Ruimte....17
Programma 3. Economie....42
Programma 4. Sociaal domein....52
Paragraaf Lokale heffingen....71
Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing....80
Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen....89
Paragraaf Financiering....97
Paragraaf Bedrijfsvoering....101
Paragraaf Verbonden partijen....109
Paragraaf Grondbeleid....115
Paragraaf Wet open overheid....117
Paragraaf Subsidies....119
Paragraaf Duurzaamheid....122
Financiële begroting....128
Gehonoreerde aanmeldingen....153
Niet gehonoreerde aanmeldingen....205
Bijlage 1 Kostendekkendheid tarieven....217
Bijlage 2 Beleidsindicatoren per programma....220
Bijlage 3 Berekening kengetallen....222
Bijlage 4 Financiële tabellen voormalige programma's 4 en 5....225

Voorwoord

Voor u ligt de begroting van gemeente De Fryske Marren voor het jaar 2027 en de meerjarenraming voor de jaren 2028 tot en met 2030.

Het opstellen van een begroting vraagt om een zorgvuldige afweging van ambities, maatschappelijke opgaven en financiële mogelijkheden. Tijdens dit proces kunnen ontwikkelingen op landelijk en lokaal niveau invloed hebben op de financiële positie van de gemeente. Zo zijn de financiële gevolgen van de Voorjaarsnota 2026 van het Rijk, zoals verwerkt in de meicirculaire 2026, meegenomen in deze begroting.

Totstandkoming begroting
Het coalitieakkoord vormt een belangrijke basis voor de keuzes en ambities in deze begroting. Bij het opstellen van de begroting heeft het college een integrale afweging gemaakt van de beleidsvoorstellen voor 2027 en de jaren daarna. Daarbij zijn de ambities uit het coalitieakkoord, de maatschappelijke opgaven en de beschikbare financiële middelen in samenhang bekeken.

Deze afweging heeft geleid tot een begroting waarin de benodigde investeringen gedaan moeten worden in de ontwikkeling van De Fryske Marren. Voor de uitvoering van het bestaande beleid en nieuw beleid zijn investeringen van bijna € 10,3 miljoen opgenomen.

Om de begroting voor 2027 sluitend te krijgen, is ervoor gekozen het surplus van onze vrije algemene reserve in te zetten. Daarnaast is vanaf 2028 een bezuinigingstaakstelling van € 5,7 miljoen opgenomen. Bij de begroting 2028 en verder zal het college concrete keuzes voorleggen aan de raad om deze taakstelling in te vullen. Op deze manier houden we grip op onze financiële positie en zorgen we ervoor dat de begroting ook structureel en reëel in evenwicht blijft.

Jeugdzorg
De financiering van de jeugdzorg blijft ook de komende jaren een belangrijk aandachtspunt. De financiële onzekerheid hierover is nog niet volledig weggenomen. Begin 2027 wordt de uitspraak van de commissie-Van Ark verwacht over de verhouding tussen de kosten van de jeugdzorg en de beschikbare middelen voor gemeenten. De uitkomsten hiervan kunnen gevolgen hebben voor de financiële positie van gemeenten. We volgen de ontwikkelingen nauwlettend en spelen waar nodig in op nieuwe inzichten. Daarbij blijven we ons inzetten voor goede en passende jeugdzorg voor onze inwoners.

Samenvoeging van twee beleidsprogramma's
In de beleidsagenda Sociaal Domein De Fryske Marren 2026-2032 zijn de doelstellingen thematisch gegroepeerd in vier beleidskaders. Deze beleidskaders hebben betrekking op zowel het beleidsprogramma Leefbaarheid en Onderwijs als het beleidsprogramma Sociaal Domein.
Om de samenhang tussen deze onderwerpen beter zichtbaar te maken en de beleidsagenda overzichtelijker te presenteren, zijn beide beleidsprogramma's in deze begroting samengevoegd tot één beleidsprogramma: Sociaal Domein. Hiervoor wordt de financiële verordening nog aangepast.

Financieel toezicht
Met deze begroting voldoen we aan de voorwaarden van onze eigen financiële verordening en aan de voorwaarden voor het gewenste repressieve toezichtregime van de provincie. Dit betekent dat we onze financiële huishouding op orde hebben en binnen de geldende financiële kaders werken.

We blijven investeren in een sterke, leefbare en sociale gemeente en houden tegelijkertijd oog voor een gezonde en toekomstbestendige financiële positie.

Voor de jaren daarna maken we bewuste keuzes om de taakstelling van € 5,7 miljoen in te vullen en de begroting structureel en reëel in evenwicht te houden. Zo blijven we financieel verantwoord en toekomstgericht werken aan een gemeente waarin inwoners prettig kunnen wonen, werken en leven.

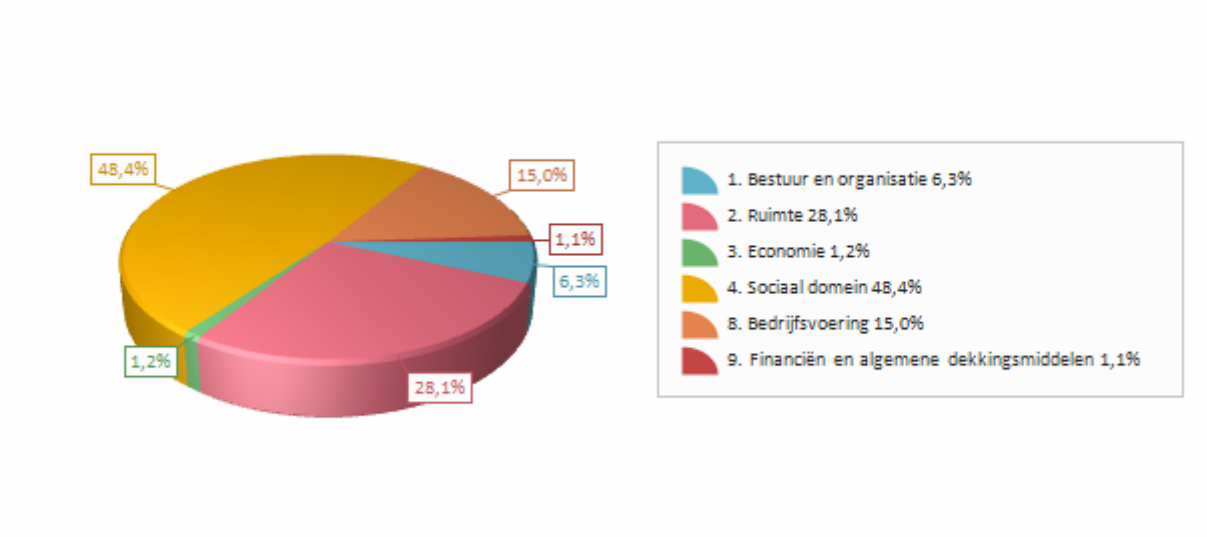
College van burgemeester en wethouders

Begroting in 1 oogopslag

In dit hoofdstuk wordt getoond waar het geld van gemeente De Fryske Marren aan wordt besteed en waar het geld vandaan komt.

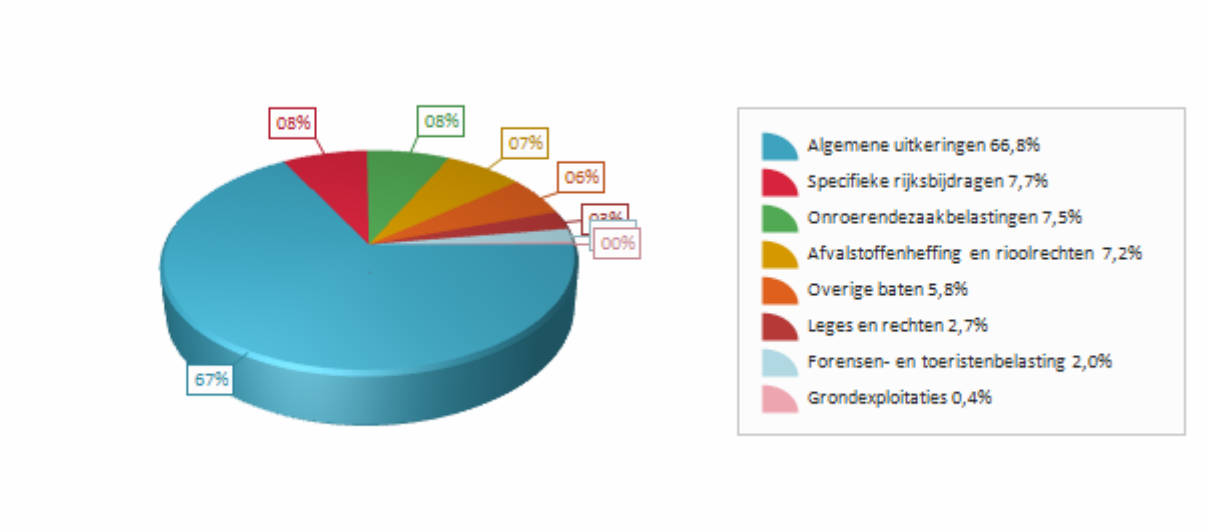
Waar wordt het geld aan besteed?
De exploitatie uitgaven van de gemeente zijn verdeeld naar vier programma's. Daarnaast is er een post Financiën en algemene dekkingsmiddelen. Onderstaande tabel geeft een beeld van de totale uitgaven.

Lasten per programma	Bedrag (x € 1.000)	Percentage
1. Bestuur en organisatie	11.993	6,3%
2. Ruimte	53.627	28,1%
3. Economie	2.285	1,2%
4. Sociaal domein	92.494	48,4%
8. Bedrijfsvoering	28.673	15,0%
9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen	2.016	1,1%
Totaal	**191.086**	**100,0%**

Waar komt het geld vandaan?
De baten van gemeente De Fryske Marren kunnen op basis van een aantal categorieën worden ingedeeld. De baten zijn in de rest van deze programmabegroting onderverdeeld naar de verschillende programma's. Onderstaande tabel geeft een beeld van de baten per categorie van gemeente De Fryske Marren.

Soort baten	Bedrag	Percentage
Algemene uitkeringen	125.392	66,8%
Specifieke rijksbijdragen	14.383	7,7%
Onroerendezaakbelastingen	14.097	7,5%
Afvalstoffenheffing en rioolrechten	13.425	7,2%
Overige baten	10.943	5,8%
Leges en rechten	5.049	2,7%
Forensen- en toeristenbelasting	3.702	2,0%
Grondexploitaties	729	0,4%
Totaal	**187.720**	**100,0%**

Het verschil tussen de baten en lasten zijn de mutaties in de reserves en het begrotingssaldo (zie hoofdstuk 1.3 van de financiële begroting).

Kerngegevens

Sociale structuur	Gegevens per 1-1-2026
Aantal inwoners (in aantallen)	
• 0 t/m 17 jaar	9.585
• 18 t/m 74 jaar	36.236
• 75 jaar en ouder	6.432
Totaal aantal inwoners	**52.253**
Bijstandsontvangers	662
Inwoners met migratieachtergrond	2.392
Aantal bedrijfsvestigingen	7.930

Fysieke structuur	Gegevens per 1-1-2026
Oppervlakte gemeente (in hectare)	
• Binnenwater	6.725
• Buitenwater	13.094
• Land	35.091
Totaal oppervlakte gemeente	**54.910**
Aantal wooneenheden	
• Woonruimten	25.782
Totaal aantal wooneenheden	**25.782**
Lengte wegen en watergangen (in kilometers)	
• Wegen	855
• Waterwegen	74
• Rioleringen	733
Oppervlakte groen (in m2)	
• Stedelijk groen	2.700.000
• Landschappelijk groen	5.300.000

Financiële structuur	per inwoner	Totaal 2027 (x € 1.000)
Exploitatie		
• Uitgaven	3.657	191.086
• Inkomsten	3.593	187.720
Opbrengst belastingen en heffingen		
• Onroerende zaakbelastingen	270	14.097
• Afvalstoffenheffing	130	6.784
• Rioolrechten	124	6.481
Algemene uitkering uit het Gemeentefonds	2.400	125.392
Balans ultimo begrotingsjaar		
• Eigen vermogen	497	25.971
• Voorzieningen	325	16.991
• Vaste schulden	1.389	72.605

Leeswijzer

In deze leeswijzer beschrijven we voor u de opbouw van de Programmabegroting 2027 (inclusief de meerjarenramingen 2028-2030). Het Besluit begroten en verantwoorden provincies en gemeenten (BBV) schrijft de gemeente een indeling van de programmabegroting voor.

Uitgangspunten begroting
In de beleidsagenda sociaal domein De Fryske Marren 2026-2032 zijn de doelstellingen thematisch gegroepeerd in een viertal beleidskaders. Deze beleidskaders zijn ook gehanteerd in het Coalitieakkoord Mei-inoar op koers en hebben betrekking op zowel beleidsprogramma 4 Leefbaarheid en onderwijs als beleidsprogramma 5 Sociaal Domein. Daarom zijn deze 2 beleidsprogramma's in deze begroting samengevoegd tot één beleidsprogramma: programma 4 Sociaal Domein. Onderdeel e. wat mag het kosten bij programma 4 wordt gepresenteerd op basis van het nieuwe programma 4 en de daarbij behorende productgroepen. Ter informatie zijn in bijlage 4 de financiële tabellen op basis van de oude programma's 4 en 5 en bijbehorende productgroepen nog opgenomen.

De financiële consequenties van de gehonoreerde aanmeldingen bij de begroting 2027 zijn meegenomen in de financiële begroting.

Opbouw begroting
De opbouw van de programma's 1 t/m 4 in deze begroting 2027 is conform voorgaande jaren:

a. hoofddoelstelling programma (missie)
b. actuele context en ontwikkelingen
c. wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen (doelstellingen, SDG's, resultaten en concrete acties)
d. verbonden partijen
e. wat mag het kosten
f. kaderstellende beleidsstukken

Het onderdeel beleidsindicatoren presenteren we in een afzonderlijke bijlage. De rubricering van de beleidsindicatoren is per programma. Deze informatie is ook te verkrijgen via de site waarstaatjegemeente.nl.

Een andere dwarsdoorsnede van de begroting 2027 is weergegeven in de (verplichte) paragrafen. In de financiële begroting wordt ingegaan op de financiële situatie van de gemeente en wordt de opbouw van het financieel meerjarenperspectief weergegeven. De opbouw van het hoofdstuk is gelijk aan andere jaren.

De kerngegevens van onze gemeente, onderverdeeld in sociale, fysieke en financiële structuur zijn opgenomen voor in deze begroting.

Duurzame Ontwikkelingsdoelen
De Duurzame Ontwikkelingsdoelen (SDG's) zijn 17 wereldwijde doelen opgesteld door de Verenigde Naties om tegen 2030 een duurzamere en rechtvaardigere wereld te creëren. In deze begroting zijn conform voorgaande begrotingen de SDG's gekoppeld aan de doelstellingen. Hierdoor wordt er op een laagdrempelige manier inzicht gegeven in de integrale afwegingen aangaande de verschillende (beleids)doelstellingen.

Programma 1. Bestuur en organisatie

a. Hoofddoelstelling

Besturen kun je niet alleen; hiervoor is verbinding nodig tussen de gemeenschap, de gemeenteraad, het college en de gemeentelijke organisatie. Een goede samenwerking staat hierbij voorop en is belangrijk bij de uitvoering van onze taken. We wonen en werken in een gemeente met veel mogelijkheden. Waar je volop de ruimte hebt en krijgt; om te ondernemen, te wonen en om je te vermaken. We hebben oog voor de mensen om ons heen en vinden dat iedereen mee moet kunnen doen. Met als doel om De Fryske Marren samen nog kleurrijker, nofliker en actiever te maken.

b. Actuele context en ontwikkelingen

Organisatieontwikkelingen
In 2027 zetten we stappen voorwaarts met onze ontwikkelopgaven om de organisatie nog sterker en toekomstbestendiger te maken.

We investeren in strategische personeelsplanning, zodat we menselijk kapitaal nog doelgerichter in kunnen zetten. Hierdoor verbinden we organisatiedoelen, teamontwikkeling en personele inzet op een manier die werkt voor iedereen. Ook brengen we de span of control verder op orde, zodat teams voldoende ruimte en aandacht krijgen voor sturing en begeleiding. Daarnaast zetten we de vernieuwde gesprekscyclus door, die structurele sturing biedt voor prestaties, ontwikkeling en gedrag.

De bedrijfsvoering blijft zich ontwikkelen onder centrale regie. We bouwen voort op de stappen die we in 2026 hebben gezet en zetten de plannen die hieruit voortkomen verder uit, met oog voor de specifieke behoeften en uitdagingen van elk team.

Ook op het gebied van werving, selectie, onboarding en leren en ontwikkelen zetten we in op groei. We versterken onze aanpak om talent aan te trekken en te behouden, met onder meer actieve werving en een doordacht onboardingsprogramma. Nieuwe medewerkers en doorstromers krijgen een halfjaar begeleiding, inclusief een buddy, zodat ze snel thuis zijn in de organisatie. Daarnaast stimuleren we loopbaanontwikkeling en doorstroom met praktische interventies, zodat medewerkers zich kunnen blijven ontwikkelen en groeien binnen De Fryske Marren.

Een toegankelijk bestuur
Er is behoefte aan een goede samenwerking tussen de gemeenteraad, het college en de gemeentelijke organisatie zowel in het contact met onze inwoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers. We blijven hieraan werken en zetten stapsgewijs verdere verbeteringen door.

Bestuurlijke vernieuwing
Voor het realiseren van deze doelstelling is transparante en open communicatie een belangrijke voorwaarde. In diverse overlegstructuren is permanent aandacht voor de onderlinge samenwerking tussen raad en college. Het verbeteren van het vergadermodel in combinatie met goede informatievoorziening voor besluitvorming dragen daaraan bij en worden in deze nieuwe raadsperiode door de werkgroep vergaderstructuur verder opgepakt.

Inwonersparticipatie in de gemeentelijke democratie
De doorontwikkeling van inwoners- en overheidsparticipatie blijft actueel. We blijven investeren in het verbeteren van de kwaliteit en toegankelijkheid van participatieprocessen. Daarbij is een toolbox ontwikkeld die het voor externen eenvoudiger maakt om participatie op een toegankelijke manier vorm te geven voor onze inwoners. Deze toolbox bevat praktische hulpmiddelen en richtlijnen waarmee inwoners actief kunnen deelnemen aan besluitvormingsprocessen.

Daarnaast zetten we vervolgstappen in de doorontwikkeling van Wikselwurk. Daarbij benutten we de geleerde lessen uit eerdere trajecten om scherper te sturen op wat werkt, en waar verbetering nodig is. Onze medewerkers faciliteren we met hulpmiddelen en handvatten om participatie effectiever en gerichter in te zetten, passend bij de context en het doel van het proces.

Jongerenparticipatie vraagt om een andere aanpak
In 2027 gaan we verder met het uitvoeringsprogramma van jongerenparticipatie. Dit vindt plaats in samenwerking met Tienskip, de raadswerkgroep jeugd, scholen en maatschappelijke organisaties.
De raadswerkgroep jeugd heeft als doel jongeren actief bij de lokale politiek te betrekken, samen met scholen en maatschappelijke organisaties. Eén van de aandachtspunten daarbij is om de rol van jongeren in het meepraat- en meebeslisproces bij gemeentelijke thema's te verbeteren. Dit gebeurt door het organiseren van projectdagen voor jongeren van het voortgezet onderwijs. Leerlingen van basisscholen brengen een klassenbezoek aan de gemeenteraad. Bij verdere uitwerking van onze werkwijze Wikselwurk voor medewerkers, besteden we in de participatieaanpak apart aandacht aan de vraag hoe we jongeren bij gemeentelijke thema's te betrekken.

Dienstverlening
De gemeentelijke dienstverlening vanaf 2027 wordt bepaald door drie dominante bewegingen: verregaande digitalisering, collectieve aanpak van AI en digitale veiligheid, en dienstverlening die beter aansluit op inwoners en maatschappelijke opgaven. We zijn bezig met een evaluatie en deze verwachten we in het laatste kwartaal van 2026 af te ronden.

Communicatie
In 2027 zorgen we ervoor dat onze informatievoorziening naar inwoners en andere betrokkenen verder wordt verbeterd. Dit doen we door het optimaliseren van onze communicatiekanalen, zoals de website, social media, het gemeentekatern en de digitale nieuwsbrief. Hierdoor wordt het bereik van onze berichtgeving vergroot.
In onze berichtgeving hebben wij oog voor zowel inhoud en toon, als ook voor de visuele aantrekkelijkheid. Dit past bij de uitgangspunten van onze communicatiestrategie 'Us gesicht', waarbij het vergroten van de (ver)binding en het vertrouwen de doelstelling is.

Informatieveiligheid
Cyberbeveiliging en wetgeving
De Cyberbeveiligingswet (Cbw), de Nederlandse uitwerking van de Europese NIS2-richtlijn, is medio 2026 in werking getreden. Deze wet stelt aan gemeenten en andere vitale organisaties hogere eisen om hun digitale weerbaarheid te versterken.

Waar eerdere wetgeving vooral gericht was op organisatorische beheersmaatregelen, stelt de Cyberbeveiligingswet zwaardere eisen op het gebied van risicomanagement, incidentrespons, rapportageverplichtingen en toezicht. Ook de beveiliging van de toeleveringsketen valt hieronder: we moeten aantoonbaar grip hebben op de digitale veiligheid van onze leveranciers.

Voor onze organisatie verschuift de focus in 2027 van implementatie naar het aantoonbaar voldoen aan de wettelijke verplichtingen. Dit vraagt om structurele inzet van personeel en middelen, zowel op strategisch als operationeel niveau, onder meer voor leveranciersmanagement en de beveiliging van operationele technologie (OT). Daarbij zoeken we nadrukkelijk aansluiting bij landelijke initiatieven en samenwerkingen via de VNG en de Informatiebeveiligingsdienst (IBD).

c. Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

1.1 Bestuur

Toekomstvisie

Doelstelling:
De meerjarenvisie ‘Brede welvaart voor De Fryske Marren, visie tot voorbij 2030’ geeft kleuring aan het te ontwikkelen beleid voor de toekomst.

Resultaat:
Brede welvaart wordt structureel geïntegreerd in ons beleid en dagelijks werk, zodat we meer waarde creëren voor het welzijn van inwoners, nu en later.

Actie:
- We zorgen voor de doorontwikkeling van de werkprocessen in alle beleidsteams, zodat brede welvaart en de SDG's een vanzelfsprekend onderdeel zijn bij het stellen van doelen, het bepalen van indicatoren en het maken van afwegingen. Dit helpt ons om keuzes te maken die bijdragen aan het dagelijks leven en de toekomst van onze inwoners.
- Kennisdeling over brede welvaart. We organiseren regelmatig regiekamer leefomgeving waar collega’s ervaringen delen over de toepassing van brede welvaart en SDG’s. Zo versterken we de samenhang tussen beleidsterreinen en zorgen we voor integrale oplossingen die beter aansluiten bij wat inwoners nodig hebben.

Bestuurlijke vernieuwing

Doelstelling:
Er is behoefte aan een goede samenwerking tussen de gemeenteraad, het college en de gemeentelijke organisatie zowel in het contact met onze inwoners, maatschappelijke organisaties en ondernemers. We blijven hieraan werken en zetten stapsgewijs verdere verbeteringen door.

Resultaat:
Een transparante en open communicatie.

Actie:
- We hebben in diverse overlegstructuren permanent aandacht voor de verbetering van de onderlinge samenwerking tussen raad, college en organisatie. In diverse overlegstructuren is permanent aandacht voor de onderlinge samenwerking tussen raad en college. Het verbeteren van het vergadermodel in combinatie met goede informatievoorziening voor besluitvorming.

Communicatie en Wikselwurk; De Fryske Marrenlijn voor inwoners- en overheidsparticipatie

Doelstelling:
We vinden een goede samenwerking met onze inwoners en ondernemers belangrijk en willen geen belangrijke besluiten nemen, zonder te weten hoe onze inwoners hierover denken.

Resultaat:
De manier waarop we inwoners betrekken bij nieuw beleid en projecten sluit aan bij de behoefte van inwoners.

Actie:
- We werken de doorontwikkeling van Wikselwurk verder uit op basis van de evaluatie: we verbeteren de toolbox en ondersteuningsinstrumenten en versterken kennis en vaardigheden in de organisatie. Op basis van de verkenning uit 2026 geven we een vervolg aan de mogelijke inzet van een digitaal participatieplatform.

Jongerenparticipatie

Doelstelling:
Jongeren meer betrekken bij gemeentelijke thema's om hun bewustwording op het functioneren van ons bestuur te vergroten.

Resultaat:
Meer jongeren bereiken en hen kennis laten maken met de gemeente. Dit doen we langs de lijnen van jeugdparticipatie, waarbij we jongeren actief betrekken bij onderwerpen die hen raken en ruimte geven voor hun stem.

Actie:
- We voeren het jongerenparticipatiebeleid uit, samen met Tienskip: we zoeken naar passende manieren om met jongeren in contact te komen en sluiten daarbij waar mogelijk aan bij scholen, zodat jongeren kunnen meedenken over beleidsthema's die hen direct raken.

Doorontwikkeling gemeentelijke organisatie

Doelstelling:
We streven naar een toekomstbestendige organisatie die wendbaar reageert op maatschappelijke, technologische en bestuurlijke ontwikkelingen, met een evenwichtige en financieel verantwoorde balans tussen ambities, capaciteit en middelen.

Resultaat:
In 2027 is onze organisatie wendbaarder, toekomstbestendiger en effectiever, met heldere kaders, en meer passende ondersteuning en ontwikkelingsmogelijkheden voor medewerkers en managers.

Actie:
- We werken in 2027 planmatig en/of methodisch aan de (door)ontwikkeling van:
  - Arbeidsmarktbeleid, werving en selectie.
  - Strategische personeelsplanning
  - Bedrijfsvoering

- Datagedreven werken
- Projectmatig werken
- Onboarding, doorstroom, leren en ontwikkelen
- Organisatiejaarplan, teamplannen en voortgangsgesprekken
- De herijkte gesprekscyclus
- Het continu wegen van taken (afwegingskader)
- Veilige dienstverlening

Verbonden partijen

Doelstelling:
Zicht houden op de adequate uitvoering van bij verbonden partijen ondergebrachte gemeentelijke taken door implementatie van de Nota verbonden partijen 2026-2030.

Resultaat:
Wij blijven scherp op tijdige en gerichte voortgangsinformatie op onze doelstellingen vanuit onze verbonden partijen, zodat we in staat zijn op het juiste moment de raad keuzes voor te leggen ten aanzien van (bij)sturing, verantwoording en evaluatie in samenwerking met de andere deelnemers.

Actie:
- We geven uitvoering aan de nieuwe nota verbonden partijen gemeente De Fryske Marren 2026-2030.

1.2 Dienstverlening en communicatie

Dienstverlening

Doelstelling:
Doorontwikkeling van onze dienstverlening in lijn met onze vijf leidende principes voor dienstverlening.
Onze 5 leidende principes voor onze dienstverlening zijn:
1. Onze inwoners staan centraal;
2. Onze dienstverlening verloopt maximaal digitaal;
3. Onze dienstverlening is eenvoudig en duidelijk;
4. Onze dienstverlening is persoonlijk;
5. We zijn transparant en betrouwbaar.

Resultaat:
Op basis van onze leidende principes voor dienstverlening, leggen we organisatie brede basisafspraken vast die duidelijk maken wat inwoners kunnen verwachten en waarop we intern kunnen bijsturen om de kwaliteit van de dienstverlening hoog te houden.

Actie:
- Meer digitale dienstverlening; Voor eind 2027 willen we 50% van alle aanvragen digitaal ontvangen én ook volledig digitaal afhandelen.
- Voor nieuwe medewerkers wordt in het onboarding programma uitleg gegeven over de leidende principes en de basisafspraken dienstverlening.
- Onze processen richten we in vanuit inwonersperspectief, hiervoor maken we gebruik van structureel klantbelevingsonderzoek, klantreizen en of input ingewonnen via ons inwonerspanel;
- De MijnDeFryskeMarren (MijnDFM) portaal ontwikkelen wij door conform de VNG Mijn Services bouwstenen zoals ontwikkeld binnen Common Ground. Dit zorgt voor transparante dienstverlening.
- Wij zorgen voor de doorontwikkeling van het zaak- en procesgericht werken wat randvoorwaardelijk is voor een goede inrichting van MijnDFM en voor het bieden van een goed klantbeeld.

- Wij zorgen voor de doorontwikkeling van eDiensten voor o.a. Burgerzaken en Belastingen. Dit betreft klantgerichte dienstverlening die altijd, overal en op iedere device beschikbaar is. Wat het gemak van online aanvragen verhoogt.

Frysk taalbelied

Doelstelling:
Wy fiere it ambisjeuze en aktive Frysk taalbelied út en fersterkje dêrmei de posysje, it brûken en de sichtberens fan it Frysk yn De Fryske Marren.

Resultaat:
De ried hat yn maart 2025 it Fryske taalbelied foar de perioade 2025-2028 fêststeld. Op basis fan dit belied is in útfieringsplan opsteld mei konkrete doelen, aksjes en prioriteiten. Dit plan foarmet fan 2026 ôf de basis foar de útfiering fan it taalbelied en draacht by oan it fersterkjen fan de posysje en sichtberens fan it Frysk yn de gemeente.

Actie:
- Wy jouwe útfiering oan it útfieringsplan en realisearje de dêryn opnommen aksjes en maatregels.

1.3 Openbare orde en veiligheid

Openbare orde en veiligheid

Doelstelling:
We willen de lokale veiligheid in onze gemeente tenminste op hetzelfde niveau houden of verbeteren.

Resultaat:
In 2027 werken we aan de gestelde koers uit het meerjarenbeleidsplan integrale veiligheid 2024-2027.
We zetten in op het veilig houden van onze gemeente, vanuit de gemeente adviseren we inwoners, bedrijven en verenigingen over verschillende veiligheidsvraagstukken. Daarnaast zetten we intern in op het herkennen van ondermijning en werken we aan het versterken van de verbinding tussen zorg en veiligheid.

Actie:
- Op basis van de vastgestelde uitvoeringsplannen veiligheid, ondermijning en digitale weerbaarheid pakken we de volgende acties op:
  - we zetten in op een weerbare organisatie en samenleving, tegen ondermijnende criminaliteit;
  - we zetten in op het bevorderen van de digitale weerbare samenleving;
  - we zetten in op een goede verbinding tussen het zorg- en veiligheidsdomein;
  - we zetten meer in op jeugd en cybercrime;
  - we werken aan versterking van de interne en externe samenwerking;
  - we werken aan de voorbereiding van het thema weerbaarheid en veerkracht voor langdurige uitval van de dienstverlening.

d. Verbonden partijen

Veiligheidsregio Fryslân (veiligheid)

In dit hoofdstuk staat een toelichting op de ontwikkelingen vanuit de discipline Veiligheid. Een toelichting op de voortgang van Gezondheid staat in programma 4.

Doelstelling

De Veiligheidsregio Fryslân draagt bij aan een veilig en gezond Fryslân. Het streven is het voorkomen en beperken van incidenten, of het nu gaat om branden, infectieziekten of crises.

Ontwikkelingen

De speerpunten voor 2027 ten aanzien van Crisisbeheersing en Brandweer zijn vastgelegd in de Programmabegroting 2027 van de VRF. De VRF stelt in 2027 een nieuwe meerjarenkoers 2027-2030 op. In het Jaarverslag 2027 en de Jaarrekening 2027 legt de VRF hierover verantwoording af.

e. Wat mag het kosten?

Bedragen € 1.000

1. Bestuur en organisatie	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten						
1.1 Bestuur	-4.082	-3.189	**-3.276**	-3.276	-3.276	-3.276
1.2 Dienstverlening en communicatie	-2.217	-3.086	**-3.427**	-3.249	-2.847	-2.847
1.3 Openbare orde en veiligheid	-5.510	-5.998	**-5.290**	-5.290	-5.290	-5.331
Totaal Lasten	**-11.809**	**-12.273**	**-11.993**	**-11.815**	**-11.413**	**-11.454**
Baten						
1.2 Dienstverlening en communicatie	1.120	975	**1.097**	948	478	478
1.3 Openbare orde en veiligheid	36	36	**36**	36	36	36
Totaal Baten	**1.156**	**1.011**	**1.133**	**984**	**514**	**514**
Saldo van baten en lasten	**-10.653**	**-11.262**	**-10.860**	**-10.831**	**-10.899**	**-10.940**
Stortingen	-	-	**-**	-	-	-
Onttrekkingen	141	334	**-39**	-68	-	-
Mutatie reserves	**141**	**334**	**-39**	**-68**	**-**	**-**
Resultaat	**-10.512**	**-10.928**	**-10.899**	**-10.899**	**-10.899**	**-10.940**

Bedragen € 1.000

1.1 Bestuur	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	begroting 2030
Lasten						
1.1.1 Gemeenteraad	-1.437	-1.562	**-1.584**	-1.584	-1.584	-1.584
1.1.2 Burgemeester en wethouders	-2.630	-1.597	**-1.662**	-1.662	-1.662	-1.662
1.1.3 Bestuurlijke samenwerking	-4	-11	**-12**	-12	-12	-12
1.1.4 Bezwaar en beroep	-10	-18	**-18**	-18	-18	-18
Totaal Lasten	**-4.082**	**-3.189**	**-3.276**	**-3.276**	**-3.276**	**-3.276**
Saldo van baten en lasten	**-4.082**	**-3.189**	**-3.276**	**-3.276**	**-3.276**	**-3.276**

f. Kaderstellende beleidsstukken

Naam beleidsstuk	Korte inhoud	Vaststellingsjaar/looptijd
Integraal veiligheidsplan 2024-2027	Kaderstellend document voor het veiligheidsbeleid. Hierin zijn naast de reguliere veiligheidsthema's ook ontwikkelthema's opgenomen, die de komende beleidsperiode extra aandacht vragen.	Vastgesteld maart 2024 voor de periode 2024-2027
Wikselwurk, beleid inwoners- en overheidsparticipatie	Beleid op het gebied van zowel inwoners- als overheidsparticipatie, inclusief zowel een kompas (handvaten) voor medewerkers als een kompas voor de samenleving. Toolbox met werkvormen en inzet van een gesprekspool.	Vastgesteld op 1 juni 2022 voor de periode 2022-2026
Fries taalbeleid	Met nieuw, ambitieus en actief taalbeleid willen we de Friese taal, cultuur en identiteit stimuleren en steviger verankeren in onze samenleving en organisatie.	Vastgesteld op 11 maart 2025 voor de periode 2025-2028
Visie dienstverlening. ‘Tsjinstferliening De Fryske Marren' 2022-2026	Hierin is een eigentijdse visie op dienstverlening beschreven voor De Fryske Marren, waarbij het inwonersperspectief centraal staat en we inspelen op de technologische ontwikkelingen. Uitwerking volgt in een actieplan.	Vastgesteld op 22 juni 2022, voor de periode 2022-2026
Communicatiestrategie	De gemeentelijke communicatiestrategie is vastgesteld. In de dienstverleningsvisie 2022 is een hoofdstuk communicatie opgenomen. We leggen een verbinding tussen het communicatiebeleid, de dienstverleningsvisie en het Wikselwurkbeleid.	Vastgesteld op 16 juli 2024 voor de periode 2024-2029
Toekomstvisie De Fryske Marren	Brede Welvaart voor De Fryske Marren, visie tot voorbij 2030. De ‘sustainable development goals’ zijn onderdeel van deze visie en het stuk geldt als leidraad voor toekomstige beleidsstukken.	Vastgesteld op 1 juni 2022
Algemeen plaatselijke verordening 2024	Dit verhaal dragen we uit in diverse uitingen zoals advertenties, teksten, vacatures en blijft onze leidraad.	Vastgesteld 29 november 2023
Evenementenbeleid De Fryske Marren	In 2025 verwachten we met een integraal evenementenbeleid te starten, welke vervolgens Q2 2026 wordt vastgesteld.	Verwachte vaststelling Q4 2026

Programma 2. Ruimte

a. Hoofddoelstelling

De Fryske Marren kent een grote diversiteit aan landschappen. Van grote open ruimten met de meren tot de beslotenheid van de bossen. Bij plannen vormen de landschappelijke waarden de basis. Daarbij vormen de drie opgaven van de omgevingsvisie de basis:
1. gezond en vitaal platteland
2. goed wonen en leven voor iedereen in het bebouwd gebied
3. naar duurzame energie en mobiliteit in een toekomstbestendige economie.

Ontwikkelingen moeten mogelijk blijven, maar in balans met de ecologische en landschappelijke kwaliteit.

b. Actuele context en ontwikkelingen

Omgevingswet
Op 1 januari 2024 is de Omgevingswet (Ow) in werking getreden. Net als andere gemeenten bevinden wij ons nog in een fase van transitie naar het werken in overeenstemming met de Omgevingswet. Dit betekent werken aan de kerninstrumenten omgevingsvisie, omgevingsprogramma's, omgevingsplan en omgevingsvergunningen volgens de beleidscyclus. Deze transitie Ow loopt door tot 2032. We gaan de beleidscyclus verder vormgeven door integraal te werken, een intake- en omgevingstafel in te richten en de ICT-architectuur verder te ontwikkelen.

Omgevingsvisie
In de omgevingsvisie leggen we de strategische kaders voor de fysieke leefomgeving en de koers voor de lange termijn vast. De omgevingsvisie voor De Fryske Marren is in 2022 door de gemeenteraad vastgesteld. In 2026 vindt een beleidsneutrale actualisatie van de omgevingsvisie plaats, zodat de omgevingsvisie alle vereiste thema's bevat, actueel is en voldoet aan de digitale standaarden van de Omgevingswet. Bij een beleidsneutrale actualisatie nemen we alleen eerder vastgesteld strategisch beleid op, waarbij al participatie heeft plaatsgevonden. Om het stelsel van het omgevingsbeleid actueel te houden zal er jaarlijks een actualisatie van de omgevingsvisie plaatsvinden. Hiervoor is geen uitgebreid participatietraject nodig. In 2028 zal er een uitgebreide actualisatie van de omgevingsvisie (1 keer per 4 jaar) plaatsvinden met inwoners, college en de gemeenteraad, die gericht is op een richtinggevende koers voor de lange termijn richting 2050. Daarvoor is ook een planMilieuEffectRapportage (planMER) nodig.

De provincie werkt aan de Provinciale Omgevingsvisie (POVI). Begin 2026 was de inspraak op de ontwerp-omgevingsvisie. Daar hebben we onze zienswijze op gegeven. Naar verwachting stellen provinciale staten dit jaar de omgevingsvisie vast.

Omgevingsprogramma's
De Omgevingswet vraagt om een programmatische aanpak van maatschappelijke opgaven in de fysieke leefomgeving. Omgevingsprogramma's helpen gemeenten met het vertalen van de ambities uit de omgevingsvisie naar concrete doelen, maatregelen en planning binnen de beleidscyclus.
Daarom zijn we in 2026 gestart met programma's. Dit zijn visievormende programma's (zoals een strategisch kader of verkenning) of uitvoeringsgerichte programma's (met maatregelen, planning en uitvoering). Participatie vooraf is belangrijk. Het monitoren en evalueren van omgevingsbeleid is ook van belang.
Een omgevingsprogramma kan thematisch of gebiedsgericht van aard zijn. Voorbeelden van thematische programma's zijn: een omgevingsprogramma mobiliteit, omgevingsprogramma volkshuisvesting, omgevingsprogramma warmte, omgevingsprogramma erfgoed, omgevingsprogramma duurzaamheid. Een voorbeeld van een gebiedsprogramma is het Omgevingsprogramma Waterfront Lemmer. Een

omgevingsprogramma kan een visiedeel bevatten als ook een nadere motivering bevatten voor het opnemen van regels in het omgevingsplan. In een gering aantal gevallen is een planMER nodig, waarvoor ook het college bij omgevingsprogramma's het bevoegd gezag is.
Het college is vanuit de Omgevingswet bevoegd om een omgevingsprogramma vast te stellen. Net als de omgevingsvisie is het publiceren van programma's in het Omgevingsloket verplicht. Het werken en doorontwikkelen van omgevingsprogramma's met monitoring volgens de beleidscyclus vraagt om integraal werken met de vereiste opleidingen en trainingen voor medewerkers. Participatie vooraf is verplicht en de gemeenteraad betrekken we bij de totstandkoming van de omgevingsprogramma's.

Omgevingsplan
Het omgevingsplan is in zekere zin de opvolger van het bestemmingsplan, maar een omgevingsplan heeft een veel bredere reikwijdte. Het omgevingsplan bevat namelijk niet alleen regels over bouwen en over het gebruik van gronden en bouwwerken, maar ook regels over milieuonderwerpen, zoals bodem, geluid, geur, trillingen, enzovoort. Sinds 1 januari 2024 hebben we van rechtswege (automatisch) een tijdelijk omgevingsplan gekregen. Dit omgevingsplan bestaat onder andere uit al onze bestemmingsplannen en uit 600 regels die voorheen op rijksniveau golden. Voor 1 januari 2032 moeten we dit omgevingsplan omzetten in een omgevingsplan in overeenstemming met de Omgevingswet. Dit doen we met wijzigingsbesluiten, die we vooral per gebied of per thema gaan nemen.
We zijn op dit moment bezig met het wijzigingsbesluit Buitengebied Zuid West, met wijzigingsbesluiten voor woningbouwplannen en met het wijzigingsbesluit voor het thema gewasbeschermingsmiddelen. Voor Buitengebied Zuid West zijn we daarnaast gestart met een planMER.

De rest van gemeente volgt ook: Joure, rest buitengebied en de rest van de dorpen. De gemeenteraad is bevoegd het omgevingsplan te wijzigen maar voor bepaalde categorieën wijzigingsbesluiten heeft de gemeenteraad dit gedelegeerd aan het college.

Uitvoering door Vergunningen, Toezicht en Handhaving
Met Vergunningen, Toezicht en Handhaving (VTH) dragen wij bij aan een veilige, duurzame en leefbare gemeente. Wij zorgen voor een evenwicht tussen het mogelijk maken van initiatieven en het bewaken van wet- en regelgeving. Daarbij staan dienstverlening, transparantie en rechtsgelijkheid centraal.
Het onderdeel Vergunningen richt zich op het zorgvuldig en tijdig beoordelen van aanvragen op het gebied van bouwen, milieu en openbare ruimte. Wij faciliteren inwoners en ondernemers bij hun plannen en denken proactief mee binnen de wettelijke kaders. Door duidelijke communicatie en een klantgerichte benadering streven wij naar een optimale dienstverlening en voorspelbare besluitvorming.
Het toezicht richt zich op het controleren van de naleving van vergunningen en regelgeving. Dit gebeurt risicogericht en gebiedsgericht, waarbij op basis van het programma toezicht en handhaving prioriteit wordt gegeven aan situaties met de grootste impact op veiligheid, gezondheid en leefomgeving. Preventie en voorlichting vormen hierbij een belangrijk uitgangspunt. Waar regels worden overtreden, treden wij handhavend op. Dit doen wij op een proportionele en consistente wijze, met oog voor maatwerk waar dat kan en handhaving waar dat moet. Het doel is het herstellen van de legale situatie en het bevorderen van naleefgedrag.

Lemmer Waterfront
In juli 2024 vestigde de raad een voorkeursrecht op het gebied Waterfront Lemmer (Sluisweg/Willemskade), geldig tot 17 juli 2027. Onder dit voorkeursrecht zijn de percelen aan de Sluisweg 9 en 11a aangekocht.

We onderzoeken of we dit gebied kunnen transformeren naar een gemengd gebied met wonen, horeca, maatschappelijke voorzieningen en recreatie. In 2025 stelde het college de projectopdracht vast en werd een projectgroep gevormd. Een eerste verkenning naar milieuaspecten (geluid, geur, zonering) en buitendijks bouwen laat geen onoverkomelijke belemmeringen zien. We hebben daarom besloten een gebiedsprogramma op te stellen.

Hiervoor is een plan van aanpak opgesteld, welke is goedgekeurd door het college. Hierover is de raad geïnformeerd met een memo. Het concept gebiedsprogramma is naar verwachting in het eerste kwartaal van 2027 gereed. Voor de vaststelling van het programma volgen we het traject welke aan de raad is gepresenteerd in de raadscarroussel van 3 juni 2026. De deadline voor de vaststelling van het gebiedsprogramma is 16 juli 2027. Met de vaststelling kan het voorkeursrecht voor 3 jaar bestendigd worden.

Ziekenhuis
Op 11 juni 2025 heeft de gemeenteraad de partiële herziening van de omgevingsvisie voor het plangebied vastgesteld. Hierbij is het gebied aangewezen als transformatiegebied maatschappelijke voorzieningen. Waarbij er in de visie duidelijk is aangegeven dat het hier een zorglandschap met een ziekenhuis betreft. Hiermee is het voorkeursrecht met 3 jaar bestendigd tot 11 juni 2028.

Daarmee blijft de gemeente zicht inzetten voor de komst van een ziekenhuis in Joure. Hierbij is het belangrijk dat de toekomstbestendige medische (specialistische) zorg in Fryslân gewaarborgd blijft. De Driehoek Joure-Zuid is hiervoor gereserveerd en dit gebied blijft beschikbaar tot er definitief duidelijkheid is.

Hoogspanningsnetwerk
Het project 380 kV hoogspanningsverbinding Vierverlaten – Ens is een initiatief van Tennet om een hoogspanningsverbinding tussen hoogspanningsstation Vierverlaten in de gemeente Groningen en hoogspanningsstation Ens in de gemeente Noordoostpolder aan te leggen. Het Rijk volgt hiervoor de projectprocedure op grond van de Omgevingswet. Voor het project is een ambtelijk en bestuurlijk overleg ingericht met de betrokken gemeenten, waaronder De Fryske Marren, provincies en waterschappen. Voorbereidingen vinden plaats om tot een zorgvuldige ruimtelijke inpassing te komen. Hierbij zijn verschillende ruimtelijke vraagstukken en de raakvlakken met de Lelylijn aan de orde gekomen.

Naast onze gemeentelijke voorkeur (het tracé dat eerst ten oosten van onze gemeente loopt en pas ten zuiden van Nieuweschoot onze gemeente binnenkomt en via Oudehaske onderlangs Vegelinsoord de gemeente weer uitgaat op het kruispunt Akkrumer Rak en It Deel), is er door de noordelijke provincies ook een regioadvies bij het Rijk ingediend. In mei heeft het Rijk de ontwerp-voorkeursbeslissing tot medio 2026 ter inzage gelegd. Ook de gemeente heeft een zienswijze ingediend, waarin het belang en de noodzaak van uitbreiding van het landelijke hoogspanningsnet wordt onderkend en de enorme impact van het traject op de inwoners en de open ruimte onder de aandacht wordt gebracht. Daarnaast wordt aandacht gevraagd voor:

- het volwaardig meewegen van belangen van inwoners, landschap en toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen bij de verdere uitwerking;
- een ruime aankoop- en compensatieregeling voor inwoners en (agrarische?)ondernemers
- het parallel verkabelen van het bestaande 110 kV-tracé langs het nieuwe 380 kV-tracé;
- een zorgvuldige inpassing tussen Oudehaske en Heerenveen;
- het feit dat gezondheidsrisico’s zoveel mogelijk voorkomen dienen te worden;
- heldere communicatie richting inwoners;
- de nauwe betrokkenheid van de gemeente in de vervolgfase.

Het doel is om begin 2027 de definitieve voorkeursbeslissing vast te stellen en in 2028 het ontwerpprojectbesluit van het tracé ter inzage te leggen. Na 2030 wordt de nieuwe hoogspanningsverbinding gebouwd.

Lelylijn
Het Rijk en Noordelijk Nederland werken sinds 2022 samen aan een Deltaplan voor Noordelijk Nederland. Doel is om door een betere OV-bereikbaarheid de sociaaleconomische situatie en leefbaarheid in

Noordelijk Nederland te versterken. Rijk en regio hebben in 2025 gewerkt aan een masterplan Lelylijn. In het Masterplan zijn door Rijk en regio de financieringsmogelijkheden nader onderzocht, een aantal complexe locaties verder uitgewerkt en is de impact van de Lelylijn over 100 jaar in beeld gebracht. Het plan biedt meer zicht op de langjarige ontwikkeling van het gehele gebied en hoe de lijn kan worden ingebed in de ruimtelijke structuur van Nederland. De resultaten zijn in november 2025 tijdens een bijeenkomst in Thialf gepresenteerd aan de raden en staten. Gemeenten hadden geen besluitvormende rol in dit proces.
Het Masterplan Lelylijn is op 30 januari 2026 opgeleverd en besproken tijdens het Masterplan Congres Lelylijn in Den Haag. De heer Klaas Knot, voormalig president-directeur van De Nederlandsche Bank en Lelylijn-gezant, heeft tegelijkertijd een advies uitgebracht over de financieel-economische mogelijkheden en onmogelijkheden om de Lelylijn te realiseren
De inhoudelijke onderzoeken zijn hiermee afgerond. Het is nu aan het nieuw kabinet om besluiten te nemen over een vervolg. Wij wachten vooralsnog de ontwikkelingen af.
Wij blijven ambtelijk en bestuurlijk aangesloten op het proces.

Netcongestie
De komende jaren doen Liander, TenneT en andere bedrijven forse investeringen om de netcapaciteit uit te breiden vanwege de netcongestie. De projecten waarvoor deze investeringen nodig zijn, beginnen nu in uitvoering te komen. Dit heeft grote impact op de openbare ruimte en de beheerorganisatie van de gemeente. Eén op de drie straten wordt opengebroken voor aanleg van extra en zwaardere kabels. Ook worden er ongeveer 650 trafostations bijgeplaatst. De volgende projecten lopen of gaan binnenkort starten:

- Buurtgerichte aanpak: trafo's en extra stroomkabels voor trafo's laagspanning. Voorbeelden hiervan zijn in Wyckel, Lemmer-Noord en Balk.
- NuLelie: uitbreiding stroomkabels (ringen om de kernen en tussen buurten).
- Grootschalige uitbreidingen: nieuwe onderstations, regelstations, schakelstations en tussenliggende stroomkabels.

Wonen
Een grote landelijke woningbouwopgave voor de komende jaren
De regionale woondeal tussen Rijk, provincie en gemeenten vormt de basis voor de lokale Fryske opgave, 22.406 woningen tot en met 2030, waarvan minimaal 1333 in De Fryske Marren in de periode 1-1-2022 tot en met 31-12-2030. Tot 2035 blijft de woningvraag hoog, vooral door een toename van het aantal (kleinere) huishoudens en de groei van groepen met een zorgbehoefte. Ook op de lange termijn zijn er daarom aanzienlijk meer woningen nodig.

Nieuwe landelijke wetgeving volkshuisvesting
Het Rijk neemt de regie terug op de volkshuisvesting. Daartoe is de Wet versterking regie volkshuisvesting in werking getreden. Deze wet biedt het Rijk, de provincie en gemeenten de mogelijkheid regie te voeren op de volkshuisvesting. Gemeenten worden onder andere verplicht een huisvestingsverordening op te stellen waarin ook voor bepaalde groepen urgentie wordt geregeld. Met alle andere Friese gemeenten werken we aan één verordening voor heel Fryslân. Ook wordt een gemeentelijk volkshuisvestingsprogramma verplicht, waarmee juridisch gestuurd kan worden op meer betaalbare woningen. Daarnaast komt er een meer dwingend kader voor het maken van prestatieafspraken. Deze landelijke wetgeving moet vervolgens op lokaal niveau uitgevoerd worden.

Plan van Aanpak kleinschalige asielopvang en afronding AZC Balk
Uit de startnotitie van 23 april 2025 ligt een opdracht voor het opstellen van een Plan van Aanpak voor het onderzoeken naar de mogelijkheden van een kleinschalige asielopvang binnen de gemeente De Fryske Marren. De gemeenteraad heeft op 11 maart 2024 via een motie het college gevraagd een Plan van Aanpak op te stellen voor kleinschalige asielopvang en heeft daarnaast een voorkeur uitgesproken voor meerdere kleine locaties voor een AZC in plaats van één groot centrum.

Welke opdrachten liggen er:

- Opstellen plan van aanpak voor het realiseren van kleinschalige AZC's binnen de gemeente, ter uitwerking van de motie van 11 maart 2024;
- Gestructureerde afronding van AZC Balk zo snel mogelijk na 1 oktober 2026 in overeenstemming met vergunning en COA-afspraken.

Het Plan van Aanpak geeft antwoord op het organiseren van asielopvang in De Fryske Marren, de uitwerking van de Spreidingswet, een gedegen communicatieplan (Wikselwurk-project) en de locatiecriteria waaraan kleine AZC's moeten voldoen.

Duurzaamheid

Warmtetransitie

Op 1 januari 2026 is de Wet collectieve warmtevoorziening in werking getreden. De wet verplicht gemeenten tot het vaststellen van een warmteprogramma. Daarnaast streeft het Rijk begin 2027 naar de invoering van de Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie. Deze wet geeft gemeenten mogelijkheden om bepaalde gebieden verplicht aardgasvrij te maken. Hiermee kan de gemeente sturen op de warmtetransitie. De planning is om in het eerste kwartaal van 2027 een ontwerp-omgevingsprogramma ter inzage te leggen. Vaststelling is gepland in Q3/Q4 van 2027.

Toekomstbestendige omgeving (water en bodem sturend)

Het kabinet wil dat we rekening houden met water en bodem bij ruimtelijke ontwikkelingen. Het ‘ruimtelijk afwegingskader klimaat-adaptieve gebouwde omgeving’ van de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (Rli) is een eerste uitwerking hiervan. Voor gemeenten, ook voor de Fryske Marren, betekent dit, dat zij hier bij hun ruimtelijke plannen rekening mee moeten houden en de klimaatimpact moeten betrekken bij hun besluitvorming.

Circulair klimaatbeleid: versnelling en verbreding via herijking Nationaal Programma Circulaire Economieen rijk-regiosamenwerking

De transitie naar een circulaire economie wordt urgenter en minder vrijblijvend. Nieuwe wettelijke verplichtingen vanuit het Rijk en de EU – zoals producentenverantwoordelijkheid, hergebruik en materiaalvoorschriften – maken duidelijk dat gemeenten richting 2030 een grotere rol krijgen in uitvoering, monitoring en rapportage op het gebied van circulariteit. Tegelijkertijd nemen grondstoffenschaarste en geopolitieke afhankelijkheden toe, wat de noodzaak tot circulair beleid versterkt. Dit vraagt om aanpassingen in ons gemeentelijk beleid en intensivering van regionale samenwerking, onder meer via Circulair Friesland en BouwCirculair.

Ontwikkeling SMP (Soorten Management Plan)

Om volledigheid ten aanzien van isolatiemaatregelen te faciliteren voor onze inwoners is er een gebiedsgerichte omgevingsvergunning nodig voor bijzondere gebouw-bewonende soorten zoals vleermuizen, gierzwaluwen en huismussen die zich nestelen in spouwmuren en daken. Door deze vergunning kunnen ook daken en spouwmuren worden geïsoleerd. Het kan in totaal om 4000 huishoudens in onze gemeente gaan. Dankzij een Soortenmanagementplan (SMP) hoeven inwoners geen individueel ecologisch onderzoek (gemiddeld €5.000 per woning) uit te laten voeren, waardoor zij hun woning kunnen isoleren en zo hun energierekening substantieel kunnen verlagen. Het SMP stellen we per kern op. Hiermee is gestart in 2026 en de werkzaamheden worden begin 2028 afgerond. Veel lokale bedrijven zullen naar verwachting de isolatiemaatregelen uitvoeren.

Agrarisch gebied en landbouw: transformatie, verduurzaming en innovatie

Via het Fries Programma Landelijk Gebied (FPLG) is gewerkt aan de opgaven in het landelijk gebied, inclusief een toekomstbestendige landbouw. Na het stopzetten van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG), is de samenwerking van gemeenten, waterschap en gemeenten aan FPLG nog doorgegaan.

De opgaven zijn namelijk niet verdwenen. Met het stopzetten van NPLG en bijbehorend budget (dat was 25 Miljard) is het gesprek op gang gekomen over de wijze van samenwerking. Die samenwerking was intensief. Dat lijkt nu niet meer te passen bij de status van het programma. Toch willen de overheden samenwerking aan de opgaven van het landelijk gebied overeind houden, maar dan in een lichtere vorm. Gedacht wordt aan een bestuurlijk afstemmingoverleg tussen alle friese overheden enkele malen per jaar over de opgaven van het landelijk gebied en de wijze waarop we daaraan kunnen werken (o.a. via gebiedsprocessen). De afstemming tussen gemeenten onderling kan een plek binnen de VFG krijgen. Gemeenten hebben aangegeven daarbij ook een eigen verhaal te willen ontwikkelen. De Fryske Marren is bij uitstek een gemeente met veel grote opgaven in het landelijk gebied. Het oplossen van de opgaven kunnen we niet alleen. Daarom maken we ons hard voor de samenwerking met de andere overheden. De samenwerkingsvorm zal de komende tijd verder worden ingevuld.

Het rijk werkt werk via een Taskforce Landbouw, Natuur en Stikstof (TLNS) aan een aanpak om de stikstofproblematiek in Nederland aan te pakken door reductie van emissies, natuurherstel en toekomstbestendige landbouw. Bij de aanpak hoort een investeringspakket van 20 miljard euro. De provincie werkt aan een eigen stikstofaanpak. We zullen de belangen van onze agrarische ondernemers en daar waar mogelijk bij betrokken instanties onder de aandacht brengen en aandringen op perspectief en duidelijkheid voor hen.

Kwaliteit van bodem, water en lucht – versterking VTH-stelsel
In 2025 – en ook nog daarna – wordt een vervolg gegeven aan het in 2022 gestarte landelijke interbestuurlijk programmaplan versterking VTH-stelsel (IBP-VTH). Met het IBP-VTH wordt ingezet om de kwaliteit van de uitvoering van het VTH-milieustelsel te versterken. Het doel van het programma is het merkbaar verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving en het verminderen van vermijdbare schade aan het milieu.

Met de in 2025 geactualiseerde uitvoerings- en handhavingsstrategie voor de Fumo-taken worden de vergunningverlenings-, toezichts-, en handhavingsinstrumenten meer risicogericht ingezet. Met daarbij de meeste inzet op de milieubelastende activiteiten die de hoogste risico's veroorzaken voor de kwaliteit van de leefomgeving.

Prinses Margriettunnel en de bruggen Uitwellingerga en Spannenburg
De Prinses Margriettunnel is volledig hersteld en opengesteld voor snelwegverkeer. Op de locatie van de brug Uitwellingerga ligt een tijdelijk brugdek voor het lokale verkeer. Er is binnen Rijkswaterstaat de wens om een tunnelbuis van de Prinses Margriettunnel in te richten voor het lokale verkeer, zodat het huidige brugdek kan komen te vervallen en al het scheepvaartverkeer, maar ook pleziervaart gebruik kan maken van het Prinses Margrietkanaal.
De planfase voor de realisatie van drie nieuwe Friese bruggen is van start gegaan. Hieronder vallen de bruggen Spannenburg, Uitwellingerga en Oude Schouw. De omgeving rondom deze bruggen wordt nauw betrokken bij het proces om te komen tot een nieuwe voorkeursvariant.

Stremming Scharsterrijnbruggen recreatievaart
Op basis van recente herberekeningen en technische inspecties is vastgesteld dat de Scharsterrijnbruggen niet meer volledig voldoen aan de geldende constructieve veiligheidseisen. Vooral de belastbaarheid van specifieke constructieve onderdelen is inmiddels beperkt. Daarnaast zijn tekortkomingen geconstateerd aan de hydraulische installatie en is sprake van onderdelen die het einde van hun levensduur hebben bereikt.

Om de veiligheid te borgen is de bediening van de bruggen voor de hoge recreatievaart stilgelegd. Al het andere scheepvaartverkeer kan de brug moeiteloos blijven passeren. Bediening van deze constructief gehavende brug wordt door Rijkswaterstaat niet verantwoord geacht.

Hiermee wil Rijkswaterstaat voorkomen dat de bruggen verder in verval raken, waardoor beschikbaarheid voor het wegverkeer in gevaar komt. De bruggen blijven dus beschikbaar voor het wegverkeer op de A6, omdat dit een essentiële schakel in het hoofdwegennet betreft. In het najaar van 2026 worden de nodige inspecties uitgevoerd. De resultaten van dit onderzoek wordt gebruikt om de restlevensduur van de bruggen vast te stellen en te bepalen welk onderhoud nodig is om de brug de komende jaren constructief veilig te houden.

Vanuit de vernieuwsopgave zullen wij als gemeente De Fryske Marren ons hard maken om een aquaduct te realiseren op deze locatie. Hiervoor zullen wij actief de gesprekken starten met Provincie Fryslân, buurgemeenten en Rijkswaterstaat/ministerie van I en W.

Heerenveen-West
In de bestuursovereenkomst Heerenveen-Skarsterlân van 2000 is afgesproken dat de uitbreiding van Heerenveen in westelijke richting mogelijk gemaakt wordt buiten de gemeentegrens van de gemeente Heerenveen. De uitbreidingsrichting ligt binnen de gemeentegrens van de gemeente De Fryske Marren. Wij hebben geconstateerd dat aan de voorwaarden van de bestuursovereenkomst is voldaan. In december 2025 hebben de gemeenteraden van Heerenveen en De Fryske Marren een Plan van Aanpak vastgesteld voor het opstellen van een gebiedsvisie, een samenwerkingsovereenkomst en een grenscorrectie. Ook is een participatieplan vastgesteld. In het najaar van 2027 kan besluitvorming plaatsvinden over de gebiedsvise, de samenwerkingsovereenkomst en de grenscorrectie. De dorpsbelangen Oudehaske en Rottum zijn nadrukkelijk bij het proces betrokken.

c. Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

2.1 Wonen

Omgevingswet

Doelstelling:
De implementatie van de Omgevingswet vraagt een visie op onze ruimte, in de breedste zin van het woord. De Omgevingswet staat voor een goede balans tussen het benutten en beschermen van de fysieke leefomgeving. We hechten belang aan het behoud van de cultuurhistorische, ruimtelijke en natuurwaarden in het bestaande landschap.

Resultaat:
Werken in overeenstemming met de Omgevingswet:
- Een actuele omgevingsvisie met een koers voor de lange termijn;
- Actuele omgevingsprogramma's in de zin van de Omgevingswet, opgesteld in de vereiste standaarden;
- Een omgevingsplan nieuwe stijl voor de hele gemeente op 1 januari 2032.

Actie:
- We actualiseren onze omgevingsvisie. Begin 2027 leggen we de 1e actualisatie van de omgevingsvisie beleidsneutraal aan de raad voor vaststelling voor. In de periode 2027/2028 gaan we de omgevingsvisie vernieuwen / actualiseren met een koers voor de lange termijn richting 2050 met de samenleving, het college en raad. Hiervoor stellen we diverse verkenningen en een planMER (OER) op.
  Wij stellen omgevingsprogramma's op in de daarvoor vereiste STOP/TPOD standaard. Voorbeelden zijn het Omgevingsprogramma volkshuisvesting, het Omgevingsprogramma warmte, het Omgevingsprogramma Waterfront Lemmer etc,Wij zetten stapsgewijs het tijdelijk omgevingsplan om in het omgevingsplan nieuwe stijl (omzetting voltooien voor 1 januari 2032).
- We brengen onze gemeentelijke belangen in bij visies, programma's van andere overheden.

Wonen

Doelstelling:
Het vanuit een lange termijnperspectief en brede welvaart invulling geven aan de woonopgave in De Fryske Marren

Resultaat:
Uitvoering van de programmatische aanpak wonen zoals omschreven in het volkshuisvestingsprogramma De Fryske Marren.

Actie:
- We werken integraal aan de doelen die zijn beschreven in het Volkshuisvestingsprogramma De Fryske Marren. Belangrijk kader is daarvoor de Wet versterking regie volkshuisvesting. De diverse acties per programmalijn zijn benoemd in de Uitvoeringsagenda Volkshuisvestingsprogramma De Fryske Marren. Ook werken we samen met de provincie aan het Provinciaal Volkshuisvestingsprogramma. We positioneren ons als gemeente actief in de F4-verstedelijkingsstrategie in het kader van de strategische lange termijn koers tot en met 2040.
- Wij actualiseren de Uitvoeringsagenda aan de hand van de relevante beleidskaders vanuit het Rijk.
- Wij werken samen met de provincie aan het Provinciaal Volkshuisvestingsprogramma.
- We positioneren ons als gemeente actief in de F4-verstedelijkingsstrategie in het kader van de strategische lange termijn koers tot en met 2040.
- We werken aan een strategie voor de overige kernen van Fryslân (waaronder de kernen van onze gemeente) uit in een zogenaamde kernenstrategie.
- We stellen een Omgevingsprogramma volkshuisvesting op in lijn met de Wet versterking regie volkshuisvesting.

Doelstelling:
Voorzien in wonen, zorg en welzijn voor ouderen en andere kwetsbare doelgroepen.

Resultaat:
Uitvoering geven aan de Uitvoeringsagenda Wonen-Welzijn-Zorg De Fryske Marren 2025 -2040

Actie:
- In 2027 gaan wij gezamenlijk met de partners uitvoering geven aan de opgave vanuit het in 2025 vastgestelde Beleidskader Wonen-Welzijn-Zorg De Fryske Marren 2025-2040 en het daarbij behorende uitvoeringsprogramma. Daarbij zetten we onder andere in op het realiseren van meer zorgwoningen.

Doelstelling:
Sturen op de woonruimteverdeling voor wettelijke urgente aandachtsgroepen

Resultaat:
Op grond van Huisvestingsverordening Urgent Woningzoekenden aan wettelijke aandachtsgroepen passende sociale huurwoningen toewijzen.

Actie:
- We werken samen met Friese uitvoeringsorganisatie op grond van de Centrumregeling aan de uitvoering van de Verordening urgent woningzoekenden. We verwachten dat deze verordening in de loop van 2027 wordt vastgesteld.

Doelstelling:
Zorg voor kwalitatief goede huisvesting en het creëren van een goed vestigings- en bedrijfsklimaat voor onze ondernemingen.

Resultaat:
Visie op de huisvesting van internationale werknemers.

Actie:
- De verwachting is dat we in 2027 een beleidskader vast gaan stellen over het vraagstuk arbeidsmigratie, op basis van de dan actuele landelijke wetgeving rond arbeidsmigratie, hun rechtspositie en de eisen rond de huisvesting van internationale werknemers. Hierbij werken wij samen met andere gemeenten, de provincie en stakeholders aan een integrale aanpak.

Doelstelling:
Het zorgen voor meer betaalbare woningen voor onze inwoners

Resultaat:
We voegen minimaal netto 200 sociale huurwoningen toe tot en met 2030 en zetten in op 2/3 betaalbare woningen van ons nieuwbouwprogramma.

Actie:
- We geven uitvoering aan de doelen zoals vastgesteld in het Volkshuisvestingsprogramma De Fryske Marren 2024 -2028.
- Conform de landelijke wetgeving zetten we in op 2/3 betaalbare woningen in het woningbouwprogramma waarvan 30% sociale huur, waarbij we uitgaan van de door de provincie vastgestelde woningbouwregio.
- We sluiten een nieuwe woondeal met het Rijk en provincie voor de periode 2027 –2036.
- We vertalen de effecten van Wet regie versterking Volkshuisvesting in onze verschillende beleidsdomeinen.

Doelstelling:
Ontwikkelen van de gemeente door het realiseren van woningbouwprojecten.

Resultaat:
We hebben 1150 woningen toegevoegd aan de woningvoorraad op 31 december 2030.

Actie:
- We ontwikkelen de woningbouwprojecten zoals die zijn vastgelegd in Uitvoeringsprogramma Volkshuisvestingsprogramma De Fryske Marren 2024 – 2028.
- We geven uitvoering aan Regionale Woondeal Zuidwest Friesland zoals deze met het Rijk en provincie overeen is gekomen.
- We benutten de subsidies uit de Realisatiestimulans die door het Rijk per 2026 beschikbaar worden gesteld voor de start van de bouw van betaalbare woningen. Hiervoor richten wij een fonds of reserve in.
- We versterken actief onze kennis op het gebied van netbewust bouwen, als antwoord op de toenemende netcongestie in de gemeente De Fryske Marren.
- We zetten in op het parallel plannen van projecten, met als doel het versnellen en verkorten van de doorlooptijd van initiatief naar realisatie, dit in lijn met landelijke eisen die daarvoor gelden.

Doelstelling:
Toekomstbestendige ziekenhuiszorg voor onze regio.

Resultaat:
Een ziekenhuis in de driehoek te Joure

Actie:
- We faciliteren de realisatie van een ziekenhuis in Joure.

Landbouw en veenweide

Doelstelling:
De agrarische sector is een belangrijke pijler voor onze gemeente en kampt met vele uitdagingen. Samen met de sector zoeken we naar perspectief en oplossingen.

Resultaat:
We denken mee over een omschakeling naar vormen van duurzame landbouw en betrekken hierbij de maatschappelijke effecten van de veranderingen in deze sector. Dit vraagt maatwerk-oplossingen op het gebied van innovatie, biodiversiteit en toekomstbestendigheid.

Actie:
- Samen met provincie, waterschap en Friese gemeenten werken we verder aan onder andere het Veenweideprogramma en de bomen- en bossenstrategie en we onderzoeken mogelijkheden voor Agroforestry in het open landschap in Gaasterland.
- We voeren reguliere, bestuurlijke overleggen (2 x per jaar) met de LTO en FDF.
- We werken aan een vorm van afstemming over de opgaven van het landelijk gebied onder de vlag van het VFG. Dit ter vervanging van de afstemming in het kader van het Fries Programma Landelijk Gebied.

Resultaat:
Verminderen van gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de sierteelt.

Actie:
- We vertalen een raadsbesluit over het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in een voorbereidingsbesluit en vervolgens in een thematische aanpassing van het omgevingsplan. Dit behelst een verbod voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op nieuwe percelen en een spuitvrije zone van 50 meter die verband houdt met sierteelt rondom gevoelige bebouwing. Hierbij is overschakelen op biologische Gewasbeschermingsmiddelen een doorlopend punt van aandacht.

Doelstelling:
Met het Veenweide-programma 2021-2030 ‘Foarút mei de Fryske Feangreiden’ wordt geprobeerd om te komen tot een duurzaam ontwikkelingsperspectief voor een aantrekkelijk en leefbaar veenweidegebied.

Resultaat:
Het verminderen van bodemdaling, CO2-uitstoot en -oxidatie, het verbeteren van de biodiversiteit en het beperken van funderingsschade.

Actie:
- Wij werken samen met provincie, waterschap en veenweidegemeenten aan het verminderen van bodemdaling en CO2 uitstoot middels het veenweideprogramma.

- Biodiversiteit heeft geen plek het in het veenweide-programma en wordt meegenomen als opgave in gebiedsprocessen.
- We dragen financieel bij aan het funderingsloket en nemen deel aan het Platform Slappe Bodem tezamen met de andere Friese veenweide gemeenten en de provincie.
- Het veenweideprogramma wordt in 2027 herijkt. Daar werken wij aan mee.

Energietransitie en duurzame mobiliteit

Doelstelling:
Verminderen netcongestie

Resultaat:
In samenspraak met verschillende stakeholders de energie-infrastructuur binnen De Fryske Marren te verzwaren en daarnaast beter en efficiënter te benutten.

Actie:
- We nemen deel aan de Friese Energietafel (FET)
- We onderzoeken oplossingsmogelijkheden voor netcongestie op bedrijventerreinen
- We stellen een visie op voor het verduurzamen van eigen wagenpark, waarbij rekening wordt gehouden met netcongestie.
- We zijn actief in gesprek met TenneT het Ministerie van Economische Zaken en klimaat over de precieze tracering van de nieuwe 380KV verbinding tussen Vierverlaten en Ens
- We ronden beleid af rondom batterijopslag.
- We werken nauw samen met zowel Liander als Tennet, om waar nodig, het net te versterken of andere maatregelen te nemen.
- We werken vanuit de regiodeal samen met Súdwest-Fryslân voor het oplossen van netcongestie op bedrijventerreinen.

Doelstelling:
Bevorderen Isolatiegraad huishoudens

Resultaat:
Verbeteren energetische waarde bij huishoudens in De Fryske Marren tot minimaal energielabel C en het beperken van het aantal inwoners dat energiearmoede ervaart.

Actie:
- We zorgen voor de doorontwikkeling van het energieloket Tûk Wenjen 2.0, eventueel in samenwerking met derden
- Wij ontwikkelen aanvullende diensten en producten zoals het isolatieplan en ondersteuning bij aanvragen subsidie
- Wij leggen jaarlijks tenminste 200 energiebesparingsbezoeken af bij inwoners.
- Wij voeren de vastgestelde subsidieregeling Lokale Aanpak Isolatie (4000 huishoudens) uit.
- Wij organiseren thema- en informatieavonden.

Warmtetransitie

Doelstelling:
De gebouwde omgeving is in 2030 voor 20% aardgasvrij en uiterlijk in 2050 voor 100% aardgasvrij

Resultaat:
Inwonersinitiatieven werken aan concrete projecten om hun eigen dorp aardgasvrij te maken.

Actie:
- Wij ondersteunen projecten vanuit de samenwerkende rolopvatting.
- Wij ondersteunen overige lokale collectieve initiatieven via een passende regeling.
- Wij stellen kaders op waarbinnen overige lokale collectieve initiatieven gefaciliteerd worden.
- Wij stimuleren het ontstaan van lokaal collectief initiatief.

Doelstelling:
Duidelijkheid over de rolopvatting van De Fryske Marren op collectieve warmtevoorzieningen.

Resultaat:
Gekozen rolopvatting implementeren in gemeentelijk beleid.

Actie:
- Wij stellen een Omgevingsprogramma warmte op als wettelijk verplicht vervolg op de warmtevisie.
- Wij kijken naar de technische en financiële haalbaarheid van een beoogd warmtebedrijf.
- Wij bereiden de gemeentelijke keuze voor het oprichten van een beoogd warmtebedrijf voor.

Doelstelling:
Stimuleren van aquathermie als duurzame warmtebron

Resultaat:
Uitvoering van de Missy Wetterwaarmte 2026
- Het realiseren van meerdere aansluitingen op aquathermie.
- Duidelijkheid over de potentie van aquathermie voor de ‘gouden projecten’.

Actie:
- Wij nemen deel aan samenwerkingsverband Missy Wetterwaarmte 2026.
- Wij doen aan internationale kennisuitwisseling via het EU Interreg project Waterwarmth waarmee cofinanciering is verkregen voor het project Aardgasvrij Terherne.

Toekomstbestendige omgeving

Doelstelling:
Het vergroten van de biodiversiteit in de gemeente

Resultaat:
Invulling geven aan Omgevingsprogramma Natuur inclusief bouwen

Actie:
- We werken aan de principes van natuurinclusief bouwen in de pilot Wyldehoarne 2 fase 2.
- We werken aan een startnotitie om het vervolg te bepalen.

Resultaat:
Inzicht in effectiviteit van maatregelen ter bevordering van biodiversiteit

Actie:
- Wij zorgen voor uitbreiding/ontwikkeling Meet- en monitoringssysteem.

Resultaat:
Biodiverse bermen ontwikkelen

Actie:
- Wij monitoren de ingezette maatregelen en passen daar eventueel het maaibeleid op aan.

Doelstelling:
Water, bodem en klimaatadaptatie zijn sturend (WBKS) bij ruimtelijke ontwikkelingen

Resultaat:
We houden rekening met WKBS in gemeentelijke processen en beleid

Actie:
- Wij Inventariseren relevante gemeentelijke processen en beleid.

Circulaire economie

Doelstelling:
100% circulair inkopen in 2030

Resultaat:
Bewustwording bij alle medewerkers die namens de gemeente inkopen en het opleiden van medewerkers in wat circulair werken en inkopen betekent

Actie:
- Wij onderzoeken of alternatieve aanbestedingsvormen passender zijn voor bereiken doel circulair inkopen zoals bouwteamconstructies en, of innovatie partnerschappen.
- Wij geven de opleiding circulair inkopen en aanbesteden vorm via Roadshow
- Wij zetten de monitor circulair inkopen en aanbesteden voort.
- Wij doen mee met inkoop samenwerking initiatieven, zoals krachtenbundeling rijk-regio thema inkoop en vergaren hierdoor kennis en kunde op het gebied van circulair inkopen.

Doelstelling:
CO2-emissie reduceren

Resultaat:
Certificering handboek CO2 prestatieladder 4.0, trede 1 behouden (= gelijk aan trede 4 voorheen geldende systeem)

Actie:
- Wij behalen en borgen de certificering trede 1.
- Wij versterken de CO2-sturing en -reductie.
- Wij bereiden de doorgroei naar trede 2 voor.
- Wij verankeren en breiden de samenwerking uit en voeren uit.

Sociale duurzaamheid

Doelstelling:
Sociale duurzaamheid verbeteren

Resultaat:
- Huishoudens nemen kleine energiebesparende maatregelen;
- Een meerjaren-aanpak voor een duurzame en gezonde voeding;
- Duurzaamheid wordt meegenomen in onderwijs, sport en cultuur;
- Sociale duurzaamheid wordt meegenomen bij voorzieningen;
- Eigenaar-bewoner van woningen hebben toegang tot een subsidie voor grotere (bv vloer- of muurisolatie) isolatiemaatregelen.

Actie:
- Wij voeren de actiepunten en projecten uit zoals deze in het uitvoeringsprogramma sociale duurzaamheid zijn opgenomen.
- We zetten de subsidieregeling Landelijke aanpak Isolatie voort, zodat meer inwoners gebruik kunnen maken

van ondersteuning bij het verduurzamen van hun woning.
- We verhogen het aantal afspraken via het project Fixteams, o.a. door het uitrollen van de kwartiermakeraanpak voor huurders van Energiebank Fryslân, zodat we per huishouden meer impact realiseren.
- We stellen de witgoedruilregeling open voor de tweede aanvraag.

Gemeentelijk vastgoed

Doelstelling:
Het verduurzamen van ons gemeentelijk vastgoed.

Resultaat:
Met de in 2022 vastgestelde 'Routekaart Verduurzaming gemeentelijk vastgoed De Fryske Marren', verduurzamen wij onze vastgoedportefeuille stapsgewijs in de periode 2023-2036.

Actie:
- Wij voeren de verduurzamingsmaatregelen uit in lijn met de planning.

Resultaat:
Met de in 2023 vastgestelde 'Nota Levenscyclusbeheer Gemeentelijk Vastgoed De Fryske Marren' maken we inzichtelijk hoe wij zorgen voor het vastgoed gedurende de gehele levenscyclus.

Actie:
- Aan de hand van deze kaders stellen wij onze jaarplannen op voor het planmatig onderhoud van onze vastgoedportefeuille.

Monumenten

Doelstelling:
Toekomstbestendig erfgoed.

Resultaat:
Met het Omgevingsprogramma Erfgoed gaan wij beleid ontwikkelen voor het onroerend erfgoed (monumenten, beschermde stads- en dorpsgezichten, cultuurlandschappen, archeologie en ander cultureel erfgoed voor zover dit aan een fysieke locatie is verbonden). Daaronder valt ook het funerair erfgoed (begraafplaatsen). In samenhang met het beleid voor erfgoed in de fysieke leefomgeving ontwikkelen wij ook beleid voor het roerend en immaterieel erfgoed, in samenwerking met cultuur en het archief.

Actie:
- In het vierde kwartaal van 2027 leggen wij het Omgevingsprogramma Erfgoed voor wensen en bedenkingen voor aan de raad.

Doelstelling:
Het veiligstellen van de toekomst van kerken als bepalende gebouwen voor het silhouet van dorp en stad, als baken in de omgeving

Resultaat:
Een lange termijn aanpak voor (leegkomende) kerkgebouwen.

Actie:
- We geven uitvoering aan de beleidsregel Kerkenvisie.

Verkeer en vervoer

Doelstelling:
0 verkeersslachtoffers in 2050.

Resultaat:
Verkeersonveilige en risicolocaties aanpakken.

Actie:
- We geven uitvoering aan het Omgevingsprogramma mobiliteit en het daarop gebaseerde uitvoeringsprogramma daarvan.
- We gaan aan de slag met de maatregelen uit het Uitvoeringsprogramma Risicoanalyse SPV. Waar mogelijk maken we werk met werk.
- We monitoren infrastructurele aanpassingen
- We stellen jaarlijks een werkplan op met verkeerseducatie- en gedragsactiviteiten voor meerdere leeftijdsgroepen. Hierbij richten wij ons met name op de kwetsbare verkeersdeelnemers.
- We nemen deel aan provinciale en regionale verkeers- en vervoersoverleggen en bijeenkomsten

Doelstelling:
Veilige(vaar)wegen en fietspaden.

Resultaat:
Het realiseren van werkzaamheden van het uitvoeringsprogramma risicoanalyse Strategisch Plan Verkeersveiligheid.

Actie:
- We passen wegen of weggedeelten aan, genoemd in het uitvoeringsprogramma naar een verkeersveiliger inrichting.

Resultaat:
Veilige fietspaden en fietsvoorzieningen. Een sluitend fiets- en voetpadennetwerk.

Actie:
- Bij onderhoud/vervanging voeren wij waar mogelijk verkeersveiliger aanpassingen door. Te denken valt hierbij aan de breedte van paden, markeringen en bebording. Dit wordt getoetst aan de hand van de vastgestelde gemeentelijke leidraad (LIOR) en CROW-richtlijnen:
  - afronden doorfietsroute Joure-Heerenveen, buiten de bebouwde kommen Oudehaske en Haskerhorne. Hierbij wordt het fietspad verbreed naar 3,5 meter;

- de doorfietsroute Joure-Sneek verwachten wij ook in 2026 te kunnen realiseren, ook hierbij wordt het fietspad verbreed naar 3,5 meter. Hiervoor is een subsidie beschikbaar vanuit het Strategisch Plan Verkeersveiligheid;
- er wordt een provinciale werkgroep opgestart om te onderzoeken of er voor Friesland Europese subsidies beschikbaar zijn ten behoeve voor een sluitend fietspadnetwerk. Wij nemen hieraan deel.

Resultaat:
Een actueel verkeersbordenbestand en alle markering binnen de gemeente op orde. De borden die geschikt zijn voor Nederlands- en Friestalige teksten zijn geïnventariseerd.

Actie:
- Wij inventariseren en beoordelen de juridische juistheid van alle bebording volgens de verkeerswetgeving en CROW-richtlijnen. Waar nodig verbeteren we markeringen (onderhoud). Inventarisatie van borden die geschikt zijn voor Nederlands- en Friestalige teksten.

Doelstelling:
Goed bereikbare dorpen en goed bereikbare stad.

Resultaat:
Aanbod van slimme oplossingen voor vervoer en bereikbaarheid.

Actie:
- Wij vragen continu aandacht bij de provincie en de vervoerder, voor de bereikbaarheid van de dorpen.
- In samenwerking met de nieuwe concessiehouder busvervoer en de mienskip gaan we kijken naar mogelijke verbeteringen ten opzichte van het huidige aanbod.
- Niet-toegankelijke bushaltes passen we zo mogelijk aan. Dit doen we bij onderhouds- of herinrichtingswerkzaamheden.

Statushouders en ontheemden

Doelstelling:
Opvang statushouders en ontheemden.

Resultaat:
Huisvesting van statushouders in overeenstemming met de taakstelling die we hebben.

Actie:
- Wij voeren een pilot uit voor woningdelen corporaties en benutten ander vastgoed voor huisvesting statushouders.
- Wij zetten in op de quick-wins uit actieplan statushouders voor duurzame huisvesting statushouders.
- Wij verkennen de lange termijnstrategie voor huisvesting Oekraïense ontheemden na einde ontheemdenstatus.

2.2 Openbare ruimte

Openbare ruimte

Doelstelling:
Een openbare ruimte waar de groenkwaliteit belangrijk is. Deze moet binnen de bebouwde kom veilig en netjes zijn en bijdragen aan de klimaatbestendigheid. Buiten de bebouwde kom en aan de randen van de dorpen en de stad ligt de nadruk op het inpassen van het bestaande landschap en het vergroten van de biodiversiteit.

Resultaat:
De plantvakken dragen bij aan een toekomstbestendige leefomgeving. Bomen krijgen zoveel mogelijk de mogelijkheid tot volledige wasdom te komen.

Actie:
- We renoveren de plantvakken met gebiedseigen beplanting die minder gevoelig is voor ziekten en plagen en betere groeikracht heeft.
- We zorgen voor goede groeiplaatsomstandigheden met ruimte voor bomen en hun wortels.

Resultaat:
De openbare ruimte houden we veilig en heel voor, tijdens en na het leggen van kabels en leidingen vanuit de opgave 'Netcongestie Liander'

Actie:
- We maken randvoorwaardelijke afspraken met Liander over de inpassing van trafostations en het aanleggen van kabels in relatie tot onze openbare ruimte.
- We houden extra toezicht op de uit te voeren werkzaamheden ter bescherming van bomen en het juiste herstel voetpaden en groenstroken.

Resultaat:
Het groenareaal, verharding en waterafvoer is ingericht zodat het bijdraagt aan het opvangen en tegengaan van (potentiële) wateroverlast, hittestress en droogtestress.

Actie:
- We passen speelplekken aan zodat ze een bijdrage leveren aan het opvangen of tegengaan van wateroverlast, hittestress en droogtestress. Ook is er ruimte voor flora en fauna.
- We stimuleren het vergroenen van schoolpleinen door onze subsidieregeling voor groen-blauwe maatregelen.
- We passen waar mogelijk groen parkeren toe.

Resultaat:
Inwoners zijn betrokken bij hun groene omgeving en we dagen hen uit hun eigen tuin te vergroenen.

Actie:
- We werken samen met de inwoners bij projecten van Operatie Steenbreek en verwijderen waar mogelijk gemeentelijke verharding.
- Als gemeente doen wij mee aan de landelijke actie van Steenbreek, het NK Tegelwippen.

Resultaat:
In de Groenvisie is vastgesteld dat wij uitvoering willen geven aan de 3-30-300 regel. Dit betekent dat onze inwoners vanuit hun eigen woning 3 bomen zien, 30% van de straat bedekt is met schaduw en dat binnen 300 meter er een groene ruimte is om in te verblijven.

Actie:
- Bij renovatieplannen kijken we waar de mogelijkheid is om invulling te geven aan de regel, met de juiste

standplaatsen en groeiruimte voor de bomen. Bij nieuwbouw en uitbreidingsplannen van onze dorpen toetsen we de plannen op deze regel en kijken waar we het kunnen inpassen.

Resultaat:
Een lange termijn aanpak voor de vervanging- en renovatie opgave bruggen en sluizen

Actie:
- We inspecteren actuele staat van onderhoud en risico's per kunstwerk en doen voorstellen voor prioritering en financiering
- We stellen scenario's voor waarbij we ook overige knelpunten (zoals verkeersveiligheid) kunnen aanpakken

Resultaat:
De zichtbaarheid en beleefbaarheid van het landschap wordt vergroot.

Actie:
- Wij planten voor elke 10 gekapte bomen er 11 terug.
- We werken met beplantingstypes die van nature in het betreffende landschapstype voorkomen.

Doelstelling:
Wij willen de leefbaarheid van onze kernen verbeteren.

Resultaat:
Gebieden die aantrekkelijk zijn voor inwoners en recreanten zijn verkeersluw

Actie:
- Wij ontwikkelen projecten om gebieden die aantrekkelijk zijn voor inwoners en recreanten verkeersluw te maken.

Resultaat:
Verbeterde ruimtelijke kwaliteit van het openbaar gebied in onze kernen.

Actie:
- We ontwikkelen projecten om de ruimtelijke kwaliteit van het openbaar gebied in onze kernen te verbeteren.

Afvalinzameling

Doelstelling:
Het Grondstoffenbeleidsplan gaat uit van een doelstelling om maximaal 60 kilogram afval per inwoner te verbranden.

Resultaat:
In lijn met het Grondstoffenbeleidsplan verbeteren van de afvalreductie per inwoner.

Actie:
- Wij geven de afvalstroom gft-e (etensresten) specifieke en langdurige communicatieaandacht
- Wij ontwikkelen een nieuw grondstoffenbeleidsplan met meerdere scenario's
- Wij stimuleren het hergebruik en recycling.

2.3 Grondbedrijf

Grondbedrijf

Doelstelling: Het voeren van regie ten behoeve van toekomstige gebiedsontwikkeling in de gemeente

Resultaat: Als gemeente in control zijn voor wat betreft gebiedsontwikkeling op het terrein van woningbouw en bedrijventerreinen. **Actie:** • Wij geven uitvoering geven aan het door de raad vastgestelde grondbeleid. • Vanuit het lange termijnperspectief vertalen wij de ruimtelijke opgaves in een grondverwervingsstrategie.

d. Verbonden partijen

Hûs en Hiem

Doelstelling
De doelstelling van Hûs en Hiem is het leveren van een bijdrage aan de ruimtelijke kwaliteit van de gemeente. Dit doet Hûs en Hiem door te kijken of bouwplannen zowel op zichzelf als in verband met de omgeving voldoen aan redelijke eisen van welstand. Wij formuleren deze eisen in de Welstandsnota.

Ontwikkelingen
De gemeenteraad heeft de Verordening op de adviescommissie omgevingskwaliteit De Fryske Marren vastgesteld. Daarmee is voldaan aan de wettelijke verplichting om een adviescommissie voor Rijksmonumenten in te stellen, die toeziet op de ruimtelijke kwaliteit. De commissie heeft daarnaast de taak om te adviseren, zoals ook voor de inwerkingtreding van de Omgevingswet het geval was. Verder heeft de commissie als taak om op verzoek ‘aan de voorkant’ te adviseren over ruimtelijke kwaliteit in brede zin.

In 2027 volgt een vervolgstap en vindt besluitvorming plaats voor de oprichting van een gezamenlijk Kennis- en Adviescentrum voor omgevingskwaliteit. In deze organisatie worden taken en functies van huidige organisaties gebundeld om aan integrale omgevingskwaliteit te werken ten behoeve van heel Fryslân en alle overheden.

Beleidsrisico’s
Als we besluiten geen regels voor welstand op te nemen kan dat effect hebben op de omgevingskwaliteit van onze gemeente.

FUMO

Doelstelling
- Het uitvoeren van het wettelijke VTH-basistakenpakket;
- en – voor zover een deelnemer daartoe heeft besloten – het uitvoeren van aanvullende taken op het terrein van de overheidszorg voor de fysieke leefomgeving;
- en – voor zover een deelnemer daarom heeft verzocht en de FUMO daarin kan voorzien – het uitvoeren van incidentele taken.

Ontwikkelingen
- Met de invoering van de Omgevingswet heeft er een verschuiving plaatsgevonden in het wettelijk basistakenpakket. De totale omvang van het basistakenpakket is gewijzigd en ook zijn bevoegd gezag-taken van bepaalde basistaken overgeheveld van provincie naar gemeenten.
- De te betalen bijdrage van de gemeenten voor het uitvoeren van de basistaken door de FUMO gaat daardoor omhoog.
- Daarnaast heeft de Omgevingswet impact op de wijze waarop de (basis)taken worden uitgevoerd. Dit geldt zowel voor de FUMO als voor de gemeenten.

Beleidsrisico's
De taken die de FUMO uitvoert, worden afgestemd met de overige deelnemers aan de FUMO. Dit betekent dat wij de uitvoering niet alleen (zelfstandig) bepalen en dat we in dat verband een beleidsrisico lopen.

Afvalsturing NV (Omrin)

Doelstelling
Afvalsturing Friesland NV (Omrin) wil inzetten op het maximaal terugwinnen van grondstoffen en duurzame energie uit afval door:
- innovatie
- verbetering van voor- en nascheiding
- en door het aangaan van nieuwe samenwerkingen.

Zij gaan voor een circulaire bedrijfsvoering en zij willen een optimale benutting van de installaties.

Ontwikkelingen
Omrin wil inzetten op het verder reduceren van reststoffen en het recyclen van grondstoffen. In het 'Rijksbrede programma circulaire economie' wordt de transitie geschetst naar een voor 2050 te realiseren circulaire economie in Nederland. De tussendoelstelling is 50% minder gebruik van primaire grondstoffen in 2030. Voor de komende jaren zet het bedrijf zich in op het verder verhogen van het nascheidingsrendement tot circa 60%.

Beleidsrisico's
Door oplopende kosten van verbrandingstoeslagen en CO2-heffing voor afval zullen de kosten voor de gehele afvalinzameling toenemen.

Coöperatieve Openbare Verlichting & Energie Fryslân U.A.

Doelstelling
OVEF (Coöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân U.A.) is de eigen energieleverancier van de Friese gemeenten, de provincie en Wetterskip Fryslân. Samen beheren we de openbare verlichting en de publieke laadpalen in Friesland. Daarnaast beheren zij de concessieovereenkomst laadinfra. Ook hebben wij openbare verlichting bij hen ingebracht.

Ontwikkelingen
- Het Fryske Laadinfrabureau van OVEF is opgericht en er kan teruggekeken worden op het eerste jaar.
- We hebben OVEF gevraagd om de interne organisatie verder te professionaliseren, volgen ontwikkelingen in die richting met belangstelling en wachten de reactie van OVEF in dit kader af.

Beleidsrisico's

- De verdere implementatie van het zelfleveringsmodel betekent dat OVEF steeds meer operationele verantwoordelijkheid draagt. Dit brengt risico's met zich mee op het gebied van inkoop, beheer en facturatie van energie, wat ook gevolgen kan hebben voor de deelnemende gemeenten bij eventuele fouten of tegenvallers.
- Als coöperatie met meerdere publieke partijen kunnen verschillen in belangen, besluitvorming en verwachtingen leiden tot vertragingen of conflicten, wat de slagkracht en uitvoering kan beperken.

e. Wat mag het kosten?

Bedragen € 1.000

2. Ruimte	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten						
2.1 Wonen	-16.102	-20.013	**-13.993**	-13.995	-13.917	-13.873
2.2 Openbare ruimte	-37.623	-37.607	**-38.694**	-39.815	-40.265	-40.345
2.3 Grondbedrijf	-9.952	-2.524	**-939**	-939	-939	-939
Totaal Lasten	**-63.677**	**-60.144**	**-53.627**	**-54.749**	**-55.121**	**-55.157**
Baten						
2.1 Wonen	7.731	4.575	**5.654**	5.654	5.654	5.654
2.2 Openbare ruimte	17.354	16.261	**17.004**	17.419	17.835	17.855
2.3 Grondbedrijf	11.610	2.943	**1.202**	1.202	1.202	1.202
Totaal Baten	**36.695**	**23.779**	**23.859**	**24.275**	**24.691**	**24.711**
Saldo van baten en lasten	**-26.982**	**-36.366**	**-29.768**	**-30.474**	**-30.430**	**-30.446**
Stortingen	-	-	**-**	-	-	-
Onttrekkingen	5.631	6.989	**458**	208	158	158
Mutatie reserves	**5.631**	**6.989**	**458**	**208**	**158**	**158**
Resultaat	**-21.352**	**-29.376**	**-29.309**	**-30.266**	**-30.272**	**-30.288**

f. Kaderstellende beleidsstukken

Naam beleidsstuk	Korte inhoud	Vaststellingsjaar/looptijd
Gemeentelijk Verkeers- en Vervoersplan De Fryske Marren, mei 2016	Dit plan omschrijft een samenhangend beleid op het gebied van verkeer en vervoer, gericht op een verkeersveilige, leefbare en goed bereikbare gemeente.	Vastgesteld 2016, looptijd totdat het Omgevingsprogramma mobiliteit is vastgesteld.
Duurzaamheidsprogramma	Op een gestructureerde en systematische manier binnen onze gemeente uitvoering geven aan duurzaamheid op gebied van energietransitie & duurzame mobiliteit, warmtetransitie, toekomstbestendige omgeving, circulaire economie en sociale duurzaamheid.	Vastgesteld in 2021, geëvalueerd en geactualiseerd in 2026

RES 1.0	Binnen het klimaatakkoord zijn er afspraken gemaakt over de hoeveelheid duurzame energie-opwek. Om dit te realiseren is Nederland opgedeeld in 30 RES Regio's (Regionale Energiestrategie). Alle Friese gemeenten, het waterschap en de provincie vormen samen de RES Regio Fryslân. Binnen de RES 1.0 hebben we aangegeven hoeveel duurzame energie we opwekken in 2030 als regio. De komende tijd werken we aan intensivering en professionalisering van de samenwerking binnen de RES Fryslân. Elke twee jaar vindt er een herijking plaats van de RES.	Looptijd tot RES 2.0 is vastgesteld.
CO2-prestatieladder	Managementstool om CO2-reductie in kaart te brengen. Tot niveau 3 alleen inzicht in eigen reductie maar op niveau 4 en 5 (hoogste) wordt ook ingezet op CO2-reductie van ketenpartners.	Vastgesteld in 2019, jaarlijkse audit voor certificaat.
Beleidskader Sinnefjilden 2021	Beleidskader bieden voor het realiseren van zonnevelden.	Vastgesteld in 2020, looptijd onbepaald
Volkshuisvestingsprogramma De Fryske Marren 2024-2028	In het volkshuisvestingsprogramma legt gemeente De Fryske Marren de koers vast op het gebied van wonen voor de komende vier jaar.	Vastgesteld in 2024. Looptijd tot en met 2028
Beleidskader Wonen-Welzijn-Zorg De Fryske Marren 2025-2040	In het beleidskader worden de uitgangspunten, opgaven, doelen en resultaten omschreven op het gebied van wonen, welzijn en zorg	Vastgesteld in 2025, looptijd tot en met 2040.
Uitvoeringsagenda Volkshuisvestingsprogramma De Fryske Marren 2024-2028	Dit document geeft per programmalijn de Uitvoeringsagenda de uit te voeren acties uit voor de komende vier jaar	Vastgesteld 2024, looptijd tot en met 2028.
Omgevingsprogramma wegbeheer 2026-2031	In dit stuk zijn de uitgangspunten voor het onderhoud van de wegen vastgelegd. Daarnaast is de financiële doorrekening opgenomen.	Vastgesteld in 2026. Looptijd 2026 tot en met 2031.
Nota Grondbeleid 2025-2028	De Nota Grondbeleid is gericht op het gebruikmaken van eigen gronden voor exploitatie en op het faciliteren van derden om gewenste ontwikkelingen mogelijk te maken. Voor niet commerciële gronden streven we naar een kostenneutrale aanpak.	Vastgesteld juli 2024. Looptijd tot en met 2028.

Nota Vastgoedbeleid De Fryske Marren	In deze nota is vastgelegd hoe het gemeentelijk vastgoed doelmatig en doeltreffend ingezet kan worden, zodat het een bijdrage levert aan de beleidsdoelen en strategische doelen van de gemeente De Fryske Marren.	Vastgesteld in 2019. Looptijd onbepaald.
Omgevingsprogramma kostenverhaal en financiële bijdragen	In dit omgevingsprogramma is vastgelegd hoe wij het verhaal van kosten regelen op ontwikkelaars van bijvoorbeeld woningbouwplannen. Het kostenverhaal is verplicht op grond van de Omgevingswet	Looptijd onbepaald
Nota Levenscyclusbeheer	In deze nota is vastgelegd hoe de gemeentelijke gebouwen op een sobere en doelmatige wijze worden onderhouden. De gebruiks- en bedrijfsprocessen en de veiligheid en gezondheid van de medewerkers zijn hierbij gewaarborgd.	Vastgesteld in 2022. Het stuk is in 2026 herijkt
Routekaart verduurzamen gemeentelijk vastgoed De Fryske Marren.	Deze Routekaart geeft weer hoe gemeente De Fryske Marren haar vastgoedportefeuille gaat verduurzamen om daarmee te voldoen aan de afspraken uit het Klimaatakkoord, zonder daarbij op technische details in te gaan. Wij gaan in op de planning, de kosten en de resultaten in milieuwinst van de verduurzaming.	Vastgesteld 2022, looptijd tot en met 2036. Herijkt 2026..
Omgevingsprogramma water en riolering	In dit beleidsplan worden de zorgplichten voor de inzameling van stedelijk afvalwater, hemelwater en grondwater geregeld. In verband met de klimaatverandering en de daarmee gepaard gaande toename van regenval wordt in het Wrp ingegaan op het aspect klimaatadaptie.	Vast te stellen 2025, looptijd 2026 tot en met 2030.
Beleidsregel Kerkenvisie	In deze beleidsregel zijn algemene uitgangspunten geformuleerd die gelden bij transformatie van kerkgebouwen.	Vast te stellen in vierde kwartaal 2026. Looptijd onbepaald
Bermbeheerplan 2018-2027	In dit beleidsplan is het beheren van de bermen omschreven, waarbij het beheer gericht is op het vergroten van de biodiversiteit.	Vastgesteld in 2017, looptijd van 2018 tot en met 2027.

Groenvisie 2023-2027	Dit betreft een nieuwe “groenvisie”, die gericht is op de klimaatmaatregelen, vergroenen, biodiversiteit en participatie.	Looptijd 2023 t/m 2027.
Beleidsplan kunstwerken 2025-2030	In dit beleidsplan wordt het beheer en onderhoud van de kunstwerken omschreven en de daarvoor benodigde middelen.	Looptijd 2025 t/m 2030.
Grondstoffenbeleidsplan	Met het Grondstoffenbeleidsplan willen we in 2025 nog maximaal 60 kg afval per persoon per jaar verbranden.	Herijkt in 2026. De doelstellingen blijven we na nastreven. In 2026 volgt een update.
Nota beleidsregels Parkeren De Fryske Marren	Toetsingskader voor het bepalen van de parkeerbehoefte bij ruimtelijke ontwikkelingen.	Vastgesteld 2018, looptijd onbepaald.
Meerjarenplan Oeverconstructies Vaarwegen 2025-2029	In dit beleidsplan wordt het beheer en onderhoud van de oeverconstructies vaarwegen omschreven en de daarvoor benodigde middelen.	Plan is vastgesteld in 2024. Looptijd 2025 t/m 2029.
Meerjarenplan Beheer vaarwegen 2024-2027	We willen dat onze vaarwegen bevaarbaar zijn en blijven en dat er geen achterstallig onderhoud ontstaat.	Plan is vastgesteld in 2023. Looptijd 2024 t/m 2027.
Beleidsregels ontheffingen parkeerschijfzone(s) De Fryske Marren	Toetsingskader voor de beoordeling van aanvragen om ontheffing van het gebruik van de parkeerschijf in de parkeerschijfzones binnen De Fryske Marren	Vastgesteld in 2024, looptijd onbepaald.
Omgevingsprogramma openbare verlichting	In dit beleidsplan wordt het beheer en onderhoud van de openbare verlichting omschreven en de daarvoor benodigde middelen.	Vastgesteld in 2025. Looptijd 2026 t/m 2034.

Programma 3. Economie

a. Hoofddoelstelling

De Fryske Marren streeft naar een krachtige, innovatieve en toekomstbestendige economie die een bijdrage levert aan een aantrekkelijk woon- en brede welvaart. Een duurzame economie met een positief ondernemersklimaat en een grote diversiteit aan bedrijven.

b. Actuele context en ontwikkelingen

Een dynamische economie die bijdraagt aan een hogere welvaart
In De Fryske Marren staan de inwoners voorop en hebben zij kans op passend werk en om zich te ontwikkelen. De gemeente zet zich er met haar partners voor in dat opleidingen en de kwaliteiten van de beroepsbevolking aansluiten op de vraag van werkgevers. Ondernemers krijgen ruimte om te groeien en ondersteuning bij innovatie. En de gemeente blijft werken aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat.

Toerisme en recreatie leveren een belangrijke bijdrage aan ons lokale economie
De Fryske Marren wordt ieder jaar veelvuldig bezocht door toeristen uit binnen- en buitenland.
We zetten in op een kwalitatief sterk en duurzaam recreatief aanbod. Hierbij hebben we speciale aandacht voor seizoensverlenging, zodat inwoners en toeristen ook buiten de piekmaanden het recreatief aanbod goed weten te vinden. Tegelijkertijd bewaken wij de balans tussen toerisme en leefbaarheid, zodat inwoners prettig kunnen blijven wonen, recreëren en ondernemen. We streven naar slimme groei van recreatie en toerisme, passend bij de schaal, identiteit en draagkracht van onze gemeente en omgeving.

Herbouw haven Slotermeer
De raad heeft met een motie bij de begroting 2026 gevraagd om samen met stakeholders in overleg te gaan om te kijken wat de beste oplossing is voor de wachthaven Balk en hiervoor alvast een bedrag van € 250.000 mee te nemen in de perspectiefnota 2027. Wij hebben de stakeholders uitgenodigd om samen tot een plan te komen. Daaruit is een globaal ontwerp voortgekomen met een programma van gebruikers. Het globale ontwerp geeft nog onvoldoende duidelijkheid om hiervoor een aanmelding mee te nemen bij deze begroting 2027. De komende tijd werken we de plannen verder uit. Op basis van die nadere uitwerking nemen we een aanmelding mee bij de perspectiefnota 2028. Hierover bent u ook geïnformeerd via een raadsmemo.

De landbouw is een belangrijke economische pijler
We geven de agrarische sector ruimte voor verdere transformatie, verduurzaming en innovatie. Voor het behouden van een gezonde economie is het belangrijk dat de melkveehouderij in stand blijft. De landbouw – met name de melkveehouderij – is het meest vertegenwoordigd in het buitengebied. Tuinbouw, akkerbouw en intensieve veehouderij komen beperkt voor.

Midden- en kleinbedrijf (mkb) vormen de kern van onze economische kracht
Het mkb, waaronder recreatie & toerisme en de detailhandel geeft onze economie als geheel een robuuste en veerkrachtige samenstelling. Dynamiek, enthousiasme, durf en groei zijn voor ons belangrijke begrippen die samenkomen in onze aanpak en het perspectief dat we graag aan al onze partners willen bieden.

We zijn betrokken bij twee maatschappelijke initiatieven: Tsjûkemar en Nannewiid
- Voor de focusprojecten Tsjûkemar: Ûlesprong en de Zuidoostoever zijn bij de perspectiefnota 2025 de benodigde middelen beschikbaar gesteld om te komen tot realisatie.
- Samen met de provincie Fryslân, Wetterskip Fryslân, Staatsbosbeheer en Plaatselijk Belang onderzoeken we hoe we voor het Nannewiid koppelkansen kunnen benutten. Bijvoorbeeld het opstellen van een beheersplan door Wetterskip en Staatsbosbeheer. Afhankelijk van de uitkomsten

van het beheersplan kijkt de gemeente wat zij kan betekenen in het op diepte houden van het Nannewiid voor de recreatie. Daarnaast is er de wens om een wandelverbinding te realiseren. Daartoe wordt eerst een haalbaarheidsonderzoek uitgevoerd.

Uitvoering Regio Deal Zuidwest Friesland loopt
Het door Rijk en regio (De Fryske Marren, Provinsje Fryslân, Wetterskip Fryslân en gemeente Súdwest-Fryslân) ondertekende convenant voor de Regio Deal is vertaald naar een Programmaplan. Hierin zijn projecten opgenomen waar we in de periode 2025-2029 mee aan de slag gaan. Samen met de Mienskip werken we aan de toekomst van Zuidwest-Friesland. Dit doen we aan de hand van vier programmalijnen: Mienskip, Voorzieningen, Leefomgeving en Economie. De eerste projecten zijn gestart en er zijn externe partners aangetrokken die als uitvoerende partijen optreden.

Als penvoerder hebben wij de programmamanager, de programmasecretaris, de kassier en de lijnregisseurs gedurende de looptijd van de regiodeal bij ons in dienst. De hiervoor benodigde formatie en bijbehorende dekking is in deze begroting budgetneutraal meegenomen.

Cofinanciering De Fryske Marren € 5 miljoen
De omvang van de Regio Deal bedraagt afgerond € 35 miljoen. De Fryske Marren draagt € 5 miljoen bij aan de financiering van de Regio Deal. Wij maken € 2,5 miljoen vrij uit bestaande projecten die al in de begroting staan. De resterende € 2,5 miljoen van de dekking is opgenomen in de begroting 2024 ten laste van de algemene reserve.

Ontwikkelingen Lelylijn
Rijk en regio hebben afgesproken om in 2025 en 2026 te werken aan een masterplan Lelylijn. In het Masterplan zijn door Rijk en regio de financieringsmogelijkheden nader onderzocht, een aantal complexe locaties verder uitgewerkt en wordt de impact van de Lelylijn over 100 jaar in beeld gebracht. Dit plan moet meer zicht bieden op de langjarige ontwikkeling van het gehele gebied en hoe de lijn kan worden ingebed in de ruimtelijke structuur van Nederland. Gemeenten hebben geen besluitvormende rol in dit proces.

Het Masterplan Lelylijn is 30 januari 2026 opgeleverd en besproken tijdens het Masterplan Congres Lelylijn in Den Haag. De heer Klaas Knot, voormalig president-directeur van De Nederlandsche Bank en Lelylijn-gezant, is gevraagd om een advies uit te brengen over de financieel-economische mogelijkheden en onmogelijkheden om de Lelylijn te realiseren. Klaas Knot heeft zijn advies over de Lelylijn tijdens het congres op 30 januari 2026 gepresenteerd.

Het elektriciteitsnet moet worden uitgebreid vanwege netcongestie
Het huidige elektriciteitsnet is niet ingericht op de toegenomen vraag naar energie, waardoor netcongestie (filevorming) ontstaat op het elektriciteitsnet. Er zijn wachtlijsten ontstaan om aangesloten te worden op het elektriciteitsnet. Om netcongestie op te lossen breiden de netbeheerders het elektriciteitsnet uit (project NuLelie).

Netuitbreiding NuLelie loopt vertraging op
Door de vertraging van NuLelie lopen de wachttijden voor aansluitingen op het elektriciteitsnet op. De geplande netuitbreidingen/-verzwaringen binnen De Fryske Marren lopen naar verwachting 2 tot 6 jaar vertraging op. Het kan wel tot 2035 duren voordat het netwerk weer op orde is. Wij blijven in gesprek met Liander om te kijken of we in de tussentijd in gezamenlijkheid problemen kunnen verlichten en/of andere oplossingen kunnen realiseren. Dit zal niet eenvoudig zijn.

In 2026 is Liander gestart met een gebiedsaanpak voor onderstations in Joure, Lemmer en Sneek. Dit is ons volledige voedingsgebied waarmee de gehele gemeente wordt voorzien van stroom.

De kern van deze aanpak is het aanbieden van flexibele contracten aan nieuwe klanten. Het doel is om in dit gebied zoveel mogelijk klanten van de wachtlijst aan te sluiten. Zo ontlasten we het elektriciteitsnet, voorkomen we congestie en houden we energie betaalbaar, betrouwbaar en toegankelijk.

c. Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

3.1 Economische zaken, recreatie en toerisme

Evenementen

Doelstelling:
Wij maken het organiseren van evenementen eenvoudiger door vergunningverlening duidelijker en toegankelijker te maken, met oog voor veiligheid en leefomgeving waarbij aansluiting gezocht wordt bij de landelijke- en provinciale ontwikkelingen.

Resultaat:
Een vastgesteld en geactualiseerd evenementenbeleid dat ruimte biedt aan initiatiefnemers en organisatoren waarbij duidelijke kaders gesteld zijn wat zorgt voor een eenvoudige en transparante vergunningverlening.

Actie:
- Wij stellen nieuw evenementenbeleid vast en implementeren dit in 2026 en 2027.

Ontwikkeling Lelylijn

Doelstelling:
Als de Lelylijn er komt, dan zijn we actief betrokken bij de gevolgen van die komst voor De Fryske Marren.

Resultaat:
Monitoren ontwikkelingen en inbreng belangen van De Fryske Marren in het proces Masterplan Lelylijn.

Actie:
- Wij brengen de kansen en bedreigingen van de Lelylijn vanuit een integraal perspectief in beeld. Zo bepalen we onze inzet en positie in het verdere proces zo goed mogelijk. Wij sluiten hierbij aan bij de besluitvorming over het Ontwikkelperspectief NOVEX Lelylijn 2050, zoals die in 2024 heeft plaatsgevonden.
- De inhoudelijke onderzoeken vanuit het Rijk zijn afgerond. Het is aan het nieuwe kabinet om besluiten te nemen over het vervolg.

Recreatie en toerisme

Doelstelling:
Recreatie en toerisme vormen één van de belangrijkste pijlers van onze lokale economie. De Fryske Marren is een aantrekkelijke en kwalitatieve recreatiegemeente, waar nog een slimme groei mogelijk is.

Resultaat:
Het kader en de richtlijnen voor toekomstige recreatief-toeristische ontwikkelingen zijn verwerkt in het Programma Recreatie en Toerisme dat in 2023 is vastgesteld. Dit is vertaald naar een uitvoeringsprogramma 2024-2028.

Actie:
- Wij voeren het Programma Recreatie en Toerisme De Fryske Marren 2024-2028 uit.
- In samenspraak met ondernemers en toeristische organisaties werken we aan en voeren we projecten uit op 8 thema's: samenwerking, DNA en identiteit, landrecreatie, waterrecreatie, verblijfsrecreatie, landschap en gezondheid, gastvrijheid en communicatie en dataverzameling.

Sociaaleconomisch beleid

Doelstelling:
Vergroten economische vitaliteit in de gemeente.

Resultaat:
Economische groei die bijdraagt aan een hoger welvaartsniveau in brede zin.

Actie:
- Wij voeren het Programma Economie 2024-2027 uit. In samenspraak met ondernemers, onderwijs en partijen uit het maatschappelijk veld gaan we aan de slag met de volgende opgaven:
  - anticiperen op een krappe en krimpende arbeidsmarkt;
  - zorgen voor een wendbare en weerbare beroepsbevolking;
  - zorgen voor meer toekomstgerichte wendbare en groeiende werkgevers met impact;
  - vergroten attractiviteit van ons vestigingsklimaat.

Doelstelling:
Levendige en economisch renderende centra.

Resultaat:
Centrumvisies voor de kernen Balk, Joure en Lemmer

Actie:
- Voor Joure is, in samenspraak met de BIZ (bedrijfsinvesteringszone) vereniging Winkeliers, Industriëlen en Handelaren (WIH), een visie opgesteld. Wij bezien, samen met de BIZ-vereniging WIH Joure, welke punten uitgewerkt kunnen worden – passend binnen het gemeentelijke beleid en gemaakte afspraken – in concrete maatregelen en voorstellen.
- De centrumvisies Lemmer en Balk zijn klaar en gepresenteerd aan alle stakeholders. Wij bezien, samen met de BIZ-vereniging Lemmer, respectievelijk winkeliersvereniging WHI Balk, welke punten uitgewerkt kunnen worden – passend binnen het gemeentelijke beleid en gemaakte afspraken – in concrete maatregelen en voorstellen.

Doelstelling:
Het behoud van jongeren voor onze gemeente.

Resultaat:
Een regierol voor de gemeente in de verbinding tussen onderwijs, ondernemers en overheid.

Actie:
- Is onderdeel van de uitvoeringsagenda van het Programma Economie 2024-2027.
- Wij bouwen het programma "3 O's" uit naar “5 O’s” om de verbinding tussen onderwijs, ondernemers en overheid te versterken. De toegevoegde O's zijn Onderop en Onderzoek.

Resultaat:
Speciale aandacht aan middelbare scholieren, mbo-studenten en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Actie:
- Is opgenomen in de uitvoeringsagenda van het Programma Economie 2024-2027
- Wij gaan de bestaande onderwijsprogramma’s opschalen. Daarnaast nieuwe initiatieven i.s.m. zowel MBO als VO. Mogelijke 3O samenwerking maritiem en RVS. Opleiden van nieuwe arbeidskrachten
- Wij breiden de samenwerking met o.a. hogescholen in Friesland bij twee specifieke opleidingen uit naar meer opleidingen. Ook Firda en andere MBO scholen betrekken wij hierbij.
- We organiseren WRK-tours voor studenten zodat ze bij bedrijven binnen kunnen kijken en leren dat we mooie werkgevers hebben in de gemeente.

Doelstelling:
Circulaire economie.

Resultaat:
Een bedrijfsleven dat de slag kan maken naar circulaire en duurzame economie en is aangesloten op de juiste netwerken om dit te bereiken.

Actie:
- Als onderdeel van hun werkzaamheden bieden onze bedrijvencontact-functionarissen hulp aan het MKB.
- We willen ondernemers stimuleren om duurzaam te innoveren. We helpen het midden- en kleinbedrijf (MKB) te komen tot slimme samenwerking in een gesloten keten, minder afval en meer hergebruik.
- Aanpak netcongestiemanagement op bedrijventerreinen. We werken aan een schaalbare aanpak die met de structurele inzet van een procesregisseur kan worden uitgerold over meerdere bedrijventerreinen.

Regio Deal Zuidwest Friesland

Doelstelling:
Het verbeteren van de brede welvaart in de regio.

Resultaat:
Pijler Mienskip:
De kracht van de Mienskip, het fundament van de samenleving, te behouden en waar mogelijk te versterken. Hiermee de samenredzaamheid te vergroten en een vangnet voor de leefbaarheid in stand te houden

Actie:
- Faciliteren ontmoeting tussen inwoners als basis voor samenredzaamheid. Samen met inwoners bedenken wat er nodig is voor de leefbaarheid in hun kern of wijk.
- Verkennen hoe op basis van gelijkwaardigheid samen met de Mienskip tot oplossingen voor opgaven kan worden gekomen. Er wordt geëxperimenteerd met nieuwe, creatieve vormen van participatie
- Werken aan het toekomstbestendig maken van ontmoetingsgebouwen, door zowel te werken aan de sociale structuur die de basis vormt voor gebruik, als te investeren in (verduurzaming van) de gebouwen zelf.
- Toewerken naar een goede samenwerkingsstructuur rondom participatie en samenredzaamheid met de sociale partners en andere relevante partijen. Hierbij wordt voortgebouwd op de bestaande aanpakken binnen De Fryske Marren en Súdwest-Fryslân.

Resultaat:
Pijler Voorzieningen:
Essentiele voorzieningen als zorg, onderwijs en ontmoeten bereikbaar te houden voor alle inwoners en een integraal vraaggestuurd mobiliteitsnetwerk.

Actie:
- Er wordt gewerkt aan een slimme spreiding van basisvoorzieningen in de hele Regio. Hierbij ligt de eerste focus op voorzieningen voor ontmoeten en zorg, omdat hierbij de urgentie het grootst is.
- Werken aan de transitie van zorg naar gezondheid, vanuit het concept van positieve gezondheid en gezond ouder worden, in aansluiting op het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en het Integraal Zorgakkoord (IZA).
- Inzetten op digitalisering van zorg en inwoners helpen om digitaal vaardiger te worden.
- De samenwerking tussen voortgezet onderwijsorganisaties RSG en CVO wordt versterkt, zodat er een breder onderwijsaanbod in de gehele Regio ontstaat.
- Met een netwerkanalyse de mobiliteitsbehoefte, het aanbod, de hoofdstromen, overstapplekken en het fijnmazige netwerk in de regio in kaart brengen.
- Opstellen regionale mobiliteitsagenda. Deze agenda richt zich op het vergroten van de mobiliteitsmogelijkheden van de inwoners door te werken aan multifunctionele mobiliteitshubs.
- Verkennen hoe we de verkeersongelijkheid kunnen verminderen.

Resultaat:
Pijler Leefomgeving:
De prachtige en unieke leefomgeving van de Regio te behouden en als kans in te zetten bij het realiseren van de grote opgaven. Het gaat hierbij onder andere om de energietransitie, agrarische transitie, de wateropgave en het woningbouwprogramma.

Actie:
- De Regio zet in op een gezonde en veilige leefomgeving met behoud van de lokale kwaliteit en het waterrijke landschap
- Op locaties met grote opgaven (bijvoorbeeld vanuit wonen en energie) krijgen de kwaliteit van de leefomgeving, gezondheid en veiligheid een belangrijke plek.
- Op basis van co-creatie samen met omwonenden zoeken naar de specifieke lokale kwaliteit: grote opgaven worden worden zoveel mogelijk verbonden met lokale behoeften.
- Er wordt verkend hoe vervoer over water een boost kan krijgen, hoe water als warmtebron (middels aquathermie) kan worden benut en hoe water nog meer kan worden ingezet als drager voor recreatie en voor ruimtelijke kwaliteit.
- Bij ontwikkelopgaven in de veenweidegebieden worden de mogelijkheden voor waterrobuust bouwen verkend.

Resultaat:
Pijler Economie:
Samen te werken aan een toekomstbestendig en duurzaam bedrijfsleven (midden- en kleinbedrijf, mkb) en aan een toekomstbestendige arbeidsmarkt waar vraag en aanbod goed op elkaar aansluiten.

Actie:
- Met verschillende partners (ondernemersfederatie, onderwijs, andere partners) wordt onder de naam

'Zuidwest werkt' toegewerkt naar een goede, regionale samenwerkingsstructuur tussen onderwijs, bedrijfsleven en overheid waarmee opleidingen worden afgestemd op de regionale arbeidsmarktvraag
- Er wordt toegewerkt naar arbeidsmarktrelevant regionaal onderwijs, samen met ondernemers, de mbo-instellingen en het voortgezet onderwijs in de regio
- Mogelijkheden voor om- en bijscholen van mbo'ers te verruimen, zodat zij in de relevante sectoren in deze Regio kunnen werken.
- De regionale mkb ondersteuningsstructuur wordt versterkt, gericht op het ondersteunen van de individuele ondernemer bij transities en impact ondernemen. Er worden kennistafels, academies en adviesgesprekken aangeboden.
- Er wordt gewerkt aan het ontwikkelen van circulaire bedrijventerreinen, zowel voor bestaande als nieuw aan te leggen terreinen.
- Een schaalbare aanpak voor netcongestiemanagement op bedrijventerreinen ontwikkelen.
- Inzetten op het sluiten van de bouwkringloop, door het stimuleren van circulair en biobased bouwen en het bijdragen aan ketenontwikkeling en innovatie.

3.2 Bedrijvencontacten

Programmering bedrijventerreinen

Doelstelling:
Voldoende ruimte om te ondernemen.

Resultaat:
Kwantitatief en kwalitatief voldoende aanbod van bedrijventerreinen, afgestemd op de vraag vanuit de markt.

Actie:
- De nieuwe afspraken voor bestaande en nieuw te ontwikkelen bedrijventerreinen voor de periode 2021-2035 zijn vastgelegd in de Regionale afspraak bedrijventerreinen Zuidwest Fryslân. De afspraken zijn vastgesteld door de colleges van Súdwest-Fryslân, De Fryske Marren en Gedeputeerde Staten van Fryslân.
- Uitbreiding bedrijventerreinen De Ekers en Woudfennen in Joure.
- In Lemmer wordt Lemsterhoek uitgebreid door een ontwikkelaar. Kavels worden op korte termijn uitgegeven.

Doelstelling:
Het toekomstbestendig maken van onze bedrijventerreinen.

Resultaat:
Toekomstbestendige bedrijventerreinen

Actie:
- We zetten in op het circulair revitaliseren van bedrijventerreinen via een bottom-up aanpak met ondernemers en/of parkmanagement. Dit wordt opgepakt vanuit de Regio Deal.
- We ontwikkelen samen met Súdwest Fryslân een toetsingskader voor uitgifte van kavels op nieuwe bedrijventerreinen in de regio.
- Wij onderzoeken de mogelijkheden van het kunnen bieden van experimenteerruimte bij de ontwikkeling van nieuw aan te leggen terreinen.
- Nieuw aan te leggen bedrijventerreinen maken we duurzaam en klimaatadaptief.

d. Verbonden partijen

Gemeenschappelijke regeling Ontwikkelingsmaatschappij bedrijvenparken A7 Heerenveen-Joure

Doelstelling

Het stimuleren van de ontwikkeling en het verzorgen van een optimale afstemming van de in het werkingsgebied gelegen bedrijventerreinen.

Activiteiten

- Het bieden van een overlegplatform tussen de deelnemers aan de regeling voor het maken van afspraken over de ontwikkeling en afstemming van in het werkingsgebied gelegen bedrijventerreinen.
- Exploitatie van de bedrijventerreinen Businesspark Friesland-West en Haskerveen.

Ontwikkelingen

- Exploitatie Haskerveen
  - per 1 juni 2025 nog 81.069 m² m2 bedrijfsgrond te verkopen
  - gronduitgifte tegen marktconforme prijzen
  - focus op circulaire bedrijven passend in concept Circulair Valley
  - eigen vermogen en een positieve solvabiliteitsratio
  - Looptijd tot en met 2030.
- Uitvoering wijzigingen vanuit Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR)
  - Medio 2024 is een nieuwe GR vastgesteld.

Gemeenschappelijke regeling Marrekrite

Doelstelling

Een evenwichtige en gecoördineerde ontwikkeling van de watersport en andere vormen van recreatie op en aan het water in Fryslân, met ook aandacht voor de landrecreatie.

Activiteiten

- De Marrekrite behartigt de gemeenschappelijke belangen van de deelnemers en neemt hierbij de belangen van natuur en landschap in acht.
- De Marrekrite onderhoudt en beheert voor ons belangrijke toeristische voorzieningen.
- Ligplaatsen in het buitengebied (steigers, kades, marboeien, afvalinzameling, toiletvoorziening).
- Beheer en onderhoud van fiets- en wandelroutes.

Ontwikkelingen

- Realisatie van TOP's (Toeristische Overstap Punten) in Friesland. De eerste TOP's zijn in onze gemeente in de zomer van 2025 gerealiseerd.
- Uitvoering wijzigingen vanuit Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR).
- Het onderzoek naar en het advies over de toekomst van de Marrekrite (Marrekrite toekomstbestendig) is afgerond. Zo is onder andere besloten de basisformatie uit te breiden en de hierbij horende taakstelling te beschouwen als alle werkzaamheden die samenhangen met, en volgen uit het beheer en onderhoud van de recreatieve basisinfrastructuur. De kosten zijn vanaf 2026 meegenomen in de reguliere begrotingscyclus.
- De Marrekrite heeft er een taak bij gekregen met het Routebureau Fryslân (incidenteel met het streven dit structureel te laten worden). Daarvoor is een wijziging in de Gemeenschappelijke Regeling voorgesteld waarmee Marrekrite hét aanspreekpunt wordt voor routegebonden recreatie in Fryslân.

e. Wat mag het kosten?

Bedragen € 1.000

3. Economie	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten						
3.1 Economische zaken, recreatie en toerisme	-4.392	-4.576	**-1.708**	-1.767	-1.692	-1.789
3.2 Bedrijvencontacten	-367	-564	**-576**	-486	-401	-401
Totaal Lasten	**-4.759**	**-5.140**	**-2.285**	**-2.254**	**-2.094**	**-2.190**
Baten						
3.1 Economische zaken, recreatie en toerisme	2.859	290	**378**	378	378	95
Totaal Baten	**2.859**	**290**	**378**	**378**	**378**	**95**
Saldo van baten en lasten	**-1.900**	**-4.851**	**-1.907**	**-1.876**	**-1.716**	**-2.095**
Stortingen	-	-	**-**	-	-	-
Onttrekkingen	293	2.889	**150**	75	-	-
Mutatie reserves	**293**	**2.889**	**150**	**75**	**-**	**-**
Resultaat	**-1.607**	**-1.961**	**-1.757**	**-1.801**	**-1.716**	**-2.095**

f. Kaderstellende beleidsstukken

Naam beleidsstuk	Korte inhoud	Vaststellingsjaar/looptijd
Programma Economie	Beschrijft de ambities en visie ten aanzien van de ontwikkeling van de economie in De Fryske Marren. Het programma is voorzien van een uitvoeringsagenda.	2024-2027
Regionale afspraak Bedrijventerreinen Zuidwest Fryslân	De afspraken in dit programmeringsdocument zijn gericht op: •Het in balans brengen van vraag en aanbod van bedrijventerreinen voor de periode tot 2025, met een doorkijk tot 2035. •Het leveren van een bijdrage aan de onderbouwing voor de zachte plannen die in de periode 2021-2025 hard worden gemaakt. •Het agenderen van nader uit te werken maatregelen en eventuele nadere afspraken.	2021-2035
Programma Recreatie & Toerisme	Beschrijft de ambities en visie ten aanzien van de ontwikkeling van de toeristisch-recreatieve sector in De Fryske Marren. Het programma is voorzien van een uitvoeringsplan (maart 2024).	2024-2028

Programmaplan Regiodeal	Hierin zijn de projecten opgenomen die, samen met Súdwest-Fryslan, Provinsje Fryslân en Wetterskip Fryslân, in het kader van de Regio Deal Zuidwest Friesland worden opgepakt.	2025-2029

Programma 4. Sociaal domein

a. Hoofddoelstelling

Wij werken aan brede welvaart voor onze inwoners door de sociale basis en een gezonde, leefbare en inclusieve samenleving te versterken. We leggen focus op bestaanszekerheid, kansengelijkheid, onderwijs, sport, cultuur, gezondheid en preventie, zodat kinderen, (jong)volwassenen en ouderen zoveel mogelijk kunnen meedoen en zich kunnen ontwikkelen. Voor inwoners die ondersteuning nodig hebben, blijft passende zorg en ondersteuning beschikbaar, waarbij eigen regie, hulp vanuit de omgeving en ondersteuning dichtbij huis centraal staan.

b. Actuele context en ontwikkelingen

De brede welvaart in De Fryske Marren staat er op dit moment in de basis goed voor; onze inwoners zijn over het algemeen gezond, welvarend en tevreden. Tegelijkertijd laten de meest actuele cijfers uit het trendrapport van Planbureau Fryslân zien dat er ingrijpende maatschappelijke en demografische verschuivingen op ons afkomen die deze welvaart op termijn onder druk zetten. De belangrijkste ontwikkelingen die specifiek voor onze gemeente gelden en de komende jaren richtinggevend zijn voor ons beleid is de dubbele vergrijzing en ontgroening (minder aantal jongeren). De Fryske Marren vergrijst sterker dan de rest van Fryslân.

Ook het zorgstelsel en de Mienskip staan onder druk. Als gevolg van de vergrijzing stijgt het aantal chronische zieken en daarmee de zorgvraag, terwijl de informele zorgcapaciteit (mantelzorgers) tot 2040 bijna halveert. Tegelijkertijd neemt de bereidheid voor structureel vrijwilligerswerk af, waardoor bijna een kwart van de inwoners zich zorgen maakt over de toekomst van lokale verenigingen en het verdwijnen van verenigingen.

Van Toekomstvisie en Strategische Beleidsagenda naar vier thematische beleidskaders
Om op deze complexe en urgente vraagstukken te kunnen sturen, vertalen we de ambities uit onze Toekomstvisie op strategisch niveau naar een concrete beleidsagenda. Deze agenda bestaat uit een drietal nog op te stellen thematische beleidskaders en een aanvulling op het al vastgestelde beleidskader Wonen, Welzijn en Zorg. Binnen deze kaders worden per thema de maatschappelijke effecten, doelstellingen en indicatoren uitgewerkt, inclusief de specifieke streefwaarden en ambities voor De Fryske Marren.
Na de beoogde vaststelling eind 2026 /begin 2027 van deze beleidskaders, starten we direct met de concrete uitwerking in de onderliggende uitvoeringsplannen. Juist omdat de actuele context zo dynamisch is en de nieuwe beleidskaders scherpe strategische keuzes vereisen, zullen de acties die hieruit voortvloeien van invloed zijn op onze bestaande plannen. Dit betekent concreet dat lopende de uitvoering kan blijken dat bepaalde huidige acties niet meer passend zijn binnen de nieuwe koers, dat bestaande acties moeten worden aangepast, of dat er juist nieuwe acties aan de lijst moeten worden toegevoegd om onze doelstellingen te behalen. Op het moment van schrijven gaan we uit van de situatie die we op dat moment weten en vormt de eerste basis voor de programmabegroting 2027.

Stijgende druk op de jeugdhulp
De jeugdhulp staat landelijk onder toenemende druk. Ook in De Fryske Marren nemen de kosten van jeugdhulp al meerdere jaren toe. Deze stijging wordt niet veroorzaakt door een sterke groei van het aantal kinderen en jongeren dat gebruikmaakt van jeugdhulp. Het aantal jeugdigen dat ondersteuning ontvangt blijft redelijk stabiel. De kostenontwikkeling komt vooral door complexere ondersteuningsvragen, een hogere behandelintensiteit, langere trajecten en stijgende tarieven als gevolg van loon- en prijsontwikkelingen binnen de zorg.
Deze ontwikkeling heeft een structureel karakter. Verplichte jaarlijkse indexaties en toenemende zorgzwaarte zorgen ervoor dat de kosten blijven stijgen, ook wanneer het beroep op jeugdhulp niet verder groeit. Daarnaast zien we dat maatschappelijke ontwikkelingen, zoals toenemende mentale problematiek

onder jongeren en complexere gezins- en opvoedsituaties, leiden tot een grotere vraag naar specialistische ondersteuning. Deze ontwikkelingen vragen om blijvende investeringen in preventie, een sterke sociale basis en ondersteuning dichtbij huis. Op langere termijn moet dit bijdragen aan het voorkomen van zwaardere vormen van hulp en het beheersen van de kostenontwikkeling, maar de financiële effecten hiervan zullen naar verwachting pas geleidelijk zichtbaar worden.

Brûsplak
De Brede school Joure Zuid is aangewezen als locatie voor het Brûsplak. Eind 2025 is op basis van een architectenselectie JOUS gecontracteerd. Het Programma van Eisen (PVE) voor het Brûsplak is oktober 2025 herijkt. Daarbij is het van belang ook de eisen en uitgangspunten van de bestaande gebruikers van de Brede school te betrekken. Tezamen heeft dit input gevormd voor de basis van het integraal planproces. Het ontwerptraject en een ontwerpgroep zijn in 2026 opgestart. Naar verwachting is in najaar 2026 een voorlopig ontwerp beschikbaar. De streefdatum voor de start is het tweede halfjaar van 2027.

Sport en bewegen
Mensen die regelmatig sporten en bewegen zitten lekkerder in hun vel, hebben meer zelfvertrouwen en kunnen beter omgaan met angst en stress. Dit draagt bij aan Positieve Gezondheid en een vitale Mienskip. Wij voeren daarvoor ons sport- en beweegbeleid en het Lokaal Sport - en Beweegakkoord uit. Dat doen wij samen met de sport- en beweegaanbieders, maatschappelijke organisaties, het onderwijs en het Sportbedrijf De Fryske Marren. Wij zetten ons daarbij in voor een vitale en gezonde samenleving.

Sportbedrijf De Fryske Marren
Sportbedrijf De Fryske Marren is in 2019 een BV geworden. Naast verhuurder van het Sportief Knooppunt Joure, en opdrachtgever, is de gemeente ook de enig aandeelhouder van de BV. Vanaf maart 2024 voert Sportbedrijf De Fryske Marren het gemeentelijk sport- en beweegbeleid uit. Het werkgeverschap van de combinatie- functionarissen sport en bewegen, als onderdeel van de bedrijfsvoering, is in 2026 onderzocht. Daarnaast is de BV in 2026 uitgebreid met de exploitatie van het zwembad in Lemmer. Deze uitbreiding versterkt de herkenbaarheid van Sportbedrijf De Fryske Marren en biedt kansen voor meer samenhang en synergie binnen het sport-, zwem- en beweegaanbod in de gemeente. In 2027 voeren we de maatregelen uit met de bedoeling te komen tot een toekomstscenario met een duurzame sluitende begroting voor Sportbedrijf De Fryske Marren.

Sportpark Donia
In Sint Nicolaasga gaan VV Renado, VV Langweer en VVI gezamenlijk gebruikmaken van een nieuw sportcomplex SV Donia. De gemeenteraad heeft in juli 2025 ingestemd met het voorlopige ontwerp voor dit complex. Naast het voorbereidingskrediet zijn en/of worden de benodigde subsidies aangevraagd. Deze zijn nodig voor de realisatie. In mei 2026 is de financiële dekking voor de opstallen inzichtelijk geworden en zijn we gestart met de technische voorbereiding. Ook de voorbereidingen voor de BOPA en de benodigde onderzoeken zijn in 2026 gestart. Punt van zorg is de gang van zaken bij het rijk als het gaat om de BOSA subsidieregeling die zich richt op opstallen. Als gevolg van een niet voorziene loting is de subsidieaanvraag van de fusievereniging op een plek beland die naar verwachting geen perspectief meer biedt voor een positieve beoordeling door het rijk.

Sportraad DFM
In maart 2026 is Sportraad De Fryske Marren geïnstalleerd. Deze sportraad (een initiatief van de gemeenteraad), bestaande uit 5 leden, is een onafhankelijk platform dat zich inzet voor een sterk en toekomstbestendig sport- en beweegklimaat in De Fryske Marren. De sportraad behartigt de belangen van alle sport- en beweegaanbieders in de gemeente. Zij werkt onder andere aan:
- Adviseren over het lokale sport- en beweegbeleid en de sportinfrastructuur.
- Bevorderen van de samenwerking tussen sportverenigingen, scholen, zorginstellingen, welzijnsorganisaties en andere stakeholders.

In 2027 starten we met de voorbereidingen voor de evaluatie van de samenwerking. De evaluatie van deze samenwerking zal uiterlijk in 2028 plaatsvinden.

Herinrichting sportpark FC Lemmer
In 2026 zijn de voetbalverenigingen CVVO en VV Lemmer gefuseerd naar FC Lemmer. Het gebruik van sportpark Lemstervaart door VV Lemmer komt daardoor voor een deel te vervallen.
Om het gebruik van sportpark De Rien als fusievereniging met ruim 750 spelende leden mogelijk te maken zijn er op dit sportpark noodzakelijke aanpassingen nodig. Die aanpassingen voor een volwaardig en toekomstbestendig sportpark hebben betrekking op twee zaken:

- Herinrichten/wijzigen van de infrastructuur, dat wil zeggen sportvelden, fietsenstalling, groenvoorzieningen, ontsluiting en dergelijke.
- Renoveren/nieuwbouw van de opstallen, dat wil zeggen was- en kleedkamers, materiaalberging, kantine en dergelijke.

De realisatiemiddelen hiervoor zijn in 2026 beschikbaar gesteld. Daaropvolgend is een aanbesteding gestart en zal realisatie naar verwachting in 2027 plaatsvinden. Punt van zorg is de gang van zaken bij het rijk als het gaat om de BOSA subsidieregeling die zich richt op opstallen. Als gevolg van een niet voorziene loting is de subsidieaanvraag van de fusievereniging op een plek beland die naar verwachting geen perspectief meer biedt voor een positieve beoordeling door het rijk. Tijdens de ALV van 12 augustus 2026 hebben de leden unaniem ingestemd met de financieringsaanvraag voor een lening van € 350.000. Daarmee kan FC Lemmer de financiering van haar plannen voor nieuwbouw van een kleedkamergebouw en verduurzaming van het clubgebouw afronden met een slotfinanciering bestaande uit een lening.

Kunst en cultuur
In 2027 voeren wij onderdelen uit het beleidsplan kunst en cultuur ‘Kunst stroomt!’ uit, met aandacht voor het rijke verenigingsleven uit. Onderdelen uit dit beleidsplan krijgen een plek in de nieuwe beleidskaders. We investeren in talent met het talentontwikkelingsprogramma Uitblinkers!. Ook wordt er een jaarlijks Uitfestival georganiseerd, waarbij de culturele organisaties in onze gemeente zich presenteren. In 2026 zijn de musea en gemeente De Fryske Marren al gestart met het ontzamelen van de kunstcollecties.

Bibliotheek
De opgaven en ambities uit het beleidsplan Mear as Boeken krijgen een plek binnen de nieuwe beleidskaders die eind 2026 ter besluitvorming voorliggen. Vanuit deze kaders blijven we ook in 2027 inzetten op het vergroten van het leesplezier onder kinderen en het versterken van de digitale vaardigheden van onze inwoners. Naar aanleiding van de op 18 februari 2026 aangenomen motie Frjemd oan ’e oarder fan de dei: bibliotheek blijven we daarnaast met de bibliotheek in gesprek over de dienstverlening en de verdere ontwikkeling daarvan.

Daarnaast zal naar verwachting de wetswijziging van de Wet stelsel openbare bibliotheekvoorzieningen (Wsob) op 1 januari 2027 in werking treden. Met deze wetswijziging wordt een wettelijke zorgplicht voor gemeenten ingevoerd. In aanloop naar de invoering van deze zorgplicht bespreken we met de bibliotheek wat deze ontwikkeling betekent voor de lokale bibliotheekvoorziening en hoe we hier gezamenlijk invulling aan kunnen geven.

Inburgering ‘Onderwijsroute’
De onderwijsroute is tot en met 31 augustus 2027 aanbesteed. In het vierde kwartaal van 2026 wordt de aanbesteding voor na augustus 2027 opgestart. Gemeente Leeuwarden is weer penvoerder bij deze aanbesteding, de voorbereiding en inhoud vinden in overleg plaats met alle Friese gemeenten.
De Fryske Marren is vertegenwoordigd in de betreffende projectgroep.

Inburgering 'Zelfredzaamheidsroute'
In Q4 van 2026 is gestart met de aanbesteding voor de B1-route en de Zelfredzaamheidroute. Het lopende contract loopt 31 maart 2028 af. Ook deze aanbesteding wordt gezamenlijk opgepakt door alle Friese gemeenten. Stavoor is de huidige aanbieder van beide leertrajecten.

c. Wat willen we bereiken en wat gaan we daarvoor doen?

4.1 Sociale basis en gezond leven

Voorzieningen

Doelstelling: Vitale dorpsgemeenschappen, waar inwoners naar elkaar omkijken en initiatieven nemen om de leefbaarheid in stand te houden dan wel te verbeteren.

Resultaat: De maatschappelijke accommodaties worden ingezet bij de uitvoering van ons sociaal beleid, bijvoorbeeld bij de bestrijding van eenzaamheid en de bevordering van sociale cohesie. **Actie:** • Onze dorpencoördinatoren blijven projecten stimuleren die de leefbaarheid bevorderen. • Wij geven meer bekendheid aan inwonersinitiatieven en hebben intensief contact met plaatselijke belangen en de dorpshuizen • Wij realiseren het Brûsplak Joure binnen de Brede School Joure zuid. • Wij voeren het maatschappelijk accommodatiebeleid uit en nemen de uitkomsten van de evaluatie uit Q3 2026 mee.

Kunst en Cultuur

Doelstelling: Het herstellen en versterken van het brede culturele veld in De Fryske Marren, om zo de sector te laten floreren.

Resultaat: Een florerend cultureel leven in De Fryske Marren. Dat is onder andere terug te zien in een grote hoeveelheid culturele activiteiten gemeentebreed. **Actie:** • Wij voeren de beleidsonderdelen het beleidsplan 'Kunst Stroomt!.', uit.

Bibliotheken

Doelstelling: Iedere inwoner van De Fryske Marren heeft toegang tot de bibliotheek, zodat inwoners kunnen participeren en zich kunnen ontwikkelen.

Resultaat: De bibliotheek zet in op leesplezier en het opdoen van lees- en taalvaardigheden van jongs af aan. **Actie:** • Wij voeren de beleidsonderdelen van het beleidsplan Bibliotheken Mar en Fean uit. • De bibliotheek faciliteert het opdoen van digitale vaardigheden voor zowel jongeren als volwassenen. • Wij implementeren de consequenties van de geplande wetswijziging, zodra deze bekend zijn.
Resultaat: Inwoners zijn digitaal weerbaar en gezond. **Actie:** • Wij focussen ons in de uitvoering van beleidsplan Mear as boeken op digitale weerbaarheid via cursussen, en informatieavonden voor inwoners om hen te ondersteunen veilig om te gaan met diverse e-services. • Wij voeren de Regeling Informatiepunt Digitale Overheid uit.

Sport

Doelstelling: Sporten en bewegen maken we zo leuk en toegankelijk mogelijk. Daarnaast versterken we de sport- en beweegsector.

Resultaat: Inwoners sporten en bewegen meer en vaker. Hierdoor worden de positieve effecten groter. **Actie:** • De herijking van de beleidsnotitie “Scoren door Samenspel” zal integraal worden meegenomen bij het opstellen van de Beleidskaders Sociaal Domein. Daarbij richten wij op de positionering van het sport- en beweegloket, het stimuleren van beweging met daarbij specifieke aandacht voor de kinderen en inwoners met een beperking.

Duurzaam sociaal domein

Doelstelling: Een duurzaam sociaal domein staat voor een sterke en dragende samenleving met goede en toegankelijke basisvoorzieningen.
Resultaat: Inzicht in de mogelijkheden van meer algemene (voorliggende) voorzieningen, waarbij volop wordt ingezet op preventie en welzijnswerk. **Actie:** • Het aantal voorliggende en collectieve basisvoorzieningen is uitgebreid en wordt intensiever gebruikt.

- Wij zetten welzijnscoaches in en voeren ‘Welzijn op Recept’ in De Fryske Marren uit.
- Wij zetten in op de versterking van samenwerking in ketenaanpakken.
- Wij voeren het project ‘gezonde wijkaanpak’ uit.
- Wij nemen actief deel aan de Friese Preventie Aanpak.

Resultaat:
Wij versterken de sociale basis voor iedereen in onze gemeente, waarbij het samenwerking met partners in de sociale basis belangrijk is.

Actie:
- Wij voeren onderdelen uit van het Transformatieplan ‘Samen Fryslân: Versterken sociale basis’
- Wij voeren het Transformatieplan Mentale Gezondheid en Veerkracht uit.
- Wij werken aan mogelijkheden om mantelzorgers te ontlasten.
- Wij borgen de voorzieningen gericht op een Kansrijke Start voor onze (jongste) inwoners. .

Gezondheid

Doelstelling:
Inwoners doen mee in de maatschappij en voelen zich goed in de omgeving waarin zij leven.

Resultaat:
Wij leggen de focus op de mogelijkheden die mensen hebben om met ziekten, beperkingen en tegenslagen om te gaan.

Actie:
- Op basis van Positieve Gezondheid stimuleren wij inwoners hun (ervaren) gezondheid en eigen regie te versterken.
- Wij zetten in op de aanpak Welzijn op Recept en het creëren van ontmoetingsplaatsen.
- In het kader van mentale gezondheid voeren wij projecten zoals bijvoorbeeld het project ‘Zeg eens eerlijk’ uit op de middelbare scholen in de gemeente.
- Onder de naam Cool De Fryske Marren, zijn wij betrokken bij het initiatief Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO). Wij creëren een positieve leefomgeving voor jongeren en vervorderen de samenwerking tussen jongeren, ouders en lokale organisaties om een kansrijke omgeving te waarborgen.

Resultaat:
Meer aandacht voor positieve gezondheid, zelfredzaamheid en preventie.

Actie:
- Wij werken aan het verbreden van de aanpak positieve gezondheid binnen de fysieke leefomgeving.
- Wij ontwikkelen en ondersteunen wijkinitiatieven waarin inwoners samen werken aan een gezonde leefstijl, ontmoeting en onderlinge ondersteuning

4.2 Kansrijk opgroeien en opvoeden

Maatwerkvoorzieningen

Doelstelling:
Een veilige en vertrouwde plek voor alle kinderen, waar zij de hulp krijgen die zij verdienen.

Resultaat:
De sociale wijkteams, het jongerenwerk, het onderwijsveld en verenigingen vervullen een belangrijke signalerende rol.

Actie:
- Wij zetten in op ombuigen van individuele, geïndiceerde trajecten naar lichte, zo mogelijk collectieve, ondersteuning in de sociale basis.
- We realiseren een stevige sociaalpedagogische basis door gebruik te maken van voorzieningen die voor elk kind toegankelijk zijn, zoals onderwijs, jongerenwerk, sport en cultuur, met het doel om hulpvragen zo vroegtijdig en laagdrempelig op te pakken.
- We werken aan een integrale gezinsaanpak: we kijken naar het hele gezin, waarbij ook bestaanszekerheid en stabiel wonen als voorwaarden voor een gezonde start worden meegenomen. Problemen van kinderen staan immers nooit op zichzelf.
- Wij werken aan een betere aansluiting tussen onderwijs, jeugdhulp en huisartsen.

Resultaat:
Samenwerken met perceeleigenaren, jongeren en ouders zodat de jeugdketen voldoen aan de eisen van veiligheid en regelgeving en daarnaast tevens een fijne en vertrouwde plek voor jongeren worden waar ze samen kunnen komen.

Actie:
- Resultaten uit de evaluatie van eind 2026 worden als bouwstenen meegenomen in de uitwerking van de strategische beleidsagenda en gekoppeld aan de brede jeugdopgave en integraal opgepakt.
- Samen met VTH geven we uitvoering aan het Preventie Handhaving & middelengebruik door middel van het organiseren van voorlichtingen en workshops in samenwerking met VNN op het gebied van middelengebruik.

Leerlingenvervoer

Doelstelling:
Leerlingenvervoer maakt het voor kinderen met een beperking of vanuit geloofsovertuiging mogelijk om naar de dichtstbijzijnde toegankelijke school te gaan.

Resultaat:
Het vervoer sluit aan op individuele onderwijsbehoefte en mogelijkheden van leerlingen.

Actie:
- Wij zorgen voor een individuele beoordeling van iedere aanvraag, waarbij wordt gekeken naar onderwijsbehoeften, fysieke en cognitieve mogelijkheden vanuit de leerling en praktische haalbaarheid van vervoer conform de verordening en de beleidsregels leerlingenvervoer.
- Wij scherpen de financiële controles verder aan, zodat kostenontwikkelingen eerder zichtbaar worden en ongewenste overschrijdingen kunnen worden voorkomen.
- Wij gebruiken de uitkomsten van het Klanttevredenheidsonderzoek (KTO) en een medewerkerstevredenheidsonderzoek in 2027 als input voor de verdere uitwerking van de beleidskaders in

uitvoeringsplannen.

Resultaat:
Zelfredzaamheid wordt waar mogelijk gestimuleerd.

Actie:
- Bij iedere aanvraag en herindicatie van leerlingen ouder dan 11 jaar kijken wij expliciet of de leerling (deels) zelfstandig kan reizen (te voet, met fiets of OV).
- In samenwerking met ouders en scholen richten wij een persoonlijk vervoersontwikkelingsplan in richting zelfstandiger vervoer.
- Wij zetten een tijdelijke begeleiding of maatschappelijke ondersteuning (bijvoorbeeld een buddy, OV-coach of leerlingbegeleider) in.

Resultaat:
Het vervoer wordt duurzaam georganiseerd, met inzet van milieuvriendelijke vervoersmiddelen en optimalisatie van routes.

Actie:
- Wij zorgen voor monitoring van milieuprestaties zoals contractueel vastgelegd
- Wij zorgen voor centralisatie van opstapplaatsen zoals contractueel vastgelegd.
- Wij zorgen voor periodiek contractbeheer en prestatieafspraken met de vervoerder.

Onderwijs

Doelstelling:
Een toekomstbestendig, aantrekkelijk en een kwalitatief goed onderwijsaanbod, passend voor elke leerling.

Resultaat:
Alle peuters en kleuters krijgen dezelfde (basis) kansen in het onderwijs.

Actie:
- Wij verbeteren de kwaliteit en het bereik van Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE) door de volgende maatregelen:
  - wij bieden extra ondersteuning aan jonge kinderen met een (risico op) taal- of ontwikkelingsachterstand.
  - Samen met kinderopvangorganisaties, scholen en de GGD werken wij aan een goede doorgaande ontwikkellijn.

Resultaat:
Alle leerlingen gaan met een diploma van school

Actie:
- Wij begeleiden leerlingen bij het maken van de juiste studie- en beroepskeuze met behulp van het programma 3O (alle VO leerlingen) en On Stage (specifiek VMBO leerlingen). Wij zetten hiervoor onder andere de beschikbare middelen vanuit de Regiodeal in.
- Onze leerplicht-consulenten zetten intensief in op preventie en begeleiding van leerlingen die thuiszitten of dreigen thuis te komen zitten.
- Wij werken op regionaal niveau samen met de gemeente Súdwest-Fryslân en de gemeenten in regio De Friese Wouden op het gebied van (dreigende) thuiszitters. Wij hebben regelmatig overleg met de Samenwerkingsverbanden Passend Onderwijs om te komen tot de meest passende ondersteuning voor elke leerling.

Resultaat:
Leerlingen krijgen zoveel mogelijk een passend onderwijsaanbod, zo nodig met ondersteuning. Dit geldt ook voor leerlingen van niet-Nederlandse komaf.

Actie:
- Wij zetten ons onder meer in voor een goede spreiding van voorzieningen (ook na de sluiting van het azc in Balk), kennisdeling en een goede doorstroming van niet-Nederlandse leerlingen van de azc-school of de ISK (Internationale Schakelklas) naar het reguliere basis- of voortgezet onderwijs.
- Wij zetten in op een verdere samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp. Op lokaal, regionaal en provinciaal niveau blijven we onderzoeken welke preventieve initiatieven effectief ingezet kunnen worden in samenwerking met het po samenwerkingsverband en de VO samenwerkingsverbanden.
- Wij werken in de LEA (Lokale Educatieve Agenda) aan een verbetering van de doorgaande lijn kinderopvang-basisonderwijs-voortgezet onderwijs-vervolgonderwijs. Dit doen wij op basis de vijf ambities uit de notitie Iedereen doet mee - Lokaal Educatieve Agenda gemeente De Fryske Marren 2024-2027.
- Wij financieren jongerenwerk op school.

Onderwijshuisvesting

Doelstelling:
We investeren in betaalbare, moderne, duurzame en toekomstbestendige onderwijshuisvesting.

Resultaat:
Leerlingen en personeel in het primair en voortgezet onderwijs leren en werken in gebouwen die bijdragen aan leer- en werkprestaties. De gemeente levert een bijdrage aan duurzame, inspirerende en functionele schoolgebouwen.
Met het vastgestelde IHP kunnen gemeentebesturen en schoolbesturen de komende jaren proactief, integraal en planmatig investeren in onderwijshuisvesting. Dit leidt tot beter beheer en voorspelbare investeringen en gebouwen die bijdragen aan het leer- en werkklimaat voor kinderen, pedagogisch medewerkers en leerkrachten.

Actie:
- Wij voeren het Integraal Huisvestingsplan uit:
  - Voorlopers en quick wins (al in uitvoering)
    Als voorloper op het uitvoeringsprogramma zijn de volgende projecten al gestart:
    - IKC Sint Nyk dit project valt buiten het uitvoeringsprogramma;
    - Basisschool Bloei (Terherne) en basisschool De Klinkert (Sloten) zijn als quick wins meegenomen, maar volgen dezelfde doelstellingen en kaders als het IHP.
  - Projecten in uitvoering (2026–2027)
    In 2026 is het daadwerkelijke uitvoeringsprogramma gestart met drie hoogprioritaire projecten:
    - Haskerwiis (Oudehaske)
    - OBS de Ynset (Rottum)
    - CBS de Ferbining (Nijemirdum)
  - Overleg en afstemming
    - Voortdurend overleg (OOGO) met schoolbesturen en kinderopvangorganisaties.
    - Opstellen en vaststellen van: Samenwerkingsovereenkomsten, Huurovereenkomsten (onderwijs en kinderopvang) en voorfinancieringsafspraken voor kinderopvangruimten

4.3 Bestaanszekerheid en iedereen kan meedoen

Inkomensregelingen en participatie

Doelstelling:
Iedereen kan maatschappelijk participeren, ongeacht het inkomen.

Resultaat:
Wij bieden een (financieel) vangnet aan iedereen die dit (tijdelijk) nodig heeft.

Actie:
- Wij bieden een maatwerkfonds om armoedeval te minderen.
- Wij bieden inwoners zonder inkomen een uitkering aan en bieden re-integratietrajecten aan waarmee wij inwoners via het Werkleerbedrijf weer richting werk begeleiden.
- Wij verstrekken kindvoorzieningen en zijn aangesloten bij het volwassenenfonds
- Wij bieden financiële hulp en ondersteuning aan inwoners voor wie dit noodzakelijk is.
- Wij zorgen ervoor dat nieuwe inwoners de Nederlandse taal leren en succesvol inburgeren.

Armoede en schulden

Doelstelling:
Wij bestrijden armoede en voorkomen schuldenproblematiek.

Resultaat:
Wij bieden vroegsignalering en inkomensondersteuning aan huishoudens die het nodig hebben waardoor ze de kans hebben om zich te ontwikkelen en mee te kunnen doen.

Actie:
- Wij helpen inwoners met beginnende schulden.
- Problematische schulden worden met een schuldregeling of saneringskrediet opgelost.
- Wij bieden inwoners advies en inkomensbeheer.
- Wij ontzorgen statushouders financieel en we begeleiden ze hierbij.
- Wij werken samen met partners aan het vroegtijdig signaleren van schulden en het voorkomen van betaalachterstanden.
- Kinderen ontvangen kindvoorzieningen via "Samen voor alle kinderen".

Doelstelling:
Wij zetten ons in om bestaansonzekerheid tegen te gaan.

Resultaat:
Wij zorgen er voor dat meer rechthebbende inwoners gebruik maken van bestaande inkomensregelingen en dat deze eenvoudig aan te vragen zijn.

Actie:
- Wij voeren maatregelen uit om armoede te voorkomen.
- Wij geven publiciteit aan inkomensregelingen en maken gebruik van de www.datgeldtvoormij.nl.

- Wij ondersteunen gedupeerden van de toeslagenaffaire en alleenverdienersproblematiek.
- Er is ruimte voor maatwerk en aandacht voor een persoonlijke benadering en de menselijke maat bij het toekennen van een uitkering.

Werkleerbedrijf

Doelstelling:
Een duurzaam en toekomstbestendig werkleerbedrijf.

Resultaat:
Wij werken aan een integrale visie op de sociale infrastructuur voor kwetsbare werkzoekenden in onze regio, waarin werk, participatie en zorg in samenhang worden bezien. Daarmee de doorontwikkeling van Empatec naar een werkleerbedrijf om zoveel mogelijk inwoners te activeren, ontwikkelen en naar werk te begeleiden en de verbinding met het bedrijfsleven te verbeteren.

Actie:
- In samenwerking met vier GR-gemeenten en NV Empatec geven wij uitvoering aan het plan voor de sociale infrastructuur.
- Wij stellen een visiedocument op dat richting geeft om de komende jaren te bouwen aan een infrastructuur die aansluit op de eisen van nu en morgen.

Inclusie

Doelstelling:
Meedoen aan de samenleving, ongeacht wie iemand is, met welke achtergrond en vanuit elke leef- en woonsituatie.

Resultaat:
Er is een Lokale Inclusie Agenda.

Actie:
- Organisatie van bijeenkomsten door de werkgroep De Fryske Marren Inclusief Toegankelijk (FIT), gericht op de toegankelijkheid van de openbare ruimte voor mensen met een beperking.
- Wij zetten naast fysieke toegankelijkheid, in op meer thema's rondom inclusie, zoals begrijpelijke dienstverlening, het Regenboogbeleid en communicatie rondom inclusie.
- Continuering van de klankbordgroep inclusie, die meedenkt over het inclusiebeleid en de uitvoering.
- Aanjager inclusie blijft zorgen voor de uitvoer van de acties rondom inclusie.

4.4 Wonen, welzijn en zorg

Wmo

Doelstelling: Inspelen op de maatschappelijke uitdaging van een tekort aan zorg (toekomstbestendig zorglandschap) en de vraag van de ouder wordende mens.

Resultaat: Door preventieve inzet maken wij de beweging van ziekte en zorg, naar gezondheid en gedrag. Hierdoor wordt minder beroep op de zorg gedaan. **Actie:** • We buigen gebruik van individuele maatwerkvoorzieningen om naar collectieve voorliggende voorzieningen (daar waar het kan). • Wij ontwikkelen en implementeren een integrale preventieaanpak voor ouderen, gericht op vroegsignalering en versterken van de sociale basis.

Wonen, Welzijn en Zorg

Doelstelling: Als onderdeel van de Woonvisie kijken naar hoe om te gaan met wonen, zorg en welzijn voor ouderen en andere kwetsbare doelgroepen.

Resultaat: Uitvoeren van het Beleidskader Wonen-Welzijn-Zorg 2025-2040 **Actie:** • Wij implementeren het Uitvoeringsplan Wonen-Welzijn-Zorg 2025-2030

Zorgveiligheid

Doelstelling: Integraal Veiligheids- en zorgplan 2024-2027 (IVZP).

Resultaat: Het actuele uitvoeringsplan zorg en veiligheid UVP (o.a. geweld in afhankelijkheidsrelaties en mensenhandel) is integraal onderdeel van het Beleidskader Wonen, Welzijn en Zorg. **Actie:** • Wij voeren het uitvoeringsplan op de onderdelen meldcode, preventief huisverbod, mensenhandel en prostitutie uit.

Doelstelling:
(Kwetsbare) inwoners de juiste zorg en ondersteuning bieden.

Resultaat:
Voldoende voorzieningen op lokaal en regionaal niveau.

Actie:
- Wij werken volgens de regiovisie over huiselijk geweld en kindermishandeling en ontwikkelen en voeren het lokale veiligheidsbeleid uit, samen met het cluster openbare orde en veiligheid.
- Wij werken met Sociaal Domein Fryslân en de andere Friese gemeenten samen aan regionale voorzieningen en bereiden de nieuwe inkoopstrategie Specialistische Jeugdhulp en Wonen per 1 januari 2028 voor.
- Lichte jeugdhulp koppelen we aan het versterken van de sociale basis en/of kopen we per 1 januari 2028 lokaal in.

Resultaat:
Wij geven sturing aan lokale veiligheid. Wij zijn wendbaar en spelen efficiënt in op de hedendaagse, complexe veiligheidsproblematiek.

Actie:
- Wij geven uitvoering aan het uitvoeringsplan van het integrale veiligheidsbeleid.

Resultaat:
Duidelijke samenwerkingsafspraken.

Actie:
- Wij werken volgens de regiovisie over huiselijk geweld en kindermishandeling en ontwikkelen en voeren het lokale veiligheidsbeleid uit.
- Wij werken met Sociaal Domein Fryslân en de andere Friese gemeenten samen aan regionale voorzieningen en vernieuwen daar waar nodig.

Adviesraad sociaal domein

Doelstelling:
Duidelijkheid over taken en verantwoordelijkheden Adviesraad Sociaal Domein

Resultaat:
De adviesraad Sociaal Domein geeft gevraagd en ongevraagd advies aan het college op het gebied van alles wat betrekking heft op het sociaal domein. Hierbij proberen zij de stem te zijn voor alle inwoners van De Fryske Marren.

Actie:
- De adviesraad signaleert, adviseert en volgt het beleid van de gemeente over met name de WMO, de Jeugdwet en de Participatiewet.

d. Verbonden partijen

Sportbedrijf De Fryske Marren BV

Doelstelling

Sportbedrijf De Fryske Marren faciliteert niet alleen sport en bewegen in Swimfun en Sportfun maar stimuleert, faciliteert en realiseert met haar programma FIFF ook sportbeoefening en lichaamsbeweging in de breedste zin des woord onder de inwoners van De Fryske Marren.

Ontwikkelingen

Sinds 2026 is het onderdeel Swimfun uitgebreid met de exploitatie van het zwembad in Lemmer. Als het gaat om de bedrijfsvoering van Sportbedrijf De Fryske Marren zien wij de noodzaak om maatregelen te treffen om structureel een sluitende begroting in te regelen.

Beleidsrisico's

De exploitatie van Sportbedrijf De Fryske Marren komt onder druk als het aantal bezoekers afneemt.

e. Wat mag het kosten?

Bedragen x € 1.000

4. Sociaal Domein	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten						
4.1 Sociale basis en gezond samen leven	-14.802	-18.826	-14.359	-14.697	-15.578	-15.535
4.2 Kansrijk opvoeden en opgroeien	-30.972	-32.947	-30.921	-30.517	-30.326	-29.931
4.3 Bestaanszekerheid en iedereen kan meedoen	-29.904	-30.187	-27.287	-26.698	-26.763	-26.634
4.4 Wonen Welzijn Zorg	-16.448	-19.186	-19.926	-19.838	-19.751	-19.663
Totaal Lasten	**-92.126**	**-101.146**	**-92.494**	**-91.750**	**-92.419**	**-91.763**
Baten						
4.1 Sociale basis en gezond samen leven	1.620	1.614	**450**	345	450	450
4.2 Kansrijk opvoeden en opgroeien	1.423	1.419	**656**	656	656	656
4.3 Bestaanszekerheid en iedereen kan meedoen	17.543	18.399	**15.284**	15.284	15.284	15.284
4.4 Wonen Welzijn Zorg	1.377	1.037	**1.197**	1.197	1.197	1.197
Totaal Baten	**21.963**	**22.469**	**17.587**	**17.483**	**17.587**	**17.587**
Saldo van baten en lasten	**-70.164**	**-78.677**	**-74.907**	**-74.268**	**-74.832**	**-74.176**
Stortingen	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	2.280	8.513	2.770	255	457	314
Mutatie reserves	**2.280**	**8.513**	**2.770**	**255**	**457**	**314**
Resultaat	**-67.884**	**-70.164**	**-72.137**	**-74.013**	**-74.375**	**-73.862**

Bedragen x € 1.000

4. Sociaal Domein	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten						
4.1 Sociale basis en gezond samen leven						
4.1.1 Voorzieningen	-2.715	-3.479	-3.865	-3.865	-3.865	-3.824
4.1.2 Kunst en Cultuur	-1.825	-2.237	-1.965	-2.022	-2.905	-2.904
4.1.3 Bibliotheek	-1.287	-1.486	-1.539	-1.434	-1.434	-1.434
4.1.4 Sport	-5.054	-7.609	-3.610	-3.996	-3.994	-3.991
4.1.5 Duurzaam sociaal domein	-274	-341	-325	-325	-325	-325
4.1.6 Gezondheidsbeleid	-3.647	-3.675	-3.056	-3.056	-3.056	-3.057
4.2 Kansrijk opvoeden en opgroeien						
4.2.1 Maatwerkvoorziening	-24.793	-24.454	-24.427	-23.927	-23.427	-22.927
4.2.2 Leerlingenvervoer	-1.281	-1.439	-1.415	-1.415	-1.415	-1.415
4.2.3 Onderwijs	-1.635	-1.914	-1.096	-1.096	-1.096	-1.096
4.2.4 Onderwijshuisvesting	-3.263	-5.140	-3.983	-4.078	-4.387	-4.492
4.3 Bestaanszekerheid en iedereen kan meedoen						
4.3.1 Inkomensregelingen en participatie	-21.770	-22.795	-19.314	-18.694	-18.595	-18.482
4.3.2 Armoede en schulden	-4.454	-3.404	-4.144	-4.144	-4.144	-4.144
4.3.3 Sociale werkvoorziening	-3.647	-3.883	-3.829	-3.860	-4.024	-4.008
4.3.4 Inwonersinitiatieven	-33	-105	-	-	-	-
4.4 Wonen Welzijn Zorg						
4.4.1 Wmo Maatwerkvoorzieningen	-15.097	-15.635	-16.375	-16.287	-16.200	-16.112
4.4.2 Sociaal domein algemeen	-1.185	-1.293	-1.245	-1.245	-1.245	-1.245
4.4.3 Basisvoorziening	-134	-2.214	-2.262	-2.262	-2.262	-2.262
4.4.4 Adviesraad	-33	-44	-44	-44	-44	-44
Totaal Lasten	**-92.126**	**-101.146**	**-92.494**	**-91.750**	**-92.419**	**-91.763**
Baten						
4.1 Sociale basis en gezond samen leven						
4.1.1 Voorzieningen	193	533	7	7	7	7
4.1.2 Kunst en Cultuur	0	2	106	2	106	106
4.1.4 Sport	1.197	892	336	336	336	336
4.1.6 Gezondheidsbeleid	230	187	-	-	-	-
4.2 Kansrijk opvoeden en opgroeien						
4.2.1 Maatwerkvoorziening	89	-	-	-	-	-
4.2.2 Leerlingenvervoer	66	62	64	64	64	64
4.2.3 Onderwijs	818	1.020	159	159	159	159
4.2.4 Onderwijshuisvesting	451	338	433	433	433	433
4.3 Bestaanszekerheid en iedereen kan meedoen						
4.3.1 Inkomensregelingen en participatie	17.514	18.343	15.244	15.244	15.244	15.244
4.3.2 Armoede en schulden	29	35	40	40	40	40
4.3.3 Sociale werkvoorziening	-	21	-	-	-	-
4.4 Wonen Welzijn Zorg						
4.4.1 Wmo Maatwerkvoorzieningen	1.253	1.037	1.197	1.197	1.197	1.197
4.4.2 Sociaal domein algemeen	112	-	-	-	-	-

4.4.3 Basisvoorziening	12	-	-	-	-	-
Totaal Baten	**21.963**	**22.469**	**17.587**	**17.483**	**17.587**	**17.587**
Saldo van baten en lasten	**-70.164**	**-78.677**	**-74.907**	**-74.268**	**-74.832**	**-74.176**
Stortingen	-	-	-	-	-	-
Onttrekkingen	2.280	8.513	2.770	255	457	314
Mutatie reserves	**2.280**	**8.513**	**2.770**	**255**	**457**	**314**
Resultaat	**-67.884**	**-70.164**	**-72.137**	**-74.013**	**-74.375**	**-73.862**

f. Kaderstellende beleidsstukken

Naam beleidsstuk	Korte inhoud	Vaststellingsjaar/looptijd
Toekomstvisie sociaal domein	De Toekomstvisie is gebaseerd op de eerdere organisatiebrede visie rondom Brede Welvaart, vormt deze visie de basis om te komen tot een toekomstbestendig sociaal domein gericht op 2030 en verder. De visie richt zich op drie centrale opgaven uit 'De winst van het sociaal domein': het herstellen van bestaanszekerheid, het vergroten van kansengelijkheid en het makkelijker maken van gezond leven.	Vastgesteld in 2026, looptijd onbepaald
Strategische Beleidsagenda	Deze strategische beleidsagenda concretiseert de ambities van De Fryske Marren voor een toekomstbestendig sociaal domein. Gebaseerd op de Brede Welvaart en de Toekomstvisie sociaal domein. De doelstellingen zijn meetbaar verdeeld over vier thematische beleidskaders die samen het koersdocument vormen.	Vastgesteld in 2026, looptijd 2026-2032
Toekomstbestendig integraal huisvestingsplan 2024-20240 (IHP)	In april 2024 is het nieuwe IHP voor een toekomstbestendig huisvestingplan vastgesteld. Dit IHP schetst met ambities het toekomstperspectief voor schoolgebouwen in De Fryske Marren en formuleert daarmee de kaders.	Vastgesteld in 2024, looptijd 2026-2041

Sociale basis en gezond samenleven	**De sociale basis vormt daarmee het fundament onder het sociaal domein en is essentieel voor het bevorderen van gezondheid, zelfredzaamheid en samenredzaamheid.**	**Wordt in het vierde kwartaal 2026 aan de raad voorgelegd ter besluitvorming, looptijd 2027-2032**

Beleidsnotitie sport en bewegen “Scoren door samenspel”	De notitie bestaat uit zes inhoudelijke opgaven die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn: In het 1e deel wordt beschreven op welke wijze de maatschappelijke impact van sporten en bewegen als doel en als middel nog verder vergroot kan worden. In het 2e deel wordt beschreven wat nodig is om sport- en beweegsector te versterken zodat de positieve effecten nog verder vergroot kunnen worden	Wordt opgenomen in het beleidskader Sociale basis en gezond samenleven
Beleidsplan Kunst Stroomt	Beleidsplan voor de jaren 2022-2028.	Wordt opgenomen in het beleidskader Sociale basis en gezond samenleven
Beleidsplan Bibliotheken 2025-2028: Mear as boeken	Beschrijft de ontwikkelingen in de bibliotheeksector en de uitgangspunten voor de periode 2025-2028	Wordt opgenomen in het beleidskader Sociale basis en gezond samenleven
Frysk Taal belied 2025-2028	Jout kaders foar it taalbelied fan De Fryske Marren foar it Frysk yn de organisaasje en yn de mienskip	Wordt opgenomen in het beleidskader Sociale basis en gezond samenleven
Nota Maatschappelijke Accommodatie beleid	Het gemeentelijke maatschappelijk accommodatiebeleid geeft de kaders en uitgangspunten als het gaat om de beoordeling van huisvestingsvragen en geeft richting aan de toekomstige handelswijze rondom maatschappelijke accommodaties.	Wordt opgenomen in het beleidskader Sociale basis en gezond samenleven
Notitie Iedereen doet mee: de inclusieve samenleving	Notitie gericht op hoe vorm en inhoud geven aan een samenleving waarin iedereen mee kan doen, ongeacht afkomst, huidskleur, beperking, gender, seksuele voorkeur, religie of leeftijd. Omvat o.a. het jaarlijks hijsen van de regenboogvlag.	Wordt opgenomen in het beleidskader Sociale basis en gezond samenleven
Actieplan Inclusie	Breed door inwoners gedragen plan om te komen tot een inclusieve(re) samenleving, o.a. door een aandachtsfunctionaris te belasten met de uitwerking in 2021-2022	Wordt opgenomen in het beleidskader Sociale basis en gezond samenleven
Nota Gezondheidsbeleid	Beleidsnota waarin we aangeven welke ambities we hebben op het terrein van gezondheid. Deze beleidsnota is tevens de basis voor uitvoering van wettelijke taken Wet Publieke Gezondheid (WPG).	Wordt opgenomen in het beleidskader Sociale basis en gezond samenleven

Kansrijk opgroeien en opvoeden	**Binnen dit beleidskader staat centraal dat kinderen en jongeren veilig, gezond en kansrijk kunnen opgroeien.**	**Wordt in het vierde kwartaal 2026 aan de raad voorgelegd ter besluitvorming, looptijd 2027-2032**
Uitvoeringsplan Voor- en Vroegschoolse Educatie Gemeente De Fryske Marren 2022/2023	Beschrijving van de doelstellingen voor Voor- en Vroegschoolse Educatie voor de komende jaren. Het gaat onder meer om resultaatafspraken met de uitvoerende organisaties, het vergroten van het bereik, ouderbetrokkenheid, kwaliteitsverbetering en het monitoren van de resultaten	Wordt opgenomen in het beleidskader Kansrijk opgroeien en opvoeden
Beleidsnotitie Voor- en Vroegschoolse Educatie	Speerpunten zijn het vergroten van het bereik, maatwerk waar nodig en inzet op ouderbetrokkenheid.	Wordt opgenomen in het beleidskader Kansrijk opgroeien en opvoeden
Notitie leerplichtbeleid	Gericht op het terugdringen en zoveel mogelijk voorkomen van schoolverzuim en voortijdig schoolverlaten. Speerpunten zijn het borgen van het leerrecht en het optimaliseren van de onderwijskansen	Wordt opgenomen in het beleidskader Kansrijk opgroeien en opvoeden
Beleidsregels leerlingenvervoer	Er is een aantal nieuwe artikelen toegevoegd met nadere uitwerking. Dit heeft o.a. betrekking op crisissituatie, andere passende voorziening en dichtstbijzijnde toegankelijke school. Hiermee zijn ze qua structuur meer in lijn met de verordening.	Wordt opgenomen in het beleidskader Kansrijk opgroeien en opvoeden
Verordening leerlingenvervoer	In de verordening wordt geregeld wanneer en hoe leerlingen recht hebben op bekostiging voor vervoer naar school. Dit geldt voor leerlingen ver weg wonen ,een beperking hebben of vanwege geloofsovertuiging een specifieke school bezoeken.	Wordt opgenomen in het beleidskader Kansrijk opgroeien en opvoeden
Beleidsplan Jeugdhulp actualisatie 2018	Actualisatie verdere uitwerking en concretisering van de kaders beleidsplan 2015 – 2018	Wordt opgenomen in het beleidskader Kansrijk opgroeien en opvoeden

Bestaanszekerheid en iedereen kan meedoen	**Binnen dit beleidskader staat centraal dat inwoners beschikken over voldoende bestaanszekerheid en naar vermogen kunnen meedoen in de samenleving.**	**Wordt in het vierde kwartaal 2026 aan de raad voorgelegd ter besluitvorming, looptijd 2027-2032**

Beleidsplan Participatie en Re-integratie	Met dit integrale beleidsplan geven we uitvoering aan de wettelijke kaders van de Participatiewet en de beleidsvrijheid die we als gemeente hebben. Dit doen we in samenwerking met onze netwerkpartners	Wordt opgenomen in het beleidskader Bestaanszekerheid en iedereen kan meedoen
Beleidsplan Wet Inburgering 'Welkom in De Fryske Marren 2022-2025'	Beleidsplan waarin we aangeven hoe we onze verantwoordelijkheid voor de begeleiding en ondersteuning van inburgeringsplichtigen vorm geven in het kader van de Nieuwe Wet Inburgering (WI21)	Wordt opgenomen in het beleidskader Bestaanszekerheid en iedereen kan meedoen
Armoede en schulddienstverlening van preventie tot nazorg	Integrale beleidsnota waarin we het armoedebeleid, minima en bijzonder bijstand en schuldhulpverlening beschrijven.	Wordt opgenomen in het beleidskader Bestaanszekerheid en iedereen kan meedoen

Wonen, welzijn en zorg	**Binnen dit beleidskader staat centraal dat inwoners zo lang mogelijk zelfstandig en passend kunnen blijven wonen, met ondersteuning die aansluit bij hun situatie.**	**Wordt in het vierde kwartaal 2026 aan de raad voorgelegd ter besluitvorming, looptijd 2027-2032**
Notitie "Dorpen-, stads- en wijkenbeleid, Méééér dan stenen"	Beschrijft de wijze waarop wij leefbaarheid in onze dorpen, stad en wijken willen behouden en zo nodig verbeteren	Wordt opgenomen in het beleidskader Wonen, welzijn en zorg
Dorpshuizenbeleid	Dorpshuizenbeleid	Wordt opgenomen in het beleidskader Wonen, welzijn en zorg
Wmo beleidsplan	In dit plan zijn de (vervolg) beleidskaders voor 4 jaar vastgelegd. Inzet op het verder ontwikkelen en versterken van het sociaal domein en er wordt een relatie gelegd met de transformatie	Wordt opgenomen in het beleidskader Wonen, welzijn en zorg
Ontwikkeldocument inkoop Wmo 2020	Visiedocument gericht op de inkoop Wmo Begeleiding naar resultaatgericht werken en bekostigen	Wordt opgenomen in het beleidskader Wonen, welzijn en zorg
Beleidsplan Mantelzorg 2021 - 2025	Beleidsplan met zes ambities om te bereiken dat mantelzorgers zich ondersteund en gewaardeerd voelen, niet overbelast raken en niet belemmerd voelen om deel te nemen aan de samenleving	Wordt opgenomen in het beleidskader Wonen, welzijn en zorg

Paragraaf Lokale heffingen

Korte omschrijving

De paragraaf bevat de volgende onderdelen:

- De tariefstelling
- De geraamde inkomsten (kosten)
- Het beleid ten aanzien van de lokale heffingen en de Wet WOZ
- Woonlastenontwikkeling
- Een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid
- Een overzicht van de tarieven 2027

Jaarlijks worden de lasten en baten belastingen/rechten geïnventariseerd. Deze inventarisatie zorgt voor inzicht in de kosten en te behalen opbrengst bedrijfsvoering belastingen/heffingen en rechten met de daarbij behorende tarieven. Daarnaast wordt een trend waargenomen dat inwoners en bedrijven vaker bezwaar maken tegen de vastgestelde belastingplicht alsmede de tariefbepaling op basis van de kostentoerekening. In enkele situaties wordt een specifieke situatie voorgelegd aan de bestuursrechter waar inwoners en bedrijven een beroep op kunnen doen om te beoordelen of de gemeente geen winst maakt bij een dienstverlening die de gemeente aanbiedt. De rechter toetst de baten kosten verhouding en kan bij een overschrijding van de baten een belastingverordening deels of geheel onverbindend verklaren. De kostenramingen worden dan ook jaarlijks herijkt. Alleen kosten die wettelijk toerekenbaar zijn worden doorbelast aan de belastingbetaler.

Transparantie bij de tariefstelling

Transparantie van de tarieven draagt ook bij aan draagvlak voor het heffen van belastingen. Informatie over de kostentoerekening wordt inzichtelijk gemaakt in de begroting en is op deze wijze openbaar en toegankelijk voor eenieder die geïnteresseerd is. Onze burgers kunnen uit de begroting gemakkelijk herleiden waarvoor ze betalen. Als de tarieven stijgen dan is ook de oorzaak daarvan duidelijk. We verwachten dat deze werkwijze bijdraagt aan het draagvlak voor het betalen van belastingen.

Via overzichten opgenomen in de bijlage bieden wij inzage op kostensoortniveau per belastingverordening of deelgebied binnen een verordening. De legesverordening is opgebouwd in het deelgebied diensten burgerzaken, omgevingsdiensten en diensten die vallen onder de Europese dienstenrichtlijn.

De geraamde inkomsten (kosten)

De raming van de heffingen/rechten heeft een directe relatie met de raming van de kosten. De activiteiten, waarvan de kosten via een heffing of recht worden verhaald, staan merendeels op een taakveld. Een verschil tussen de kosten genoemd bij een taakveld en opgenomen in deze paragraaf is dat niet alle kosten wettelijk toerekenbaar zijn en daarmee niet verhaalbaar zijn op de belastingplichtige. Ook worden de kosten van overhead, rente, btw en heffingskosten separaat toegerekend. Deze paragraaf is daarmee een fiscale verbijzondering van de geraamde kosten en inkomsten. De tabel ‘meerjarenperspectief 2027-2030’ geeft per heffingssoort inzage in de mate van kostendekkendheid.

In deze paragraaf wordt weergegeven op welke wijze wij invulling geven aan de uitgangspunten genoemd in het coalitieakkoord, perspectiefnota en aanverwante beleidsnotities. In bepaalde gevallen wijken wij daarvan af in verband met nieuwe ontwikkelingen die van invloed zijn op de kosten- en de inkomstenramingen. In dat geval benoemen wij de afwijkingen.

De oplopende inflatie en energieprijzen en kosten van levensonderhoud hebben invloed op de ruimte in de te besteden gelden van de inwoners. Op dit moment is er geen directe aanleiding om gevolgen te kunnen verbinden aan openstaande vorderingen. Uit de belastingverordeningen volgt overigens of er

belasting is verschuldigd. Een “crisissituatie” is hierop niet van invloed. Wel kan er een groter deel van de belastingen oninbaar verklaard gaan worden en kan het totaalbedrag aan kwijtschelding hoger uitvallen dan geraamd.

De invoering van de Omgevingswet is van kracht geworden per 1 januari 2024. In de voorliggende legesverordening zijn de tarieven opgenomen met indexering van het algemene uitgangspunt van 3.8%. Daarnaast wordt in de begroting 2027 voorgesteld de tarieven Omgevingswet met 5% extra te verhogen ter verhoging van de kostendekkendheid en ter verruiming van het financieel perspectief. Tarieven zijn afgerond op vijf centen naar beneden om hanteerbare tarieven te kunnen hanteren.

In het coalitieakkoord is besloten tot verruiming van de termijnen automatische incasso. Vanaf 2023 zijn de termijnen aangepast naar twaalf maanden. Inwoners kunnen gebruik maken van de mogelijkheid tot de afgifte van een automatische incasso en aansluitend wordt het totaalbedrag van de vordering in twaalf maandelijkse termijnen geïncasseerd.

Het beleid ten aanzien van de lokale heffingen en de Wet WOZ

Bedragen x € 1.000

Lokale heffingen	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Toeristenbelasting	1.762	1.800	**1.800**	1.800	1.800	1.800
Onroerende zaakbelasting gebruikers niet-woningen	2.015	2.081	**2.694**	2.780	2.872	2.999
Onroerende zaakbelasting eigenaren woningen	7.675	8.558	**8.383**	8.732	9.100	9.481
Onroerende zaakbelasting eigenaren niet-woningen	3.214	2.875	**3.020**	3.134	3.256	3.350
Forensenbelasting	1.650	1.788	**1.857**	1.921	1.989	2.060
Totaal Belastingen	**16.315**	**17.102**	**17.754**	**18.367**	**19.017**	**19.690**
Reinigingsrecht	161	160	**160**	160	160	160
Rioolheffing	5.590	6.092	**6.481**	6.874	7.270	7.270
Afvalstoffenheffing	6.610	6.384	**6.784**	6.784	6.784	6.784
Totaal Heffingen	**12.361**	**12.636**	13.425	**13.818**	**14.214**	**14.214**
Bedrijveninvesteringszone (BIZ)	153	175	**175**	85	-	-
Begraafrechten	503	454	**504**	509	509	509
Brug- en sluisgelden	290	390	**296**	296	296	296
Havengelden	401	336	**394**	394	394	394
Leges Burgerzaken	1.120	975	**1.097**	948	478	478
Leges omgevingsdiensten	2.423	1.461	**2.387**	2.387	2.387	2.387
Leges Openbare ruimte	699	522	**673**	673	673	673
Leges overige diensten EDR	33	36	**36**	36	36	36
Marktgelden	20	51	**51**	51	51	51
Precariobelasting	89	95	**98**	98	98	98
Veergelden	60	89	**92**	92	92	92
Totaal Leges en rechten	**5.790**	**4.583**	5.804	**5.570**	**5.015**	**5.015**
Kwijtschelding	-322	-349	**-329**	-329	-329	-329
Totaal Kwijtscheldingen	**-322**	**-349**	**-329**	**-329**	**-329**	**-329**
Totaal belastingen	**34.144**	**33.973**	**36.654**	**37.426**	**37.917**	**38.590**

Belastingen
De inkomsten uit een belasting (onroerende zaakbelastingen, precario-, toeristen- en forensenbelasting) zijn vrij besteedbaar. Voor de gemeenteraad zijn deze belastingen een instrument om middelen aan te wenden voor bestuurlijke ambities. Er geldt geen wettelijke restrictie met betrekking bij de bepaling van het tarief enkel de morele en maatschappelijke norm. Deze paragraaf geeft ook inzicht in de kostentoerekeningen (heffingen en rechten) van onze diensten die via belastingen worden betaald. Deze diensten kunnen slechts tegen de kostprijs worden aangeboden. Winst maken op de dienstverlening is wettelijk niet toegestaan.

- Onroerende zaakbelastingen (OZB)

De gemeenteraad is bevoegd de OZB vrij te verhogen of te verlagen. De in het verleden bestaande landelijke macronorm is afgeschaft. De toename in de opbrengst OZB bestaat voor € 467.000 uit inflatie- en loonontwikkeling en € 70.000 voor uitbreiding van het vastgoed-areaal (nieuwbouw minus sloop).

Maatstaf WOZ-waarde
Voor het bepalen van de tarieven van de OZB is de totale heffingsgrondslag bepalend. De grondslag is de totale waarde van alle onroerende zaken gelegen in de gemeente naar de waardepeildatum 1 januari 2026. De waardebepaling van het totale onroerend goed voor de Wet waardering onroerende zaken (Wet WOZ) vindt plaats in oktober. Uit een eerder door het CBS gepubliceerd bericht blijkt dat een koopwoning in januari 2026 landelijk gemiddeld 5,4% duurder was dan een koopwoning in januari 2025. Uit voorlopige prognoses met betrekking tot de waardebepaling voor belastingjaar 2027 verwachten wij een gemiddelde stijging van de WOZ-waarde van 8%. De gemiddelde woningwaarde in het noorden van Nederland ligt beduidend lager dan in de overige delen van Nederland en stijgt meer dan het landelijk gemiddelde. Bij de bepaling van de tarieven onroerende zaakbelastingen is het percentage van ruim 8% als uitgangspunt genomen.

De grafiek geeft de waardeontwikkeling van het onroerend goed in onze gemeente over de afgelopen periode sinds 2015 weer. De OZB-tarieven worden verlaagd met het gemiddelde stijgingspercentage van de woningen respectievelijk de niet-woningen of verhoogd bij een gemiddelde daling van het onroerend goed. Dit principe is gebaseerd op het uitgangspunt van communicerende vaten. Aansluitend vindt de doorrekening van het inflatiecijfer plaats en ligt de besluitvorming voor.

De verwachte heffingsgrondslag bedraagt voor het belastingjaar 2027 bijna 12 miljard. Het onroerend goed dat bestemd is om in te wonen stijgt ongeveer met 8%. De heffingsgrondslag van bedrijfspanden stijgt op basis van voorlopige prognoses ongeveer met bijna 3 %. Op een deel van het bedrijfspanden wordt jaarlijks afgeschreven op basis van technische en functionele veroudering. Wij verwijzen u naar de

grafiek. Het merendeel van de totale opbrengst OZB wordt opgebracht door de eigenaren van de woningen.

Wet Waardering onroerende zaken (Wet WOZ)
De WOZ-waarde wordt gebruikt als grondslag voor de gemeentelijke onroerende zaakbelastingen (OZB), de forensenbelasting en de BIZ-heffing. De Belastingdienst en de waterschappen gebruiken de WOZ-waarde voor de inkomsten- vermogensbelasting en de successierechten en Waterschapheffingen. Op basis van de wet- en regelgeving wordt jaarlijks gecontroleerd op de uitvoering van de taxaties door de Waarderingskamer. De Waarderingskamer heeft periodiek contact met gemeenten over de voortgang en kwaliteit van de werkzaamheden en verricht hiertoe onderzoek. De resultaten worden gepubliceerd op het internet. In de afgelopen jaren heeft de gemeente De Fryske Marren het predicaat zeer goed mogen ontvangen. De inspanningsverplichting is erop gericht om dit te predicaat te behouden.

Woningeigenaren maken bezwaar tegen de WOZ-waarde via no-cure-no-pay bureaus. Dat is voor de eigenaren gratis. Is een bezwaar gegrond dan kan er in bepaalde gevallen een onkostenvergoeding verschuldigd zijn. Er zijn bezwaarmakers die ieder jaar via een ander bureau opnieuw de juistheid van de WOZ-waarde bestrijden. Via direct contact met de burger en het kosteloos beschikbaar stellen van een taxatieverslag wordt in een groot aantal situaties een bezwaar via een no-cure-no-pay bureau voorkomen. Dit levert een aanzienlijke kostenbesparing op in tijd en geld.

- BIZ-heffing

Op verzoek van de winkeliers Joure en Lemmer is er een bedrijven investeringszone in het leven geroepen. Via een BIZ-heffing betalen aangesloten winkeliers een extra belasting. Via een subsidie keren wij deze belastingopbrengst uit aan de winkeliersvereniging. De BIZ-heffing- Joure is op verzoek van de winkeliersvereniging verlengd voor een periode van vijf jaar. De BIZ-heffing-Lemmer is vanaf 2024 geldig. De aangesloten winkeliers betalen een extra heffing op de onroerendezaakbelastingen die wordt uitgekeerd aan de vereniging van winkeliers. Begrotingstechnisch heeft dit geen invloed op het resultaat van de vast te stellen begroting 2027. De opbrengst wordt geraamd op € 70.000 voor Joure respectievelijk € 85.000 voor Lemmer.

- Forensenbelasting

De tarieven forensenbelasting worden vanaf 2021, op basis van het aangenomen amendement, verhoogd met het inflatiecijfer. In 2027 bedraagt het inflatiecijfer 3,8%. Met de beschikbare middelen kan het ingezette recreatievriendelijk beleid worden doorgezet en nader worden versterkt. Overeenkomstig het aangenomen amendement is in 2026 het maximum tarief verhoogd naar € 1.800. Overeenkomstig het ingezet beleid zijn de tarieven 2027 aangepast. Om het effect van stijgende woningprijzen te compenseren is het variabele tariefpercentage van de forensenbelasting overeenkomstig aangepast.

- Toeristenbelasting

De ondernemers die tegen een geldelijke vergoeding verblijf aanbieden aan niet-ingezetenen van de gemeente dragen de ontvangen toeristenbelasting af aan de gemeente. Zij zijn gerechtigd de belasting te verhalen op de toeristen. Naast het verblijf van toeristen voor recreatieve doeleinden betalen ook arbeidsmigranten, als zij geen ingezetenen zijn van de gemeente, toeristenbelasting. Conform besluitvorming is het tarief met ingang van 2025 aangepast van € 1,20 naar € 2,00. Bij besluitvorming tot aanpassing van het tarief is besloten om dit voor de komende drie jaar, tot en met het jaar 2027, ongewijzigd te laten.

De opbrengst kan opgedeeld worden in een vast en een variabel deel. Het vaste deel van de toeristenbelasting wordt opgebracht door forfaitaire bedragen bij de vaste stand- en ligplaatsen bij recreatieterreinen of schiphuizen. Het variabele deel (⅔ deel) van de opbrengst is afhankelijk van het daadwerkelijke verblijf van de toerist.

- Precariobelasting

Het tarief voor het innemen van gemeentegrond voor het stallen van terrassen blijft ongewijzigd. Een terrashouder is vrijgesteld van heffing als in een huurovereenkomst met de gemeente de ondergrond van het terras onderdeel is van de huursom. Het tarief bedraagt € 27,50 per m2 ingenomen ruimte. Daarnaast wordt een belasting op tijdelijk grondgebruik van openbare grond (standplaatsen) voor verkoop van marktwaren en uitstallingen geheven.

Heffingen en rechten

De activiteiten waarvan de kosten via een heffing of een recht worden verhaald, staan op een taakveld. Alle toerekenbare (directe) verhaalbare kosten worden toegerekend. Tevens wordt via de kostenplaatsmethode een deel van de overheadkosten toe gerekend. Het meerjarenperspectief geeft per heffing of vergunningstelsel (legesverordening) inzage in de mate van kostendekkendheid. In de bijlage zijn de kosten van de activiteiten meer gedetailleerd onderverdeeld naar kostensoorten.

Algemene beleidsuitgangspunten:

Onderwerp	Beleid
Beleid, bezwaar en handhaving	De kosten van deze werkzaamheden zijn wettelijk niet verhaalbaar en worden dan ook niet toegerekend
Batig saldo	De boven de raming ontvangen inkomsten vloeien terug naar de belastingplichtige

- Rioolheffing

De kostenraming is gebaseerd op het water en rioleringsprogramma De Fryske marren. Ieder jaar worden deze kosten geïndexeerd en worden loonstijging en inflatie wel doorbelast via de rioolheffing om te kunnen voldoen aan het uitgangspunt van kostendekkende tarieven. Voor 2027 wordt het tarief gewijzigd op basis van het vastgestelde Water- en rioleringsprogramma De Fryske Marren 2026-2030. Hiermee wordt de inflatie alsmede loonkostenstijging afgedekt. Voor 2027 is het tarief gebaseerd op het vastgestelde Water- en rioleringsprogramma De Fryske Marren 2026-2030. Het Water- en rioleringsprogramma is vastgesteld in de raad van 11 juni 2025 (agendapunt 18B).

Beleidsuitgangspunten rioolheffing:

Onderwerp	Beleid
Veegkosten	Een deel van de veegkosten zijn toegerekend aan het taakveld riolering omdat waterafvoer in de straten in het stedelijke gebied is geborgd bij zware regenbuien. Het overige deel van de kosten betalen we via de afvalstoffenheffing en uit de algemene middelen
Heffingskosten	15% van de heffingskosten (urenraming) is toe te rekenen
Baggeren en hekkelen	Overeenkomstig het water- en rioleringsprogramma (zie ook bij lig- en havengelden)
Uitbreidingsinvesteringen	Niet toegerekend, de kosten kunnen via activering en afschrijving worden bekostigd

- Afvalstoffenheffing

Bijna alle kosten van het taakveld afval (inzameling) zijn toe te rekenen. Slechts een klein deel zijn wettelijk niet toerekenbaar. Dit zijn kosten van beleid, bezwaar en handhaving. De kosten zijn nagenoeg gelijk gebleven aan 2026. Met inzet van de egalisatiereserve worden de kosten op het niveau van 2026 gehandhaafd. Om de norm van kostendekkende tarieven te behouden kunnen de tarieven gehandhaafd worden op het peil van 2026. Voor de milieu terreinen is een tarief opgenomen voor de grotere aanhanger die komen storten. Dit tarief is noodzakelijk op basis van de hoeveelheid in relatie tot de kosten.

Beleidsuitgangspunten afvalstoffenheffing:

Onderwerp	Beleid
Veegkosten	Een deel van de veegkosten zijn toegerekend aan het taakveld afval omdat een deel van het zwerfafval is toe te rekenen tot de taak van afvalinzameling. Het overige deel van de kosten betalen we via de rioolheffing en uit de algemene middelen
Heffingskosten	20% van de heffingskosten (urenraming) is toe te rekenen
Containers voor medicijnen	Correctie door kosten van gratis beschikbaar gestelde containers voor medicinale doeleinden

- Reinigingsrechten

We bieden ondernemers de mogelijkheid om afval via onze afvalvoorzieningen af te voeren. Dit is echter geen wettelijke taak maar een dienst voor ondernemers waarvan gebruik kan worden gemaakt. Uit de Wet Markt en Overheid volgt dat de tarieven kostendekkend moeten zijn. Op basis van het concurrentiebeding private bedrijfsvoering, positie op de ondernemersmarkt, mag niet onder de kostprijs de dienstverlening worden aangeboden.

Beleidsuitgangspunten reinigingsrechten:

Onderwerp	Beleid
Btw	De omzetbelasting zijn volgens de belastingrechter kosten die zijn toe te rekenen. De vuilnisauto wordt gebruikt voor de inzameling van bedrijfsafval. Een deel van de btw wordt naar verhouding doorberekend
Milieuterreinen	Bedrijfsafval wordt niet geaccepteerd op de milieuterreinen, daarom zijn er geen kosten van het milieuterrein toegerekend
Heffingskosten	1% van de heffingskosten (urenraming) is toe te rekenen

- Lijkbezorgingsrechten

Ons beleid om tot meer kostendekkende tarieven te komen is gebaseerd op de notitie ’15 Locaties om te gedenken’. De tarieven worden in 2027 met het inflatiecijfer verhoogd. Ruim 41% van de kosten worden nu verhaald op de aanvragers van deze diensten. Het grafrecht wordt in de regel afgekocht voor een bepaalde periode. De ontvangen afkoopsom is voor de gemeente een verplichting om het graf gedurende de periode ter beschikking te stellen. Aangezien de inkomsten en de kosten van onderhoud niet in hetzelfde (belasting)jaar vallen volgt uit de BBV dat de kosten- en de inkomstenraming volgens het matchingprincipe moet worden verwerkt. Dit zou via een voorziening moeten gebeuren. In de praktijk is deze werkwijze zeer bewerkelijk zodat deze door ons, en meerdere gemeentes kiezen hiervoor, niet wordt toegepast.

- Precariorechten

Is een terras op eigen grond gelegen en is deze grond een openbaar gebied waarvoor de gemeente kosten maakt dan worden deze kosten verhaald via de precariorechten. Alleen de verhaalbare kosten zijn toegerekend. De kosten van deze activiteit zijn ondergebracht bij het taakveld overige baten en lasten. Het tarief is gelijk aan het tarief van de precariobelasting.

- Leges

De inwerkingtreding van de omgevingswet is met ingang van 2024 van kracht geworden. Dit betekent dat vanaf 2024 wordt gemonitord hoe de gewijzigde regelgeving in de uitvoering alsmede kosten en baten uitwerking zal hebben. In de huidige uitwerking is rekening gehouden met doorrekening van het inflatiepercentage in de tarieven en de 5% extra ter verhoging van de kostendekkendheid en het verruimen van het financieel perspectief. . Daar staat tegenover dat milieu- en vooroverlegkosten als leges kunnen worden geheven.

De activiteiten voor het verrichten van diensten die vallen onder de Europese dienstenverlening (titel 3) zijn per vergunningstelsel niet volledig kostendekkend.

Beleidsuitgangspunten legesheffing:

Onderwerp	Beleid
Naturalisatiekosten (titel 1)	Niet toegerekend, kosten zijn wettelijk niet verhaalbaar. De gemeente vervult een kasfunctie. De baten zijn apart in de bijlage benoemd
Ambtshalve vergunning (titel 2)	Niet toegerekend, er is geen sprake van een dienst omdat het algemene en niet het individuele belang wordt gediend bij deze vergunningen
Milieubeheer (titel 2)	Niet toegerekend, kosten zijn vooralsnog wettelijk niet verhaalbaar
Legalisatie (titel 2)	Niet toegerekend, kosten van legaliseringswerkzaamheden zijn niet verhaalbaar omdat een handhavingstaak niet is te herleiden naar een individueel verleende dienst

- Marktgelden

Een deel van de kosten worden verhaald op kooplieden die een standplaats innemen voor de verkoop van hun waren. De tarieven zijn ongewijzigd in samenhang met de relatie tot de precariobelasting.

- Haven, brug-, sluis en veergelden

We streven er niet naar om alle kosten te verhalen op de gebruikers van haven-, brug-, sluis- en de veergelden (HBSV-gelden). Ook andere (niet betalende) gebruikers hebben profijt van deze infrastructurele voorzieningen. De kosten die we jaarlijks maken ten behoeve van ons watergebied zien we terug bij de HBSV-gelden. Ongeveer een derde van de kosten verhalen we op de gebruikers van voorzieningen die we treffen om ons watergebied te onderhouden en zo aantrekkelijk te maken voor het (vaar)toerisme. Het overige deel betalen we uit de algemene middelen of wordt op indirecte wijze gefinancierd uit de vrije belastingen.

Beleidsuitgangspunten havengelden:

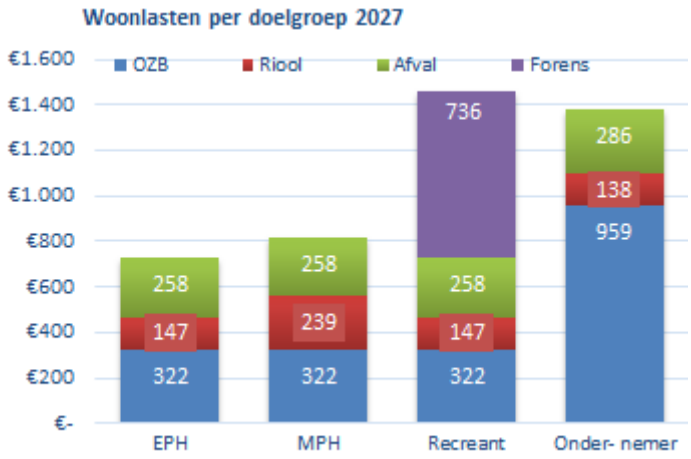
Onderwerp	Beleid
Bagger- en oeverkosten	De oeverkosten worden op basis van werkelijke inkoopcondities doorberekend. De baggerkosten zijn toebedeeld aan de taakvelden (verordeningen): riolering en economische havens & waterwegen. Een deel van de kosten betalen we via de algemene middelen

Woonlastenontwikkeling

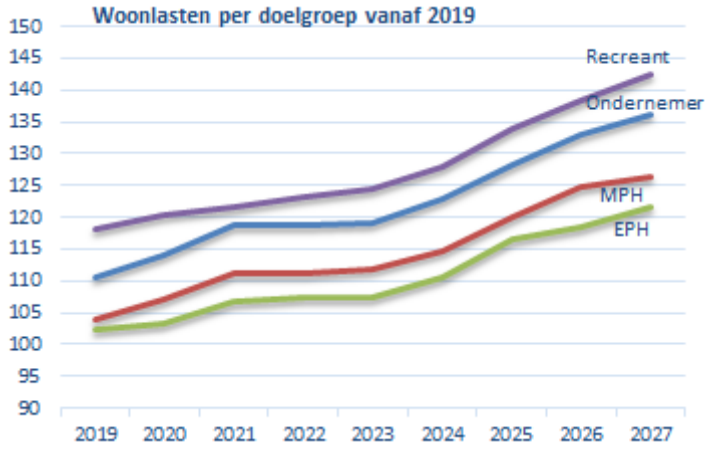
De macronorm als instrument van de regering om een landelijke OZB-stijging te controleren is afgeschaft. Daarvoor in de plaats biedt het COELO een lokale lasten calculator om gemeentes met elkaar te vergelijken. De getoonde informatie is openbaar toegankelijk. Wij vergelijken ons bij voorkeur met de (buur)gemeentes Súdwest-Fryslân, Heerenveen en de Noordoostpolder. De gemeentelijke lasten voor onze inwoners zijn vergelijkbaar aan deze buurgemeentes.

De hoogte van de verschuldigde gemeentelijke belastingen maken we inzichtelijk met doelgroepen. We onderscheiden de volgende doelgroepen (grafiek woonlasten per doelgroep 2027) belastingbetalers:

- Eenpersoonshuishouden (EPH);
- Meerpersoonshuishouden (MPH);
- een recreant (niet ingezetene van de gemeente) met een woning;
- een ondernemer met een pand in eigendom en gebruik.

Voor het bepalen van de hoogte van de OZB-aanslag is uitgegaan van een gemiddelde woningwaarde van € 417.000 en van een gemiddelde waarde van € 187.000 voor een bedrijfsgebouw. De gemeentelijke lasten voor de inwoners neemt gemiddeld met 3% toe voor zowel een één- en een meerpersoonshuishouden. De lasten voor een ondernemer stijgen met 3%. De grafiek toont de lastenontwikkeling over de periode 2018 – 2027.

Een beschrijving van het kwijtscheldingsbeleid

De gemeente verleent kwijtschelding als de belastingschuldige onvoldoende vermogen en/of betalingscapaciteit heeft om de belastingaanslag geheel of gedeeltelijk te betalen. De Gemeentewet en de Uitvoeringsregeling Invorderingswet geven ruimte om een aantal beleidskeuzes te maken voor het voeren van een ruimer kwijtscheldingsbeleid. Een belastingplichtige komt in aanmerking voor kwijtschelding van de onroerende zaakbelastingen, rioolheffing en de afvalstoffenheffing. We hanteren als kwijtscheldingsnorm (de kosten van bestaan) de netto AOW-normbedragen in plaats van de bijstandsnorm uitkeringen. Daardoor komen belastingplichtigen eerder in aanmerking voor kwijtschelding. Ook merken we voor het bepalen van de betalingscapaciteit de te betalen kosten van kinderopvang aan als uitgaven.

De hoogte van het kwijt te schelden bedrag is stabiel en beweegt de laatste jaren binnen een bandbreedte van € 310.000 – € 350.000. Voor 2027 verwachten wij een bedrag van € 335.000 aan gemeentelijke heffingen kwijt te schelden. Een bedrag van € 320.000 rekenen we toe aan de afvalstoffen- en de rioolheffing. Het overige deel van € 15.000 heeft betrekking op de OZB.

Een overzicht van de tarieven

Overzicht tarieven gemeentelijke heffingen	2026	2027	Percentage stijging
WOZ-waarde			
Woning (gemiddelde waarde)	€ 387.000	€ 417.000	7,8%
Bedrijfsobject (voorbeeldwaarde)	€ 182.000	€ 187.000	2,7%
Onroerende zaakbelastingen (OZB)			
Eigenaar: woning	0,0811%	0,0774%	-4,6%
Eigenaar: niet-woning	0,2908%	0,2928%	0,7%
Gebruiker: niet-woning	0,2186%	0,2201%	0,7%
Forensenbelasting			
Percentage van de WOZ-waarde	0,1848%	0,1765%	-4,5%
Minimum	€ 193,30	€ 200,65	3,8%
Maximum	€ 1.800,00	€ 1.868,40	3,8%
(Water)toeristenbelasting			
Variabel tarief	€ 2,00	€ 2,00	0,0%
Verhuur standplaats (stacaravan) 7,5 maanden of langer (maximum)	€ 176,00	€ 176,00	0,0%
Rioolheffing (tot 200 m3 waterafvoer)			
Gebruik door één persoon	€ 139,00	€ 147,00	5,8%
Gebruik door meerdere personen	€ 239,00	€ 253,00	5,9%
Recreatief gebruik (woningen)	€ 139,00	€ 147,00	5,8%
Recreatief gebruik (roerende zaken)	€ 64,00	€ 67,00	4,7%
Bedrijfsmatig gebruik	€ 130,00	€ 138,00	6,2%
Gebruik voorziening voor afvoer hemelwater	€ 64,00	€ 67,00	4,7%
100 m3 (extra eenheid) waterafvoer	€ 101,00	€ 106,00	5,0%
Afvalstoffenheffing			
Container 180 liter voor restafval + 240 liter GFT-afval	€ 258,00	€ 258,00	0,0%
Container 240 liter voor restafval + 240 liter GFT-afval	€ 328,00	€ 328,00	0,0%
Ondergrondse afvalvoorziening of collectief gebruik containers	€ 258,00	€ 258,00	0,0%
Extra container 240 liter GFT-afval	€ 76,00	€ 76,00	0,0%
Extra container 180 liter restafval	€ 151,00	€ 151,00	0,0%
Extra container 240 liter restafval	€ 217,00	€ 217,00	0,0%
Reinigingsrechten (exclusief btw)	€ 286,00	€ 286,00	0,0%
Precariorecht/belasting			
Terras per m2 ingenomen gemeentegrond	€ 27,50	€ 27,50	0,0%
Leges			
Voltrekken van een huwelijk, vanaf	€ 151,70	€ 157,46	3,8%
Afgifte paspoort, vanaf	€ 89,63	€ 91,00	1,5%
Afgifte Nederlands identiteitskaart, vanaf	€ 43,71	€ 44,40	1,6%
Afgifte rijbewijs, vanaf	€ 53,77	€ 55,69	3,6%
Omgevingsvergunning, vooroverleg	€ 135,80	€ 147,75	8,8%
Omgevingsvergunning, bouwsom van € 170.000 (excl. welstand)	€ 1.447,22	€ 1.574,58	8,8%
Lijkbezorgingsrechten			
Recht op een graf voor 40 jaar	€ 2.675,00	€ 2.776,00	3,8%
Begraven van een persoon van 12 jaar of ouder	€ 1.320,00	€ 1.370,00	3,8%

Paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Korte omschrijving

In deze paragraaf leest u over de relatie tussen het weerstandsvermogen, de weerstandscapaciteit en ons risicomanagement. Deze informatie voldoet aan de voorschriften van het BBV (Besluit begroting en verantwoording) en de Financiële verordening De Fryske Marren.

Wat is weerstandsvermogen en weerstandscapaciteit?

De gemeente heeft een geldbuffer nodig om grote tegenvallers op te vangen. Dan hoeven we niet bij iedere tegenvaller het beleid aan te passen.

- De weerstandscapaciteit is het bedrag dat de gemeente daarvoor apart houdt.
- Het weerstandsvermogen is de verhouding tussen de buffer die we daadwerkelijk hebben en de risico's waarvoor we geen beheersmaatregelen hebben.

Verderop in deze paragraaf leest u hoe we beide entiteiten berekenen.

We willen de impact van risico's minimaliseren

Dit is wat we daarvoor doen:

- Ons ratio weerstandsvermogen is uitstekend.
- De nu voorliggende begroting 2027-2030 baseren we op de actualisatie van risico's, opgenomen in de jaarrekening 2025 en nieuwe geïdentificeerde risico's aan de hand van inventarisaties en perspectiefnota 2027. Dit is op basis van de uitgangspunten van de nota 'risicomanagement, weerstandsvermogen en kengetallen'.
- De totale maximale financiële omvang van de top 20 aan risico's is ongeveer € 20,5 miljoen.
- Het is 90% zeker dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van afgerond € 8,1 miljoen. Dat is de benodigde weerstandscapaciteit.
- De top 20 aan risico's bepaalt voor ongeveer 56% het totale benodigde weerstandsvermogen.
- We houden nieuwe ontwikkelingen en de bijbehorende risico's in de gaten

Context en achtergrond

Er is een risico-inventarisatie uitgevoerd

We willen risico's op de bedrijfsvoering namelijk beheersbaar maken. De gemeente kan alleen verantwoorde beslissingen nemen als ze inzicht heeft in de huidige en toekomstige risico's. Zo zorgen we dat deze risico's in verhouding staan tot de vermogenspositie van de gemeente.
Het weerstandsvermogen is berekend op basis van de risico-inventarisatie
In deze paragraaf vindt u de resultaten van de risico-inventarisatie op basis van de 20 TOP-risico onderwerpen uit de risico-inventarisatie en de Perspectiefnota 2027. Deze is op 29 juni 2026 vastgesteld door de raad.

Op 20 december 2023 is de nota 'Risicomanagement, weerstandsvermogen en kengetallen 2023-2026' door de raad vastgesteld. Met het beleid in deze nota verbeteren we de kwaliteit van het risicomanagement. Dit heeft ook zijn doorwerking op een meer betrouwbare berekening van het weerstandsvermogen. Om blijvend een geschikt beleidskader te waarborgen wordt deze nota 'Risicomanagement, weerstandsvermogen en kengetallen' eens in de vier jaar geactualiseerd. De eerstvolgende actualisatie vindt in 2026 plaats.

Kaderstellende beleidsnota's

- Financiële verordening De Fryske Marren: in de Financiële verordening (art. 212 Gemeentewet) zijn geen nadere eisen, anders dan reeds in de BBV (Besluit begroting en verantwoording) genoemde eisen, met betrekking tot de paragraaf Weerstandsvermogen opgenomen.
- Nota Risicomanagement, weerstandsvermogen en kengetallen 2023-2026 (vastgesteld in de raadsvergadering van 20 december 2023).

Wat willen we bereiken?

Als gemeente streven wij ernaar om de impact van de risico's te minimaliseren. Dit betekent dat we een weerstandsvermogen nastreven dat op z'n minst voldoende is. Hiervoor houden we een factor aan tussen de 1,0 en 1,4 ("voldoende" volgens de nota risicomanagement, weerstandsvermogen en kengetallen) ten opzichte van het benodigde weerstandsvermogen.

Wat gaan we daarvoor doen?

De nu voorliggende begroting 2027 baseren we op de actualisatie van risico's, opgenomen in de jaarrekening 2025 en nieuwe geïdentificeerde risico's aan de hand van inventarisaties. Dit op basis van de uitgangspunten van de nota risicomanagement, weerstandsvermogen en kengetallen die is vastgesteld in de raad van december 2023.
Hieronder lichten we dit toe met een opsomming van de onderwerpen en vervolgens per onderwerp een uitgebreide toelichting:

- Actualisatie van risico's opgenomen in de jaarrekening 2025
- Het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's

Actuele risico's

Om de risico's van Gemeente de Fryske Marren in kaart te brengen is in samenwerking met de teams een risicoprofiel opgesteld. In het onderstaande overzicht wordt echter alleen het aantal risico's gepresenteerd met de hoogste bijdrage aan de berekening van de benodigde weerstandscapaciteit met een maximum van 20.

bedrag x € 1.000

Tabel 1: Belangrijkste financiële risico's

Risico-nummer	Risico	Kans	Maximaal financieel gevolg	Invloed	Beheersmaatregelen
R98	Elektriciteitsnetwerk, tekort aan transportcapaciteit voor verbruik en teruglevering. Aansluitingen duren lang. Sinds 1 juli is er geen automatische reservering kleinverbruik meer. Vanaf 1 oktober is daar vroegtijdig aanvragen voor in de plaats. Dit vergt verdere en betere planning ver vooruit.	80%	1.500	10.15%	Tijdig aanmelden van nieuwe plannen bij netbeheerder. En er is een actieplan met 11 maatregelen opgesteld om het net in Friesland te ontlasten.
R140	Open einde regelingen Sociaal Domein, het gebruik valt hoger uit dan gebudgetteerd.	70%	1.500	8.87%	Betere monitoring (eigen organisatie en landelijke ontwikkelingen)

R112	Toename demonstraties, spanningen en opstoten/rellen. Polarisatie van de maatschappij. Extra kosten t.b.v. handhaving en escalaties.	75%	1.100	6.94%	Tijdelijke beheersmaatregel is beroep op tijdelijke handhavers en compensatieregelingen vanuit het rijk. Bij pieken specifiek extra inhuren. Daar waar noodzakelijk is het inzetten van cameratoezicht van bestuur en/of het inzetten van particuliere beveiliging. Er is in een eerder stadium ruimte gecreëerd voor een uitbreiding van het aantal BOA's, met het oog op een grotere behoefte rondom inzet op toezicht en handhaving en de verschuiving van taken en verantwoordelijkheden richting Gemeente. De invulling hiervan staat echter onder druk, het is erg lastig om de formatie op peil te houden.
R104	Rampen en crisis (GRIP 4). Onvoorspelbarheid van de gebeurtenis. Naast een mogelijk (nieuwe) pandemie, neemt ook het risico op een landelijk of regionale crisis toe. Denk aan oorlog, klimaatverandering, extreem weer.	20%	3.750	6.25%	Afronden van het crisisplan. Opleiden en trainen van betrokken crisismedewerkers. De crisisorganisatie is volledig ge-update en wordt structureel onderhouden. Dit zijn risico beperkende maatregelen, preventief kan dit niet beheerst worden.
R36	Teruglopende bezetting/ inkomsten van vastgoedexploitatie.	90%	750	5.70%	In de nota Vastgoedbeleid is opgenomen dat jaarlijks de prestaties van alle vastgoedobjecten worden beoordeeld. De vijf criteria die gemeten worden zijn: effectiviteit, efficiëntie, kwaliteit, duurzaamheid en beheer. Op basis van de scores worden maatregelen genomen om de prestaties te verbeteren of wordt besloten het betreffende vastgoedobject af te stoten.
R135	Extreme inflatie. Stijgende prijzen, vertraging projecten. Investeringskredieten worden niet automatisch verhoogd met een prijscompensatie.	50%	1.150	4.87%	Bij stijgende prijzen door het uitstellen van grote projecten hebben we de mogelijkheid om bij de P&C-producten extra budget aan te vragen.

R148	Algemene uitkering. Het gemeentefonds is erg onvoorspelbaar en het is niet mogelijk om de mogelijke effecten goed te monitoren. De ervaring van de afgelopen jaren is dat er zowel grote positieve als grote negatieve effecten kunnen ontstaan.	50%	1.100	4.63%	Meerdere keren per jaar monitoren bij de circulaires. 5 jaar vooruit kijken. Beleid (nieuw) hierop aanpassen.
R143	Meerjarige majeure projecten. Door langere looptijd, hogere lasten, wijzigingen plannen, onvoorzien.	90%	500	3.80%	Continue monitoring en indien nodig bijstellen.
R113	Uitvoeringsprogramma woningbouw Infrastructurele ingrepen door externe partijen. Onvoldoende capaciteit.	50%	850	3.58%	Inhuur van externen. Vinger aan de pols houden, regie houden/monitoren van de woningbouw door middel van dashboard. Meer plannen dan het uiteindelijke doel.
R136	Krappe a rbeidsmarkt. Extra kosten door inhuur, uitstel van projecten, kennisverlies, continuïteit van de bedrijfsvoering	50%	750	3.17%	Actualiseren strategische personeelsplanning, specifiek inhuren.
R139	Stikstof (PFAS). Ontwikkeling nieuw warmtenet.	75%	500	3.16%	Informatie ophalen bij externe partijen. Kennis en deskundigheid in huis halen.
R115	Verzakking wegen, bermen en kunstwerken door onvoldoende capaciteit en klimaatverandering. Verminderde veiligheid en extra kosten reparatie.	75%	400	2.53%	Onderhoud prioriteren op kwaliteitsniveau, grondwaterstanden monitoren.
R138	Klimaatverandering en extreme wateroverlast. Overstromingen, laag grondwaterpeil, letselschade en schade aan gebouwen. Ongevallen door extra schade naast de normale verzakking of schade aan wegen, kwetsbare, waterverzadigde bermen en kunstwerken.	70%	400	2.36%	Bermen aanvullen, herstellen straatwerk, Frezen/schuren wortelopdruk in asfalt/wegen, Verzakkingen asfalteren bakfrezen, toepassen van verkeersmaatregelen.
R122	Uitstellen investeringen onderwijshuisvesting. Extra kosten grotere investeringen, stijgende bouwprijzen en indexatie, juridische aansprakelijkheid	90%	300	2.28%	Vastgestelde uitvoeringsplan IHP en uitvoeringsprogramma IHP. Binnen het uitvoeringsprogramma schuiven met projecten.
R142	BTW Compensatiefonds. Hoge fluctuaties in de aanspraak op compensatiefonds. Risico ook bij verandering toezichtskader Provincie.	50%	500	2.09%	Meerdere momenten per jaar bijstellen (circulaires).

R88	Onvoldoende kavels verkopen (woningbouw). Er is niet genoeg vraag in de markt.	10%	2.000	1.69%	De uitvoering van het uitvoeringsagenda volkshuisvestingprogramma De Fryske Marren 2024-2028. Slim programmeren.
R105	Rampen en crisis (GRIP 3) (gemeentegrens overschrijdend). Onvoorspelbaraheid van de gebeurtenis.	10%	2.000	1.66%	Actualiseren van het crisisplan. Dit is nu onderhanden. Opleiden en trainen van betrokken crisismedewerkers (van GRIP 1 tot en met GRIP 4). De crisisorganisatie is volledig ge-update en wordt structureel onderhouden.
R40	Verstoorde dienstverlening. Systemen of data (deels) niet beschikbaar door onbevoegde toegang.	25%	750	1.57%	In de organisatie structureel bewustwording creëren met behulp van software. Nieuwe medewerkers ontvangen bij indiensttreding een basiscursus informatiebeveiliging en privacy. Inzetten van detectie en response software. Leveranciers structureel beoordelen. Periodiek actualiseren van Actieplan Informatieveiligheid. Daarnaast de BIO-actielijst met beheersmaatregelen actueel houden en laten vaststellen door de Directie. Rapporteren over de voortgang aan de Directie gaat conform de P&C cyclus.
R102	Stijgende (grondstof) prijzen. Standaard indexering dekt niet altijd de hoge stijgingen.	50%	350	1.49%	Proactief communiceren, zoals berichtgeving op Dieuwke over een uniforme benadering leveranciers met betrekking tot prijsverhogingen (indexaties).
R130	Systemen of data niet beschikbaar. Storingen in software of hardware. Zowel intern als bij leveranciers.	30%	500	1.28%	Periodiek actualiseren actieplan informatieveiligheid. Nulmeting uitvoeren voor BIO-cyclus.

Onder de kolom invloed wordt verstaan: de invloed van het risico op het benodigde weerstandsvermogen. Op basis van de ingevoerde risico's is een risicosimulatie uitgevoerd. De risicosimulatie wordt toegepast omdat het reserveren van het maximale bedrag ongewenst is. De risico's zullen immers niet allemaal tegelijk en in hun maximale omvang optreden. Onderstaande tabel toont de resultaten van de risicosimulatie.

Uit de tabel volgt dat 90% zeker is dat alle risico's kunnen worden afgedekt met een bedrag van afgerond € 8.100.000 (benodigd weerstandscapaciteit).

Benodigde weerstandscapaciteit bij verschillende zekerheidspercentages	
Percentage	**Bedrag**
5%	€ 3.561.310
10%	€ 3.996.969
15%	€ 4.313.653
20%	€ 4.570.385
25%	€ 4.799.757
30%	€ 5.006.762
35%	€ 5.204.836
40%	€ 5.399.484
45%	€ 5.590.500
50%	€ 5.781.464
55%	€ 5.978.084
60%	€ 6.180.424
65%	€ 6.395.804
70%	€ 6.633.047
75%	€ 6.892.799
80%	€ 7.192.620
85%	€ 7.571.028
90%	€ 8.083.204
95%	€ 8.861.438

Nieuwe ontwikkelingen
Het is belangrijk om ook nieuwe risico's in beeld te brengen. Daarom houden we scherp alle nieuwe ontwikkelingen in de gaten. Hieronder een overzicht van wat er in 2027 gaat spelen.

Het sportbedrijf
Het sportbedrijf krijgt haar begroting niet sluitend. Dit brengt een fors financieel risico voor ons mee omdat wij de enige aandeelhouder zijn van het sportbedrijf. Doordat wij hiervoor een aanmelding hebben meegenomen in de begroting van 2027, dekt het financieel dit risico voor een groot deel. Hierdoor komt dit niet als een risico naar voren in de top 20.

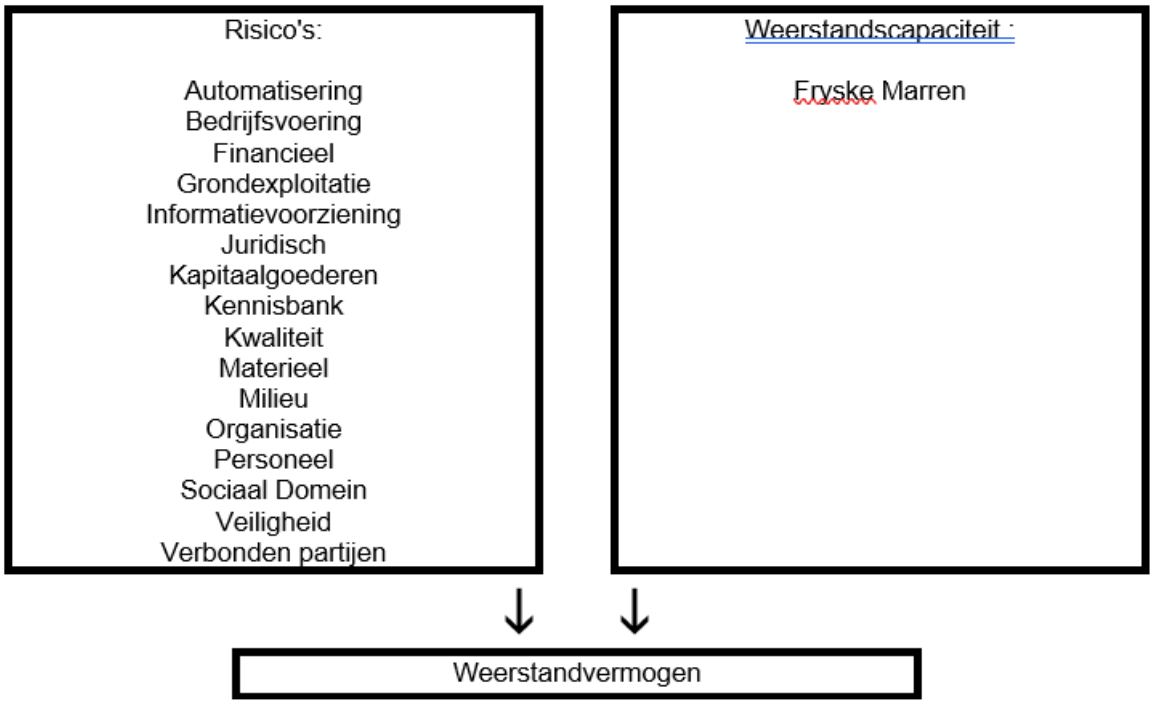
Jeugdzorg
In de Voorjaarsnota 2025 zijn afspraken gemaakt over het zwaarwegende advies van de Deskundigencommissie Hervormingsagenda Jeugd in 2027 met betrekking tot de kosten die gemeenten maken voor jeugdzorg. Deze afspraken heeft het kabinet in het Overhedenoverleg van 13 april 2026 herbevestigd. Vooruitlopend op deze vervolgafspraken zijn in deze begroting stelposten opgenomen, omdat we erop vertrouwen dat het rijk zich aan de gemaakte afspraken houdt.

Het beleid omtrent de weerstandscapaciteit en de risico's

Zo berekenen we of we voldoende weerstandsvermogen hebben
Het weerstandsvermogen bestaat uit de vrije financiële middelen (incl. mogelijke maatregelen om het vermogen te vergroten) waarover de gemeente beschikt om de risico's af te dekken. De verhouding tussen weerstandsvermogen en weerstandscapaciteit geeft de weerstandsratio weer.

Beschikbare weerstandsvermogen	
De Fryske Marren	€ 20.224.000

De relatie tussen beide waarden wordt in onderstaande figuur weergegeven.

De benodigde weerstandscapaciteit die uit de risicosimulatie voortvloeit kan worden afgezet tegen de beschikbare weerstandscapaciteit. De uitkomst van die berekening vormt het weerstandsvermogen.

Ratio weerstandsvermogen =	Beschikbare weerstandsvermogen	=	€ 20.224.000	= 2,5
	Benodigde weerstandscapaciteit		€ 8.100.000	

De normtabel is ontwikkeld in samenwerking met de Universiteit Twente. Het biedt een waardering van het berekende ratio.

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	> 2,0	Uitstekend
B	1,4 < x < 2,0	Ruim voldoende
C	**1,0 < x < 1,4**	**Voldoende**
D	0,8 < x < 1,0	Matig
E	0,6 < x < 0,8	Onvoldoende
F	< 0,6	Ruim onvoldoende

Als gemeente streven we na om de impact van de risico's te minimaliseren. Dit betekent dat we een weerstandsvermogen nastreven dat op z'n minst voldoende is. Dat komt volgens bovenstaande tabel neer op een ratio weerstandsvermogen tussen de 1,0 en de 1,4 met waarderingscijfer C (zie ook nota risicomanagement, weerstandsvermogen en kengetallen 2023-2026 vastgesteld in de raad van 20 december 2023). De ratio van onze organisatie valt in klasse A. Dit duidt op een uitstekend weerstandsvermogen.

Kengetallen

Financiële kengetallen geven raadsleden inzicht in de financiële positie van de gemeente. Door de voorgeschreven set van uniforme kengetallen zijn gemeenten onderling vergelijkbaar. Bij de invoering van de kengetallen is door de wetgever een bewuste keuze gemaakt om geen norm op te leggen. Het is aan de gemeente zelf om de kengetallen te normeren. De toezichthouders (de provincies) beoordelen de kengetallen op basis van 3 (risico)categorieën: Minst risicovol (A), Neutraal (B) of Meest risicovol (C).

Om een gefundeerd oordeel te vormen over de samenhang van alle kengetallen heeft accountantskantoor BDO een methodiek gepresenteerd. Zij borduren voort op de (risico)categorieën die de provincies hanteren. Afhankelijk van de categorie en het kengetal worden er punten toegekend waarmee een totaalcijfer is te berekenen. Het voordeel hiervan is dat:

- er een totaaloordeel wordt gegeven over de financiële positie van de gemeente in vergelijking met de voorgaande en komende jaren;
- de financiële positie van onze gemeente kan worden vergeleken met andere gemeenten.

In onderstaande tabel wordt de puntentelling voor het berekenen van het totaalcijfer weergegeven. De hoogst mogelijke score is een 10, de laagst mogelijke score is een 3,2.

Nr.	Specificering kengetal naar categorie	Categorie A		Categorie B		Categorie C	
		%	Punten	%	Punten	%	Punten
1a.	Netto schuldquote zonder correctie doorgeleende gelden	< 90	3	90-130	2	> 130	1
1b.	Netto schuldquote met correctie doorgeleende gelden	< 90		90-130		> 130	
2.	Solvabiliteitsratio	> 50	4	20-50	2,7	< 20	1,3
3.	Grondexploitatie	< 20	1,5	20-35	1	> 35	0,5
4.	Structurele exploitatieruimte	> 0	1	0	0,6	< 0	0,3
5.	Belastingcapaciteit	< 95	0,5	95-105	0,3	> 105	0,1
			10		6,6		3,2

De netto (gecorrigeerde) schuldquote en de solvabiliteit zijn de belangrijkste kengetallen voor het bepalen van de financiële gezondheid van een gemeente. Aan deze 2 kengetallen wordt dus de hoogste scores toegekend. Hieronder wordt kort uitgelegd waar deze twee kengetallen inzicht in geven:

- Netto (gecorrigeerde) schuldquote: Dit kengetal geeft inzicht in het niveau van de gemeentelijke schuldenlast ten opzichte van het totaal van de baten. Het geeft daarmee een indicatie van het beslag dat de financieringslasten op de exploitatie leggen en daarmee op de vrije ruimte in de exploitatiebegroting. Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote.
- Solvabiliteit: Dit kengetal geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Het geeft de verhouding tussen het eigen vermogen (het totaal van de algemene reserve en de bestemmingsreserves) en de totale balansomvang weer. Hoe hoger dit percentage, hoe gunstiger dit is voor de financiële weerbaarheid van de gemeente.

Streefwaarden gemeente de Fryske Marren
In de nota Risicomanagement, weerstandsvermogen en kengetallen die de raad in december 2023 heeft vastgesteld zijn onderstaande streefwaarden voor onze gemeente opgenomen. Per kengetal heeft de raad niet een exacte waarde als norm vastgesteld maar een categorie. Hierbij is rekening gehouden met de relevantie van het kengetal voor onze gemeente en in welke mate de streefwaarde verantwoord is binnen de totale beoordeling van de financiële positie.

Kengetal	Streefwaarde
Netto schuldquote zonder correctie doorgeleende gelden	Categorie B
Solvabiliteitsratio	Categorie B
Grondexploitatie	Categorie A
Structurele exploitatieruimte	Categorie B
Belastingcapaciteit	Categorie C

Daarnaast heeft de raad de streefwaarde voor het totaalcijfers van de kengetallen (afgerond op een heel cijfer) vastgesteld op 7 en dat de minimale waarde uit moet komen op 6. Komt het cijfers onder de 7 dan wordt dit toegelicht en aangegeven wanneer en hoe het weer uitkomt op een 7.

Kengetallen gemeente de Fryske Marren
In onderstaande tabel zijn de kengetallen opgenomen voor deze begroting en de meerjarenramingen. De kengetallen zijn gebaseerd op het overzicht meerjarenbalans in hoofdstuk 1.7 van de financiële begroting. De wijze van berekenen van deze kengetallen is wettelijk vastgelegd en hebben we opgenomen in bijlage 3.

Nr.	Specificering kengetal naar categorie	Begroting ultimo 2027		Begroting ultimo 2028		Begroting ultimo 2029		Begroting ultimo 2030	
		%	Punten	%	Punten	%	Punten	%	Punten
1A	Netto schuldquote	55,95	3	62,56	3	61,72	3	62,48	3
1B	Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	53,52		60,14		59,37		60,20	
2	Solvabiliteitsratio	20,77	2,7	18,77	1,3	18,78	1,3	17,33	1,3
3	Kengetal grondexploitatie	7,78	1,5	7,72	1,5	7,51	1,5	7,27	1,5
4	Structurele exploitatieruimte	0,01	1	-3,58	0,3	-2,80	0,3	-1,80	0,3
5	Belastingcapaciteit: woonlasten meerpersoonshuishouden	76,42	0,5	76,76	0,5	77,07	0,5	76,14	0,5
	Totale score		8,70		6,60		6,60		6,60

Alle streefwaarden vallen in 2027 in de meest gunstige categorie met uitzondering van de solvabiliteitsratio. Deze valt in 2027 nog in categorie B, echter vanaf 2028 zal deze naar verwachting in categorie C gaan vallen. Hiermee voldoen we vanaf 2028 niet meer aan de door de raad vastgestelde streefwaarden voor solvabiliteit. Wij gaan in het komende jaar onderzoeken hoe we de solvabiliteit weer boven de streefwaarde kunnen krijgen.

In 2027 voldoen we met 8,7 aan de vastgestelde streefwaarde voor het totaalcijfer van de kengetallen van 7. Vanaf 2028 zien we dat de vastgestelde streefwaarde voor het totaalcijfer van de kengetallen van 7 niet wordt gehaald. Bij de begroting 2028 streven we ernaar weer een sluitende jaarschijf te kunnen presenteren. Hierdoor zal de score dan weer boven de 7 uit komen.

Paragraaf Onderhoud kapitaalgoederen

Korte omschrijving

Gemeente De Fryske Marren heeft een aanzienlijk vermogen geïnvesteerd in kapitaalgoederen in de vorm van wegen, openbare verlichting, riolering, openbaar groen, oevers en kaden, vaarwegen, kunstwerken en gebouwen. Het onderhoud van deze kapitaalgoederen is van groot belang voor het zo optimaal mogelijk functioneren van de gemeente, onder meer op het gebied van leefbaarheid, veiligheid, vervoer en recreatie. Onderhoud is ook nodig om kapitaalvernietiging te voorkomen. Deze paragraaf geeft inzicht in het onderhoudsprogramma van de gemeentelijke kapitaalgoederen.

1. Openbaar groen

Context en achtergrond

Het totale areaal is als volgt samengesteld:

Omschrijving	Eenheden
Totaal openbaar groen	ca. 8 miljoen m2
Landschappelijk groen (berm, bosplantsoen, riet)	ca. 5,3 miljoen m2
Stedelijk groen (gazon, heesters, sier)	ca. 2,7 miljoen m2
Bomen	ca. 52.000 stuks
Sportvelden	51 stuks
Begraafplaatsen	15 stuks

Kaderstellende beleidsnota's

- Groenvisie 2023-2027

Op 21 juni 2023 is de groenvisie ‘Een (be)leefbare gemeente voor mens en dier’ door de gemeenteraad vastgesteld.

- Bermbeheersplan 2018-2027

De bermen in het buitengebied voeren we sinds 2018 uit conform het bermbeheersplan 2018-2027. Dit beleidsplan is gericht op vergroting van de biodiversiteit in de gemeente.

- Programma bomen

Dit programma is geeft invulling aan en vormt het instrument waarmee we onze bomen duurzaam, veilig en toekomstbestendig kunnen beheren. Het programma beschrijft de huidige staat van het bomenbestand, benoemt de waarden van bomen en legt vast welke doelen en maatregelen de komende jaren nodig zijn. Daarmee wordt uitvoering gegeven aan de ambities uit de Groenvisie 2023 en de Omgevingsvisie.

- Begraafplaatsen

Dit programma geeft invulling aan de wijzer waarop onze gemeentelijke begraafplaatsen passend ruimte bieden om te begraven, te herdenken en te ontmoeten met aandacht voor de aanwezige kwaliteiten en – waar het kan – ruimte voor de natuur.

Financiële structuur

Het dagelijks onderhoud van wegen vindt plaats vanuit de reguliere budgetten. Voor de groenrenovatie onttrekken we jaarlijks geld vanuit de voorziening, waar vanuit de dekking plaatsvindt van het groot onderhoud en renovaties. Deze onttrekking vanuit de voorziening vindt plaats conform de vooraf opgestelde en door het college geaccordeerde jaarplannen.

Wat willen we bereiken?

- Een openbare ruimte waar de groenkwaliteit belangrijk is. Deze moet binnen de bebouwde kom veilig en netjes zijn en bijdragen aan de klimaatbestendigheid. Buiten de bebouwde kom en aan de randen

van de dorpen en de stad ligt de nadruk op het inpassen van het bestaande landschap en het vergroten van de biodiversiteit.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Op de meerjarenplanning groenonderhoud staat renovatie van een aantal straten in Lemmer en Balk op de planning. Gezien de ontwikkelingen van een warmtenet in Balk gaan we deze keuze heroverwegen, waarbij we kijken naar de impact van het warmtenet en de consequenties hiervan voor het openbaar groen.
- We voeren groot onderhoud uit aan de sportvelden van CVVO a-veld, het trainingsveld van NOK en in Joure het G-veld.
- De bermen in het buitengebied zijn gemonitord. De uitkomsten hiervan worden verwerkt in het programma bermen. Dit programma is een doorontwikkeling van het huidige bermbeheersplan.
- De gemeente is wettelijk verplicht om alle speeltoestellen jaarlijks te laten inspecteren volgens het Warenwetbesluit Attractie- en Speeltoestellen en de normen NEN-EN 1176/1177, waarmee de veiligheid, constructiestabiliteit en staat van de valondergronden moeten worden vastgesteld. Deze inspecties zijn noodzakelijk om risico's tijdig te signaleren, de openbare speelplekken aantoonbaar veilig te houden en aansprakelijkheid te voorkomen. De Fryske Marren beheert circa 700 toestellen en de jaarlijkse technische inspecties worden uitgevoerd door een extern bedrijf om op die manier de onafhankelijkheid te borgen.
- exotenbestrijding
  Invasieve exoten verdringen inheemse soorten, verstoren ecosystemen en kunnen gezondheidsschade en economische schade veroorzaken (o.a. reuzenberenklauw, reuzenbalsemien en Aziatische duizendknopen). Vroegtijdige signalering en gecoördineerde bestrijding beperken risico's en kosten.
- eikenprocessierups bestrijding
  De eikenprocessierups zorgt jaarlijks voor overlast en gezondheidsklachten door de brandharen (jeuk, huid- en oogirritatie, luchtwegklachten). De overlast is het grootst op plekken waar veel mensen komen, zoals scholen, speelplekken en drukbezochte routes. Tijdige bestrijding voorkomt gezondheidsproblemen en helpt een veilige leefomgeving te behouden. Als gemeente hebben wij vanuit de Omgevingswet en onderliggende besluiten zoals het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) en Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) een zorgplicht voor een gezonde en veilige fysieke leefomgeving. Deze kaders ondersteunen gemeentelijke maatregelen tegen plaagdieren zoals de eikenprocessierups.

2. Gebouwen

Context en achtergrond

De totale vastgoedportefeuille is als volgt samengesteld:

Omschrijving	Eenheden
Kernportefeuille	
1a. Beleidsondersteunend (maatschappelijk) vastgoed	103
1b. Vastgoed gemeentelijke diensten	57
1c. Monumentaal erfgoed	11
Strategische portefeuille	12
Overig vastgoed (op termijn) afstoten	17
Totaal	**200**

Kaderstellende beleidsnota's

- Vastgoedbeleid

In mei 2019 is de Nota Vastgoedbeleid De Fryske Marren door de raad vastgesteld. In de nota zijn kaders opgenomen voor de eigenaarsrol die de gemeente heeft voor haar vastgoed.

- Nota Levenscyclusbeheer

In januari 2023 heeft de raad de nota levenscyclusbeheer vastgesteld. Hierin staan de verschillende kaders voor het (planmatig) onderhoud van onze gebouwen beschreven.

- Routekaart Verduurzaming

In november 2022 is de Routekaart verduurzaming gemeentelijk vastgoed vastgesteld. Hierin staat hoe gemeente de Fryske Marren haar Vastgoedportefeuille gaat verduurzamen om daarmee te voldoen aan de afspraken uit het Klimaatakkoord.

Financiële structuur

Bij vastgoed is sprake van calamiteiten- en dagelijks onderhoud en meerjarig planmatig onderhoud. De kosten voor het calamiteiten- en dagelijks onderhoud zijn opgenomen in de begroting. De kosten voor het meerjarig planmatig onderhoud dekken wij vanaf 2025 uit een voorziening. Uit deze voorziening werden tot 2026 ook de kosten voor de uitvoering van de routekaart verduurzaming gedekt en apart geadministreerd. Er wordt op gekoerst dat de raad in Q4 2026 de instelling van een reserve verduurzaming vastgoed bespreekt en hierover een besluit neemt.

3. Wegen

Context en achtergrond

Het totale areaal wegen is als volgt samengesteld:

Omschrijving	Eenheden
Asfalt (m2)	2.408.000
Beton (m2)	123.953
Elementen (m2)	2.163.404
Halfverharding (m2)	155.704
Onverhard (m2)	19.726
Bermen (ha)	446
Wegen (km)	739
Fietspaden (km)	110

Bij wegen is, zoals bij alle kapitaalgoederen in het openbare gebied, sprake van een levensduur. Bij het onderhoud maken we onderscheid in dagelijks, klein en groot onderhoud. Dagelijks en klein onderhoud is ondergebracht bij de buitendienst, en voeren we uit via de begrotingsbudgetten. Het onderhoud wordt ingepland op basis van meldingen en werkzaamheden voortkomende uit het jaarplan wegen. Het grootschalig onderhoud voeren we middels een jaarplan uit, waarbij maatregelen zijn gericht op het verlengen van de levensduur.

De jaarplannen worden opgesteld op basis van de tweejaarlijkse inspecties. Eventueel worden deze inspecties uitgebreid met nadere inspecties en onderzoeken. Samen met andere thema's zoals groen, riolering en initiatieven van derden worden de projecten integraal opgepakt.

Kaderstellende beleidsnota's

Het huidige beleidsplan wegbeheer 2026-2031 is vastgesteld door de raad. Hieraan koppelen we een meerjarenplanning en het jaarplan.

Financiële structuur

Het dagelijks onderhoud van wegen vindt plaats vanuit de reguliere budgetten. Voor vervanging van wegen vragen we middelen aan bij de perspectiefnota. Daarnaast is er sprake van een voorziening, waar vanuit de dekking plaatsvindt van het groot onderhoud. De jaarlijkse onttrekking vanuit de voorziening vindt plaats conform de vooraf opgestelde en door het college geaccordeerde jaarplannen.

Wat willen we bereiken?
Wij investeren in technisch sterke wegen (CROW niveau Basis) en een gemiddelde verzorgende staat. Gedifferentieerd onderhoud vertaalt zich in verschil per gebied of functie van de weg waarbij B staat voor Basis, L voor Laag en H voor een hoog niveau.

Gedifferentieerd scenario						
	Bedrijven-terrein	Buitengebied	Centra	Groengebied/ park	Hoofdweg	Woongebied
Asfalt	B	B	H	H	B	B
Elementen	L	L	H	H	B	B
Beton	L	L	H	H	B	B

Wat gaan we daarvoor doen?
- De wegen, fiets- en voetpaden worden onderhouden conform het vastgestelde beleidsplan wegbeheer;
- Wij blijven ons inzetten op het verduurzamen van het areaal. Met name door te investeren in de vervanging van doorgaande fietspaden naar brede betonfietspaden en het toepassen van circulaire grondstoffen zoals hergebruikt asfalt

Trends en ontwikkelingen
In de gebieden met veen in de ondergrond daalt het onderhoudsniveau sneller door droogteschade. We moeten vaker groot onderhoud uitvoeren en eerder vervangen. Ook is een meer duurzame fundering van de wegen vereist. We zien langs de wegen steeds meer het verzakken van bermen en wortelopdruk van bomen. Deze aspecten hebben te maken met een matige opbouw in de ondergrond, beperkte groeiruimte van bomen. Het steeds grotere en zwaardere verkeer op de buitenwegen zorgt voor veel rand- en bermschade. Deze problematiek lossen we projectmatig op door de wegfundering en bermen te verstevigen. Vanuit klimaatadaptatie en Operatie Steenbreek verwijderen we waar mogelijk verharding en passen we groen parkeren toe.

4. Openbare verlichting

Context en achtergrond
Het totale areaal openbare verlichting is als volgt samengesteld:

Omschrijving	Eenheden
Lichtpunten	9.960
Aandeel LED	83%
Aandeel PLL	8%
Aandeel SON	5%
Aandeel PLC	3%
Aandeel TL	1%

Gemeente De Fryske Marren heeft een groot aantal lichtpunten in beheer. De gemeente heeft door het landelijke karakter een groot verschil tussen de kernen die verlicht zijn en het open gebied dat alleen op kruisingen en risicoplekken verlichting heeft. De gemeente behoort daarmee (bewust) tot de donkerste gemeenten in Nederland.

Kaderstellende beleidsnota's
Het huidige beleidsplan openbare verlichting 2026-2030 is vastgesteld door de raad. Hieraan koppelen we een meerjarenplanning en het jaarplan.

Financiële structuur
Alle activiteiten ten aanzien van openbare verlichting dekken we uit de begroting. Middels de beschikbare kredieten vervangen en verduurzamen we de masten en armaturen.

Wat willen we bereiken?
Het beleid is gericht op de instandhouding van de openbare verlichting in De Fryske Marren. Hierbij kijken we ook naar het slim verduurzamen van het areaal en saneren waar dit kan.

Wat gaan we daarvoor doen?
We gaan in verschillende dorpskernen de PLC lampen vervangen door LED. Tevens zetten we in op vervanging van de niet standaard armaturen zoals de historische kernen in Sleat en Lemmer. Ook pakken we het schoonmaken, conserveren en rechtzetten van lichtmasten en het vervangen van oude aluminium lichtmasten op.

Trends en ontwikkelingen
Inmiddels is 83% van de lampen uitgevoerd in LED. De resterende 17% is nog een deel reguliere lampen in woonwijken maar ook een deel in de oude (stads)kernen. Voor de vervanging van deze lampen zijn we aan het onderzoeken welke armaturen en lichtkleuren geschikt zijn zo de LED verlichting zo goed mogelijk in te kunnen passen in de omgeving.

5. Kunstwerken

Context en achtergrond
Het totale areaal kunstwerken is als volgt samengesteld:

Omschrijving	Eenheden
Vaste bruggen	185
Duikerbruggen	23
Beweegbare bruggen	18
Onderdoorgangen	6
Sluis	2
Viaduct	1

Kaderstellende beleidsnota's
Het huidige beleidsplan kunstwerken 2025-2030 is vastgesteld door de raad. Hieraan koppelen we een meerjarenplanning en het jaarplan.

Financiële structuur
Het dagelijks onderhoud van kunstwerken vindt plaats vanuit de reguliere budgetten. Voor vervanging van kunstwerken vragen we geld aan bij de perspectiefnota. Daarnaast is er sprake van een voorziening, waar vanuit de dekking plaatsvindt van het groot onderhoud. De jaarlijkse onttrekking vanuit de voorziening vindt plaats conform de vooraf opgestelde en door het college geaccordeerde jaarplannen.

Wat willen we bereiken?
De inzet van de middelen is gericht op een optimale afweging tussen kosten, prestaties en risico's en duurzame technische instandhouding (minimale instandhouding, functionaliteit en voorkoming van kapitaalvernietiging).

Wat gaan we daarvoor doen?
Op basis van alle inspectieresultaten is er een meerjarenprogramma onderhoud en vervanging gemaakt. Binnen dit programma worden de komende jaren onderhoudswerken en vervangingen geprioriteerd, voorbereid en uitgevoerd. Deze worden vastgelegd in de jaarplannen.

Trends en ontwikkelingen
We benaderen de vervangingsopgave vanuit de gedachte van de circulaire economie. Dit betekent dat we de principes van hergebruik toepassen in het ontwerp. Tevens zetten we in op circukair en biobased bouwmateriaal zoals hout en vlas. Ook losmaakbaarheid krijgt een plek om hiermee bepaalde onderdelen van een object eenvoudig te kunnen vervangen of hergebruiken.

6. Riolering

Context en achtergrond
Het totale areaal is als volgt samengesteld:

Omschrijving	Eenheden
Lengte vrij verval riolering	506 km
Lengte persleidingen	233 km
Gemalen	915 stuks

Kaderstellende beleidsnota's
Met de ingang van de Omgevingswet is de verplichting om een vGRP op te stellen komen te vervallen. In plaats daarvan is een Water en Rioleringsprogramma opgesteld (Wrp). Dit programma is in december 2025 vastgesteld en is één januari 2026 in werking getreden.

Financiële structuur
Vanuit een vastgesteld heffingsplan wordt de dekking aangegeven voor de komende jaren. Een mogelijke onttrekking vanuit de voorziening vindt plaats conform de vooraf opgestelde en door het college geaccordeerde jaarplannen.

Wat willen we bereiken?
Samengevat draait het WRP 2026-2030 vooral om de overgang van een traditioneel rioolbeheer naar een klimaatadaptief waterbeheer, waarbij regenwater zoveel mogelijk lokaal wordt vastgehouden en de openbare ruimte beter wordt ingericht op extremere weersomstandigheden.

Wat gaan we daarvoor doen?
1. Zorgen voor een klimaatadaptieve en waterrobuuste inrichting

De gemeente wil beter voorbereid zijn op extreme neerslag, droogte en hitte.
Daarbij wordt ingezet op:
- het vasthouden en bergen van regenwater;
- minder afvoer van hemelwater via het riool;
- vergroening van de leefomgeving;
- stimuleren van infiltratie in de bodem.

2. Afkoppelen van regenwater van het riool

Regenwater moet zoveel mogelijk apart worden verwerkt in plaats van via het gemengde rioolstelsel.
Daarom stimuleert de gemeente:
- groene daken;
- regentonnen;
- infiltratievoorzieningen;
- afkoppeling van dak- en erfverharding.
  Hiervoor zijn subsidieregelingen beschikbaar gesteld.

3. Een robuust en toekomstbestendig watersysteem

Het programma zet in op een duurzaam stedelijk watersysteem dat:

- wateroverlast beperkt;
- droogte beter opvangt;
- bijdraagt aan een gezonde en veilige leefomgeving;
- beter bestand is tegen klimaatverandering.

4. Vervanging en onderhoud van verouderde riolering

Planmatig werken aan:

- renovatie en vervanging van oude rioolstelsels;
- inspectie en onderhoud;
- vermindering van storingen en lekkages;
- verlenging van de levensduur van infrastructuur.

5. Integraal werken binnen de Omgevingswet

We gaan water en riolering nadrukkelijk koppelen aan:
ruimtelijke ontwikkeling;

- woningbouw;
- duurzaamheid;
- openbare ruimte;
- natuur en leefbaarheid.

Het WRP sluit aan op de Omgevingsvisie en klimaatadaptatievisie van de gemeente.

6. Duurzaamheid en circulair werken

Bij projecten kijken we naar:

- energiezuinige oplossingen;
- hergebruik van materialen;
- duurzame inrichting van de openbare ruimte;
- beperking van milieubelasting.

7. Bewustwording en samenwerking met inwoners

Inwoners en bedrijven worden nadrukkelijk betrokken bij klimaatmaatregelen, bijvoorbeeld via subsidies en voorlichting over wateropvang en vergroening.

Trends en ontwikkelingen

Een belangrijke trend is dat er een toename is van heftige regenbuien en extreme droogte (klimaatverandering). In het nieuwe Wrp is daarop ingespeeld.

7. Vaarwegen en havens

Context en achtergrond

Het totale areaal is als volgt samengesteld:

Omschrijving	Eenheden
Vaarwegen	74 km
Lengte vaarwegen in baggerbeheer	25 km
Lengte oeverconstructies vaarwegen	29 km
Lengte geulen IJsselmeerwater	6 km
Passantenhavens	5 stuks
Kleine havens	10 stuks
Verhuurde ligoevers	20 stuks

Kaderstellende beleidsnota's
In 2015 is de beleidsnotitie service gericht passantenhavenbeheer door het college vastgesteld. Hierbij is gekozen voor maatwerk. In januari 2017 is een notitie “Uitwerking service gericht passantenhavenbeheer” door het college vastgesteld. In deze notitie zijn maatregelen omschreven. Dit ter bevordering van service gericht passantenhavenbeheer. Verder is in 2024 de nota ligplaatsenbeleid vastgesteld.

Beleid vaarwegen
Dit is vastgelegd in het Meerjarenplan oeverconstructies vaarwegen 2025 – 2029, het Meerjarenplan beheer vaarwegen 2024 – 2027 en in de nota ligplaatsenbeleid.

Financiële structuur
Baggeren vaarwegen
De dagelijkse kosten voor onderzoek en klein baggeronderhoud wordt gedekt vanuit de begroting. Daarnaast is er sprake van een voorziening baggeren vaarwegen ter dekking van het groot baggeronderhoud. De jaarlijkse onttrekking vanuit de voorziening vindt plaats conform de vooraf opgestelde en door het college geaccordeerde jaarplannen.

Wat willen we bereiken?
Wij willen bereiken dat ons areaal van vaarwegen (baggeren, oeverconstructies en steigers) in goede staat verkeert en dat onze passantenhavens op een goede manier beheerd kunnen worden.

Wat gaan we daarvoor doen?
- Wij baggeren onze vaarwegen conform de afspraken in het meerjarenplan baggeren.
- Wij vervangen de oeverconstructies conform het meerjarenplan oeverconstructies vaarwegen.

Trends en ontwikkelingen
De belangrijkste doelgroep vergrijst en het botenbestand in Nederland wordt steeds ouder.

Paragraaf Financiering

Korte omschrijving

De financieringsfunctie (treasuryfunctie) ondersteunt de uitvoering van de programma's. Zij omvat de financiering van de uitgaven en het eventueel uitzetten van geldmiddelen die niet direct nodig zijn. De financieringsfunctie omvat alle activiteiten die zich richten op het besturen en beheersen van, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële stromen, de financiële posities en de hieraan verbonden risico's.

De treasuryfunctie bestaat uit verschillende deelfuncties, te weten:

- financiering
- uitzettingen
- renteresultaat

Onder het kopje "Wat gaan we ervoor doen?" gaan we nader in de op deze drie onderdelen.

Context en achtergrond

Wettelijke bepalingen betreffende de financieringsfunctie zijn opgenomen in

- het BBV;
- de wet FiDO (wet Financiering Decentrale Overheden) en
- diverse daaraan gelieerde uitvoeringsregelingen, zoals de RUDDO, Wet houdbare overheidsfinanciën (Wet Hof) en Regeling schatkistbankieren.

De door de gemeenteraad gestelde hoofdlijnen van de financieringsfunctie binnen onze gemeente zijn vastgelegd in artikel 20 van de Financiële verordening. In dit artikel zijn de kaders gegeven waarbinnen we werken. Het college heeft deze kaders nader uitgewerkt in een treasurystatuut. In dit statuut is de beleidsmatige infrastructuur voor de uitvoering van de treasuryfunctie vastgelegd. Begin 2024 heeft het college een nieuw treasurystatuut vastgesteld en zijn we gaan werken met een treasurycommissie. De treasurycommissie is klankbord voor de treasurer en geeft gevraagd en ongevraagd advies.

Kaderstellende beleidsnota's

In de hiervoor genoemde financiële verordening en treasurystatuut is aandacht besteed aan de financieringsfunctie. Hieruit blijkt duidelijk een terughoudend beleid ten aanzien van de financiering.

Wat willen we bereiken?

De doelstellingen van de treasuryfunctie zijn:

- Het aantrekken van voldoende financiële middelen en het uitzetten van overtollige gelden om de programma's binnen de door de raad vastgestelde kaders van de begroting te kunnen uitvoeren;
- Het verkrijgen en behouden van structurele toegang tot financiële markten tegen acceptabele condities;
- Het beheersbaar houden van financiële risico's, zoals: renterisico, kredietrisico, en intern liquiditeitsrisico;
- Het minimaliseren van de in- en externe verwerkingskosten bij het beheren van de geldstromen en de financiële posities;
- Het optimaliseren van het rendement van de beschikbare liquiditeiten, binnen de gegeven wettelijke kaders, respectievelijk de richtlijnen en limieten in dit statuut;
- Het bewaken van een gezonde balansstructuur zoals beschreven in de nota weerstandsvermogen en risicobeheersing;
- Het generen van informatie ter ondersteuning van het te voeren treasurybeleid en de af te leggen verantwoording over het gevoerde beheer;

- Verzekeren dat de bevoegdheden, taken en verantwoordelijkheden op het gebied van treasury transparant verlopen.

Deze doelstellingen zijn vastgelegd in het treasurystatuut. In het treasurystatuut zijn daarnaast specifieke uitgangspunten en richtlijnen vastgelegd. Deze duiden op een voorzichtig en terughoudend beleid op het gebied van uitzetten en aantrekken van financiële middelen en het verstrekken van garanties.

Wat gaan we daarvoor doen?

Financiering

Wij willen de benodigde externe financiering zo beperkt mogelijk houden door primair de beschikbare interne liquiditeiten te gebruiken. Als we aanvullend gebruik moeten maken van externe financiering, dan trekken we deze tegen zo laag mogelijke kosten aan. Daarbij maken zo veel mogelijk gebruik van kortlopende financieringen, omdat de rente voor kortlopende financiering normaliter lager is dan de rente voor langlopende financieringen. De ontwikkeling van de rentetarieven volgen we nauwlettend. Bij het afsluiten van leningen houden we rekening met de, in de uitvoeringsregeling Financiering decentrale overheden vastgestelde, kasgeldlimiet en renterisiconorm.

Leningenportefeuille

Onze leningenportefeuille laat een divers beeld zien. Alle leningen zijn aangetrokken met een vast rentepercentage gedurende de gehele looptijd en luiden uitsluitend in euro's.

Het verloop van de huidige leningenportefeuille is als volgt:

Bedragen x € 1.000

Jaartal	Boekwaarde 1 januari	Aflossing	Opname	Rentelast	Gemiddeld rentepercentage
2027	64.665.000	-2.091.667	10.000.000	1.732.146	2,64%
2028	72.573.333	-11.991.667	10.000.000	1.997.027	2,54%
2029	70.581.667	-11.871.667	10.000.000	2.173.178	2,84%
2030	68.710.000	-11.791.667	10.000.000	2.345.034	3,14%

De aflossingen zijn aflossingen op annuïtaire, lineaire en fixe leningen. Voor het aflossen van fixe-leningen sluiten we normaliter een nieuwe lening af. Overige aflossingen worden niet direct geherfinancierd. Wij verwachten in 2027 1 nieuwe geldleningen te moeten afsluiten. De opnames in 2028, 2029 en 2030 betreffen herfinancieringen van fixe leningen. Bij de berekening van de rentelast zijn we uitgegaan van een rente van 4%.

Renterisiconorm

De renterisiconorm betreft dat deel van de langlopende financieringsbehoefte dat maximaal per jaar aan schuldvernieuwing onderhevig is in de vorm van aflossingen en renteherziening. Het doel van de renterisiconorm is het risico bij herfinanciering te beheersen.

In de wet Financiering decentrale overheden is de renterisiconorm bepaald op 20% van de begrotingsomvang en bedraagt € 41,4 miljoen voor 2027. Het totaal van de aflossingen 2027 bedraagt op basis van de huidige langlopende geldleningen € 2,1 miljoen, waarmee wij ruim binnen de renterisiconorm blijven. Ook de jaren daarna blijven we ruimschoots onder deze norm. Zie hiervoor bovenstaande tabel huidige leningenportefeuille.

Rentevisie

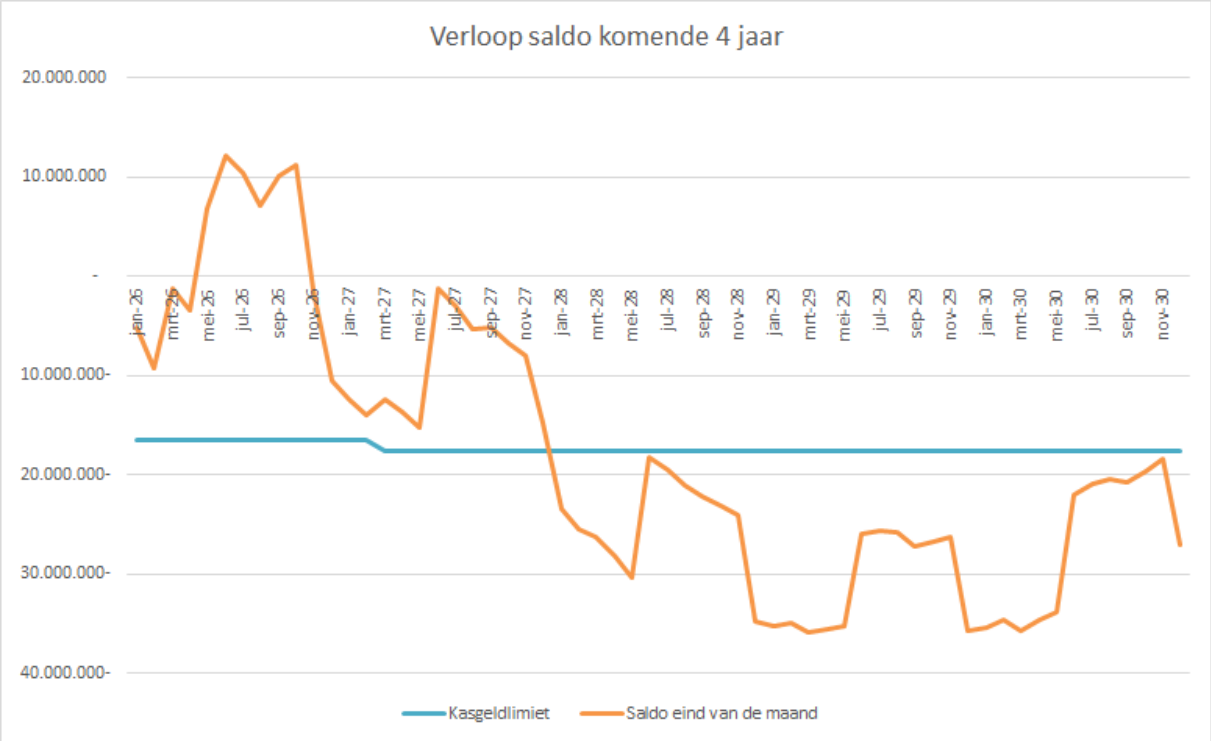
Voor 2027 wordt uitgegaan van een stabiel maar onzeker rentebeeld. De Europese Centrale Bank (ECB) blijft gericht op prijsstabiliteit en verwacht dat de inflatie in de eurozone in 2027 uitkomt rond 2,3%. Tegelijkertijd blijven geopolitieke spanningen, ontwikkelingen op de energiemarkten, internationale

handelsverhoudingen en inflatieontwikkelingen van invloed op de financiële markten. Gelet op de omvang van de bestaande leningenportefeuille, het investeringsprogramma en de onzekerheden op de kapitaalmarkt, gaan wij voor nieuwe financiering in de begroting uit een rentepercentage van 4,0%. Dit percentage bevat een risico-opslag boven de actuele marktrente en sluit aan bij een prudent treasurybeleid. Hiermee voorkomen we dat toekomstige rentelasten worden onderschat en blijft de financiële positie van de gemeente robuust bij eventuele rentestijgingen.

Kasgeldlimiet
De kasgeldlimiet is de limiet voor de toegestane omvang van de netto vlottende schuld (kort geld). Bij overschrijding van deze limiet kan de gemeente door de toezichthouder verplicht worden om een langlopende lening aan te trekken. Daarnaast kan de toezichthouder bepalen dat voor het aantrekken van kortlopende financieringen vooraf toestemming is vereist. Een overschrijding is gedurende maximaal 3 achtereenvolgende kwartalen toegestaan.

In de wet Financiering decentrale overheden is de kasgeldlimiet bepaald op 8,5% van het begrotingstotaal en komt daarmee op € 17,6 miljoen voor 2027. In de jaarrekening rapporteren we over de werkelijke omvang van de netto vlottende schuld (kort geld). Zoals uit onderstaande liquiditeitenplanning blijkt verwachten wij eind 2027 de kasgeldlimiet te overschrijden.

Liquiditeitenplanning
De liquiditeitenplanning laat voor de komende begrotingsperiode het volgende beeld zien.

Bovenstaande liquiditeitenplanning laat zien hoe wij verwachten dat onze liquiditeiten zich zullen ontwikkelen . Wij verwachten de komende jaren forse uitgaven in grote projecten zoals Brusplak, SV Donia en sportpark De Rien. Ook hebben wij grote bedragen ontvangen van het Rijk die wij nog uitgeven voor o.a. Verkeersveiligheidsregelingen, Lokale aanpak Isolatie en Regiodeal. Aan de andere kant verwachten wij grote inkomsten uit de grondexploitaties.

In bovenstaand overzicht hebben we de herfinanciering van de fixe leningen in 2028, 2029 en 2030 al meegenomen. Daarnaast verwachten wij in de loop van 2026 of beging 2027 nog een nieuwe langlopende geldlening af te moeten sluiten.

De liquiditeitenplanning laat uitsluitend de financieringsbehoefte zien. Het laat niet zien in hoeverre het verantwoord is nog nieuwe langlopende geldleningen af te sluiten. Hiervoor is de Netto Schuldquote een betere graadmeter. De Netto Schuldquote is nog laag in vergelijking met de normen. De berekening en de normering hiervan vindt u terug in de paragraaf Weerstandsvermogen en risicobeheersing onder het kopje Kengetallen.

Uitzettingen

Uitzettingen onderscheiden we in uitzettingen uit hoofde van de publieke taak en uitzettingen uit hoofde van de uitoefening van de treasuryfunctie. Dit laatste is alleen nog maar mogelijk bij de Nederlandse schatkist of bij andere openbare lichamen. Hier wordt geen enkel risico gelopen.

Wat betreft uitzettingen en garanties uit hoofde van de publieke taak voeren we een terughoudend beleid. We proberen zo veel mogelijk zekerheden te verkrijgen bij het verstrekken van een geldlening. Indien het voornemen bestaat om uit hoofde van de publieke taak een lening af te geven voor een bedrag groter dan € 100.000 stellen we de raad in de gelegenheid zijn wensen en bedenkingen kenbaar te maken. In de toelichting op de balans in de jaarrekening informeren wij u jaarlijks over het verloop van de verstrekte en gegarandeerde geldleningen.

Renteresultaat

In onderstaand overzicht geven we conform de BBV inzicht in de rentebaten en -lasten en hoe we deze aan de taakvelden toerekenen.

Renteresultaat	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
De externe rentelasten	-1.529	-2.624	**-2.078**	-3.023	-3.378	-3.619
De externe rentebaten	322	100	**97**	97	97	97
Saldo	**-1.207**	**-2.524**	**-1.981**	**-2.926**	**-3.281**	**-3.522**
De rente die aan facilitaire grondexploitaties wordt doorberekend			**-**	-	-	-
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente	**-1.207**	**-2.524**	**-1.981**	**-2.926**	**-3.281**	**-3.522**
De aan taakvelden toegerekende rente	1.207	2.511	**2.115**	2.971	2.909	2.848
Resultaat op het taakveld Treasury	**-**	**-14**	**134**	**45**	**-372**	**-673**

De externe rentelasten betreffen de rentelasten op lang- en kortlopende geldleningen. Deze rentelast is inclusief de rente van de nog te verwachten nieuwe langlopende geldleningen en de financieringsbehoefte die voortvloeit uit de liquiditeitenplanning.

De externe rentebaten bestaat uit de rente die ontvangen wordt op verstrekte geldleningen. Ook valt de rente op de schatkistrekening hieronder. Wij verwachten de komende jaren weinig tot geen overtollige financiële middel te hebben.

Het saldo van de rentelasten en rentebaten wordt aan de producten toegerekend. Het restant van de rente wordt verdeeld over de producten op basis van de boekwaarde van de vaste activa. Hiermee komt de omslagrente uit op 1,25% afgerond.

Paragraaf Bedrijfsvoering

Korte omschrijving

Doelstelling van de (interne) bedrijfsvoering is de werkzaamheden naar onze klanten zo optimaal mogelijk faciliteren. Actuele onderwerpen en toekomstige ontwikkelingen hebben daarbij onze aandacht. We hebben oog voor resultaat. Wij zetten de middelen in die het best passen.

Personeel en organisatie

Kerngegevens

Enkele kerngegevens van de organisatie:

Omschrijving	Eenheden
Toegestane formatie in fte per 1 juli 2026	568,15
Aantal medewerkers in loondienst per 1 juli 2026	610
Ziekteverzuimpercentage 2025 (excl. zwangerschapsverlof)	5,80%
Gemiddelde leeftijd 2025	48

Wij streven naar een HR team dat de organisatie ondersteunt om kwaliteit te leveren en maatschappelijke opgaven effectief uit te voeren – nu en in de toekomst. We investeren in het verstevigen van de organisatie, leidinggevenden en medewerkers.

Wat willen wij bereiken?

- Een toekomstbestendige organisatie die flexibel inspeelt op maatschappelijke, technologische en bestuurlijke ontwikkelingen, met een gezonde en financieel verantwoorde balans tussen ambities, capaciteit en middelen.
- Een professionele organisatiecultuur, waarin leidinggevenden en medewerkers in staat zijn hun verantwoordelijkheden met eigenaarschap uit te voeren. Heldere rollen, passende ondersteuning en goede sturing vormen hiervoor de basis.
- Een aantrekkelijke werkomgeving waarin medewerkers zich betrokken, gewaardeerd en uitgedaagd voelen.

Wat willen wij daarvoor doen?

- *Slim organiseren*: we zorgen dat opgaven, capaciteit en inrichting beter op elkaar aansluiten. We letten hierbij op teamondersteuning, de werkdruk van leidinggevenden en de afstemming tussen taken, mensen en middelen.
- *Strategische personeelsplanning*: we bereiden ons voor op toekomstige ontwikkelingen in werk, organisatie en arbeidsmarkt, zodat we tijdig kunnen inspelen op veranderende personele behoeften.
- *Duurzame inzetbaarheid*: we stimuleren ontwikkeling, interne mobiliteit en vitaliteit om het loopbaanperspectief en de brede inzetbaarheid van medewerkers te vergroten.

Trends en ontwikkelingen

- *Arbeidsmarktkrapte en vergrijzing*: het aantrekken en behouden van medewerkers, met name voor specialistische functies, vraagt steeds meer aandacht. Tegelijkertijd bereikt een deel van de medewerkers binnen enkele jaren de pensioengerechtigde leeftijd. Dit vraagt om een gerichte aanpak op het gebied van strategische personeelsplanning, kennisborging en talentontwikkeling.
- *Veranderende financiële context*: met beperkte middelen moeten meer taken worden uitgevoerd, wat dwingt tot voortdurende aandacht voor doelmatigheid, procesverbetering en het maken van duidelijke keuzes over prioriteiten in relatie tot beschikbare capaciteit.

- *Digitalisering en AI*: de impact van digitalisering en de opkomst van AI en data-gedreven werken verandert functies snel. Dit gaat niet alleen over efficiënter werken, maar ook over andere competenties, herontwerp van werkprocessen en het risico op kennisachterstand in de organisatie.

Programma en projectsturing

De gemeente De Fryske Marren zet in op een gestructureerde doorontwikkeling van projectmatig werken en het evalueren van programmatisch werken

Kaderstellende beleidsnota's

- Programmabegroting 2026 en meerjarenraming 2027-2029
- Financiële verordening 2026

Wat willen wij bereiken?

Als pilot is gestart met de Twynstra Gudde-methodiek en deze wordt verder geïmplementeerd, waarbij projectleiders worden opgeleid tot ambassadeurs. De methodiek wordt verder geïntegreerd in bestaande gemeentelijke sjablonen, zoals projectopdrachten en evaluaties, en er komt een functieprofiel voor projectleider. Tegelijkertijd worden organisatie brede randvoorwaarden gecreëerd, leidinggevenden en opdrachtgevers worden actief betrokken om commitment en mandaat te waarborgen, en het opdrachtgeverschap wordt versterkt met duidelijke spelregels en zichtbare rollen.
Gefaseerd wordt de aanpak opgeschaald. RO fungeert dan als kenniscentrum, waarbij ervaren projectleiders andere teams coachen. Om uniformiteit te waarborgen en lessen geleerd te delen, wordt een Project Management Office (PMO) of een vergelijkbare structuur opgericht.

Ontwikkelingen programmatisch- en projectmatig werken

Parallel hieraan organiseert de gemeente de tweede helft van 2026 een 'eiland van reflectie' om de huidige inrichting en werkwijzen van programmatisch werken kritisch te bekijken. Hierbij wordt gekeken of de koers nog klopt, of de opdracht en doelen actueel zijn, en wat er nodig is om verder te komen. Er wordt ook geëvalueerd hoe programmavriendelijk de organisatie is, wat de doelen zijn van projectmatig werken en de programma's Duurzaamheid en Dienstverlening, en hoe rollen en verantwoordelijkheden zijn ingericht. Tot slot wordt onderzocht hoe beleidsdoelen hun plek kunnen vinden in projecten en programma's.

Trends en ontwikkelingen

Programmatisch en projectmatig werken ontwikkelen zich snel richting meer strategische samenhang, datagedreven sturing, aanpassingsvermogen en integrale samenwerking. Programmatisch werken groeit vooral door de behoefte aan continuïteit en samenhang in complexe opgaven; projectmatig werken ontwikkelt zich richting meer real-time, strategisch en voorspellend gestuurd projectmanagement. Projectmanagement verandert snel door digitalisering, strategische druk en complexiteit.

Context

De context is dat de gemeente wel projecten en projectleiders heeft, maar dat de organisatie daaromheen nog beperkt is ingericht. Het programma Duurzaamheid is momenteel een tijdelijke structuur, en er wordt onderzocht hoe een project- en/of programmavriendelijke organisatie structureel vorm kan krijgen. Dit kan betekenen: werken met een projectenpool, een voortgezette programmastructuur, een hybride model, of integratie in bestaande teams. Ook het programma Dienstverlening wordt in 2026 geëvalueerd, waarbij het eiland van reflectie input levert voor deze evaluatie.

Financiën

We richten onze bedrijfsvoering met de bijbehorende instrumenten zo in, dat we zowel gestandaardiseerde processen als complexe opgaven gemakkelijk kunnen uitvoeren.

We werken aan continue verbeteren van onze planning- en controlcyclus, zodat de raad nog beter op strategisch niveau kan sturen. Dit vraagt om een ambtelijk/bestuurlijk projectmatige aanpak. Hierbij oriënteren we op landelijke ontwikkelingen.

Kaderstellende beleidsnota's

- Programmabegroting 2026 en meerjarenraming 2027-2029
- Financiële verordening 2026
- Nota reserves en voorzieningen 2024
- Nota risico's, weerstandsvermogen en kengetallen 2023-2026
- Treasurystatuut 2024

Wat willen wij bereiken?

We willen een efficiënte verwerking van de algemene dekkingsmiddelen en een efficiënt(e) beheer en besteding van de beschikbare financiële middelen. Met een optimale inzet van deze middelen kunnen we uitvoering geven aan het beleid van onze gemeente. Dit willen wij bereiken door het voeren van een gezond financieel beleid, waarbij structurele uitgaven in evenwicht zijn met structurele inkomsten.

Wat willen wij ervoor doen?

Bovenstaande willen we bereiken door:

- Een deugdelijke financiële vastlegging en verslaggeving ten behoeve van sturing en bijstelling van het financiële beleid, zodat sprake is van een sluitend(e) meerjarenperspectief en begroting;
- Het beheersbaar maken en houden van risico's (in relatie tot het weerstandvermogen) door middel van risicoanalyse, gevolgd door de noodzakelijk te nemen maatregelen;
- Actief vermogensbeheer.

Juridische zaken

Juridische zaken (JZ) bewaakt structureel de juridische kwaliteit van gemeentelijke diensten en producten. JZ is in dat kader adviseur voor de teams (tweedelijns advisering), het college, de burgemeester, de directie en de griffie. Daarnaast heeft JZ specifieke taken zoals:

- Juridische ondersteuning bij complexe bestuurlijke projecten en samenwerkingsverbanden;
- Bevorderen van juridische bewustwording en kennisdeling binnen de organisatie
- secretariaat van de commissie bezwaarschriften;
- klachtencoördinatie;
- behandelen verzoeken in het kader van de Wet open overheid (Woo) en indien van toepassing, de Wet hergebruik overheidsinformatie (Who);
- Actualiseren mandaatregeling en mandaatoverzicht;
- opstellen algemeen privacybeleid en adviseren op grond van de Algemene verordening gegevensbescherming en Wet politiegegevens. En het uitvoeren van privacybeleid.

Kaderstellende beleidsnota's

- Verordening voor de behandeling van bezwaarschriften De Fryske Marren;
- Klachtenregeling De Fryske Marren.

Wat willen wij bereiken?

Wij willen een goede juridische kwaliteit van de gemeentelijke producten realiseren.

Wat willen we ervoor doen?

- Zicht hebben op wat er speelt:

In het kader van juridische kwaliteitszorg willen wij zicht hebben op wat er speelt in de organisatie en meedenken in oplossingen. Dit doen wij onder andere via de commissie bezwaarschriften en via het juridisch consulentschap, waarmee we veel informatie krijgen over wat er speelt in de organisatie.

- Gebruik maken van legal audit:

Wij willen, als daar aanleiding toe is, periodiek ook een zogenaamde legal audit (in de vorm van een afstudeeronderzoek) laten doen naar een bepaald juridisch onderwerp in de organisatie.

- Versterken van juridische kwaliteitszorg

Wij ondersteunen teams vroegtijdig bij juridische vraagstukken en besteden aandacht aan de kwaliteit van besluitvorming, motivering, mandatering, bezwaar-en klachtbehandeling en Woo-processen. Door vroegtijdig juridische betrokkenheid worden risico's beperkt en procedures zoveel mogelijk voorkomen.

Trends en ontwikkelingen

- De Wet modernisering elektronisch bestuurlijk verkeerd (Wmebv) is per 1 januari 2026 in werking getreden. In 2027 ligt de nadruk op verdere implementatie van digitale dienstverlening en digitale indieningsmogelijkheden.
- De organisatie werkt verder aan de actualisatie van de mandaatregeling en het versterken van de juridische borging van bevoegdheden.
- Het aantal Woo-verzoeken blijft toenemen. Dit vraagt blijvende aandacht voor tijdige afhandeling, dossierbeheer en kennisontwikkeling.
- Kunstmatige intelligentie (AI) wordt verder verkend ter ondersteuning van juridische werkprocessen, waaronder verslaglegging en documentanalyse.
- De doorwerking van de Omgevingswet vraagt blijvende juridische ondersteuning van teams, bestuur en organisatie.

Rechtmatigheid, administratieve organisatie en interne controle

De verantwoordelijkheid voor het rapporteren over de jaarrekening

Niet de accountant, maar het college is verantwoordelijkheid voor het rapporteren over de rechtmatigheid van de jaarrekening. Hiermee wordt verantwoording afgelegd over de naleving van geldende wet- en regelgeving bij de totstandkoming van de baten en lasten en balansmutaties in de jaarrekening. Het college van burgemeester en wethouders legt daarmee verantwoording af aan de gemeenteraad.

Geen sprake van minder rechtmatigheidscontroles

De wijziging in de verantwoordelijkheden ten aanzien van rechtmatigheid betekent niet dat er minder rechtmatigheidscontroles moeten worden uitgevoerd, maar dat het college deze zelfstandig/intern moet inrichten, uitvoeren, controleren en rapporteren. Op basis van deze rapportages kan het college een rechtmatigheidsverklaring afgeven waarmee zij inzicht geeft in hoeverre zij financieel rechtmatig heeft gehandeld. De accountant toets die werkzaamheden vervolgens, om te kunnen controleren en verklaren dat de rechtmatigheidsverklaring van het college een getrouw beeld geeft.

Kaderstellende beleidsnota's

- BBV-voorschriften
- Financiële verordening

Wat willen wij bereiken?

Een doelmatige en kwalitatieve interne controle die bijdraagt aan een rechtmatige en betrouwbare uitvoering van onze gemeentelijke processen. Door onze controlewerkzaamheden risicogericht in te richten, willen wij de effectiviteit van de interne controle verder vergroten en tijdig inzicht verkrijgen in

mogelijke risico's en mogelijke verbeterpunten binnen de organisatie. Daarnaast streven wij naar een begroting waarbij financiële ontwikkelingen tijdig gesignaleerd, gerapporteerd en verwerkt worden.

Wat willen wij ervoor doen?
Wij voeren zowel gegevensgerichte controles als procesgerichte controles uit om de rechtmatigheid, en kwaliteit van de gemeentelijke processen te waarborgen. Daarbij richten wij ons daar waar nodig, middels themacontroles, specifiek op risicovolle processen en aandachtsgebieden. Op basis van geconstateerde fouten, bevindingen en ontwikkelingen binnen de organisatie kunnen controles waar nodig worden uitgebreid of verdiept.

Daarnaast werken wij verder aan de professionalisering van de interne controle door onze controle-inspanningen nog meer risicogericht en effectief in te zetten. Hierbij ligt de nadruk op het toetsen van de beheersmaatregelen op risico's binnen de processen. Door middel van gerichte steekproeven binnen risicodossiers en risicoprocessen verkrijgen wij inzicht in de werking van de interne beheersing en de mate waarin processen rechtmatig worden uitgevoerd.

Om begrotingsonrechtmatigheden zoveel mogelijk te voorkomen, besteden wij daarnaast nadrukkelijk aandacht aan een tijdige en realistische bijstelling van de begroting. Met name bij de tussentijdse rapportages worden financiële ontwikkelingen, afwijkingen en nieuwe inzichten beoordeeld en waar nodig verwerkt aan de hand van begrotingswijzigingen. Hiermee streven wij ernaar dat de gerealiseerde baten en lasten gedurende het jaar zoveel mogelijk aansluiten bij de geautoriseerde begroting en streven wij naar het zoveel mogelijk voorkomen van overschrijdingen bij de jaarrekening die leiden tot onrechtmatigheden.

Trends en ontwikkelingen
De interne controle ontwikkelt zich steeds verder naar een risicogerichte aanpak, waarbij de focus ligt op een combinatie van omvangrijke detailcontroles en het beoordelen van risico’s en de werking van beheersmaatregelen. Met deze combinatie streven wij naar het vergroten van de effectiviteit en toegevoegde waarde van de interne controle.

Informatisering en automatisering
Een sterke informatievoorziening is onmisbaar om inwoners en bedrijven snel, veilig en digitaal van dienst te zijn. De digitalisering ontwikkelt zich razendsnel. Inwoners en medewerkers rekenen op een stabiele én flexibele omgeving, waarin vernieuwing soepel kan worden doorgevoerd. Dat vraagt om duidelijke regie en stevige sturing.

De groeiende vraag naar ondersteuning vanuit team Informatie vereist een versterking van proces- en projectmatig werken. Daarbij is een meerjarenvisie essentieel om effectief en efficiënt te blijven leveren.

Een succesvolle digitale transformatie begint bij het vermogen van de organisatie om veranderingen te omarmen. Dat adoptievermogen krijgt de komende jaren volop aandacht.

Beleidskaders
- Collegeprogramma
- Informatiebeleid 2023-2026
- Tactisch beleid Informatieveiligheid
- Visiedocument ‘Geo op de Kaart’
- Jaarplan vervangingsinvesteringen hardware 2026 I&A

Wat willen we bereiken?

- We ontwikkelen samen met de vakteams een meerjarenvisie op digitalisering van diensten, producten en werkwijzen.
- Vanuit die visie ontwerpen, plannen en realiseren we innovaties en veranderingen – gecontroleerd en doelgericht.
- We standaardiseren onze werkwijze van vraag tot implementatie en sluiten aan bij de gemeentelijke projectmethodiek.
- We verbeteren onze interne processen continu en gestructureerd.
- We voeren projectmatig verbeteringen door in zaakgericht werken.
- We ondersteunen teams bij het structureel verbeteren van managementinformatie.
- We bouwen aan een professionele, procesgerichte beheerorganisatie.
- Team Informatie toekomstgericht inrichten met heldere informatievisie.

Wat gaan we doen?

- We versterken het eigenaarschap van vakteams, zodat zij vanuit de dienstverleningsvisie zelfbewust keuzes maken.
- We helpen met het vertalen van de IV-routekaarten per domein naar concrete teamplannen.
- We combineren projectportfoliomanagement met procesgericht werken om duurzame vernieuwing te realiseren.
- We integreren zaakgericht en procesmatig werken voor een efficiënte, transparante en doelmatige dienstverlening (in lijn met de Woo).
- We ontwikkelen een langetermijnvisie op de architectuur van de informatievoorziening.
- We maken datagedreven werken zichtbaar en toegankelijk voor teams.
- We zorgen voor een actueel en voorspelbaar releasebeleid, zodat de basis veilig en stabiel blijft.
- We investeren in onze securityorganisatie: met monitoring, trendanalyses en preventieve kwetsbaarheidsanalyses blijven we digitale dreigingen voor.
- We sluiten aan bij landelijke en regionale initiatieven (zoals VNG-aanbestedingen en Common Ground) die bijdragen aan lagere kosten en hogere kwaliteit.
- De teammanager ontwikkelt, samen met het team, een heldere informatievisie en zorgt voor de inrichting van een toekomstbestendig team Informatie.

Trends en ontwikkelingen

Binnen het gemeentelijk domein spelen de volgende ontwikkelingen:

- Nieuwe wetgeving op digitalisering volgt elkaar snel op.
- Datagedreven werken wordt als manier van werken geïntroduceerd en uitgebouwd in de organisatie. We hebben hiervoor in kennis geïnvesteerd binnen het cluster Informatiemanagement.
- AI, robotisering en sensortechnologie bieden kansen. In 2026 evalueren we de voltooide AI-pilots en leggen we de basis voor verdere implementatie.
- Cybersecurity blijft topprioriteit. We blijven investeren in techniek én bewustwording. Implementatie van NIS2 stelt kaders.
- Common Ground biedt kansen.
- SaaS-oplossingen blijven groeien, met de recente geo-politieke ontwikkelingen blijven we wel kritisch. SaaS is een middel, geen doel.

Slimme samenwerking in de keten

We zijn onderdeel van een grotere informatiesamenleving. Steeds meer verbindingen met partners leiden tot meer complexiteit. Onze uitdaging: deze samenwerking slim organiseren en risico’s beheersbaar houden.

Facilitaire dienstverlening

De kern van de facilitaire dienstverlening ligt in het integraal organiseren van alle ondersteunende activiteiten. Dit is nodig om de organisatie haar doelstellingen optimaal te kunnen laten realiseren op zowel strategisch als operationeel niveau van de individuele werknemers.

Dit betekent dat de facilitaire dienstverlening inspeelt op de werkprocessen van de organisatie en op de besturingsprocessen daarvan.

Wat willen wij bereiken?

De facilitaire ondersteuning gaat over de huishouding van de gemeente, te denken valt aan de catering, beveiliging, onderhoud, schoonmaak, etc. Daarnaast zorgt de facilitaire ondersteuning voor de materialen die nodig zijn zodat iedereen zijn werk goed kan doen. Denk hierbij aan een passende werkplek, het bureau, de bureaustoel, goede werkomgeving, etc.

Wat willen wij ervoor doen?

We willen dit op een kwalitatief hoog niveau en op een proactieve wijze doen. We stellen ons flexibel op en communiceren duidelijk en open over de facilitaire vraagstukken.

Centrale huisvesting

Door de realisatie van de nieuwe huisvesting, wordt nu maximaal ingezet op het samenwerken en ontmoeten op het kantoor. Op deze wijze kunnen we dat we bijdragen aan een goede dienstverlening voor onze inwoners.

Inkoop en aanbesteding

Inkoop is een middel om een bijdrage te leveren aan het behalen van de vele doelstellingen van de gemeente. Veel van onze dienstverlening wordt gezamenlijk tot stand gebracht met leveranciers waarmee we een inkooprelatie onderhouden.

Kaderstellende beleidsnota's

- Coalitieakkoord 2026-2030;
- Uitvoeringsprogramma 2023-2026;
- Duurzaamheidsprogramma De Fryske Marren;
- Inkoop- en aanbestedingsbeleid De Fryske Marren 2022.

In het inkoop- en aanbestedingsbeleid van De Fryske Marren staan de uitgangspunten die de gemeente wil bereiken met inkoop:

- Rechtmatig en doelmatig inkopen zodat gemeenschapsgelden op controleerbare en verantwoorde wijze worden aangewend en besteed;
- Een integere, betrouwbare, zakelijke en professionele inkoper en opdrachtgever zijn;
- Het creëren van de meest maatschappelijke waarde voor de publieke middelen;
- Maatschappelijk Verantwoord Inkopen en daarmee bijdragen aan de realisatie van de maatschappelijke doelstellingen van de gemeente;
- Een continue positieve bijdrage leveren aan het goed presteren van de gemeente;
- Administratieve lastenverlichting voor zowel de gemeente als voor ondernemers.

In 2019 heeft het college besloten het ambitiedocument circulair inkopen van de vereniging Circulair Friesland te ondertekenen. De ambities worden genoemd in de samenwerkingsagenda "Fryslan koopt circulair in 2021-2035".

Wat willen wij bereiken?

- Maximale maatschappelijke waarde uit publieke middelen:
  Met onze inkoop willen we bijdragen aan gemeentelijke opgaven zoals de energietransitie, circulaire economie en inclusieve werkgelegenheid.
- Kwaliteit van inkoop én contractuitvoering borgen:
  Kennis en kunde op het gebied van inkoop blijven zowel centraal als decentraal van belang.

Wat willen we ervoor doen?

- We onderhouden en actualiseren onze inkoopformats en inkoopkalender, en organiseren informatie- en kennissessies;
- We optimaliseren het inkoopproces door structureel feedback uit de praktijk mee te nemen;
- We geven uitvoering aan de verdere professionalisering van contract- en leveranciersmanagement binnen de organisatie;
- We stimuleren het maken van circulaire keuzes in trajecten, bieden ondersteuning vanuit pilotprojecten, en faciliteren kennisdeling via o.a. roadshows en de interne inkoop mienskip;
- We verkennen en stimuleren het gebruik van passende aanbestedingsvormen zoals bouwteams of innovatiepartnerschappen, die beter aansluiten bij duurzame doelstellingen;
- We hanteren een risicogerichte aanpak en vergroten onze betrokkenheid bij decentrale inkooptrajecten om de kwaliteit, doelmatigheid en rechtmatigheid te versterken.

Trends en ontwikkelingen

- Toenemend belang van contract- en leveranciersmanagement;
- Toenemende complexiteit en juridisering;
- Een veranderende markt vraagt om helder opdrachtgeverschap;
- Duurzaam en circulair inkopen als nieuwe standaard.

Paragraaf Verbonden partijen

Korte omschrijving

De gemeente werkt met andere partijen samen. Deze paragraaf gaat over samenwerkingen waarbij de gemeente zowel een financieel als een bestuurlijk belang heeft. We noemen dit verbonden partijen. Deze organisaties zijn rechtspersoon. U vindt hier:

- de context en achtergrond
- onze visie op de verbonden partijen.

en een overzicht van alle verbonden partijen

Context en achtergrond

Twee manieren waarop de gemeente een belang heeft in een verbonden partij:

- Een bestuurlijk belang bestaat uit zeggenschap

Het kan gaan om zeggenschap in de vorm van vertegenwoordiging in het bestuur van de verbonden partij of in de vorm van stemrecht. Wanneer de gemeente als partij alleen een benoemingsrecht of voordrachtsrecht heeft, is er formeel gezien geen sprake van een verbonden partij.

- Een financieel belang: het bedrag is niet verhaalbaar

Een financieel belang is een aan de verbonden partij beschikbaar gesteld bedrag dat niet verhaalbaar is als de verbonden partij failliet gaat c.q. het bedrag waarvoor de gemeente aansprakelijk gesteld kan worden wanneer de verbonden partij haar verplichtingen niet nakomt. Bij leningen en garantstellingen is er dus geen sprake van een verbonden partij, omdat de gemeente haar juridische verhaalsmogelijkheden behoudt als de partij failliet gaat. Ook bij exploitatiesubsidies is er geen sprake van een verbonden partij omdat het hier gaat om overdrachten.
De publiekrechtelijke samenwerking is geregeld in een wet:
de Wet gemeenschappelijke regeling (Wgr) is op 1 juli 2022 gewijzigd.

Visie

Wij hebben onze visie en richtlijnen vastgelegd in een Nota
We hebben een visie en richtlijnen voor het aangaan van een samenwerkingsverband. Deze zijn vastgelegd in de Nota verbonden partijen 2026-2030. In de nota wordt geen antwoord gegeven op de vraag of wij wel of niet moeten deelnemen aan een verbonden partij. Dit is namelijk maatwerk.
Onze houding ten opzichte van de juridische vorm:

- Publiekrechtelijke samenwerking: ja, mits

We hebben, mede op basis van de Gemeentewet, een positieve grondhouding als aan een aantal voorwaarden op het terrein van aansturing, beheer en verantwoording is voldaan. Afhankelijk van de aard van samenwerking kan wel of geen rechtspersoon worden gecreëerd.

- Privaatrechtelijke samenwerking: nee, tenzij

Dit is een vorm waaraan we niet deelnemen, tenzij er bijzondere redenen zijn om hierop een uitzondering te maken. Belangrijkste reden om terughoudend te zijn, is de vermenging van functies, die zowel in persoon als qua belang optreden. Er is vaak sprake van vermenging van publieke en particuliere belangen. Daarnaast zijn de mogelijkheden van borging van publieke belangen en democratische controle beperkter dan bij publiekrechtelijke samenwerking.
Deelnemen in afzonderlijke rechtspersonen: dit zijn onze uitgangspunten

- Het participeren in een verbonden partij is alleen toegestaan als daarmee een publiek belang wordt gediend.
- Participatie in een privaatrechtelijke rechtsvorm vindt uitsluitend plaats als onderzocht en gemotiveerd is waarom uitvoering van beleidsvoornemens niet in een publieke rechtsvorm kan plaatsvinden.
- De gemeenteraad bepaalt van geval tot geval tot welk bedrag het financiële belang in een privaatrechtelijke rechtsvorm strekt.

- Jaarlijks wordt in deze paragraaf verbonden partijen, behorende bij de jaarstukken en de begroting, aangegeven welke algemene-, voor de gemeente, relevante ontwikkelingen bij de verbonden partijen hebben plaatsgevonden of naar verwachting zullen gaan plaatsvinden.

Overzicht verbonden partijen

Naam	**FUMO**	
Vestigingsplaats	Grou	
Publiek belang	De FUMO (Fryske Ûtfieringstsjinst Miljeu en Omjouwing) is de regionale uitvoeringsdienst van Fryslân. De FUMO is een gemeenschappelijke regeling van de Friese gemeenten, Provinsje Fryslân en Wetterskip Fryslân. De FUMO voert voor de deelnemende organisaties taken uit op het gebied van het omgevingsrecht. Het gaat daarbij minimaal om de basistaken, zoals vastgelegd in het Omgevingsbesluit (VTH-milieutaken). Met de invoering van de Omgevingswet op 1 januari 2024 is de omvang van de gemeentelijke basistaken toegenomen. Naast de basistaken kan de FUMO voor individuele deelnemers aanvullende taken uitvoeren. Voor onze gemeente voert de FUMO aanvullende taken uit op het gebied van geluid, bodem, externe veiligheid en BOA-toezicht.	
Bestuurlijk belang	Iedere deelnemer in de FUMO is bestuurlijk vertegenwoordigd in het Algemeen bestuur van de FUMO.	
Bijdrage gemeente	Begroot 2027	€ 1.536.193
Eigen vermogen	1-1-2027	€ 800.000
	31-12-2027	€ 800.000
Vreemd vermogen	1-1-2027	€ 4.500.000
	31-12-2027	€ 4.500.000
Verwacht resultaat	31-12-2027	€ 0
Opmerkingen	Bovengenoemde cijfers komen uit de ontwerpbegroting.	

Naam	**Hûs en Hiem welstandsadvisering en monumentenzorg**	
Vestigingsplaats	Leeuwarden	
Publiek belang	Hûs en Hiem behartigt de gemeenschappelijke belangen van de deelnemende gemeenten op het gebied van bouwkunst, monumentenzorg, stedenbouw en landschappelijke schoonheid in de Provinsje Fryslân.	
Bestuurlijk belang	Van elke gemeente heeft een collegelid zitting in het algemeen bestuur.	
Bijdrage gemeente	Begroot 2027	€ 0
Eigen vermogen	1-1-2027	€ 491.417
	31-12-2027	€ 491.417
Vreemd vermogen	1-1-2027	€ 367.000
	31-12-2027	€ 367.000
Verwacht resultaat	2027	€ 0
Opmerking	Doorberekening bijdrage gemeente in de vorm van geïnde leges.	

Naam	Ontwikkelingsmaatschappij Bedrijvenparken A7 Heerenveen-Joure	
Vestigingsplaats	Heerenveen	
Publiek belang	De Ontwikkelingsmaatschappij Bedrijvenparken A7 Heerenveen-Joure (IBF) stimuleert de ontwikkeling van en verzorgt een optimale afstemming op het in het werkingsgebied gelegen bedrijventerrein, overeenkomstig de op 11 maart 2010 afgesloten regeling.	
Bestuurlijk belang	Het bestuur wordt gevormd door beide voltallige colleges.	
Bijdrage gemeente	Begroot 2027	€ 0
Eigen vermogen	1-1-2027	€ 1.513.078
	31-12-2027	€ 1.427.000
Vreemd vermogen	1-1-2027	€ 50.000
	31-12-2027	€ 0
Verwacht resultaat	2027	€ -85.600

Naam	Recreatieschap voor het Friese waterland “De Marrekrite”	
Vestigingsplaats	Uitwellingerga	
Publiek belang	De Marrekrite behartigt de gemeenschappelijke belangen van de deelnemers op het gebied van een evenwichtige- en gecoördineerde ontwikkeling van de watersport en van andere vormen van recreatie op en aan het water in Fryslân, dat met inachtneming van de belangen van natuur en landschap.	
Bestuurlijk belang	Van elke gemeente heeft een collegelid zitting in het algemeen bestuur.	
Bijdrage gemeente	Begroot 2027	€ 279.353
Eigen vermogen	1-1-2027	€ 3.659.359
	31-12-2027	€ 3.687.116
Vreemd vermogen	1-1-2027	€ 9.383.333
	31-12-2027	€ 10.500.000
Verwacht resultaat	2027	€ -21.128
Opmerking	Bovengenoemde cijfers komen uit de ontwerpbegroting Per 2027 is het weerstandsvermogen gebaseerd op een solvabiliteitspositie van minimaal 20%. Als de vermogenspositie boven de 140% komt (blijvend in het meerjarenperspectief), zal het surplus uitgekeerd worden aan de deelnemers. Als het onder de 100% komt (blijvend in het meerjarenperspectief), dan zullen de deelnemers moeten bijpassen, tenzij het op een andere manier opgelost kan worden.	

Naam	Veiligheidsregio Fryslân	
Vestigingsplaats	Leeuwarden	
Publiek belang	De VRF behartigt de belangen van de gemeenten in Fryslân op het gebied van: · publieke gezondheidszorg · brandweerzorg · geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen · rampen- en crisisbeheersing	
Bestuurlijk belang	Van elke gemeente heeft de burgemeester zitting in het algemeen bestuur.	
Bijdrage gemeente	Begroot 2027	€ 7.534.470
Eigen vermogen	1-1-2027	€ 7.205.934
	31-12-2027	€ 7.222.596
Vreemd vermogen	1-1-2027	€ 73.275.000
	31-12-2027	€ 79.090.000
Verwacht resultaat	2027	€ 0

Naam	Werkvoorzieningschap Fryslân-West	
Vestigingsplaats	Sneek	
Publiek belang	Fryslân-West richt zich op de bedrijfsmatig verantwoorde uitvoering van taken van en voor de deelnemende gemeenten op het terrein van de gesubsidieerde arbeid en het adviseren van de gemeenten op het terrein van gesubsidieerde arbeid.	
Bestuurlijk belang	Van elke gemeente heeft een collegelid zitting in het algemeen bestuur.	
Bijdrage gemeenten	Begroot 2027	Gemeentelijke bijdrage Reservering transitiekosten
Eigen vermogen	1-1-2027	€ 11.373.000
	31-12-2027	€ 11.409.000
Vreemd vermogen	1-1-2027	€ 850.000
	31-12-2027	€ 850.000
Verwacht resultaat	2027	€ 36.000
Opmerking	Bovengenoemde cijfers komen uit de conceptbegroting.	

Naam	Centrumregeling Samenwerking Sociaal Domein Fryslân 2022	
Vestigingsplaats	Leeuwarden	
Publiek belang	De Centrumregeling Samenwerking Sociaal Domein Fryslân 2022(SDF) is belast met de beleidsvoorbereiding ten behoeve van de uitvoering van de wettelijke taken op het terrein van jeugdzorg, maatschappelijke ondersteuning en participatie. Daarnaast verzorgt deze organisatie de inkoop ten behoeve van uitvoering van deze taken, waardoor één en ander doelmatig en kwalitatief hoogwaardig met de gezamenlijke Friese gemeenten wordt georganiseerd.	
Bestuurlijk belang	Van elke gemeente heeft een collegelid zitting in het portefeuillehouders-overleg.	
Bijdrage gemeenten	Begroot 2027	€ 510.565

Eigen vermogen	1-1-2027	N.v.t.
	31-12-2027	N.v.t.
Vreemd vermogen	1-1-2027	N.v.t.
	31-12-2027	N.v.t.
Verwacht resultaat	2027	N.v.t.
Opmerking	Bovengenoemde cijfers komen uit de conceptbegroting. In tegenstelling tot reguliere gemeenschappelijke regelingen, zoals de Veiligheidsregio, Hûs & hiem, FUMO etc., heeft SDF geen aparte begroting. De begroting en jaarstukken van SDF maken onderdeel uit van de reguliere begroting en jaarstukken van de gemeente Leeuwarden. Zulks is ook in de centrumregeling zo geregeld. Op het moment van samenstellen van de paragraaf is er nog geen begroting van de gemeente Leeuwarden ontvangen.	

Naam	**Afvalsturing Fryslân NV**	
Vestigingsplaats	Leeuwarden	
Publiek belang	Het op een efficiënte en milieu hygiënische wijze verzamelen, afvoeren, verwerken en bewerken van huishoudelijk afval, bouw- en sloopafval, bedrijfsafval, het reinigen van openbare ruimtes en het recyclen van afval tot grondstoffen voor diverse productieprocessen.	
Bestuurlijk belang	Stemrecht naar rato van aandelenbezit.	
Bijdrage gemeente	Aandelenpakket: € (216 aandelen á € 453,78 nominaal) Begroot dividend 2027: : € 6.761	
Eigen vermogen *)	1-1-2027	
	31-12-2027	
Vreemd vermogen *)	1-1-2027	
	31-12-2027	
Verwacht resultaat	2027	€ 4.863.000 na belastingen
Opmerking *)	De afvalsturing is een NV. Voor een NV gelden andere begrotingsregels. De BBV is niet van toepassing. De afvalsturing neemt daarom geen geprognotiseerde balans op in de begroting.	

Naam	**NV Bank Nederlandse Gemeenten**	
Vestigingsplaats	Den Haag	
Publiek belang	De BNG is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. Met gespecialiseerde dienstverlening draagt BNG bij aan zo laag mogelijke kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.	
Bestuurlijk belang	Stemrecht naar rato van aandelenbezit.	
Verwacht dividend	Aandelenpakket van 108.436 x € 2,50 = € 271.090 (0,19% van aandelenkapitaal)	
	Begroot 2027	€ 277.000
Eigen vermogen	1-1-2027	Wordt niet verstrekt
	31-12-2027	Wordt niet verstrekt
Vreemd vermogen	1-1-2027	Wordt niet verstrekt
	31-12-2027	Wordt niet verstrekt
Verwacht resultaat	2027	Wordt niet verstrekt

Verwacht resultaat	BNG Bank emitteert leningen, die beursgenoteerd zijn. Om die reden is BNG Bank gehouden aan de regels die de Autoriteit Financiële Markten stelt aan het verstrekken van mogelijk koersgevoelige informatie. Het verstrekken van cijfers en verwachtingen over eigen vermogen en netto resultaat valt daar uitdrukkelijk onder. BNG Bank gaat pas tot publicatie van de gerealiseerde resultaten over na behandeling van de door de externe accountant goedgekeurde jaarrekening en het voorstel tot winstuitkering door de Raad van Commissarissen. Gegeven de complexiteit van de boekhoudkundige regelgeving die voor het bankwezen geldt en de omvang van de balans van BNG Bank, kunnen de gegevens over een jaar pas in maart na afloop van dat jaar beschikbaar worden gesteld.

Naam	**BV Sportbedrijf De Fryske Marren**	
Vestigingsplaats	Joure	
Publiek belang	Het exploiteren van sport-, recreatie- en welzijnsaccommodaties binnen gemeente De Fryske Marren.	
Bestuurlijk belang	Alle aandelen zijn in het bezit van gemeente De Fryske Marren. Het college van burgemeester en wethouders wordt in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders vertegenwoordigd door twee portefeuillehouders.	
Bijdrage gemeente	Begroot 2027	€ 1.074.000
Eigen vermogen	1-1-2027	€ 437.284
	31-12-2027	€ -411.216
Vreemd vermogen	1-1-2027	€ 0
	31-12-2027	€ 0
Verwacht resultaat	2027	€ -848.500
Opmerking	Bovengenoemde cijfers komen uit de conceptbegroting.	

Naam	**Coöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân U.A.**	
Vestigingsplaats	Leeuwarden	
Publiek belang	Coöperatie Openbare Verlichting & Energie Fryslân U.A. (hierna: OVEF) is een samenwerkingsverband op het gebied van beheer en onderhoud van openbare verlichting en op het gebied van gezamenlijke inkoop duurzame energie. De leden zijn 17 Friese gemeenten en de Provinsje Fryslân. Afnemers zijn onder meer de VRF, diverse maatschappelijk organisaties en culturele instellingen in Fryslân.	
Bestuurlijk belang	In de algemene ledenvergadering is ieder lid vertegenwoordigd. Stemrecht naar rato van afgenomen dienst, maximaal twee stemmen bij afname van zowel openbare verlichting als energie.	
Bijdrage gemeente	Begroot 2027	
Eigen vermogen	1-1-2027	
	31-12-2027	
Vreemd vermogen	1-1-2027	
	31-12-2027	
Verwacht resultaat	2027	
Opmerking	De begroting van OVEF 2027 is nog niet ontvangen.	

Paragraaf Grondbeleid

Korte omschrijving

Gemeente De Fryske Marren heeft, afgezien van haar ruime areaal openbare ruimte, ook grondposities op een aantal strategische locaties. Met deze grondposities streeft de gemeente twee doelen na: het mogelijk maken van ontwikkelingen én financieel gezonde exploitaties. Voor zover gronden in eigendom zijn van derden faciliteren we gewenste ontwikkelingen. De kaders voor gebiedsontwikkeling zijn vastgelegd in de nota Grondbeleid. Voor wat betreft de grondeigendommen in het openbaar gebied streven we naar een kostenneutrale aanpak en het faciliteren van maatschappelijk gebruik.

Kaderstellende beleidsnota's

De Nota Grondbeleid 2024-2028 en de Notitie Grondprijsbeleid 2024-2028 omschrijven de beleidsregels en uitgangspunten voor het grondbeleid van de gemeente. De Nota Grondbeleid geeft de instrumenten die de gemeente kan gebruiken bij het voorzien in bijvoorbeeld voldoende goede woningen, ruimte voor bedrijvigheid en ruimte voor zorgfuncties. In de nota kiest de gemeente voor een sturend grondbeleid met een voorkeur voor actief grondbeleid.

Wat willen we bereiken?

Gemeente De Fryske Marren zet in op een haalbare, gewogen ontwikkeling van in- en uitbreidingslocaties. Het grondbeleid ondersteunt daarmee gemeentelijke beleidsvelden zoals volkshuisvesting en economische zaken. Daar waar grondposities aanwezig zijn zetten we door middel van economisch gezonde exploitaties in op bouwgrondproductie, waardoor de gemeente de regie heeft over de invulling van de plannen en de opbrengsten ten goede komen aan de gemeente. Daar waar wij samenwerken met derden willen we de gewenste ruimtelijke ontwikkelingen binnen een adequaat juridisch kader bereiken. Voor het kostenverhaal benutten we de mogelijkheden die de Omgevingswet biedt optimaal.

Wat gaan we daarvoor doen?

De Fryske Marren zet zich in voor een professionele wijze van planontwikkeling. Hiervoor is een goede samenwerking en communicatie met diverse belanghebbenden van belang. Om aan de grote vraag naar woningbouwgrond te kunnen voldoen heeft de gemeente recent in verschillende kernen nieuwe grondexploitaties en volgende fases van bestaande grondexploitaties opgestart. Om ook op termijn zelf plannen te kunnen blijven ontwikkelen is het belangrijk tijdig voldoende grond beschikbaar te hebben. In de werkgroep strategische grondverwerving worden ontwikkelingen in de markt integraal besproken om snel in te kunnen spelen op actuele ontwikkelingen.

Financiën

Grondcomplexen zijn in te delen in twee categorieën: Bouwgrond in exploitatie (BIE) en de gronden die nog niet in exploitatie zijn genomen. De laatste categorie gronden zijn op de balans ondergebracht bij de Materiële vaste activa (Mva).

BIE (Bouwgrond in exploitatie)
Grondexploitaties zijn meerjarige projecten waarbij bij aanvang een gedetailleerde raming van de kosten en opbrengsten wordt gemaakt. Bij de jaarrekening worden de ramingen vervolgens geactualiseerd. Bij het (financieel) administreren werken wij volgens de richtlijnen van het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording). In 2025 had gemeente De Fryske Marren 20 complexen in exploitatie. Hiervan zijn er ultimo 2025 vier afgesloten. De totale boekwaarde bedroeg 31-12-2025 € 14,6 miljoen.

In onderstaande tabel zijn de resultaatprognoses van de afzonderlijke complexen weergegeven.

Bedragen x € 1.000

Bouwgrond in exploitatie (BIE)	Raming resultaat voordelig	Raming resultaat nadelig	Looptijd t/m
Oudega, It Stalt	17	-	2026
Oudega, It Stalt 3	101	-	2028
Balk, Boslust Zuidwest	966	-	2029
Lemmer, Tramdijk Oost	1.706	-	2028
Oosterzee West	42	-	2028
Joure, Broek Zuid	3.257	-	2029
Joure, Wyldehoarne 4 fase 1	4.385	-	2030
Joure, park Sevenwolden	1.595	-	2030
Tjerkgaast	155	-	2028
Ouwsterhaule	696	-	2030
Rottum, Nij Sân Rotten	-	-1.245	2026
Rottum, Nij Sân Rotten fase 2	908	-	2031
Bedrijventerrein De Ekers 3A, Joure	22	-	2027
Bedrijventerrein De Ekers 3B	4.010	-	2032
Bedrijventerrein Woudfennen III, Joure	265	-	2031
Bedrijventerrein Slotmolen, Sint Nicolaasga	-	-408	2027
	18.125	**-1.653**	

Toelichting op tabel:

- Voor het totaal voorziene nadelig resultaat ad € 1.653.000 is, conform voorschriften, een voorziening getroffen ter grootte van dit bedrag. Uiteraard spannen we ons in deze prognoses zo veel als mogelijk positief te beïnvloeden.

Mva (Materiële vaste activa)

De niet in exploitatie genomen gronden zijn op de balans ondergebracht bij de Materiële vaste activa als Strategische Gronden. Er worden aan deze gronden geen rente en andere kosten toegerekend. De boekwaarde van deze gronden met een totale grootte van 120 hectare bedroeg ultimo 2025 € 4,4 miljoen.

Voorzieningen

Zodra een grondexploitatie een negatief te verwachten resultaat laat zien wordt een voorziening getroffen ter grootte van het voorziene verlies. Ultimo 2025 was de stand van deze voorziening € 1.653.331 (zie bovenstaande tabel “Bouwgrond in exploitatie”). Naast de voorziening voor de lopende grondexploitaties hebben we ook een voorziening voor de gronden die nog niet in exploitatie zijn genomen. Deze voorziening dient het risico af te dekken van situaties waarbij grond niet tegen boekwaarde in een financieel haalbare exploitatie ingebracht kan worden. De grootte van de voorziening wordt jaarlijks bij het opmaken van de jaarrekening opnieuw bepaald. Hierbij wordt een systematiek gevolgd in het kader van risicomanagement. Deze systematiek resulteerde per 31-12-2025 in een grootte van de voorziening van € 0 (nihil). De boekwaarde van het geheel aan niet in exploitatie genomen grond is namelijk lager dan de marktwaarde. Er wordt dus geen financieel risico gelopen voor wat betreft deze gronden.

Paragraaf Wet open overheid

De Wet open overheid (Woo) heeft als doel de transparantie van de overheid te vergroten en de informatievoorziening aan inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties te verbeteren. Gemeente De Fryske Marren zet ook in 2027 in op het verder versterken van een open bestuurscultuur, waarbij actieve openbaarmaking, tijdige afhandeling van Woo- en informatieverzoeken en een toekomstbestendige informatiehuishouding centraal staan.

De effecten op onze gemeente hebben betrekking op drie onderdelen van de wet:
- Actieve openbaarmaking
- Passieve openbaarmaking
- Informatiehuishouding

1. Actieve openbaarmaking
Gemeente De Fryske Marren zet in op het verder uitbreiden en borgen van de actieve openbaarmaking van overheidsinformatie. Door informatie structureel te openbaren, wordt de toegankelijkheid van informatie voor inwoners vergroot en wordt de noodzaak tot het indienen van Woo-verzoeken verminderd.

2. Passieve openbaarmaking
Inwoners, bedrijven en organisaties behouden het recht om informatie op te vragen via een Woo-verzoek. De gemeente streeft naar een tijdige, zorgvuldige en klantgerichte afhandeling van deze verzoeken. Door een betere informatievoorziening en verdere uitbreiding van actieve openbaarmaking wordt een afname van het aantal Woo-verzoeken verwacht.

3. Informatiehuishouding
Een goede informatiehuishouding vormt de basis voor zowel actieve als passieve openbaarmaking. In 2027 wordt verder gewerkt aan het verbeteren van de vindbaarheid, toegankelijkheid en duurzame opslag van informatie, zodat informatie sneller beschikbaar is voor zowel de organisatie als inwoners.

Gemeente De Fryske Marren neemt in 2027 de volgende acties:

Actieve openbaarmaking
- Gemeente De Fryske Marren voldoet aan de wettelijke verplichtingen voor actieve openbaarmaking conform artikel 3.3 Woo.
- Gemeente De Fryske Marren publiceert de aangewezen informatiecategorieën via de Woo-index en de gemeentelijke website.
- Gemeente De Fryske Marren publiceert 100% van de Woo-besluiten die voor actieve openbaarmaking in aanmerking komen.
- Gemeente De Fryske Marren ontwikkelt en publiceert jaarlijks minimaal twee maatschappelijk relevante topdossiers.
- Gemeente De Fryske Marren monitort de effecten van actieve openbaarmaking op het aantal en de omvang van Woo-verzoeken.

Passieve openbaarmaking
- Minimaal 90% van de Woo-verzoeken wordt binnen de wettelijke beslistermijn afgehandeld.
- Bij Woo-verzoeken wordt vroegtijdig contact opgenomen met verzoekers om verzoeken waar nodig te verduidelijken of te preciseren.
- Het aantal Woo-verzoeken neemt af ten opzichte van 2026 door het vergroten van de actieve openbaarmaking en de beschikbaarheid van informatie.

- Woo-besluiten worden actief gepubliceerd zodat eerder verstrekte informatie beschikbaar blijft voor inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties.

Informatiehuishouding

- Gemeente De Fryske Marren werkt verder aan een duurzame en toekomstbestendige informatiehuishouding.
- Zaakgericht werken en dossiervorming worden verder geoptimaliseerd ter ondersteuning van de Woo en de Archiefwet.
- Processen, verantwoordelijkheden en kwaliteitscontroles rondom informatiebeheer worden organisatiebreed geborgd.
- Medewerkers worden blijvend ondersteund en geïnformeerd over hun verantwoordelijkheden op het gebied van informatiebeheer, openbaarmaking en transparantie.
- De gemeente voert periodiek controles uit op de kwaliteit, vindbaarheid en volledigheid van dossiers.

Paragraaf Subsidies

Korte omschrijving

Binnen gemeente De Fryske Marren gaan jaarlijks miljoenen euro's aan subsidiegeld om. Met deze subsidies realiseren wij verschillende beleidsdoelen. Ze worden bijvoorbeeld ingezet op terreinen als duurzaamheid, onderwijs, cultuur en welzijn.

Context en achtergrond

Gemeenten gebruiken voornamelijk twee instrumenten om beleidsdoelen te realiseren: inkoop en subsidies. Bij inkoop koopt de gemeente direct diensten of producten in om publieke taken uit te voeren. Subsidies zijn bedoeld om maatschappelijke initiatieven en activiteiten van derden te ondersteunen die bijdragen aan gemeentelijke beleidsdoelen. Op deze manier stimuleert de gemeente activiteiten die aansluiten bij haar beleid

Wat willen we bereiken?

Met subsidies stimuleren we initiatieven die inspelen op maatschappelijke behoeften en bijdragen aan een betrokken en leefbare samenleving. Subsidies vormen daarmee een effectief instrument om gemeentelijke beleidsdoelen te realiseren.

Wat gaan we daarvoor doen?

De beleidsdoelen worden vertaald naar subsidieregelingen. Door duidelijke regels en criteria vast te leggen, zorgen we dat subsidies op een rechtmatige manier worden verdeeld. Dit voorkomt willekeur en waarborgt gelijke kansen voor aanvragers. Op deze manier zorgen we voor een zorgvuldige uitvoering van het subsidiebeleid en een eerlijke verdeling van de middelen.

Trends en ontwikkelingen

Binnen het subsidiebeleid van gemeente De Fryske Marren vinden momenteel diverse ontwikkelingen plaats;

- **Ondersteuning initiatieven warmte transitie**

Om de energietransitie lokaal te stimuleren, zet de gemeente in op de ondersteuning van collectieve warmte initiatieven. Hiervoor wordt een subsidieregeling ontwikkeld binnen het programma Duurzaamheid.

- **Aanpassingen Subsidie regelingen**

De subsidieregeling Culturele Activiteiten en de subsidieregeling Meidwaan zullen naar verwachting in de loop van 2027 worden herzien en waar nodig aangepast.De huidige regelingen worden geëvalueerd op effectiviteit, toegankelijkheid en uitvoerbaarheid. Doel van de wijzigingen is om de regelingen beter aan te laten sluiten bij de behoeften van inwoners en organisaties en de beschikbare middelen zo effectief mogelijk in te zetten.

- **Aanpassing beleid**

Naar aanleiding van jurisprudentie wordt in samenwerking met Juridische Zaken, uitvoering gegeven aan de benodigde aanpassingen die hieruit voortvloeien, het doel is om beleid en uitvoering in overeenstemming te brengen, met de gewijzigde juridische kaders.

Kaderstellende beleidsnota's

De uitvoering van het subsidiebeleid is gebaseerd op de volgende documenten, verordeningen en regelingen:

- Algemene wet bestuursrecht
- Algemene Subsidie Verordening De Fryske Marren
- Subsidieregelingen De Fryske Marren

Subsidieregelingen en begrotingssubsidies

De juridische basis voor het verlenen van subsidies is vastgelegd in de Algemene wet bestuursrecht (Awb) en de Algemene Subsidieverordening De Fryske Marren (ASV).Voor gemeenten geldt dat subsidies in principe worden verstrekt op grond van een wettelijk voorschrift (subsidieregeling), waarin wordt omschreven voor welke activiteiten subsidie kan worden beschikt (artikel 4:23 Awb). In de onderstaande tabel zijn de subsidieplafonds opgenomen. Deze subsidieplafonds mogen niet worden overschreden en vormen daarmee het maximale bedrag dat beschikbaar wordt gesteld.

Bedragen x € 1.000

Subsidieregeling	Subsidieplafond 2027
Subsidieregeling Armoedebeleid	744,0
Subsidieregeling Culturele activiteiten	63,0
Op grond van artikel 8, lid 3 van de subsidieregeling Culturele activiteiten bedraagt het deelplafond voor de Programmering Culturele activiteiten	28,0
Subsidieregeling Duurzaamheid De Fryske Marren	20,0
Subsidieregeling Gezond Opgroeien Onderwijs	15,0
Subsidieregelingen Inwonersinitiatieven en Meidwaan yn De Fryske Marren **	415,0
Subsidieregeling Internationale betrekkingen	10,0
Subsidieregeling Peuterwerk en Voorschoolse educatie (VE), hoofdstuk 2 Peuterwerk en VE (artikel 6 en 7) (m.a.w. Subsidie Peuterwerk)	386,0
Subsidieregeling Peuterwerk en Voorschoolse educatie (VE), hoofdstuk 2 Peuterwerk en VE (artikel 8) en hoofdstuk 3 VE-coach (artikel 14) (m.a.w. Subsidie VE)	725,0
Subsidieregeling Rijksmonumenten De Fryske Marren	28,1
Subsidieregeling Gemeentelijke Monumenten De Fryske Marren	200,0
Subsidieregeling Aanvullende activiteiten Voor- en vroegschoolse educatie Gemeente de Fryske Marren 2026 – 2027	170,0
Op grond van artikel 3, lid 2, letter a van de subsidieregeling Aanvullende activiteiten Voor- en vroegschoolse educatie Gemeente de Fryske Marren 2026 – 2027 bedraagt het deelplafond voor aanvullende activiteiten voorschoolse educatie	20,0
Idem, letter b, bedraagt deelplafond extra pedagogisch professional voorschoolse educatie	35,0
Idem, letter c, bedraagt deelplafond aanvullende activiteiten vroegschoolse educatie	30,0
Idem, letter d, bedraagt deelplafond taalnetwerken ouderbetrokkenheid	45,0
Idem, letter e, bedraagt deelplafond scholing Voor- en Vroegschoolse Educatie	20,0
Idem, letter f, bedraagt deelplafond innovatie	20,0
Subsidieregeling Advies Eigen Woning	55,0
Subsidieregeling Groen- en Blauwe maatregelen	75,0
Subsidieregeling AED	41,0
Op grond van artikel 4, lid 3, sublid vi van de subsidieregeling AED bedraagt deelplafond onderhoud AED's	15,0
Subsidieregeling Activiteiten Dorps- en Buurthuizen	196,0
Subsidieregeling Witgoed *	300,0
Subsidieregeling Circulair ondernemen *	10,0
Subsidieregeling Lokale Aanpak Isolatie gemeente De Fryske Marren *	8.543,9
Op grond van artikel 11 van de subsidieregeling Lokale Aanpak Isolatie gemeente De Fryske Marren bedraag deelplafond voor activiteiten zoals bedoeld in artikel 3, lid 2	289,8
Subsidieregeling Collectieve Warmteversneller *	250,0

* Het genoemde subsidieplafond is het plafond wat voor de gehele looptijd van de subsidieregeling geldt. Het is dus niet een jaarlijks bedrag maar het totaalbedrag.
**Onder het subsidieplafond 'inwonersinitiatieven' hanteren we onderstaande verdeling van het subsidieplafond in 2027:

Bedragen x € 1.000

Subsidieplafond 2027	Subsidieplafond 2027
Subsidie Inwonersinitiatieven totaal	415,0
Richtlijn verdeling subsidieplafond inwonersinitiatieven 2027	**Subsidieplafond 2027**
Inwonersinitiatieven structureel (Meidwaan yn De Fryske Marren)	240,0
Inwonersinitiatieven hoofdstuk 2	
Inwonersinitiatieven incidenteel (subsidieregeling Inwonersinitiatieven & activiteiten sport en bewegen.)	60,0
Inwonersinitiatieven hoofdstuk 3	
Projectengeld kernenbudget	105,0
Procesgeld kernenbudget	10,0

Begrotingspost subsidies 2027

Om subsidies te kunnen verstrekken op basis van een begrotingspost, neemt de gemeente deze op in de begroting, inclusief de naam van de subsidieontvanger en het maximale subsidiebedrag. Deze vermelding vormt de wettelijke grondslag, zoals bedoeld in artikel 4:23, derde lid, onder c, van de Algemene wet bestuursrecht.

Bedragen x € 1.000

Organisatie	Begrotingssubsidie 2027
Stichting Bibliotheken Mar en Fean*/ **	1.447,2
Stichting VluchtelingenWerk Nederland	250,0
Stichting Kulturhûs Oudehaske	117,1
Stichting Kunstzinnige Vorming It Toanhûs	769,4
Stichting Erfgoed, Natuur en Landschap *	472,2
Stichting Museum Stedhûs Sleat	81,9
Stichting Oudheidkamer Lemster Fiifgea	24,7
Stichting Afûk	1,7
Stichting Bibliotheekservice Fryslân - platfoarm Lêsbefoardering Frysk (it Tomke project/lês mar foar wiken)	2,5
Stichting Behoud van Rijksmonumenten (BRM)	175,0
VVV Waterland van Friesland	338,5
Stichting IJswegencentrale Sloten	1,1
Stichting IJswegencentrale Gaasterland	1,1
Stichting IJswegencentrale Skarsterlân	1,1
Stichting IJswegencentrale Utingeradeel	1,1
Stichting De Hege Gerzen	2,5
Stichting Boerebrulloft de Jouwer	1,5
Stichting Sociale Raadslieden	15,0
Stichting Tûmba, expertisebureau discriminatie en diversiteit	€ 0,91 per inwoner van gemeente De Fryske Marren. De peildatum is 1 okt. voorafgaand aan subsidiejaar.
Stichting Slachtofferhulp Nederland	€ 0,339 per inwoner. De peildatum is 1 okt. voorafgaand aan subsidiejaar.
Stichting Veteranen De Fryske Marren	De subsidie wordt onder de subsidieregeling Meidwaan yn de Fryske Marren opgepakt.

* Bij deze begroting is een aanmelding gedaan voor deze organisatie. Dit bedrag is hier nog niet in meegenomen.
**Een aantal subsidies zijn gebundeld in dit plafond opgenomen voor 2027. Naast de reguliere subsidie en de loon- en prijscompensatie betreft dit een bedrag voor de Cultuurcoach, het Uitfestival, VVE gelden en het Informatiepunt Digitale Overheid. I

Paragraaf Duurzaamheid

1. Energietransitie

Korte omschrijving
De energietransitie is de overgang van het gebruik van fossiele brandstoffen naar hernieuwbare energie. Doordat elektriciteit gemakkelijker te verduurzamen is dan brandstoffen, wordt bij de energietransitie ingezet op elektrificatie.

Context en achtergrond
Afspraken over de energietransitie komen voort uit de klimaatwet, het klimaatakkoord en het regeerakkoord. Het klimaatakkoord stelt dat de gemeente in 2050 klimaatneutraal is en geen gebruik maakt van fossiele brandstoffen. In 2021 is het Duurzaamheidsprogramma voor de Fryske Marren vastgesteld. De afgelopen periode is er gewerkt aan het Uitvoeringsprogramma Energietransitie dat daaruit is voortgevloeid. Dit jaar wordt het Duurzaamheidsprogramma geëvalueerd en geactualiseerd.

Vanuit het vastgestelde beleid is de gemeente op provinciaal niveau betrokken bij de inrichting van het toekomstige energiesysteem. Hiermee wordt bedoeld dat de infrastructuur van energielevering, -opwek en -opslag voldoet aan de elektriciteitsbehoefte.

Kaderstellende beleidsnota's
- Klimaatakkoord van Parijs 2015
- Nationaal Klimaatakkoord 2019
- Duurzaamheidsprogramma De Fryske Marren 2022
- Uitvoeringsprogramma Energietransitie 2024
- Omgevingsvisie De Fryske Marren 2022
- Warmtevisie, De Fryske Marren aardgasvrij 2022
- Beleidskader Sinnefjilden 2020
- Energievisie Fryslân

Wat willen we bereiken?
- We werken met de Friese overheden en netbeheerders aan een integrale aanpak voor het verminderen van problemen ten aanzien van de netcongestie;
- We willen onze energie zoveel mogelijk en uiteindelijk helemaal uit hernieuwbare bronnen halen;
- We bevorderen de isolatiegraad van huishoudens. Concreet willen we af van energielabels D t/m G.

Trends en ontwikkelingen
Netcongestie: De komende jaren doen Liander en TenneT forse investeringen om de netcapaciteit uit te breiden.
Ook worden bestaande systemen zwaarder belast waardoor er meer ruimte ontstaat.

Provincie en gemeenten denken na over de ontwikkelingen van lokale energiehubs; dit kan de belasting op het elektriciteitsnet verkleinen en de congestieproblematiek beperken.

In de Friese Energievisie die op 10 december 2024 door gedeputeerde staten is vastgesteld, wordt naast kleinschalige energieproductie ingezet op grootschalige productie. De provincie neemt dit op in de POVI.

De salderingsregeling voor kleinverbruikers wordt per 1 januari 2027 beëindigd.

2. Warmtetransitie

Korte omschrijving
De warmtetransitie betreft het aardgasvrij maken van de gebouwde omgeving. Het gaat hier specifiek over de verwarming van gebouwen: woningen, bedrijfsgebouwen, recreatie of anders.
De warmtetransitie staat niet op zichzelf, maar hangt nauw samen met andere maatschappelijke opgaven, zoals woningbouw, economische ontwikkeling en netcongestie. Door warmtevoorzieningen slim te organiseren kan de druk op het elektriciteitsnet worden beperkt, waardoor ruimte ontstaat voor nieuwe woningen, bedrijven en andere ruimtelijke ontwikkelingen.

Context en achtergrond
Binnen DFM zijn er 23.500 woningen en 5.300 overige gebouwen. Vrijwel alle gebouwen worden verwarmd met aardgas (fossiele brandstof). De klimaatwet verplicht gemeenten om de bebouwde omgeving aardgasvrij te maken voor 2050.

Daarnaast importeert Nederland veel gas, wat ons afhankelijk maakt van landen die dit in kunnen zetten als drukmiddel, zoals Amerika en Saoedi-Arabië.

Kaderstellende beleidsnota's
- Klimaatakkoord van Parijs 2015
- Nederlands klimaatakkoord 2019
- Klimaatwet 2016
- Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties 2015
- Warmtevisie 2022
- Uitvoeringsprogramma warmte 2025 2026

Wat willen we bereiken?
- 2030 20% aardgasvrije gebouwde omgeving
- 2050 100% aardgasvrije gebouwde omgeving

Trends en ontwikkelingen
WcW (Wet collectieve warmte)
Per 1 januari 2026 heeft het Rijk de Wet collectieve warmtevoorziening (Wcw) in werking laten treden. Met de Wcw wordt beoogd de warmtetransitie te bevorderen en tegelijkertijd de publieke belangen duurzaamheid, leveringszekerheid en betaalbaarheid beter te borgen.

De Wcw biedt gemeenten de volgende sturingsinstrumenten voor de warmtetransitie:
- Vaststellen warmtekavel;
- Aanwijzen warmtebedrijf.

Wgiw (Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie)
De Wet gemeentelijke instrumenten warmtetransitie (Wgiw) is erop gericht om gemeenten de bevoegdheden te geven die nodig zijn om regie te voeren in de wijk- of gebiedsgerichte aanpak van de warmtetransitie.
De Wgiw biedt gemeenten het volgende sturingsinstrument voor de warmtetransitie:
- Aanwijsbevoegdheid: stoppen van gaslevering op wijkniveau.

De te gebruiken sturingsinstrumenten van de Wcw en Wgiw, gaan landen in gemeentelijk beleid, zoals het omgevingsplan en het omgevingsprogramma Warmte.

Warmteprogramma
De Fryske Marren stelt een warmteprogramma op onder de omgevingswet, waarin de gemeente haar plannen voor de warmte transitie van het gemeentelijk grondgebied duidelijk maakt. Dit omgevingsprogramma Warmte moet eind 2027 zijn afgerond.

3. Circulaire economie

Korte omschrijving
De circulaire economie is een economisch systeem, waarbij de waarde van grondstoffen worden gemaximaliseerd en hernieuwbare energie wordt gebruikt, zonder andere aspecten van een economie te belemmeren (water, biodiverisiteit, gezondheid & welzijn en cultuur en maatschappij). Nederland werkt aan een 100% circulaire economie in 2050 om het primaire grondstofverbruik te verminderen en de uitstoot van broeikasgassen met 95% te reduceren. Voor onze organisatie betekent dit, dat wij ons gaan richten op circulair inkopen en aanbesteden en het verminderen van afval. En zetten we in op ruimtelijke regels die een circulaire economie mogelijk maken, hierbij denken we aan integratie in het omgevingsplan en een actualisatie van de financiële verordening.

Context en achtergrond
De transitie naar een circulaire economie is een essentiële bouwsteen in het realiseren van een duurzame, klimaatneutrale samenleving. Daarnaast stelt het Rijksbrede programma 'Nederland circulair in 2050' dat de Nederlandse economie in datzelfde jaar geen gebruik meer mag maken van primaire abiotische grondstoffen, zoals metalen, mineralen en fossiele brandstoffen. Deze ambities vereisen fundamentele veranderingen in de manier waarop we produceren, consumeren en omgaan met grondstoffen.

Op gemeentelijk niveau zijn deze doelen vertaald in concrete stappen. In 2021 is het Duurzaamheidsprogramma vastgesteld, gevolgd door het Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie in 2023. Deze programma's geven richting aan gemeentelijk beleid op het gebied van duurzaamheid en circulariteit. Ze leggen de nadruk op het sluiten van grondstoffenkringlopen, het verlengen van de levensduur van producten en het stimuleren van hergebruik en recycling. In 2026 is het Duurzaamheidsprogramma van De Fryske Marren geëvalueerd en geactualiseerd.

Kaderstellende beleidsnota's
Vanuit het Rijk:
- Rijksbrede programma Nederland Circulair in 2050
- Grondstoffenakkoord (2017) – Samenwerking tussen overheid, bedrijfsleven en maatschappelijke partijen.
- Uitvoeringsprogramma's Circulaire Economie – Jaarlijkse uitwerking van het Rijksbrede programma.
- Klimaatwet (2019) – Wettelijke basis voor klimaatneutraliteit in 2050.
- Klimaatakkoord (2019) – Maatregelen voor CO_2-reductie, o.a. via circulariteit.
- Nationale Omgevingsvisie (NOVI, 2020) – Circulaire economie als ruimtelijke en maatschappelijke opgave.
- Nationaal Programma Circulaire Economie 2023–2030 (NPCE) – Strategisch plan voor versnelling tot 2030.

Vanuit de gemeente:
- Duurzaamheidsprogramma De Fryske Marren 2021
- Omgevingsvisie De Fryske Marren 2022
- Uitvoeringsprogramma Circulaire Economie 2023-2026

Daarnaast zijn er in allerlei beleidsstukken links gelegd naar circulaire economie

Wat willen we bereiken?
We beperken onze CO2-uitstoot en ons primair grondstoffenverbruik:

- In 2030 koopt de gemeente 100% circulair in (diensten, leveringen en werken).
- in 2030 halveren we ons primair grondstoffenverbruik.
- We behouden de Certificering CO2-prestatieladder Handboek 4.0, trede 1 en bereiden de doorgroei naar trede 2 voor.

Trends en ontwikkelingen
De circulaire economie ontwikkelt zich snel van een vrijwillige beweging naar een structureel onderdeel van nationaal en Europees beleid. Het Rijk neemt hierin een steeds actievere rol: niet alleen door ambities te formuleren, maar ook door via wetgeving, normen en producentenverantwoordelijkheid concrete eisen te stellen aan producten, materialen en ketens. Daarnaast zien we een toenemende inzet op regionale samenwerking tussen Rijk, provincies, gemeenten, bedrijfsleven en kennisinstellingen.

4. Toekomstbestendige omgeving

Korte omschrijving
in brede zin is een toekomstbestendige omgeving een leef- en werkomgeving die zodanig is ingericht, dat zij duurzaam, flexibel en weerbaar blijft in de toekomst, ondanks veranderende omstandigheden zoals ecologische vereisten, klimaatverandering, technologische ontwikkelingen en maatschappelijke verschuivingen.

De Fryske Marren zet in op het klimaatbestendig en biodivers ontwikkelen, inrichten en beheren samen met inwoners, bedrijven en organisaties. Hiermee willen we de negatieve gevolgen van klimaatverandering beperken en sturen we aan op het verminderen van de schadelijke effecten van:

- biodiversiteitsverlies;
- verdroging;
- wateroverlast;
- verzilting;
- hittestress.

Context en achtergrond
Het nationale Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie (DPRA) heeft als doel Nederland zo goed mogelijk klimaatbestendig in te richten voor 2050. In navolging hiervan hebben Rijk, VNG, UvW, en IPO het Bestuursakkoord Klimaatadaptatie ondertekend. Voor de uitvoering hiervan heeft de gemeente een maatregelenpakket opgesteld, met als doel dat De Fryske Marren in 2050 waterrobuust, hittebestendig en klimaatadaptief is en beschikt over een natuurvriendelijke inrichting (bijvoorbeeld oevers, bermen en wegen)

Het kabinet wil 'rekening houden met water en bodem' bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Het ‘ruimtelijk afwegingskader klimaatadaptieve gebouwde omgeving’ is een eerste uitwerking hiervan. Voor De Fryske Marren is dit kaderstellend voor ruimtelijke plannen. De focus van het instrument ligt bij het maken van ruimtelijke keuzes over waar nieuwe functies gebouwd worden. Daarnaast kan het kader ook gebruikt worden voor plannen die al vergevorderd zijn, door bewuste keuzes te maken over waar in het plangebied het beste gebouwd kan worden. Het ruimtelijk afwegingskader gaat over de onderwerpen waterveiligheid, wateroverlast, bodemdaling en de beschikbaarheid van drinkwater en wordt toegepast op projecten en gebiedsontwikkelingen waar op 1 januari 2025 nog geen bestemmingsplan voor aanwezig was. De klimaatimpact wordt hiermee geïntegreerd in de besluitvorming.

Kaderstellende beleidsnota's

- Sustainable development goals (VN) 2015
- Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie 2018
- Klimaatakkoord, 2019
- Position paper ‘naar een klimaatbestendig Nederland’,(IPO) 2020
- Deltaplan Biodiversiteitsherstel
- Visie Fryslân klimaatbestendig 2050+
- Duurzaamheidsprogramma De Fryske Marren 2021
- Maatregelenpakket Klimaatadaptatie en Operatie Steenbreek 2021
- Groenvisie 2023-2027 De Fryske Marren
- Blauwe Omgevingsvisie Fryslân klimaatbestendig 2050+, 2023
- Provinciale omgevingsvisie, 2024
- Volkshuisvestingsprogramma 2024 – 2028, 2024
- Nota grondbeleid 2024-2028, 2024
- Europese Natuurherstelverordening (2024)
- Water- en Rioleringsprogramma (WRP) 2026–2030

Trends en ontwikkelingen

Wateroverlast:
Delen van De Fryske Marren liggen laag en zijn gevoelig voor wateroverlast bij extreme neerslag. Door klimaatverandering nemen piekbuien in intensiteit en aantallen toe, wat druk zet op riolering en afwateringssystemen, de leefbaarheid en de veiligheid.

Verdroging van natuur en landbouwgronden:
Ondanks de waterrijke omgeving hebben we steeds vaker te maken met droogte, vooral op de hoge zandgronden bij Gaasterland en de veengronden. Dit beïnvloedt landbouwopbrengsten en natuurkwaliteit.

Hittestress in dorpen en steden:
Ook in de grotere kernen zoals Joure, Lemmer en Balk neemt hittestress toe, vooral in versteende wijken en in versteend openbaar gebied.

Herstel van biodiversiteit in het landschap:
De Fryske Marren kent van oudsher een divers en natuurrijk landschap. Intensieve landbouw en oprukkende verstedelijking hebben de biodiversiteit onder druk gezet. Een gezonde en groene leefomgeving vraagt om herstel en versterking van de biodiversiteit.

Verandering in veenweidegebieden:
De Friese veenweiden, zoals in de regio Hegewarren of Aldeboarn-De Deelen, dalen snel en stoten veel CO_2 uit.
Door te werken aan een integrale transitie gericht op vernatting, natte teelten en extensivering, met als doel het beperken van bodemdaling en het reduceren van CO_2 emissies en stikstofuitstoot, kan de landbouw zich hierop aanpassen. Dit vraagt om een gebiedsgerichte samenwerking tussen overheden, het waterschap, agrariërs en ketenpartners. Op deze manier kunnen we toewerken naar een toekomstbestendige inrichting van het veenweidelandschap, waarin landbouw, natuur en klimaatdoelen in balans worden gebracht.

Regionale samenwerking en gebiedsgerichte aanpak:
Klimaatadaptatie vraagt om gebiedsgerichte samenwerking tussen gemeenten, de provincie, het Rijk, waterschappen en gebruikers van het landschap.

5. Sociale duurzaamheid

Korte omschrijving
Sociale duurzaamheid gaat over gedrag, rechtvaardigheid, sociale cohesie en participatie. Over hoe we de gewenste en noodzakelijke verandering realiseren om te komen tot een duurzame samenleving en waar tegelijkertijd een sociale basis voor iedereen bestaat.

De prioriteit bij sociale duurzaamheid ligt momenteel nog vooral bij het thema betaalbare en inclusieve energietransitie, met het tegengaan van energiearmoede als belangrijkste onderwerp voor de komende jaren. Daarnaast zet De Fryske Marren actief in op duurzame en gezonde voeding en het versterken van duurzaamheidsinitiatieven vanuit de mienskip.

Context en achtergrond
De afgelopen jaren is energiearmoede een begrip geworden waar we tien jaar geleden nog nooit van gehoord hadden. Ook vraagt de Omgevingswet om veel intensievere participatie. Onze leefomgeving staat onder druk door o.a. toenemende immigratie, klimaatverandering, biodiversiteitsverlies (mislukte oogsten), overspannen energiemarkt, eenzaamheid, toename van eenpersoonshuishoudens die woonruimte nodig hebben (woningmarktkrapte).

Om onze leefomgeving voor de lange termijn houdbaar en prettig te houden zetten we in op minimale voorwaarden voor een waardevol leven (ondergrens) en het behouden van een relatief stabiele planeet voor de mensheid om op te floreren (bovengrens). Het tegengaan van (energie)armoede, een gezonde leefstijl en sterke voorzieningen zijn daarbinnen belangrijke deelthema's.

Kaderstellende beleidsnota's
- Klimaatakkoord van Parijs 2015
- Nederlands klimaatakkoord 2019
- Klimaatwet 2016
- Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties 2015
- Warmtevisie 2022
- Uitvoeringsprogramma sociale duurzaamheid 2024
- Beleidsplan Armoede en Schulden 2020

Wat willen we bereiken?
- Sociale duurzaamheid verbeteren

Wat gaan we daarvoor doen?
Energiearmoede (thema 'betaalbare en inclusieve transities')
Hoofddoel: in 2030 heeft geen inwoner meer te maken met energiearmoede.

Trends en ontwikkelingen
Brede welvaart
De vergrote aandacht voor brede welvaart moet zorgen voor meer aandacht voor welzijn over de linie, dus breder dan alleen economische indicatoren.

Regiodeal
Het Rijk heeft besloten om de regio Zuidwest-Friesland een Regiodeal toe te kennen van € 17,5 miljoen. De regio omvat de overheden: Gemeente De Fryske Marren, Gemeente Súdwest-Fryslân, Provinsje Fryslân en Wetterskip Fryslân. De Regiodeal is bedoeld om, in samenwerking met het Rijk, de brede welvaart in de regio te verbeteren.

Financiële begroting

1.1 Kaders

De Perspectiefnota 2027 van De Fryske Marren is het uitgangspunt voor het opstellen van de Programmabegroting 2027 en Meerjarenraming 2028-2030 van De Fryske Marren. De begroting is de financiële vertaling van de perspectiefnota. Hieronder volgen de kaders voor deze begroting.

Algemene uitkering gemeentefonds
In de Perspectiefnota 2027 is wat betreft de berekening van de algemene uitkering uit het Gemeentefonds uitgegaan van de decembercirculaire 2025. Inmiddels is er eind mei een nieuwe circulaire voor de algemene uitkering verschenen. Over de uitwerking van deze meicirculaire is afzonderlijk besloten. De financiële gevolgen zijn opgenomen in deze begroting (zie 1.2 algemene financiële situatie). De begroting gaat dus uit van de meicirculaire 2026.

Loon- en prijscompensatie
In de beleidsprogramma's in onze meerjarenbegroting gaan wij uit van constante prijzen. Dit houdt in dat toekomstige indexeringen niet worden meegenomen met uitzondering van de algemene uitkering en OZB. Deze zijn op basis van lopende prijzen. Dit betekent dat we daar wel rekening houden met verwachte toekomstige indexeringen op basis van de macro-economische verkenningen van het CBS. Bij de algemene dekkingsmiddelen hebben we een reservering opgenomen voor de loon- en prijscompensatie voor de toekomstige jaren.

Reserves en voorzieningen
In de financiële verordening zijn de uitgangspunten vastgelegd voor het vormen en besteden van (bestemmings-) reserves en voorzieningen. In 2024 is de geactualiseerde Nota Reserves en voorzieningen vastgesteld door de gemeenteraad. In deze nota zijn alle reserves en voorzieningen, met bijbehorende uitgangspunten, opgenomen. De mutaties in de reserves en voorzieningen zijn conform de Perspectiefnota 2027 verwerkt in deze begroting.

Structureel – incidenteel
Structurele middelen kenmerken zich doordat zij vanaf het startjaar jaarlijks in de begroting worden opgenomen. Incidentele middelen daarentegen beperken zich tot één of een beperkt aantal jaren. De incidentele budgetten worden gedekt ten laste van de algemene reserve en worden gepresenteerd in het overzicht incidentele baten en lasten, zie hoofdstuk 1.5.

Rente
Rentepercentage nieuwe investeringen
Voor nieuwe investeringen dient nieuw geld aangetrokken te worden. De marktrente bedraagt op het moment van de Perspectiefnota 2027 3,51% (10 jaar Fixe BNG). Gelet op de onzekerheid in de markt is het gerechtvaardigd hier een risico-opslag bij te tellen. In deze begroting (conform Perspectiefnota 2027) houden we daarom rekening met een rentepercentage van 4% voor nieuwe investeringen.
Voor grondexploitaties rekenen we op grond van de voorschriften van het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) de omslagrente toe aan gronden in exploitatie. Voor 2027 rekenen we met een omslagrente van 1,25%.

Afschrijvingen
Conform de financiële verordening 2026 starten we met het afschrijven van investeringen met een economisch nut en een maatschappelijk nut in het jaar volgend op het moment van ingebruikname. De afschrijvingstermijnen zijn gebaseerd op de financiële verordening.

Lastenontwikkeling

Algemene dekkingsmiddelen

De onroerendezaakbelastingen (OZB), forensenbelasting en toeristenbelasting zijn algemene dekkingsmiddelen. De verhoging OZB is gebaseerd op de inflatie en de loonontwikkeling. De verhogingen zijn 3,8% in 2027, 3,4% in 2028 en 3,5% in 2029 en 2030. In het laatste kwartaal van 2026 ontvangt u de voorstellen voor de tarieven 2027.

Specifieke dekkingsmiddelen

Het rioolrecht en de afvalstoffenheffing zijn specifieke dekkingsmiddelen. Uitgangspunt is dat we hiervoor kostendekkende tarieven hanteren. Dit betekent dat we als algemeen beleidsuitgangspunt hanteren dat we geen kosten van de riolering en de afvalinzameling ten laste van de algemene middelen brengen.

Overhead

Naast de directe kosten wordt een deel van de indirecte kosten - de zogenaamde overhead - toegerekend aan investeringswerken (vooral grondexploitatie), projecten en dienstverlening voor derden. In het BBV staat de volgende definitie van overhead: Overheadkosten zijn alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. De overheadkosten bestaan onder andere uit:

- personele lasten van de overheadfuncties;
- kosten ICT-systemen van de overheadfuncties;
- huisvestingskosten en facilitaire kosten die betrekking hebben op kantoorruimten, etc.

1.2 Algemene financiële situatie

Onderstaand is de aansluiting van de saldi van het financieel perspectief tussen de perspectiefnota 2027 en de nu voorliggende programmabegroting 2027-2030 op hoofdlijnen weergegeven. Vervolgens worden de verschillende mutaties verder toegelicht.

bedragen x € 1.000

Meerjarenperspectief	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Saldi Perspectiefnota 2027-2030	**168**	**183**	**114**	**146**
Autonome mutaties	7.192	3.546	1.304	1.712
Extra verhoging leges omgevingswet	106	106	106	106
Inzet deel vrij aanwendbare reserve als structurele dekking	1.106			
Verhoging bezuinigingstaakstelling		4.500	4.500	4.500
Stelpost Deskundigencommissie Hervormingsagenda Jeugd		1.500	1.500	1.500
Saldi meerjarenperspectief excl. aanmeldingen	**8.572**	**9.835**	**7.524**	**7.964**
Voorgestelde structurele aanmeldingen	-8.780	-10.006	-9.481	-8.842
Voorgestelde aanmeldingen ten laste van AR	-1.450	-175	-143	0
Voorgestelde aanmeldingen dekking AR	1.450	175	143	0
Rentelasten aanmeldingen ten laste van AR	-58	-65	-71	-71
Saldi meerjarenperspectief incl. aanmeldingen	**-266**	**-236**	**-2.028**	**-949**
Onttrekking ten laste van algemene reserve	400	400	2.300	1.300
Rentelasten onttrekking ten laste van algemene reserve	-16	-32	-124	-176
Begrotingssaldo	**118**	**132**	**148**	**175**
Verrekeningen algemene reserve t/m programmabegroting 2027	1.400	300	1.600	3.400
Niet ingevulde bezuinigingstaakstelling		-5.696	-5.696	-5.696
Stelpost Deskundigencommissie Hervormingsagenda Jeugd		-1.500	-1.500	-1.500
Incidentele aanmelding jeugdzorg (toezichtsbrief provincie)	-1.500			
Structureel begrotingssaldo	**18**	**-6.764**	**-5.448**	**-3.621**

Autonome mutaties

bedragen x € 1.000

Autonome mutaties	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Meicirculaire 2026	2.814	460	-1.102	-80
Aanpassing kapitaallasten	2.907	1.707	802	188
Structurele voordelen	1.391	1.299	1.524	1.524
Indexering leges omgevingswet	80	80	80	80
Totaal autonome mutaties	**7.192**	**3.546**	**1.304**	**1.712**

In deze begroting 2027-2030 zijn de onderstaande autonome mutaties meegenomen:

Meicirculaire 2026
Eind mei is de meicirculaire 2026 gepubliceerd. In de raadsvergadering van 9 september 2026 worden de financiële consequenties van deze circulaire besproken en hierover een besluit genomen.

Aanpassing kapitaallasten
Allereerst blijkt uit de jaarlijkse beoordeling van het rentebudget aan de hand van de openstaande kredieten en de liquiditeitenplanning dat een deel van het rentebudget kan vrijvallen. Deze vrijval wordt onder andere veroorzaakt doordat het nog niet nodig is geweest een langlopende geldlening af te sluiten door hoge ontvangen rijksbijdragen. We hebben er wel rekening mee gehouden dat we de komende jaren een aantal nieuwe geldleningen af moeten sluiten.
Daarnaast is in 2026 de financiële verordening geactualiseerd. Hierin is onder andere de start van afschrijvingen op investeringen gewijzigd naar met ingang van het jaar volgend op moment van ingebruikname. Bovendien zijn de afschrijvingstermijnen van een aantal type materiële activa gewijzigd. Deze wijzigingen leiden tot lagere kapitaallasten van de bestaande investeringen in de jaren 2027 t/m 2030.
Tot slot is in de begroting 2026 rekening gehouden met het realiseren van een aantal nieuwe investeringen in 2027 en 2028. Nu blijkt dat de ingebruikname van deze investeringen niet in 2027 zal plaatsvinden maar later, vallen de hierbij behorende kapitaallasten vrij.

Structurele voordelen
Bij de financiële analyse van de jaarcijfers van de afgelopen 4 jaar is voor de gehele organisatie gelet op eventuele structurele voordelen. Wanneer de afgelopen 4 jaar ruimte overbleef op een budget, en er geen (nieuw) beleidsplan ligt ter onderbouwing van de benodigde middelen vallen deze vrij. Dit heeft aan de uitgavenkant geleid tot een totaal van € 461.000 aan structurele voordelen. Wanneer de afgelopen jaren meer inkomsten zijn ontvangen dan begroot hebben wij deze hogere inkomsten toegevoegd aan de begroting. Dit heeft aan de inkomstenkant geleid tot een totaal van € 930.000 in 2027 oplopend naar € 1.063.000 vanaf 2029 aan structurele voordelen. Deze voordelen zijn als volgt verdeeld over de beleidsprogramma's:

bedragen x € 1.000

Structurele voordelen	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Voordelen uitgaven				
Programma 2	58	58	58	58
Programma 3	35	35	35	35
Programma 4	308	308	308	308
Financiën en algemene dekkingsmiddelen	60	60	60	60
Voordelen inkomsten				
Programma 2	555	463	688	688
Programma 4	185	185	185	185
Financiën en algemene dekkingsmiddelen	190	190	190	190
Totaal	**1.391**	**1.299**	**1.524**	**1.524**

Indexering leges omgevingswet
In de paragraaf lokale heffingen wordt voorgesteld de leges voor de omgevingswet te verhogen met 3,8% (inflatiepercentage). Dit resulteert in een verhoging van de begrote legesinkomsten met € 80.000 per jaar.

Extra verhoging leges omgevingswet

Om de onvermijdbare, autonome aanmeldingen te kunnen honoreren is structurele financiële ruimte nodig. Een mogelijkheid om de inkomsten te verhogen is een verhoging van de kostendekkendheid van de leges . De grootste inkomstenbron voor de leges zijn de leges omgevingswet. De kostendekkendheid van deze leges zit voor de voorgestelde verhoging rond de 83%. In deze begroting is rekening gehouden met een extra verhoging van de leges van 5% in 2027. Dit leidt tot een verhoging van het financieel perspectief van € 106.000 per jaar.

Inzet deel vrij aanwendbare reserve

Het vrij aanwendbare deel van de algemene reserve is dat deel dat niet nodig is voor het afdekken van risico's (weerstandsvermogen). Van dit vrij besteedbaar deel kan een gemeente jaarlijks maximaal 10% inzetten voor het dekken van de structurele lasten. Voorwaarde hiervoor is dat de solvabiliteit groter of gelijk aan 20% is en blijft. In het jaar 2027 hebben wij gebruik gemaakt van deze mogelijkheid en is € 1.106.000 vanuit de algemene reserve ingezet als structurele dekking. Zowel aan de eis van de weerstandscapaciteit als de solvabiliteitseis wordt voldaan.

Verhoging bezuinigingstaakstelling

bedragen x € 1.000

Verloop bezuinigingstaakstelling	2027	2028	2029	2030
Perspectiefnota 2025	600	1.000	1.000	1.000
Begroting 2025 (dekking geen extra OZB-verhoging)	196	196	196	196
Begroting 2026 (aframing taakstelling 2026 en 2027)	-796			
Begroting 2027 (verhoging taakstelling)		4.500	4.500	4.500
Saldo bezuinigingstaakstelling	**-**	**5.696**	**5.696**	**5.696**

In de begroting 2026 is een bezuinigingstaakstelling opgenomen van € 1.196.000 vanaf 2028. Om het financieel perspectief te verruimen en de algemene reserve op peil te houden, zoeken wij naar ruimte in de huidige begroting. Ook met het oog op actuele ontwikkelingen hebben wij een verhoging van de bestaande bezuinigingstaakstelling met € 4,5 miljoen opgenomen. In het laatste kwartaal van 2026 komen we met een voorstel over het onderzoek bezuinigingsmaatregelen.

Stelpost deskundigencommissie hervormingsagenda jeugd

Vanuit de VNG is op 19 mei 2026 een begrotingsadvies gedeeld met de Nederlandse gemeenten. Hierin komen zij met het advies om vanaf 2028 de baten en lasten voor jeugdzorg in balans te brengen met stelposten. Zij geven in dit advies aan om een stelpost op te nemen voor het resterende tekort na realistische ramingen voor de lasten van jeugdzorg.

Omdat de totale geraamde kosten voor jeugdzorg niet gedekt kunnen worden uit de huidige financiële ruimte nemen we de stelpost Deskundigencommissie Hervormingsagenda Jeugd van € 1,5 miljoen op. Deze stelpost betreft een verhoging van de inkomsten door vooruit te lopen op een compensatie vanuit het rijk voor het tekort op jeugdzorg.

Gehonoreerde aanmeldingen

In deze begroting 2027-2030 zijn de gehonoreerde aanmeldingen reeds financieel verwerkt. De aanmeldingen worden in het volgende hoofdstuk toegelicht. De totaalbedragen per programma zijn als volgt:

Bedrag x € 1.000

Programma	Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
1. Bestuur en organisatie	-	-	-	-
2. Ruimte	1.546	1.540	1.689	1.741
3. Economie	306	293	218	218
4. Sociaal domein	7.345	7.354	6.711	5.867
9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen	1.033	994	1.006	1.016
Totaal	**10.230**	**10.181**	**9.624**	**8.842**
Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)	1.450	175	143	-
Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	8.780	10.006	9.481	8.842

Investeringskredieten

Bedrag x € 1.000

Nr.	Gehonoreerde investeringskredieten	Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
5	Aanvullende middelen brug Slingerak	320	-	-	-
6	Vervanging vaste bruggen	882	1.030	840	-
7	Vervanging openbare verlichting	194	194	194	194
8	Vervanging wegen	1.388	1.051	-	-
13	Containers voor elektrisch laden accu's	50	-	-	-
14	Elektrische laadinfra werf Joure	25	-	-	-
15	Kraan begraafplaatsen	35	-	-	-
19	Uitvoeringsmaatregelen risicoanalyse verkeersveiligheid	347	-	-	-
21	Aankoop openbare laadinfra	187	-	-	-
24	Vervanging stroompalen Lemmer	352	-	-	-
25	Vuilwater loospunt	65	-	-	-
30	Herbouw haven Slotermeer	-	PM	-	-
39	IHP *	295	-	-	4.639
	Totaal kredieten gehonoreerde aanmeldingen	**4.140**	**2.275**	**1.034**	**4.833**

Rentelasten

De aanmeldingen met een incidenteel karakter komen ten laste van de Algemene reserve. De rentelasten van deze incidentele voorstellen nemen we mee in de exploitatie. In de jaren 2027 t/m 2030 wordt respectievelijk € 0,4 miljoen, € 0,4miljoen , € 2,3 miljoen en € 1,3 miljoen onttrokken aan de algemene reserve. Hierbij zijn de rentelasten van 4% van toepassing en deze komen ook ten laste van de exploitatie.

bedragen x € 1.000

Omschrijving	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen				
Rentelasten aanmeldingen t.l.v. algemene reserve	58	65	71	71
Rentelasten onttrekkingen algemene reserve	16	32	124	176
Totaal rentelasten	**74**	**97**	**195**	**247**

Verrekeningen algemene reserve

Om een gelijkmatig meerjarenperspectief te presenteren en conform de financiële verordening is voor de begroting 2027 voor de jaarschijven 2027 t/m 2030 daarom respectievelijk € 0,4 miljoen, € 0,4 miljoen, € 2,3 miljoen en € 1,3 miljoen onttrokken aan de algemene reserve.

Structureel begrotingssaldo

Om het structureel begrotingssaldo te berekenen worden de volgende posten gecorrigeerd op het begrotingssaldo. De post incidentele baten en lasten (saldo) hebben betrekking op de incidentele stortingen in en onttrekkingen aan de algemene reserve. In deze post zijn verrekeningen meerjarenperspectief bij voorgaande P&C-documenten en bij deze begroting 2027 opgenomen (zie ook hoofdstuk 1.10 Algemene reserve). De post nog niet ingevulde taakstellingen betreft de bezuinigingstaakstelling (zie ook hoofdstuk 1.2 Verhoging bezuinigingstaakstelling). Deze post wordt in mindering gebracht op het begrotingssaldo omdat hier sprake is van nog niet ingevulde stelposten. Ook is de stelpost Deskundigencommissie Hervormingsagenda Jeugd van € 1,5 miljoen vanaf 2028 in mindering gebracht omdat de toezichthouders een dergelijke stelpost op dit moment onvoldoende onderbouwd en realistisch vinden. Tot slot is in de begroting 2026 een incidentele verhoging van € 1,5 miljoen per jaar voor de kosten jeugdzorg voor de jaren 2026 en 2027 opgenomen. In de toezichtsbrief voor de begroting 2026 heeft de provincie aangegeven deze incidentele kosten voor jeugdzorg voor de jaren 2026 en 2027 te beoordelen als structurele kosten. Daarom wordt het structureel financieel perspectief voor het jaar 2027 met € 1,5 miljoen verlaagd.

1.3 Opbouw financieel meerjarenperspectief

Het hiernavolgende overzicht is de cijfermatige samenvatting van voorliggende programmabegroting 2027 en meerjarenraming 2028-2030. Het biedt inzicht in de lasten en baten per programma, de algemene dekkingsmiddelen en het begrotingssaldo voor en na verrekeningen met de reserves.

Bedragen € 1.000

Programma	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten				
1. Bestuur en organisatie	-11.993	-11.815	-11.413	-11.454
2. Ruimte	-53.627	-54.749	-55.121	-55.157
3. Economie	-2.285	-2.254	-2.094	-2.190
4. Sociaal domein	-92.494	-91.750	-92.419	-91.763
8. Bedrijfsvoering	-28.673	-28.332	-28.343	-27.971
9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen	-2.016	-323	-4.049	-9.350
Totaal Lasten	**-191.086**	**-189.222**	**-193.439**	**-197.885**
Baten				
1. Bestuur en organisatie	1.133	984	514	514
2. Ruimte	23.859	24.275	24.691	24.711
3. Economie	378	378	378	95
4. Sociaal domein	17.587	17.483	17.587	17.587
8. Bedrijfsvoering	887	837	837	837
9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen	143.877	145.209	150.547	157.226
Totaal Baten	**187.720**	**189.165**	**194.553**	**200.969**
Saldo van baten en lasten	**-3.366**	**-57**	**1.114**	**3.084**
Stortingen	-15.746	-3.457	-4.243	-4.700
Onttrekkingen	19.230	3.646	3.277	1.791
Mutatie reserves	**3.484**	**189**	**-966**	**-2.909**
Resultaat	**118**	**132**	**148**	**175**

Wanneer we de structurele lasten in de begroting 2027 kunnen dekken door de structurele baten dan is er sprake van structureel evenwicht. De toezichthouder toetst hierop per jaarschijf. Hieronder een overzicht:

bedragen x € 1.000

Structureel begrotingssaldo	Begroting 31-12-2027	Begroting 31-12-2028	Begroting 31-12-2029	Begroting 31-12-2030
Lasten exclusief mutaties reserves	-191.086	-189.222	-193.439	-197.885
Baten exclusief mutaties reserves	187.720	189.165	194.553	200.969
Geraamd saldo van baten en lasten	**-3.366**	**-57**	**1.114**	**3.084**
Toevoegingen reserves	-15.746	-3.457	-4.243	-4.700
Onttrekkingen reserves	19.230	3.646	3.277	1.791
Geraamd resultaat	**118**	**132**	**148**	**175**
Incidentele lasten (excl. reservestortingen)	4.097	732	523	-
Incidentele baten (excl. reserveonttrekkingen)	-651	-575	-380	-
Incidentele toevoegingen reserves	15.746	3.457	4.243	4.700
Incidentele onttrekkingen reserves	-17.792	-3.314	-2.786	-1.300
Saldo van incidentele baten en lasten	**1.400**	**300**	**1.600**	**3.400**
Niet ingevuld bezuinigingstaakstelling	-	-5.696	-5.696	-5.696
Incidentele aanmelding jeugdzorg (toezichtsbrief provincie)	-1.500			
Stelpost Deskundigencommissie Hervormingsagenda Jeugd		-1.500	-1.500	-1.500
Stelposten en overige correcties	**-1.500**	**-7.196**	**-7.196**	**-7.196**
Structureel begrotingssaldo	**18**	**-6.764**	**-5.448**	**-3.621**

Uit het bovenstaande overzicht blijkt dat er in 2027 sprake is van een positief structureel begrotingssaldo, met andere woorden er is evenwicht tussen structurele baten en lasten.

1.4 Reserves en voorzieningen

In hoofdstuk 1.9 is een overzicht opgenomen van alle (bestemmings-)reserves en voorzieningen afzonderlijk. Daarnaast is in hoofdstuk 1.11 een detailoverzicht opgenomen van de bestemmingsreserve Onderhanden werk. In de reserve Onderhanden werk zijn de concrete beslagen op de algemene reserve ondergebracht, zodat de algemene reserve een volledig vrije algemene reserve is. Hieronder wordt de ontwikkeling van de reserves en voorzieningen weergegeven.

bedragen x € 1.000

Reserves en voorzieningen	2027	2028	2029	2030
Algemene reserves (inclusief reserve weerstandsvermogen)				
Stand per 1 januari	20.224	11.371	11.514	12.971
Stortingen	6.600	3.300	4.100	4.700
Onttrekkingen	-15.453	-3.157	-2.643	-1.300
Stand per 31 december	**11.371**	**11.514**	**12.971**	**16.371**
Bestemmingsreserves				
Stand per 1 januari	9.232	14.600	14.269	13.778
Stortingen	5.701			
Onttrekkingen	-332	-332	-491	-491
Stand per 31 december	**14.600**	**14.269**	**13.778**	**13.287**
Totaal Reserves	**25.971**	**25.783**	**26.749**	**29.658**
Voorzieningen				
Stand per 1 januari	17.129	16.991	9.034	9.169
Stortingen	8.014	7.913	8.166	8.168
Onttrekkingen	-8.152	-15.870	-8.031	-8.882
Stand per 31 december	**16.991**	**9.034**	**9.169**	**8.455**
Totaal Voorzieningen	**16.991**	**9.034**	**9.169**	**8.455**
Totaal Reserves en voorzieningen	**42.962**	**34.817**	**35.918**	**38.113**

1.5 Overzicht incidentele baten en lasten en structurele mutaties reserves

De BBV-voorschriften bepalen dat we inzicht moeten hebben in onze incidentele baten en lasten in de begroting en de structurele onttrekkingen aan de reserves. De volgende incidentele baten en lasten zijn in deze programmabegroting verwerkt.

bedragen x € 1.000

Incidentele baten en lasten	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Incidentele lasten				
Programma 1 - Bestuur en organisatie				
1. Piek verstrekken reisdocumenten kosten (programmabegroting 2026)	182	127		
Programma 2 - Ruimte				
2. Lemmer Waterfront (voorjaarsrapportage 2025/programmabegroting 2026)	50	50		
3. Actualisatie Omgevingsvisie (programmabegroting 2026)	50			
4. Transitiestrategie omgevingswet (programmabegroting 2027)	200			
Programma 3 - Economie				
5. Capaciteit regiodeal Zuidwest Friesland	380	380	380	
6. Heerenveen West (programmabegroting 2027)	50	75		
7. Strategie Joure (programmabegroting 2027)	100			
Programma 4 - Leefbaarheid en onderwijs				
8. Huisvesting sociale, culturele en sportverenigingen Balk (Perspectiefnota 2025)	115			
9. Ontzameltraject museale collectie (AM begroting 2025)	100			
10. Kosten Jeugdhulp (programmabegroting 2026)	1.500			
11. Locatiekeuze kleinschalige asielopvang (programmabegroting 2027)	200			
12. IHP (programmabegroting 2027)	250	100	143	
13. Motie bibliotheek (programmabegroting 2027)	105			
14. Museum Joure Mar en Klif (programmabegroting 2027)	70			
15.Buig (programmabegroting 2027)	275			
Algemene dekkingsmiddelen				
16. Budget weving en selectie (programmabegroting 2026)	120			
17. Budget Leren en ontwikkelen (programmabegroting 2026)	150			
18. Onderzoek bezuinigingsmaatregelen (programmabegroting 2027)	150			
Overige incidentele lasten	50			
Mutaties reserves				
Storting in de reserve Onderhanden werk	3.446	157	143	
Storting in de reserve weerstandsvermogen tlv de algemene reserve				
Storting in de reserve kapitaallasten tlv de algemene reserve	5.701			
Verrekening met algemene reserve	6.600	3.300	4.100	4.700
Totaal incidentele lasten	**19.844**	**4.189**	**4.766**	**4.700**
Incidentele baten				
Programma 1 - Bestuur en organisatie				
19. Piek verstrekken reisdocumenten opbrengsten (programmabegroting 2026)	-221	-195		
Programma 2 - Ruimte				
20. Subsidie groot onderhoud groen (perspectiefnota 2024)	-50			
Programma 3 - Economie				
21. Capaciteit regiodeal Zuidwest Friesland	-380	-380	-380	

Overige incidentele baten				
Mutatie reserves				
Onttrekkingen aan de algemene reserve tgv de reserve Onderhanden werk	-3.446	-157	-143	-
Onttrekking aan de algemene reserve tgv de reserve weerstandsvermogen				
Onttrekking aan de algemene reserve tgv de reserve kapitaallasten	-5.701			
Onttrekkingen aan de reserve onderhanden werk	-3.446	-157	-143	-
Verrekening met algemene reserve	-5.200	-3.000	-2.500	-1.300
Totaal incidentele baten	**-18.444**	**-3.889**	**-3.166**	**-1.300**
Totaal incidentele baten en lasten	**1.400**	**300**	**1.600**	**3.400**

Hieronder een beknopte toelichting op de projecten genoemd in het overzicht:

Incidentele lasten
1. Piek verstrekken reisdocumenten
Door verlenging van de geldigheidsduur van paspoorten en identiteitskaarten in 2014 is er sprake van een piek in de jaren 2026 tot en met 2028. Hiervoor is tijdelijke uitbreiding van de formatie nodig in die jaren. Hiervoor is bij de begroting 2026 een aanmelding meegenomen voor € 151.000 in 2026, € 182.000 in 2027 en € 127.000 in 2028.

2. Lemmer Waterfront
In de begroting 2026 is een aanmelding meegenomen voor de planvorming van het gebied Lemmer Waterfront. Het betreft € 100.000 in 2026 en € 50.000 in 2027 en 2028.

3. Actualisatie omgevingsvisie
In de begroting 2026 is voor de actualisatie van de in 2022 vastgestelde omgevingsvisie een aanmelding meegenomen van € 50.000 voor de jaren 2026 en 2027.

4. Transitiestrategie omgevingswet
Voor het opstellen van een meerjarige transitiestrategie Omgevingswet is in de begroting 2027 een aanmelding van € 200.000 voor 2027 meegenomen.

5. Capaciteit Regiodeal Zuidwest Friesland
In de begroting 2026 is voor formatie voor de programmamanager, de programmasecretaris, de kassier en de lijnregisseurs van de Regiodeal voor de jaren 2026 t/m 2029 € 380.000 per jaar meegenomen. De dekking van deze benodigde formatie komt uit de bijdragen van het rijk, de andere deelnemers en onze gemeente. Dit betekent een budgetneutrale begrotingswijziging.

6. Heerenveen West
Voor het doen van noodzakelijke verkenningen/onderzoeken/verdiepingen voor de ontwikkeling Heerenveen-West is € 50.000 in 2027 en € 75.000 in 2028 als aanmelding opgenomen in de begroting 2027.

7. Strategie Joure
In de begroting 2027 is voor het opstellen van een ruimtelijke strategie voor Joure een aanmelding meegenomen van € 100.000 in 2027.

8. Huisvesting sociaal, culturele sportverenigingen Balk
Voor het gekozen scenario voor de huisvesting van de verenigingen in Balk is bij de begroting 2025 een eenmalig krediet beschikbaar gesteld van € 115.000 voor het jaar 2027.

9. Ontzameltraject museale collectie
Bij de begroting 2025 heeft de raad via een amendement € 160.000 in 2026 en € 100.000 in 2027 beschikbaar gesteld voor het ontzamelen van de museale kunstcollectie.

10. Kosten Jeugdhulp
Voor een verhoging van het budget voor jeugdzorg is bij de begroting 2026 voor de jaren 2026 en 2027 een aanmelding van € 1,5 miljoen per jaar meegenomen.

11. Locatiekeuze kleinschalige asielopvang
In de begroting 2027 is een aanmelding voor de kosten van de locatiekeuze kleinschalige asielopvang van € 200.000 meegenomen voor 2027.

12. IHP
Voor de tijdelijke huisvesting van basisschool de Klinkert in Sloten is in de begroting 2027 een aanmelding meegenomen van € 250.000, € 100.000 en €143.000 voor respectievelijk de jaren 2027,2028 en 2029.

13. Motie bibliotheek
Naar aanleiding van een motie betreffende de bibliotheek is bij de begroting 2027 een bedrag van € 105.000 meegenomen voor 2027.

14. Museum Joure en Mar en Klif
Voor museum Joure en Mar en Klif is bij de begroting 2027 een aanmelding van € 70.000 voor het jaar 2027 meegenomen.

15. BUIG
Voor de uitvoering van inkomensvoorzieningen zoals bijstandsuitkeringen en loonkostensubsidies is in de begroting 2027 een aanmelding meegenomen van € 275.000 voor 2027.

16. Budget werving en selectie
Bij de begroting 2026 is een aanmelding voor werving en selectie in de jaren 2026 en 2027 meegenomen van € 120.000 per jaar.

17. Budget leren en ontwikkelen
Voor het ontwikkelen en investeren in de vaardigheden van het personeel is bij de begroting 2026 een aanmelding van € 150.000 per jaar voor de jaren 2026 en 2027 meegenomen.

19. Onderzoek bezuinigingstraject
In de begroting 2027 is een aanmelding meegenomen voor een externe projectleider voor het bezuinigingstrajet van € 150.000 in 2027.

Overige incidentele lasten
Dit betreffen een aantal geringere investeringsbedragen voor 2027.

Incidentele baten
20. Piek verstrekken reisdocumenten
Door verlenging van de geldigheidsduur van paspoorten en identiteitskaarten in 2014 is er sprake van een piek in de jaren 2026 tot en met 2028. In de begroting 2026 zijn hierdoor incidentele extra inkomsten vanuit de leges meegenomen: € 167.000 in 2026, € 221.000 in 2027 en € 195.000 in 2028.

20. Subsidie groot onderhoud groen
In de perspectiefnota 2024 heeft de gemeenteraad voor de uitvoering groenvisie structurele middelen beschikbaar gesteld waarbij ook sprake was van een incidentele subsidie van € 50.000 voor opleidingen voor de jaren 2024 t/m 2027.

21. Capaciteit Regiodeal Zuidwest Friesland
In de begroting 2026 is voor dekking van de formatie voor de Regiodeal voor de jaren 2026 t/m 2029 € 380.000 per jaar meegenomen. De dekking komt uit de bijdragen van het rijk, de andere deelnemers en onze gemeente.

bedragen x € 1.000

Structurele onttrekkingen aan reserves	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Programma 2 - Ruimte				
1. Reserve kapitaallasten	158	158	158	158
Programma 4 - Leefbaarheid en onderwijs				
2. Reserve kapitaallasten	155	155	314	314
Algemene dekkingsmiddelen				
3. Reserve kapitaallasten	19	19	19	19
4. Algemene Reserve	1.106			
Totaal structurele onttrekkingen aan reserves	**1.438**	**332**	**491**	**491**

1. De onttrekkingen aan de reserve kapitaallasten op programma 2 betreffen:
- Vervanging kiosk Hege Gerzen (voormalige gemeente Gaasterlan-Sleat)
- Sportief knooppunt (voormalige gemeente Skarsterlân)
- Verkeersveiligheid Zeedijk Lemmer (amendement begroting 2025)
- Stevenshoek (amendement begroting 2025)

2. De onttrekkingen aan de reserve kapitaallasten op programma 4 betreffen:
- Brede School Joure (Skarsterlân)
- Aanpassingen de Wâlikker te Oudemirdum (Gaasterlan-Sleat)
- Uitbreiding gebouw CSG 2003 (Gaasterlan-Sleat)
- Huisvesting Balk (met ingang van 2029) (begroting 2025)

3. De onttrekking aan de reserve kapitaallasten op de Algemene dekkingsmiddelen betreft:
- Verduurzaming Heremastate 1 en 5 (voorjaarsrapportage 2026)

4. De onttrekking aan de algemene reserve op de algemene dekkingsmiddelen betreft:
- de inzet van een deel van de vrij aanwendbare reserve als structurele dekking in 2027 (begroting 2027)

1.6 Overzicht algemene dekkingsmiddelen

In de programma's worden de baten en lasten zichtbaar gemaakt van de activiteiten die de gemeente ten behoeve van haar burgers uitvoert. Het overzicht van de algemene dekkingsmiddelen laat zien op welke manier de baten en lasten van die programma's worden gedekt. De algemene dekkingsmiddelen betreffen met name de OZB en de uitkeringen uit het gemeentefonds. Deze middelen kennen geen vooraf bepaald bestedingsdoel en zijn daarmee vrij besteedbaar. De niet vrij besteedbare heffingen en specifieke uitkeringen worden in de programma's, waarvan ze voor een deel de kosten dekken, onder de baten verantwoord. Aan de lastenkant staan de posten die (nog) niet toe te rekenen zijn aan de programma's (voorbeeld: de stelpost loonprijscompensatie in de komende jaarschijven).

Bedragen x € 1.000

Algemene dekkingsmiddelen	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	MJR 2028	MJR 2029	MJR 2030
Uitkeringen Gemeentefonds	119.404	121.049	125.392	126.201	130.974	136.980
Treasury	268	258	379	290	-127	-428
OZB gebruik	2.015	2.081	2.648	2.734	2.826	2.953
OZB eigendom	10.889	11.433	11.357	11.820	12.310	12.785
Overige belastingen	241	270	243	153	68	68
Totaal algemene dekkingsmiddelen volgens BBV	**132.818**	**135.090**	**140.018**	**141.197**	**146.050**	**152.357**
Vennootschapsbelasting	-40	-6	-6	-6	-6	-6
Totaal vennootschapsbelasting	**-40**	**-6**	**-6**	**-6**	**-6**	**-6**
Overhead	-26.217	-27.776	-27.786	-27.495	-27.507	-27.134
Totaal overhead	**-26.217**	**-27.776**	**-27.786**	**-27.495**	**-27.507**	**-27.134**
Algemene baten en lasten	1.621	-1.003	-806	975	-2.334	-7.334
Baten forensenbelasting	1.650	1.788	1.902	1.966	2.034	2.105
Baten toeristenbelasting	1.762	1.800	1.800	1.800	1.800	1.800
Kwijtscheldingen	-327	-352	-332	-332	-332	-332
Lasten heffingen en belastingen	-653	-828	-715	-715	-715	-715
Totaal overige algemene dekkingsmiddelen	**4.051**	**1.405**	**1.849**	**3.695**	**453**	**-4.475**
Totaal algemene dekkingsmiddelen	**110.613**	**108.714**	**114.076**	**117.391**	**118.991**	**120.742**
Stortingen	-23.326	-17.847	-15.746	-3.457	-4.243	-4.700
Onttrekkingen	15.804	15.943	15.891	3.176	2.662	1.319
Totaal mutatie reserves	**-7.522**	**-1.904**	**145**	**-281**	**-1.581**	**-3.381**
Totaal	**103.091**	**106.810**	**114.220**	**117.110**	**117.410**	**117.360**

Overhead

De kostentoerekening aan de vier beleidsprogramma's en algemene dekkingsmiddelen is in de nu voorliggende begroting geactualiseerd. De wet en regelgeving (Besluit Begroten en Verantwoorden) over het verantwoorden van de kosten is de leidraad geweest voor de verdere uitwerking. Gemeenten moeten alle kosten die samenhangen met de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces verantwoorden in het onderdeel overhead. De kosten van personeel (en goederen en diensten) in het primaire proces worden rechtstreeks doorberekend aan de vier programma's.

1.7 Overzicht meerjarenbalans

In deze paragraaf is conform de BBV-voorschriften een meerjarenbalans opgenomen. Deze geprognosticeerde balans is de input voor de kengetallen in de paragraaf weerstandsvermogen en de berekening van het EMU-saldo. Deze zijn berekend op basis van de werkelijk verwachte stand van de balansposten. Dit kan betekenen dat de in onderstaande balans opgenomen bedragen afwijken van overzichten elders in deze begroting. De begroting is opgesteld op basis van beschikbaar gestelde bedragen. In onderstaande balans hebben we er echter rekening mee gehouden dat niet alle beschikbaar gestelde kredieten direct (in hetzelfde jaar) worden uitgegeven. De uitgaven volgen veelal pas na uitvoering van een werk. Dit zorgt voor vertraging in de kasstromen. Omdat dit grote gevolgen kan hebben voor de te presenteren kengetallen zijn hiervoor in onderstaande meerjarenbalans correcties toegepast.

bedragen x € 1.000

Prognose meerjarenbalans	Begroting ultimo 2026	Begroting ultimo 2027	Begroting ultimo 2028	Begroting ultimo 2029	Begroting ultimo 2030
Activa					
Vaste Activa					
(Im)materiële vaste activa	145.505	141.113	143.174	145.485	147.942
Financiële vaste activa: Kapitaalverstrekkingen	380	380	380	380	380
Financiële vaste activa : Leningen	4.193	4.193	4.193	4.193	4.193
Financiële vaste activa: Uitzettingen > 1 jaar	-	-	-	-	-
Totaal vaste activa	**150.078**	**145.686**	**147.747**	**150.058**	**152.515**
Vlottende Activa					
Voorraden: Onderhanden werk en Overige grond- en hulpstoffen	14.612	14.612	14.612	14.612	14.612
Voorraden: Gereed product en handelsgoederen en vooruitbetalingen	30	30	30	30	30
Uitzettingen < 1 jaar	17.783	17.783	17.783	17.783	17.783
Liquide middelen	2.500	2.500	2.500	2.500	2.500
Overlopende activa	3.800	3.800	3.800	3.800	3.800
Totaal vlottende activa	**38.725**	**38.725**	**38.725**	**38.725**	**38.725**
Totaal activa	**188.803**	**184.411**	**186.472**	**188.783**	**191.240**
Passiva					
Vaste Passiva					
Eigen vermogen	44.630	38.299	35.010	35.458	33.140
Voorzieningen	17.129	16.991	9.034	9.169	8.455
Vaste schuld	64.697	72.605	70.613	68.742	66.950
Totaal vaste passiva	**126.456**	**127.895**	**114.657**	**113.369**	**108.545**
Vlottende Passiva					
Vlottende schuld	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
Overlopende passiva	42.347	36.516	51.815	55.413	62.696
Totaal vlottende passiva	**62.347**	**56.516**	**71.815**	**75.413**	**82.696**
Totaal passiva	**188.803**	**184.411**	**186.472**	**188.783**	**191.240**

1.8 Overzicht van baten en lasten per taakveld

Dit hoofdstuk Overzicht van baten en lasten per taakveld speelt een rol bij de aanlevering van informatie aan derden, zoals het CBS en de provincie. Om gemeenten onderling te kunnen vergelijken zijn er in de BBV taakvelden vastgesteld. Hieronder een overzicht de baten en lasten per taakveld per programma van 2027.

Bedragen x € 1.000

Taakvelden per programma	Lasten	Baten	Saldo
1. Bestuur en organisatie			
0.1 Bestuur	-3.276	-	-3.276
0.2 Burgerzaken	-3.427	1.097	-2.331
0.4 Overhead	-	-	-
0.8 Overige baten en lasten	-	-	-
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	-4.384	-	-4.384
1.2 Openbare orde en veiligheid	-906	36	-869
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-	-	-
Totaal 1. Bestuur en organisatie	**-11.993**	**1.133**	**-10.860**
2. Ruimte			
0.3 Beheer overige gebouwen en gronden	-2.130	167	-1.962
0.4 Overhead	-	-	-
0.8 Overige baten en lasten	-572	-	-572
2.1 Verkeer en vervoer	-13.010	1.060	-11.950
2.2 Parkeren	-	-	-
2.3 Recreatieve havens	-496	-	-496
2.4 Economische havens en waterwegen	-1.300	437	-863
2.5 Openbaar vervoer	-409	94	-315
3.1 Economische ontwikkeling	-75	5	-70
3.2 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	-77	-	-77
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-6	-	-6
4.2 Onderwijshuisvesting	-78	69	-9
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	-3	2	-1
5.2 Sportaccommodaties	-3.075	1.491	-1.584
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-33	16	-18
5.4 Musea	-86	-	-86
5.5 Cultureel erfgoed	-637	138	-499
5.6 Media	-16	130	113
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-8.285	557	-7.728
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	-124	24	-100
7.2 Riolering	-5.862	6.851	990
7.3 Afval	-6.560	7.993	1.433
7.4 Milieubeheer	-3.525	-	-3.525
7.5 Begraafplaatsen en crematoria	-865	508	-356
8.1 Ruimte en leefomgeving	-1.806	132	-1.674
8.2 Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)	-762	729	-32
8.3 Wonen en bouwen	-3.833	3.456	-378
Totaal 2. Ruimte	**-53.627**	**23.859**	**-29.768**
3. Economie			
0.4 Overhead	-	283	283
0.8 Overige baten en lasten	-150	-	-150
3.1 Economische ontwikkeling	-472	5	-467
3.3 Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	-552	51	-501
3.4 Economische promotie	-623	-	-623
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-487	39	-448
Totaal 3. Economie	**-2.285**	**378**	**-1.907**
4. Sociaal domein			
0.8 Overige baten en lasten	-1.235	-	-1.235
4.1 Openbaar basisonderwijs	-445	-	-445

4.2 Onderwijshuisvesting	-3.183	240	-2.943
4.3 Onderwijsbeleid en leerlingzaken	-2.684	336	-2.348
5.1 Sportbeleid en activering	-256	-	-256
5.2 Sportaccommodaties	-3.354	336	-3.018
5.3 Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	-1.215	73	-1.141
5.4 Musea	-702	2	-700
5.6 Media	-1.564	-	-1.564
5.7 Openbaar groen en (openlucht) recreatie	-	-	-
6.1 Samenkracht en burgerparticipatie	-5.870	118	-5.752
6.21 Toegang en eerstelijnsvoorzieningen WMO	-2.072	-	-2.072
6.22 Toegang en eerstelijnsvoorzieningen Jeugd	-2.617	-	-2.617
6.23 Toegang en eerstelijnsvoorzieningen Integraal	-759	-	-759
6.3 Inkomensregelingen	-19.382	15.283	-4.099
6.4 WSW en beschut werk	-3.829	-	-3.829
6.5 Arbeidsparticipatie	-3.626	2	-3.624
6.60 Hulpmiddelen en diensten (WMO)	-2.032	20	-2.011
6.711 Huishoudelijke hulp (WMO)	-7.182	460	-6.722
6.712 Begeleiding (WMO)	-4.206	-	-4.206
6.713 Dagbesteding (WMO)	-1.595	-	-1.595
6.714 Overige maatwerkarrangementen (WMO)	-601	-	-601
6.751 Jeugdhulp ambulant lokaal	-3.927	-	-3.927
6.752 Jeugdhulp ambulant regionaal	-5.294	-	-5.294
6.753 Jeugdhulp ambulant landelijk	-3.927	-	-3.927
6.761 Jeugdhulp met verblijf lokaal	-2.421	-	-2.421
6.762 Jeugdhulp met verblijf regionaal	-2.421	-	-2.421
6.763 Jeugdhulp met verblijf landelijk	-1.054	-	-1.054
6.791 PGB WMO	-409	-	-409
6.792 PGB Jeugd	-404	-	-404
6.811 Beschermd wonen (WMO)	-81	716	636
6.812 Maatschappelijke- en vrouwenopvang (WMO)	-89	-	-89
6.821 Jeugdbescherming	-822	-	-822
6.822 Jeugdreclassering	-114	-	-114
6.91 Coördinatie en beleid WMO	-35	-	-35
6.92 Coördinatie en beleid Jeugd	-9	-	-9
7.1 Volksgezondheid	-3.078	-	-3.078
Totaal 4. Sociaal domein	**-92.494**	**17.587**	**-74.907**
8. Bedrijfsvoering			
0.4 Overhead	-28.523	887	-27.636
0.8 Overige baten en lasten	-150	-	-150
Totaal 8. Bedrijfsvoering	**-28.673**	**887**	**-27.786**
9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen			
0.5 Treasury	32	347	379
0.61 OZB woningen	-46	8.383	8.337
0.62 OZB niet-woningen	-577	5.714	5.137
0.64 Belastingen overig	-31	273	243
0.7 Algemene uitkeringen en overige uitkeringen gemeentefonds	-	125.392	125.392
0.8 Overige baten en lasten	-872	66	-806
0.9 Vennootschapsbelasting (VpB)	-6	-	-6
1.1 Crisisbeheersing en brandweer	-	-	-
3.4 Economische promotie	-184	3.702	3.518
6.3 Inkomensregelingen	-332	-	-332
Totaal 9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen	**-2.016**	**143.877**	**141.862**
Totaal programma's	**-191.086**	**187.720**	**-3.366**
1. Bestuur en organisatie			
0.10 Mutaties reserves	-	-39	-39
2. Ruimte			
0.10 Mutaties reserves	-	458	458

3. Economie			
0.10 Mutaties reserves	-	150	150
4. Sociaal domein			
0.10 Mutaties reserves	-	2.770	2.770
9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen			
0.10 Mutaties reserves	-15.746	15.891	145
Mutatie reserves	**-15.746**	**19.230**	**3.484**
Begrotingssaldo	**-206.832**	**206.950**	**118**

1.9 Overzicht reserves en voorzieningen

bedragen x € 1.000

Reserve of voorziening	Begroting 31-12-2026	Begroting 31-12-2027	Begroting 31-12-2028	Begroting 31-12-2029	Begroting 31-12-2030
Algemene reserves:					
Algemene reserve	11.624	3.271	3.414	4.871	8.271
Weerstandsvermogen	8.600	8.100	8.100	8.100	8.100
Totaaal algemene reserves	**20.224**	**11.371**	**11.514**	**12.971**	**16.371**
Bestemmingsreserves:					
Kapitaallasten	9.232	14.600	14.269	13.778	13.287
Onderhanden werk	0	0	0	0	0
Totaal bestemmingsreserves	**9.232**	**14.600**	**14.269**	**13.778**	**13.287**
Voorzieningen:					
Personeel	107	107	107	107	107
Verlofsparen	1.030	1.030	1.030	1.030	1.030
Pensioenen wethouders	6.024	5.947	0	0	0
Afwikkeling grondexploitaties	518	518	518	518	518
Baggeren	541	516	362	320	381
Vastgoed	2.296	1.854	677	938	862
Wegen	3.447	4.149	3.358	2.567	1.775
Kunstwerken	2	76	5	265	4
Openbaar groen	175	106	187	277	271
Derdengelden	639	639	639	639	639
Egalisatie riolering	2.081	2.048	2.152	2.509	2.868
Egalisatie afval	269				
Totaal voorzieningen	**17.129**	**16.991**	**9.034**	**9.169**	**8.455**
Rekeningresultaat					
Totaal reserves en voorzieningen	**46.584**	**42.962**	**34.817**	**35.918**	**38.113**

Weerstandsvermogen
Op basis van de risico-inventarisatie bij de begroting 2027 is het weerstandsvermogen vanaf 2027 bijgesteld van € 8,6 miljoen naar € 8,1 miljoen.

Voorziening verlofsparen
De voorziening verlofsparen is een gevolg van de cao-afspraken, waarin personeel de mogelijkheid krijgen om verlof te sparen. De post laat voorlopig een constant verloop zien, op basis van ervaringscijfers kunnen we in de toekomst verwachte mutaties meenemen.

Pensioenen wethouders
Per 1 januari 2028 zullen de pensioenen van de wethouders overgaan naar het ABP. Op dat moment moeten wij een overdrachtssom betalen aan het ABP. Na de overgang kan deze voorziening vervallen.

Voorziening wegen
In deze begroting is een verhoging van de jaarlijkse storting van € 750.000 opgenomen op basis van het door de raad vastgestelde Omgevingsprogramma wegbeheer 2026-2031. Ook de aanwending is aangepast op basis van dit programma.

Voorziening kunstwerken
In deze begroting is een verhoging van de jaarlijkse storting van € 30.000 opgenomen op basis van het door de raad vastgestelde Beleidsplan 2025-2030. Ook de aanwending is aangepast op basis van dit beleidsplan.

1.10 Algemene reserve

bedragen x € 1.000

Ontwikkeling Algemene reserve	2026	2027	2028	2029	2030
Algemene reserve (stand per 1/1)	**23.691**	**20.224**	**11.371**	**11.514**	**12.971**
Stortingen:					
Verrekening meerjarenperspectief					
Begroting 2024	1.700	500			
Perspectiefnota 2025	1.200	1.100	900		
Begroting 2025 (incl. amendementen)	3.500	3.000			
Perspectiefnota 2026	800	2.000	2.300	900	
Begroting 2026			100	3.800	
Amendementen Begroting 2026				-600	
Perspectiefnota 2027					4.700
Rekeningresultaat 2025	1.452				
Totaal stortingen	**8.652**	**6.600**	**3.300**	**4.100**	**4.700**
Onttrekkingen:					
Incidentele aanmeldingen					
Begroting 2023	-760				
Perspectiefnota 2024	50	50			
Perspectiefnota 2025 (incl. amendementen)	-1.291				
Begroting 2025 (incl. amendementen)	-160	-215			
Begroting 2026	-2.673	-1.831	18		
Amendementen begroting 2026	-818				
Voorjaarsrapportage 2026	-639				
Begrotingstekort 2026 sportbedrijf DFM	-798				
Inzet 10% vrij aanwendbare reserve					
Perspectiefnota 2025	-626				
Begroting 2025 (incl. amendementen)	-724	-1.289	-813		
Perspectiefnota 2026	-334	-381	-543		
Begroting 2026	1.684	1.670	1.356		
Storting reserve kapitaallasten					
Begroting 2025		-5.701			
Voorjaarsrapportage 2026	-930				
Verrekening meerjarenperspectief					
Perspectiefnota 2023	-800				
Perspectiefnota 2024	-2.300	-1.800			
Begroting 2025	-400	-400	-1.800		
Begroting 2026	-400	-1.900			
Amendementen begroting 2026	-200	-500	-600		
Perspectiefnota 2027		-200	-200	-200	
Totaal onttrekkingen	**-12.119**	**-12.497**	**-2.582**	**-200**	**-**
Begroting 2027:					
Inzet 10% vrij aanwendbare reserve		-1.106			
Incidentele aanmeldingen		-1.450	-175	-143	
Onttrekkingen aan de algemene reserve		-400	-400	-2.300	-1.300
Totaal mutaties begroting 2026	**-**	**-2.956**	**-575**	**-2.443**	**-1.300**
Algemene reserve stand per 31/12	**20.224**	**11.371**	**11.514**	**12.971**	**16.371**

In onderstaande tabel wordt het verloop weergegeven tussen de stand van de algemene reserve per 31 december 2030 van de perspectiefnota 2027 naar deze begroting 2027-2030. Deze mutaties worden vervolgens nader toegelicht.

bedragen x € 1.000

Omschrijving	Begroting 31-12-2030
Stand 31/12/2030 in Perspectiefnota 2027	25.214
Afwijkingen kredieten Voorjaarsrapportage 2026	-639
Verduurzaming Heremastate 1 en 5 (Voorjaarsrapportage 2026)	-930
Incidentele aanmeldingen Programmabegroting 2027	-1.768
Onttrekkingen aan de algemene reserve	-4.400
Inzet 10% vrij aanwendbare reserve	-1.106
Stand 31/12/2030 in Begroting 2027	**16.371**

Toelichting specificatie toename Algemene Reserve begroting 2027 t.o.v. perspectiefnota 2027

Saldo voorjaarsrapportage 2026
In de voorjaarsrapportage is een nadelig saldo op de eenmalige kredieten gepresenteerd. Dit leidt tot een vermindering van € 639.000 van de algemene reserve.

Verduurzaming Heremastate 1 en 5 (Voorjaarsrapportage 2026)
De middelen vanuit de routekaart verduurzaming worden niet meer vanuit de voorziening gehaald, maar hiermee wordt het krediet voor de centrale huisvesting verhoogd. De hierbij behorende kapitaallasten dekken we vanuit de door raad beschikbaar gestelde middelen vanuit de routekaart verduurzaming. Hiervoor is bij de voorjaarsrapportage 2026 een reserve kapitaallasten van € 930.000 gevormd ten laste van de algemene reserve.

Incidentele aanmeldingen begroting 2027
De gehonoreerde incidentele aanmeldingen uit de begroting 2027-2030 zijn ten laste van de algemene reserve gekomen. Dit gaat om een bedrag van in totaal € 1.768.000 voor de jaren 2027 tot en met 2029.

Onttrekkingen t.b.v. jaarschijven 2027 t/m 2030
Dit betreft de onttrekking ten behoeve van het meerjarenperspectief in de jaarschijf 2027 van € 400.000, in de jaarschijf 2028 van € 400.000, in de jaarschijf 2029 van € 2.300.000 en in de jaarschijf 2030 van € 1.300.000 aan de algemene reserve. In totaal is dit € 4.400.000 waarmee de algemene reserve wordt verlaagd.

Inzet 10% vrij aanwendbare reserve
In 2027 hebben we een deel van de vrij aanwendbare reserve ingezet ter structurele dekking. Dit gaat om een bedrag van € 1.106.000.

1.11 Overzicht bestemmingsreserve onderhanden werk

bedragen x € 1.000

Omschrijving	2026	2027	2028	2029	2030
Stand 1-1	**12.392**	**0**	**0**	**0**	**0**
Stortingen					
Voeding vanuit Algemene Reserve (programmabegroting 2023)	760	-	-	-	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (perspectiefnota 2024)	-50	-50	-	-	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (Perspectiefnota 2025)	1.291	-	-	-	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (begroting 2025) corr huisvesting Balk	-	115	-	-	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (AM begroting 2025)	160	100	-	-	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (begroting 2026)	2.673	1.831	-18	-	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (AM begroting 2026)	818	-	-	-	-
Voeding vanuit Algemene Reserve (raadsbesluit 26-1-2026)	798	-	-	-	-
Voeding vanuit Jaarrekeningresultaat 2025)	576				
Voeding vanuit Algemene Reserve (voorjaarsrapportage 2026)	639				
Voeding vanuit Algemene Reserve (begroting 2027)		1.450	175	143	-
Totaal Stortingen	**7.665**	**3.446**	**157**	**143**	**-**
Onttrekkingen					
Programma 1 - Bestuur en organisatie					
Traject lokale democratie	2	-	-	-	-
Formatie weerbaarheid (programmabegroting 2023) (exclusief overhead)	44	-	-	-	-
Integrale veiligheid en zorg (programmabegroting 2024)	136	-	-	-	-
Fries taalbeleid (programmabegroting 2024)	16	-	-	-	-
Jeugdparticipatie (perspectiefnota 2025)	48	-	-	-	-
Budget verkiezingen (programmabegroting 2026)	74	-	-	-	-
Verkiezingen Gemeenteraad (Griffie) (programmabegroting 2026)	30	-	-	-	-
Piek verstrekken reisdocumenten kosten (programmabegroting 2026)	151	182	127	-	-
Piek verstrekken reisdocumenten opbrengsten (programmabegroting 2026)	-167	-221	-195	-	-
Programma 2 - Ruimte					
Aanstellen energiecoördinator exclusief overhead (programmabegroting 2023)	48	-	-	-	-
Lemmer, locatie gemeentehuis	86	-	-	-	-
Duurzaamheidsvisie(K)	195	-	-	-	-
Startersleningen marktconsultatie	13	-	-	-	-
Driehoek Joure Zuid (Omgevingsvisie)	238	-	-	-	-
Actualisatie bestemmingsplan Buitengebied	99	-	-	-	-
Kade 5-7 St Nic.	-30	-	-	-	-
Opstellen gemeentelijk monumentenbeleid	26	-	-	-	-
Energietransitie De Fryske Marren	226	-	-	-	-
Verhoging budget Ziekten en Plagen in groen (programmabegroting 2023/najaarsrapportage 2024)	28	-	-	-	-
Transitievisie warmte/Uitvoering warmtetransitie aardgasvrije dorpen(prog.begr. '23)	1.752	-	-	-	-

Vervangen brug Slingerak/Huiberweg Langweer voorbereidingskrediet	23	-	-	-	-
Uitvoeringskosten klimaatakkoord meicirculaire 2022	241	-	-	-	-
Resultaatbestemming jaarrekening 2021: kerkenvisie	36	-	-	-	-
Resultaatbestemming jaarrekening 2021: centrale huisvesting	11	-	-	-	-
Administratief medewerker (excl. overhead) (programmabegroting 2023)	98	-	-	-	-
Voorbereidingskrediet verduurzaming vastgoed (programmabegroting 2023)	264	-	-	-	-
Uitvoering nationale bouw- en woonagenda (programmabegroting 2023)	452	-	-	-	-
Voorbereidingskrediet doorfietsroute Oudehaske (programmabegroting 2023)	23	-	-	-	-
Landbouw transitie (programmabegroting 2023)	12	-	-	-	-
Renovatie groen (programmabegroting 2023)	6	-	-	-	-
Onderhoud en vervanging speeltoestellen (programmabegroting 2023)	13	-	-	-	-
Molenweg Oosterzee (voorjaarsrapportage 2023)	329	-	-	-	-
Sanering Pasveer 3a Lemmer (voorjaarsrapportage 2023)	22	-	-	-	-
Subsidie groot onderhoud groen (perspectiefnota 2024)	-50	-50	-	-	-
Voorbereiding Lokaal Isolatie Plan (programmabegroting 2024)	175	-	-	-	-
Erfgoednota (programmabegroting 2024)	146	-	-	-	-
Uitvoering Wet regie versterking volkshuisvesting en volkshuisvestingsprogramma (perspectiefnota 2025)	875	-	-	-	-
Flowturbines Swimfun (perspectiefnota 2025)	35	-	-	-	-
Driehoek Joure Zuid (perspectiefnota 2025)	50	-	-	-	-
Onderzoek permanente kleine locaties AZC (perspectiefnota 2025)	72	-	-	-	-
Functionele upgrade Doniahal (perspectiefnota 2025)	150	-	-	-	-
Saneringskosten Wumkesstraat Joure (voorjaarsrapportage 2025)	-102	-	-	-	-
Lemmer Waterfront (voorjaarsrapportage 2025/programmabegroting 2026)	293	50	50	-	-
Monumentenschildjes (najaarsrapportage 2025)	150	-	-	-	-
Grootschalig onderhoud pont Langweer (programmabegroting 2026)	125	-	-	-	-
Roazebosk (amendement perspectiefnota 2025)	29				
Actualisatie Omgevingsvisie (programmabegroting 2026)	50	50	-	-	-
Vergunningverlener Omgevingswet (programmabegroting 2026)	250	-	-	-	-
Sloopkosten Sluisweg 11a (rb 17-12-2025)	65				
Project gezonde buurten (jaarrekening 2025)	25				
Brandwerende maatregelen dorpshuis Elahuizen (jaarrekening 2025)	75				
Rijksmiddelen realisatiestimulans (rekening 2025)	476				
Verduurzaming gasverbruik (voorjaarsrapportage 2026)	199				
Areaaluitbreidingen groen (programmabegroting 2027)		20			
Areaaluitbreidingen wegen (programmabegroting 2027)		10			
Transitiestratiegieomgevingsvisie (programmabegroting 2027)		200			
Regulering gewasbeschermingsmiddelen (programmabegroting 2027)		20			
Programma 3 - Economie					

Economische Zaken	25	-	-	-	-
Ontwikkeling recreatie en toerisme Tsjûkemar	16	-	-	-	-
Cultuurtoerisme Tsjukemar	77	-	-	-	-
Bijdrage marrekrite (programmabegroting 2023)	-7	-	-	-	-
Programma Recreatie & Toerisme (programmabegroting 2023)	15	-	-	-	-
Toeristische (visitor)data (programmabegroting 2023)	40	-	-	-	-
Regio Deal Zuidwest-Fryslân (programmabegroting 2024)	2.330	-	-	-	-
Uitvoering programma economie (perspectiefnota 2025)	297	-	-	-	-
Capaciteit programma economie (perspectiefnota 2025)	97	-	-	-	-
Heerenveen West (programmabegroting 2027)		50	75		
Strategie Joure (programmabegroting 2027)		100			
Programma 4 - Leefbaarheid en onderwijs					
Huisvesting verenigingen Balk (prioriteitenlijst begr 2022)	127	-	-	-	-
Beleidsnotitie sport en bewegen "Scoren door Samenspel" (prioriteitenlijst begr 2022)	-0	-	-	-	-
Voorbereidingskrediet sportpark VV Lemmer en CVVO (programmabegroting 2023)	41	-	-	-	-
Jeugdketenbeleid (programmabegroting 2023)	7	-	-	-	-
Voorbereidingskrediet SV Donia (voorjaarsrapportage 2023)	-3	-	-	-	-
Sportpark Donia (perspectiefnota 2024)	30	-	-	-	-
Onderwijshuisvesting 2022 (perspectiefnota 2022)	367	-	-	-	-
Huisvesting sociale, culturele en sportverenigingen Balk (Perspectiefnota 2025)	-	115	-	-	-
Tijdelijke huisvesting scholen Sint Nicolaasga (perspectiefnota 2025)	738	-	-	-	-
Faciliteren huisvesting sportpark SV Donia (perspectiefnota 2025)	1.287	-	-	-	-
Begrotingssubsidie culturele instellingen (perspectiefnota 2025/programmabegroting 2026)	90	-	-	-	-
Ontzameltraject museale collectie (AM begroting 2025)	160	100	-	-	-
Uitvoering gemeentelijk sport- en beweegbeleid (programmabegroting 2026)	125	-	-	-	-
CVVO/VV Lemmer bijdrage acc.beleid (AM begroting 2026)	794	-	-	-	-
Sociaal Goud (AM begroting 2026)	24	-	-	-	-
Begrotingstekort Sportbedrijf 2026	798				
Huisvestingsoplossingen statushouders	26	-	-	-	-
Vluchtelingendossier	12	-	-	-	-
Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO) (programmabegroting 2023)	25	-	-	-	-
Meerkosten Oekraine sociaal domein (najaarsrapportage 2024)	34	-	-	-	-
Participatie (meicirculaire 2024)	157	-	-	-	-
Regie en ondersteuning inwoners bij re-integratie (programmabegroting 2024)	119	-	-	-	-
Aanjager inclusie (programmabegroting 2024)	105	-	-	-	-
Aanvalsplan armoede (programmabegroting 2024)	936	-	-	-	-
Programmageld sociaal domein (perspectiefnota 2024)	85	-	-	-	-
Outreachend jongerenwerk (voorjaarsrapportage 2024)	124	-	-	-	-
Statushouders begeleiden bij inburgering (perspectiefnota 2025)	448	-	-	-	-
Statushouders begeleiden inhuur (perspectiefnota 2025)	13				
OKO (perspectiefnota 2025)	75	-	-	-	-
Ketenaanpak valpreventie (perspectiefnota 2025)	73	-	-	-	-

Ketenaanpak overgewicht en obesitas (perspectiefnota 2025)	42	-	-	-	-
Kosten Jeugdhulp (programmabegroting 2026)	1.500	1.500	-	-	-
Locatiekeuze kleinschalige asielopvang (programmabegroting 2027)		200			
IHP (programmabegroting 2027)		250	100	143	
Motie bibliotheek (programmabegroting 2027)		105			
Museum Mar en Klif (programmabegroting 2027)		70			
BUIG 2027 (programmabegroting 2027)		275			
Algemene dekkingsmiddelen					
I-bewustzijn	2	-	-	-	-
Project garantiebanen	21	-	-	-	-
Flankerend beleid zero base	69	-	-	-	-
Digitale dienstverlening	27	-	-	-	-
Digitale dienstverlening/Doorontwikkeling dienstverlening (programmabegroting 2023)	56	-	-	-	-
Overhead (programmabegroting 2023)	10	-	-	-	-
Regiesysteem sociaal domein (perspectiefnota 2024)	101				
Toegangscontrole gemeentehuis (najaarsrapportage 2025)	548				
Budget weving en selectie (programmabegroting 2026)	120	120	-	-	-
Budget Leren en ontwikkelen (programmabegroting 2026)	150	150	-	-	-
Uitvoeringsprogramma dienstverlening (programmabegroting 2026)	75	-	-	-	-
Onderzoek bezuinigingsmaatregelen (programmabegroting 2027)		150			
Totaal onttrekkingen	**20.057**	**3.446**	**157**	**143**	**-**
Stand 31-12	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**

1.12 Overzicht EMU

Het EMU-saldo is het saldo van inkomsten en uitgaven met derden (dus geen afschrijvingen, waardemutaties, etc.) van de overheid op transactiebasis in een bepaalde periode. Eenvoudig gezegd geeft het EMU-saldo aan of er in een bepaald jaar met reële transacties meer geld uitgegeven is dan er in dat jaar is binnengekomen, of dat er netto geld overgehouden is. Het EMU-saldo is daarmee een indicatie van de ontwikkeling van de liquiditeits- en financiële positie (eigen vermogen en schulden) van de gemeente.

Het EMU-saldo vervult een rol bij de afspraken die in Europees verband zijn gemaakt over het toegestane maximale tekort ervan op nationaal niveau om de overheidsfinanciën in de Eurozone robuust te houden. Aangezien de decentrale overheden onderdeel uitmaken van de sector overheid in de economische statistieken van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en Eurostat, is daarbij bepaald dat niet alleen het saldo van de centrale overheid meetelt, maar ook het saldo van de decentrale overheden. In de Wet houdbare overheidsfinanciën (wet HOF) is daarom bepaald dat de verschillende overheidslagen een gelijkwaardige inspanningsverplichting hebben om te voldoen aan de Europese begrotingseisen en daarmee bij te dragen aan een gunste budgettaire positie voor Nederland.

In onderstaande tabel de berekening van het EMU-saldo voor onze gemeente. De berekening is opgesteld aan de hand van het overzicht meerjarenbalans in hoofdstuk 1.7 van de financiële begroting. Een positief saldo betekent meer inkomsten dan uitgaven in dat jaar. Een negatief saldo betekent meer uitgaven dan inkomsten in dat jaar.

bedragen x € 1.000

		Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
1.	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-1.857	-6.331	-3.289	448	-2.319
2.	Mutatie (im)materiële vaste activa	7.197	4.391	-2.060	-2.311	-2.458
3.	Mutatie voorzieningen	-12	-138	-7.957	135	-714
4.	Mutatie voorraden (incl. bouwgronden in exploitatie)	-	-	-	-	-
5.	Verwachte boekwinst bij verkoop effecten en verwachte boekwinst bij verkoop (im)materiële vaste activa	-	-	-	-	-
Berekend EMU-saldo		**5.328**	**-2.078**	**-13.306**	**-1.728**	**-5.490**

Gehonoreerde aanmeldingen

Bedrag x € 1.000

Nr.	Gehonoreerde aanmelding	Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
	Programma 1. Bestuur en organisatie				
1	Jeugdparticipatie	-	-	-	-
	Programma 2. Ruimte				
2	Areaaluitbreiding wegen *	10	-	-	-
3	Dotatie voorziening kunstwerken	30	30	30	30
4	Wegbeheerder/gegevensbeheerder	-	-	-	-
5	Aanvullende middelen brug Slingerak	-	39	39	39
6	Vervanging vaste bruggen	-	57	124	179
7	Vervanging openbare verlichting	-	13	26	39
8	Vervanging wegen	-	111	195	195
9	Areaaluitbreiding groen *	20	-	-	-
10	Eikenprocessierups	64	61	59	56
11	Exotenbestrijding	33	33	33	33
12	Verduurzaming gasverbruik	199	179	159	139
13	Containers voor elektrisch laden accu's	-	7	7	7
14	Elektrische laadinfra werf Joure	-	4	4	4
15	Kraan begraafplaatsen	-	-	-	-
16	Verhoging storting voorziening wegen	750	750	750	750
17	Projectleider en toezichthouder nutsvoorzieningen	-	-	-	-
18	Transitiestrategie Omgevingswet *	200	-	-	-
19	Uitvoeringsmaatregelen risicoanalyse verkeersveiligheid	-	28	28	28
20	Uitvoering regulering gewasbeschermingsmiddelen *	20	-	-	-
21	Aankoop openbare laadinfra	-	8	15	22
22	Uitvoering omgevingswet	-	-	-	-
23	Bijdrage FUMO	220	220	220	220
	Programma 3. Economie				
24	Vervanging stroompalen Lemmer	-	38	38	38
25	Vuilwater loospunt	-	4	4	4
26	Heerenveen-West *	50	75	-	-
27	Ruimtelijke Strategie Joure 2050 *	100	-	-	-
28	Marrekrite	54	74	74	74
29	Evenementencoördinator	102	102	102	102
30	Herbouw haven Slotermeer	-	PM	PM	PM
	Programma 4. Sociaal domein				
31	WMO maatwerk	1.300	1.212	1.125	1.037
32	Toezichthouder WMO	67	67	67	67
33	BUIG *	275	-	-	-
34	Besparingen inkomensregelingen en participatie tgv preventiemaatregelen	-	-113	-225	-338
35	Begeleidingskosten Beschut werk	51	61	74	74

36	Van school naar duurzaam werk	31	31	31	31
37	Jeugdzorg	2.600	2.100	1.600	1.100
38	Omzetten incidentele middelen jeugdzorg naar structurele middelen	-	1.500	1.500	1.500
39	IHP *	261	111	154	11
40	Extra kosten IKC St Nicolaasga	-	-	-	-
41	Bibliotheek *	105	-	-	-
42	Sportbedrijf	850	850	850	850
43	Preventieve maatregelen Sociale basis en gezond samenleven	600	600	600	600
44	Preventieve maatregelen Kansrijk opgroeien en opvoeden	450	450	450	450
45	Preventieve maatregelen Bestaanszekerheid en iedereen kan meedoen	250	250	250	250
46	Preventieve maatregelen Wonen, welzijn en zorg	150	150	150	150
47	Sociaal Goud	35	35	35	35
48	Museum Joure en Mar en Klif (ENL)*	70	-	-	-
49	Locatiekeuze kleinschalige asielopvang *	200	-	-	-
50	Groot onderhoud sportvelden	50	50	50	50
	Programma 9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen				
51	Aansluiting op e-depotvoorziening	144	156	168	178
52	Structurele formatie WOO	83	132	132	132
53	Contract- en leveranciersmanager	116	116	116	116
54	Budget I&A	450	500	500	500
55	Onderzoek bezuinigingsmaatregelen *	150	-	-	-
56	Arbo budget	90	90	90	90
	Totaal	**10.230**	**10.181**	**9.624**	**8.842**
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	1.450	175	143	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	8.780	10.006	9.481	8.842

* incidentele aanmeldingen

Programma 1. Bestuur en organisatie

Bedrag x € 1.000

Nr.	Gehonoreerde aanmelding	Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
	Programma 1. Bestuur en organisatie				
1	Jeugdparticipatie	-	-	-	-
	Totaal	**-**	**-**	**-**	**-**
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	-	-	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	-	-	-	-

1. Jeugdparticipatie

Jeugdparticipatie					
Categorie	Overig	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De gemeenteraad heeft in de vergadering van december 2025 een motie aangenomen waarin het college wordt verzocht een structureel budget beschikbaar te stellen voor jeugdparticipatie. Van dit budget is een expliciet raadsbudget voor de projectdagen van Tienskip en Kom met je klas naar de raadszaal beschikbaar. Het structurele budget is noodzakelijk om continuïteit, kwaliteit en brede inzet binnen de organisatie te waarborgen.

Het benodigde budget van € 25.000 dekken wij binnen de huidige begroting. Dit structureel budget gaan wij inzetten voor jeugdparticipatie om de betrokkenheid van jongeren bij maatschappelijke vraagstukken en gemeentelijk beleid te versterken en het beleid en projecten die via jeugdparticipatie samen met jongeren worden vormgegeven een grotere kans van slagen te geven. Daarnaast is jeugdparticipatie essentieel voor de gemeente omdat het bijdraagt aan goede besluitvorming en het vergroten van betrokkenheid van jongeren bij hun leefomgeving en de lokale democratie.

Risico indien niet gehonoreerd
Als deze claim niet wordt gehonoreerd, dan wordt niet voldaan aan de motie van de gemeenteraad en is er geen structureel budget voor jeugdparticipatie.

Programma 2. Ruimte

Bedrag x € 1.000

Nr.	Gehonoreerde aanmelding	Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
	Programma 2. Ruimte				
2	Areaaluitbreiding wegen *	10	-	-	-
3	Dotatie voorziening kunstwerken	30	30	30	30
4	Wegbeheerder/gegevensbeheerder	-	-	-	-
5	Aanvullende middelen brug Slingerak	-	39	39	39
6	Vervanging vaste bruggen	-	57	124	179
7	Vervanging openbare verlichting	-	13	26	39
8	Vervanging wegen	-	111	195	195
9	Areaaluitbreiding groen *	20	-	-	-
10	Eikenprocessierups	64	61	59	56
11	Exotenbestrijding	33	33	33	33
12	Verduurzaming gasverbruik	199	179	159	139
13	Containers voor elektrisch laden accu's	-	7	7	7
14	Elektrische laadinfra werf Joure	-	4	4	4
15	Kraan begraafplaatsen	-	-	-	-
16	Verhoging storting voorziening wegen	750	750	750	750
17	Projectleider en toezichthouder nutsvoorzieningen	-	-	-	-
18	Transitiestrategie Omgevingswet *	200	-	-	-
19	Uitvoeringsmaatregelen risicoanalyse verkeersveiligheid	-	28	28	28
20	Uitvoering regulering gewasbeschermingsmiddelen *	20	-	-	-
21	Aankoop openbare laadinfra	-	8	15	22
22	Uitvoering omgevingswet	-	-	-	-
23	Bijdrage FUMO	220	220	220	220
	Totaal	**1.546**	**1.540**	**1.689**	**1.741**
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	250	-	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	1.296	1.540	1.689	1.741

2. Areaaluitbreiding wegen *

Areaaluitbreiding wegen *					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		10	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Door uitbreidingsplannen en nieuwe wegenprojecten is het totale areaal wegen in 2025 en 2026 uitgebreid met 8.800 m2. Dit heeft ook gevolgen voor het benodigde jaarlijks budget voor dagelijks onderhoud van wegen. Voor deze niet begrote extra kosten is een bedrag van € 10.000 voor 2027 nodig. Vanaf 2028 wordt in de onderhoudsplannen ook rekening gehouden met onderhoud van areaaluitbreiding wegen.

Risico indien niet gehonoreerd
De areaaluitbreidingen zijn direct gekoppeld aan het benodigde onderhoud en beheertaken en daarmee aan de instandhouding van de gemeentelijke eigendommen. Bij het niet honoreren van de aanvraag zal het onderhoudsniveau niet worden gehaald en kan het kapitaalgoed niet worden beheerd. Het areaal zal sneller toe zijn aan een renovatie. Ook kunnen beheertaken zoals gladheidsbestrijding in gevaar komen.

3. Dotatie voorziening kunstwerken

Dotatie voorziening kunstwerken					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		30	30	30	30
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
In december 2024 heeft de raad het nieuwe beleidsplan kunstwerken 2025-2030 vastgesteld. De middelen voor zowel groot onderhoud als vervanging van kunstwerken worden via het reguliere proces van aanmeldingen voor de Perspectiefnota aangevraagd. Er wordt jaarlijks een bedrag ter grootte van € 420.915 toegevoegd (dotatie) aan de voorziening kunstwerken. Door de hogere onderhoudskosten blijkt dat deze dotatie niet voldoende is om het noodzakelijke meerjaren onderhoud te kunnen uitvoeren. Als gevolg hiervan is een verhoging van de jaarlijkse storting noodzakelijk vanaf 2027 € 30.000.

Risico indien niet gehonoreerd
De voorziening kunstwerken zal door de afgesproken onttrekkingen negatief worden. Dit is vanuit de BBV niet toegestaan. Ook kan het door de raad gekozen kwaliteitsscenario niet worden gerealiseerd. Er zal minder levensduur verlengend onderhoud gepleegd worden. Hierdoor kunnen onveilige situaties ontstaan, kunnen er kunstwerken afgesloten worden en is er sprake van kapitaalsvernietiging.

4. Wegbeheerder/gegevensbeheerder

Wegbeheerder/gegevensbeheerder					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		1,00	1,00	1,00	1,00

Toelichting aanmelding

De gemeente De Fryske Marren is een gemeente met een groot areaal aan wegen en wegmeubilair zoals bebording, belijning en bebakening. Voor de instandhouding (groot onderhoud en vervanging) van deze objecten en exploitatie (o.a. verstrekken van ontheffingen en vergunningen voor bijzonder transport, in- en uitritten, tijdelijk gebruik gemeentegrond, coördinatie gladheidsbestrijding) is de gemeente verantwoordelijk. Naast deze werkzaamheden komen er veel nieuwe en complexe taken op het gebied van duurzaamheid (circulaire economie en netcongestie (K&L), woningbouw, data gestuurd werken en de Omgevingswet, -visie en -plannen bij. Op dit moment is de capaciteit voor dit wegbeheer onvoldoende. Dit is onderzocht door een extern bedrijf. Nu de uitdagingen steeds groter worden en meer aandacht vragen, kunnen we de kerntaken niet meer voldoende uitvoeren. Hiervoor stellen we voor 1 fte ad € 82.000 voor een wegbeheerder beschikbaar te stellen. Taken van de junior wegbeheerder zijn: gegevensbeheer voor het wegenareaal, toetsen vergunningen, ontheffingen en omleidings- en verkeersplannen. Deze kosten kunnen gedekt worden vanuit de projecten groot onderhoud wegen.

Risico indien niet gehonoreerd

- Bij onvoldoende capaciteit is er een groot risico dat cluster Civiel niet in staat is om de kerntaken (wegbeheer in al zijn facetten) uit te voeren.
- Met de huidige capaciteit is het moeilijk de kwaliteit van het gekozen onderhoudsniveau op peil te houden. Het kan leiden tot achterstallig onderhoud en nog meer druk op de buitendienst voor dagelijks onderhoud. Ook is er geen aandacht/prioritiet voor meubilair, belijning en markeringen.
- Zonder extra capaciteit zal de werkdruk binnen het huidige cluster blijven stijgen. De bestaande medewerkers zullen moeite hebben om de toenemende taken effectief te blijven uitvoeren, wat kan leiden tot overbelasting, verhoogd verzuim en uiteindelijk zelfs verloop van personeel.

5. Aanvullende middelen brug Slingerak

Aanvullende middelen brug Slingerak					
Categorie	Autonoom	Totale investering			320
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	39	39	39
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
In 2024 zijn de voorbereidingen gestart voor het vervangen van de brug bij de Huiberweg-Slingerak. Inmiddels is gebleken dat de eerder aangevraagde middelen de te maken kosten niet dekken. Door nieuwe wet- en regelgeving omtrent ARBO en machineveiligheid moeten er een geheel nieuwe elektrische installatie inclusief een nieuwe bedienplek en land- en vaarwegverkeersseinen worden aangebracht. Ook de mechanische installatie, het dek, damwanden en steigers moeten vervangen worden. Extra kosten zijn begroot op € 320.000 Dit leidt tot extra kapitaallasten van € 39.000 vanaf 2028.

Risico indien niet gehonoreerd
Vervanging is noodzakelijk om te voldoen aan de wettelijke zorgplicht van de gemeente. Veilig gebruik is in het geding. In het voortraject is met de provincie Fryslân en Rijkswaterstaat gesproken over vervanging door een vaste brug. Dit is vanuit de provincie geen optie gezien de functie van het Slingerak ten behoeve van de scheiding van recreatie- en beroepsvaart (Margrietkanaal).

6. Vervanging vaste bruggen

Vervanging vaste bruggen					
Categorie	Autonoom	Totale investering			2.752
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	57	124	179
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
In het beleidsplan kunstwerken 2025-2030 zijn vanuit meerdere inspecties een aantal bruggen opgenomen om te vervangen. Groot onderhoud is niet meer rendabel gezien de kosten en verwachte restlevensduur van deze objecten. In totaal bedraagt de investeringsbehoefte tussen 2027-2029 € 2.752.000. Dit leidt tot kapitaallasten € 57.000 in 2028, € 124.000 in 2029 en €179.000 vanaf 2030.

Risico indien niet gehonoreerd
De bruggen kunnen niet worden vervangen. Vervanging is noodzakelijk om te voldoen aan de wettelijke zorgplicht van de gemeente. Veilig gebruik is in het geding en afsluiting of gewichtsbeperkingen worden mogelijk noodzakelijk.

7. Vervanging openbare verlichting

Vervanging openbare verlichting					
Categorie	Autonoom	Totale investering			776
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	13	26	39
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
In september 2025 is het Programma Openbare verlichting 2026-2030 vastgesteld. In dit programma is aangegeven dat voor het in stand houden en verduurzamen van het areaal een jaarlijkse vervangingsinvestering nodig is van € 194.000. Deze investering voor 2027 tot en met 2030 wordt in lijn met het programma aangevraagd via de begroting 2027. De investering wordt aangewend om de masten en armaturen binnen de Fryske Marren te vervangen die technisch afgeschreven zijn. De armaturen (lampen) worden vervangen door LED armaturen en waar mogelijk passen we hergebruikte masten toe. Daarmee dragen we actief bij aan het verder verduurzamen van de gemeente. De benodigde investering leidt tot extra kapitaallasten van € 13.000 in 2028, € 26.000 in 2029 en € 39.000 2030 en daarna oplopend.

Risico indien niet gehonoreerd
De aanmelding betreft een autonome ontwikkeling. Wanneer deze niet wordt toegekend kan er niet voldoende onderhoud aan de openbare verlichting worden uitgevoerd. Een direct gevolg is meer uitval van verlichting, meer klachten en meldingen en gaat de onderhoudstoestand van het aanwezige areaal achteruit. Daarmee lopen de onderhoudskosten op. Ook de gemeentelijke doelstelling om het areaal verder te verduurzamen (vervangen door LED) wordt niet gehaald.

8. Vervanging wegen

Vervanging wegen					
Categorie	Autonoom	Totale investering			2.439
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	111	195	195
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
In het omgevingsprogramma wegbeheer 2026-2031 zijn vanuit theorie (cyclische einde levenscyclus) en praktijk (inspecties) een aantal wegen en fietspaden opgenomen om te vervangen. In vaktaal ‘rehabilitatie’. Grootonderhoud is niet meer rendabel gezien de kosten en verwachte restlevensduur van deze weggedeelten. In totaal bedraagt de investeringsbehoefte voor 2027 en 2028 € 2.439.000. De hierbij behorende kapitaallasten bedragen € 111.000 in 2028 en € 195.000 vanaf 2029.

Risico indien niet gehonoreerd
De wegen kunnen niet worden vervangen. We moeten noodmaatregelen nemen (pleisters plakken) welke niet kosten efficiënt zijn. Op termijn moet er dus meer uitgegeven worden om de wegen veilig en functioneel te houden. Dit gaat ten koste van andere weggedeelten die regulier (groot) onderhoud nodig hebben om de verwachte levenscyclus te behalen.

9. Areaaluitbreiding groen *

Areaaluitbreiding groen *					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		20	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Areaaluitbreiding heeft directe en structurele gevolgen voor de gemeentelijke begroting en de uitvoering van beheer en onderhoud. Ieder nieuw aangelegd groenvak, plantsoen, berm, bomenstructuur of andere groenvoorziening brengt een blijvende beheer- en onderhoudsverplichting met zich mee. Deze werkzaamheden bestaan onder andere uit maaien, snoeien, onkruidbeheersing, inspecties, vervanging van beplanting en het waarborgen van een veilige en verzorgde openbare ruimte. De afgelopen 2 jaar (2024 en 2025) is het areaal groen toegenomen. Dit leidt tot extra beheerlasten van € 20.000 voor 2027. Vanaf 2028 wordt in de onderhoudsplannen ook rekening gehouden met onderhoud van areaaluitbreiding groen.

Risico indien niet gehonoreerd
Zonder opname in de perspectiefnota blijven de structurele beheerlasten van de areaaluitbreiding van het openbaar groen buiten beeld, ontstaat er geen tijdige financiële dekking en kan de kwaliteit van de openbare ruimte onder druk komen te staan. Dit beperkt bovendien de bestuurlijke sturing op tempo, prioritering en haalbaarheid van ruimtelijke ontwikkelingen.

10. Eikenprocessierups

Eikenprocessierups					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		64	61	59	56
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding

De eikenprocessierups zorgt jaarlijks voor overlast en gezondheidsklachten door de brandharen (jeuk, huid- en oogirritatie, luchtwegklachten). De overlast is het grootst op plekken waar veel mensen komen, zoals scholen, speelplekken en drukbezochte routes. Tijdige bestrijding voorkomt gezondheidsproblemen en helpt een veilige leefomgeving te behouden. Als gemeente hebben wij vanuit de Omgevingswet en onderliggende besluiten zoals het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) en Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) een zorgplicht voor een gezonde en veilige fysieke leefomgeving. Deze kaders ondersteunen gemeentelijke maatregelen tegen plaagdieren zoals de eikenprocessierups. De aanpak van de EPR willen wij als volgt doen:

- Preventieve bestrijding op risicolocaties (scholen, recreatie, woongebieden).
- Monitoring, o.a. via inspecties en feromoonvallen, om gerichter en efficiënter te werken
- Wegzuigen van nesten wanneer brandharen aanwezig zijn.
- Ecologische maatregelen om natuurlijke vijanden van de rups te stimuleren.

Deze aanpak hebben wij de afgelopen jaren gedaan en is bewezen effectief.
Voor deze structurele, integrale aanpak zijn jaarlijkse middelen nodig voor:

- monitoring en registratie
- preventieve bestrijding
- het verwijderen van nesten
- communicatie en meldpunt

Op basis van de monitoringsresultaten en landelijk onderzoek wordt voor 2026 opnieuw een verhoogde plaagdruk verwacht, met name in de noordelijke provincies. Ook binnen De Fryske Marren is op meerdere locaties sprake van hotspots waar een hoge hoeveelheid vlinders is gevangen. We kiezen ervoor deze hotspots aan te pakken. Voor de kosten voor de bestrijding van de hotspots vragen wij € 64.000 in 2027 aflopend naar € 56.000 vanaf 2030 beschikbaar te stellen.

Risico indien niet gehonoreerd

Zonder planmatige aanpak lopen wij risico:

- escalatie van gezondheidsklachten;
- onveilige werkomstandigheden voor medewerkers;
- inefficiënte inzet van middelen (ad-hoc bestrijding is duurder);
- juridische kwetsbaarheid door onvoldoende invulling van de zorgplicht;
- afname van biodiversiteit door ondoordacht ingrijpen.

11. Exotenbestrijding

Exotenbestrijding					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		33	33	33	33
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Invasieve exoten verdringen inheemse soorten, verstoren ecosystemen en kunnen gezondheidsschade en economische schade veroorzaken (o.a. reuzenberenklauw, reuzenbalsemien en Aziatische duizendknopen). Vroegtijdige signalering en gecoördineerde bestrijding beperken risico's en kosten. Sinds 2018 ligt de verantwoordelijkheid voor soorten op de Unielijst primair bij de provincies, die beleid en bestrijdingsprogramma's coördineren. Gemeenten blijven daarbij onmisbaar: zij voeren lokale maatregelen uit, beheren de openbare ruimte en werken samen met provincie en andere partners om verspreiding te voorkomen.
Een effectieve aanpak van invasieve exoten vraagt om een samenhangende werkwijze. We starten met monitoring en signalering. Vindplaatsen worden vastgelegd in het beheersysteem. Daarnaast zetten we sterk in op preventie. Dit gebeurt door het gebruik van schone grond en schone machines, en door het volgen van protocollen bij grond en baggerverzet volgens het Bal. Ook publieksvoorlichting blijft belangrijk, met de boodschap om planten en dieren niet uit te zetten of weg te gooien in de natuur. Daarom zijn wij ook aangesloten bij het CIEF (collectief invasieve exoten Friesland). Bestrijding vindt soortenafhankelijk plaats. Afvoer vindt altijd zorgvuldig en volgens de regelgeving plaats, en voor Aziatische duizendknopen wordt gewerkt volgens het nationale handelsverbod. Wij vragen € 33.000 per jaar beschikbaar te stellen voor de bestrijding van exoten.

Risico indien niet gehonoreerd
Zonder planmatige aanpak lopen wij risico:
- Toename biodiversiteitsverlies en gezondheidsrisico's;
- Hogere beheerkosten door uitstel en grootschalige uitbraken;
- Niet naleving van EU /nationale verplichtingen met kans op sancties.

12. Verduurzaming gasverbruik

Verduurzaming gasverbruik					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		199	179	159	139
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
In december 2025 heeft het college besloten om het gasverbruik niet meer te verduurzamen via certificaten, maar het budget wat we wettelijk gezien aan moeten wenden voor verduurzaming gasverbruik te besteden aan fysieke verduurzaming binnen de eigen organisatie om zo het gasverbruik te verminderen. Het gaat hierbij om een bedrag van € 199.000 per jaar. Dit bedrag wordt gebruikt voor bijvoorbeeld:

- De aanschaf van accu's om piekbelasting te voorkomen of verduurzaming mogelijk te maken;
- Het gasloos maken van vastgoed;
- Het optimaliseren van installaties.

Met deze aanpak realiseren we structurele energiebesparing, blijvende CO_2-reductie en een zichtbare bijdrage aan de duurzaamheidsdoelen van gemeente De Fryske Marren. Daarnaast leidt het tot verlaging van energieverbruik en daardoor uiteindelijk tot kostenbesparing op de energierekening. Hiervoor wordt vanaf 2028 rekening gehouden met een jaarlijkse besparing op de energielasten van € 20.000 in 2028 oplopend naar € 40.000 in 2029 en € 60.000 in 2030.

Risico indien niet gehonoreerd

- Dan voldoen we niet aan de wettelijke opdracht om te verduurzamen in het gasverbruik;
- Het collegebesluit van december 2025 kan niet uitgevoerd worden;
- We missen een kans om zichtbaar te investeren in verduurzaming.

13. Containers voor elektrisch laden accu's

Containers voor elektrisch laden accu's					
Categorie	Autonoom	Totale investering			50
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	7	7	7
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De afgelopen jaren is ons wagenpark verduurzaamd met fossielvrije voertuigen. Ook de uitrusting van kleine machines en gereedschappen zijn elektrische gereedschappen het meest gebruikt. Zo

zien we voor het onderhoud van klein groen steeds meer elektrische gereedschappen, die stil, krachtig en emissie vrij zijn. Voor het opladen van deze elektrische gereedschappen is een geschikte ruimte met voldoende capaciteit vereist. In onze gebouwen is onvoldoende capaciteit voor het opladen van elektrische gereedschappen. Het opladen van accu's in de gebouwen op de gemeentewerven in Lemmer en Joure vormt een risico voor de brandveiligheid.
Om risico's van het opladen van accu's op de gemeentewerven Lemmer en Joure te voorkomen zijn twee containers, waarin accu's in clusters kunnen worden opgeladen, voor totaal € 50.000 vereist. Dit leidt tot jaarlijkse kapitaallasten van € 7.000 vanaf 2028.

Risico indien niet gehonoreerd
Verhoogde risico's voor de brandveiligheid in de gebouwen op de gemeentewerven in Lemmer en Joure.

14. Elektrische laadinfra werf Joure

Elektrische laadinfra werf Joure					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			25
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	4	4	4
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Op de gemeentewerf in Joure is infrastructuur voor elektrisch laden ontoereikend. In 2025 waren 16,4% van de lichte wegvoertuigen emissievrij. Overeenkomstig de Regeling bevordering schone wegvoertuigen) zullen in de referentieperiode van 31-12-2025 tot 31-12-2030 meer dan 38,5% van onze lichte voertuigen emissievrij moeten zijn. Daarom wordt voor lichte voertuigen uitgegaan van fossiel vrije (elektrisch aangedreven) voertuigen. Dit is alleen mogelijk door ook de infrastructuur voor elektrisch laden uit te breiden. Dit betreft een investering van € 25.000 met jaarlijkse kapitaallasten van € 4.000 vanaf 2028.

Risico indien niet gehonoreerd
Het opladen van elektrische voertuigen op externe locaties zal duurder uitvallen.

15. Kraan begraafplaatsen

Kraan begraafplaatsen					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			35
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Voor het delven van graven op gemeentelijke begraafplaatsen wordt veelvuldig een kleine kraan ingehuurd. Graven dienen tijdig beschikbaar te zijn voor een begrafenis. We zijn nu afhankelijk van derden voor een geschikte minikraan en verliezen daarmee grip op de planning, inzet en kosten. Inhuren onder tijdsdruk is kostbaar. Een extra kraan is noodzakelijk voor het delven van graven. De kapitaallasten behorende bij de investering bedragen € 5.000 per jaar en kunnen worden gedekt uit hogere inkomsten begraafrechten.

Risico indien niet gehonoreerd
Graven dienen tijdig beschikbaar te zijn voor een begrafenis. We zijn nu afhankelijk van derden voor een geschikte minikraan.

16. Verhoging storting voorziening wegen

Verhoging storting voorziening wegen					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		750	750	750	750
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
In februari 2026 heeft de raad het programma wegbeheer 2026-2031 vastgesteld. De gekozen kwaliteit van de verhardingen is afgeleid uit de Omgevingsvisie.
De middelen voor zowel groot onderhoud als vervanging van wegen, fiets- en voetpaden en pleinen worden via het reguliere proces van aanmeldingen voor de Perspectiefnota aangevraagd. Er wordt jaarlijks een bedrag ter grootte van € 3.573.000- toegevoegd (dotatie) aan de voorziening wegen. Door de hogere onderhoudskosten blijkt dat deze dotatie niet voldoende is om het noodzakelijke meerjaren onderhoud te kunnen uitvoeren. Als gevolg hiervan is een verhoging van de jaarlijkse storting noodzakelijk vanaf 2027 van € 750.000.

Risico indien niet gehonoreerd
De voorziening wegen zal door de afgesproken onttrekkingen negatief worden. Dit is vanuit de BBV niet toegestaan. Ook kan het door de raad gekozen kwaliteitsscenario (in de Omgevingsvisie) niet worden gerealiseerd. Er zal minder levensduur verlengend onderhoud gepleegd worden. Hierdoor kunnen onveilige situaties ontstaan en is er sprake van kapitaalsvernietiging.

17. Projectleider en toezichthouder nutsvoorzieningen

Projectleider en toezichthouder nutsvoorzieningen					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		2,00	2,00	2,00	2,00

Toelichting aanmelding
De vraag naar energie neemt in snel tempo toe. Dit zorgt voor een grote belasting van het laagspanningsnet. De komende jaren moeten daarom grote aanpassingen gedaan worden aan het middenspannings- en laagspanningsnet (MS/LS-net) om aan de toekomstige vraag naar elektriciteit te blijven voldoen. Het toekomstbestendig maken van het elektriciteitsnet en de energietransitie vraagt veel personele inzet. Daarnaast is de rol van de gemeente veranderd naar een actieve regierol. Deze regierol vraagt meer coördinatiecapaciteit, projectleiding en toezicht. Dit kan niet binnen de huidige formatie worden opgevangen. Het voorstel is daarom om hier voor de komende vijf tot zeven jaar een projectorganisatie nutsvoorzieningen voor in te richten met een projectleider/coördinator (1 fte) en toezichthouder (1 fte). Deze formatieuitbreiding ad € 184.000 kan gedekt worden door de verwachte extra inkomsten van leges en degeneratievergoedingen.

Risico indien niet gehonoreerd
De energietransitie en de benodigde aanpassingen aan het elektriciteitsnetwerk zijn onvermijdelijk. Wordt toch besloten om geen extra personeel hiervoor aan te nemen, dan leidt dit tot:
- Overbelasting van de huidige medewerkers;
- Verminderde kwaliteit en vertraging in de besluitvorming;
- Verminderde kwaliteit van toezicht: de kans op het maken van fouten in de uitvoering neemt toe;
- Vertraagde uitvoering van zowel reguliere als transitieprojecten.

18. Transitiestrategie Omgevingswet *

Transitiestrategie Omgevingswet *					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		200	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
We werken doelgericht aan een veilige, aantrekkelijke en toekomstbestendige fysieke leefomgeving. De Omgevingswet (Ow), die sinds 1 januari 2024 van kracht is, staat voor een goede balans tussen het benutten en beschermen van de fysieke leefomgeving. Het doel is een duurzame samenleving voor nu en toekomstige generaties, waar het prettig wonen, werken en recreëren is. De Ow geeft de mogelijkheid om de leefomgeving meer in samenhang in te richten. Daarnaast biedt de wet meer ruimte voor lokaal maatwerk en is participatie verplicht. De Ow biedt ons vier kerninstrumenten: de omgevingsvisie, omgevingsprogramma's, het omgevingsplan en de omgevingsvergunning. Deze instrumenten zijn samen met handhaving, monitoring en evaluatie onderdeel van de beleidscyclus. We werken nog niet volledig volgens de Omgevingswet. Daar moeten we wel naar toe. De transitiestrategie Ow vergt ook de komende jaren veel van onze inzet. Het gaat om het opstellen en uitvoeren van een meerjarige transitiestrategie Omgevingswet voor onder meer, het doorontwikkelen en werken volgens de beleidscyclus en het beleidshuis voor de kerninstrumenten, de organisatie en ICT-architectuur en het integraal werken. Voor 2027 hebben we hiervoor een bedrag van € 200.000 nodig.

Risico indien niet gehonoreerd
Dan kunnen we niet voldoen aan de wettelijke eisen van de Omgevingswet. De middelen hebben we voor 2027 nodig voor de uitvoering en doorontwikkeling van de transitiestrategie Omgevingswet.

19. Uitvoeringsmaatregelen risicoanalyse verkeersveiligheid

Uitvoeringsmaatregelen risicoanalyse verkeersveiligheid					
Categorie	Overig	Totale investering			347
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	28	28	28
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Eind 2025 heeft het Rijk de derde en voorlopig laatste subsidietranche van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 (SPV 2030) opengesteld. Het SPV 2030 gaat uit van het beheersen van

factoren waarvan bewezen is dat ze leiden tot potentieel gevaarlijke situaties, met als doel het terugbrengen van het aantal verkeersslachtoffers naar 0 in 2050. Met behulp van een risicoanalyse worden de belangrijkste risico's in het verkeerssysteem in kaart gebracht: welke wegkenmerken, situaties of gedragingen van verkeersdeelnemers vormen een potentieel gevaar voor de verkeersveiligheid. De regeling vergoedt 50% van de uitvoeringskosten voor het aanpakken van risicolocaties. Voor onze gemeente zijn 10 risicolocaties opgenomen in het uitvoeringsprogramma, gebaseerd op de uitgevoerde risicoanalyse.
Na de gehonoreerde aanvraag voor de tweede tranche, waarvan de uitvoering momenteel plaatsvindt, is voor de derde tranche het maximale subsidiebedrag van € 1.021.000 aangevraagd. Voorwaarde is dat de maatregelen uiterlijk 31 december 2028 zijn gerealiseerd.
De gemeentelijke cofinanciering is grotendeels (€ 831.000) al opgenomen in de begroting 2026 voor de doorfietsroute Joure–Sneek. Voor volledige benutting van de subsidie is aanvullend € 347.000 benodigd. Waar mogelijk worden werkzaamheden gecombineerd om efficiënt uitvoering te geven.

Risico indien niet gehonoreerd
De verkeersveiligheids-risico-locaties worden niet aangepakt. Hierdoor blijft het risico dat er ongevallen gebeuren en de doelstelling niet bereikt wordt.

20. Uitvoering regulering gewasbeschermingsmiddelen *

Uitvoering regulering gewasbeschermingsmiddelen *					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		20	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
In gemeente De Fryske Marren bestaan, net als op veel andere plekken in Nederland, zorgen over de gevolgen van gewasbeschermingsmiddelengebruik voor bewoners.

Op 26 mei 2025 heeft de gemeenteraad een besluit genomen met betrekking tot het regelen van gewasbeschermingsmiddelen in de sierteelt. De raad heeft gekozen voor een verbod op vestiging van nieuwe sierteelt en een verbod op uitbreiding van bestaande sierteelt. Daarnaast heeft de raad bij bestaande situaties gekozen voor een spuitvrije zone van 50 meter ten opzichte van gevoelige functies. Eveneens is besloten ten behoeve van het verbod op nieuwe vestiging en uitbreiding van bestaande sierteelt, een voorbereidingsbesluit te nemen.

Op 1 oktober 2025 heeft de raad ingestemd met het voorbereidingsbesluit sierteelt Omgevingsplan De Fryske Marren. Op 3 oktober 2025 zijn de regels gepubliceerd. Dit houdt in dat vanaf die datum nieuwe situaties met sierteelt worden voorkomen.

Voor de bestaande situatie wordt gewerkt aan het opstellen van maatwerkvoorschriften. De uitvoering (opstellen en uitrollen van de maatwerkvoorschriften) is een wettelijke taak van de FUMO. In de begroting van 2026 is hier echter geen rekening mee gehouden.

Tot slot moeten regels voor het omgevingsplan worden opgesteld. Een extern adviesbureau adviseert gemeente DFM bij het opstellen van de stukken. Het voorbereidingsbesluit, de regels in het omgevingsplan en het maatwerkvoorschrift kunnen financiële gevolgen hebben bij agrariërs die siergewassen telen. Zij kunnen dan een verzoek doen om nadeelcompensatie.

Wij vragen € 20.000 in 2027 voor de uitvoering regulering gewasbeschermingsmiddelen.

Risico indien niet gehonoreerd

- Er wordt geen uitvoering gegeven aan het besluit van de gemeenteraad
- Er wordt geen bijdrage geleverd aan het Duurzaamheidsprogramma van gemeente DFM waarin staat dat zij in 2030 beschikt over een duurzaam voedselsysteem en hier breder aan bijdraagt. Dit kan onder andere door het stimuleren van lokale, duurzame voedselketens. Een uitbreiding van de sierteelt past niet bij deze doelen, omdat dit ten koste gaat van de ruimte voor voedselgewassen.
- Er wordt niet conform de Omgevingswet gehandeld. In deze wet staat dat een Omgevingsplan moet worden opgesteld waarbij de gemeente rekening houdt met het beschermen van de gezondheid. Pesticiden (gewasbeschermingsmiddelen) dragen niet bij aan het beschermen van de gezondheid in de lucht, water en bodem.

21. Aankoop openbare laadinfra

Aankoop openbare laadinfra					
Categorie	Autonoom	Totale investering			187
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	8	15	22
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding

De transitie naar elektrisch vervoer vraagt om een goed dekkend en toekomstbestendig netwerk van publieke laadpalen. Voor inwoners, bezoekers en bedrijven is toegankelijke laadinfrastructuur een randvoorwaarde om elektrisch rijden mogelijk te maken en daarmee bij te dragen aan de duurzaamheids- en mobiliteitsdoelstellingen in Fryslân.

OVEF, als gezamenlijke energieleverancier van de Friese gemeenten, de Provincie Fryslân en Wetterskip Fryslân, speelt hierin een centrale rol. In samenwerking met de Provincie Fryslân, de Friese gemeenten en het Wetterskip wordt gewerkt aan de oprichting van Fryslân Elektrysk onder de vlag van OVEF. Deze organisatie richt zich op de plaatsing, het beheer, het onderhoud en de exploitatie van publieke laadpalen in Fryslân.

Binnen deze constructie worden publieke laadpalen eigendom van de gemeente. De exploitatie verloopt via OVEF, waarbij de inkomsten uit het laden uiteindelijk ten goede komen aan de gemeente. Naar verwachting worden jaarlijks tot 23 publieke laadpalen geplaatst, met een investeringsbedrag van circa € 8.240 per laadpaal met een jaarlijkse indexatie van 3%. Er wordt uitgegaan van een afschrijvingstermijn van 10 jaar, wat betekent dat de gemeente jaarlijks € 824 met een jaarlijkse indexatie van 3% per laadpaal ontvangt via OVEF. Hierdoor ontstaat vanaf de

eerste jaren een directe en structurele inkomstenstroom, terwijl tegelijkertijd wordt geïnvesteerd in een toekomstbestendige publieke laadinfrastructuur. Voor de gemeente resteren dan per saldo de rentelasten van de investering. In afwijking van de financiële verordening hanteren wij voor deze investering een afschrijvingstermijn van 10 jaar, zodat deze aansluit bij de inkomsten van de OVEF.

Risico indien niet gehonoreerd
Er zullen geen nieuwe laadpalen in de openbare ruimte worden geplaatst, wat het voor mensen zonder de mogelijkheid om een eigen laadpaal te installeren, bemoeilijkt om elektrisch te rijden.

22. Uitvoering omgevingswet

Uitvoering omgevingswet					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		5,50	6,50	4,00	4,00

Toelichting aanmelding
Op 1 januari 2024 is de Omgevingswet in werking getreden. De Fryske Marren bevindt zich, net als veel andere gemeenten, midden in de transitie naar het nieuwe werken onder deze wet. De Omgevingswet vraagt om een integrale benadering van de fysieke leefomgeving, waarbij benutten en beschermen in balans moeten zijn. Deze werkwijze blijkt in de praktijk complexer en tijdsintensiever dan het werken onder de Wabo. Daarnaast merken we ook dat de veranderende samenleving leidt tot een toename in zienswijzen, bezwaren en verzoeken op grond van de Wet open overheid (Woo) en handhavingsverzoeken.

De transitie naar het werken onder de Omgevingswet vraagt aanzienlijk meer tijd en expertise dan vooraf voorzien. Zowel in de uitvoering (vergunningverlening) als in de beleidsmatige en instrumentele ontwikkeling lopen we het risico van een structureel capaciteits- en kwaliteitsprobleem. Om te voldoen aan wettelijke normen, wachttijden te reduceren, beleidsopgaven goed te borgen en de doorontwikkeling van Omgevingswet instrumenten op niveau te brengen, is uitbreiding van capaciteit noodzakelijk.

Wij vragen daarom uitbreiding van de formatie voor:
- Vergunningverleners Omgevingswet (1 fte vanaf 2027 en 1 fte vanaf 2028)
- Beleidsmedewerker VTH (2 fte, waarvan 1 fte tijdelijk voor 2027 en 2028)
- Administratief medewerker (2,5 fte, waarvan 1,5 fte tijdelijk voor 2027 en 2028)

De structurele formatie-uitbreiding van € 276.000 in 2027 en van € 368.000 per jaar vanaf 2028 en de tijdelijke formatie-uitbreiding van € 225.000 in de jaren 2027 en 2028 kunnen volledig gedekt worden door de hogere verwachte legesinkomsten omgevingswet. Hiermee wordt de uitvoering onder de Omgevingswet toekomstbestendig, voldoet De Fryske Marren aan de kwaliteitscriteria, en ontstaat ruimte om beleidsopgaven structureel en professioneel te ondersteunen.

Risico indien niet gehonoreerd
Als deze aanmelding niet wordt gehonoreerd voldoen we niet aan termijnen in wet-en regelgeving en kan dit leiden tot extra gerechtelijke procedures en extra kosten. Vooroverleggen en (concept)aanvragen kunnen niet tijdig worden afgehandeld, dit komt de dienstverlening niet ten goede. Ook kunnen we niet voldoen aan de wettelijke eisen van de Omgevingswet en de landelijk voorgeschreven kwaliteitscriteria 3.0, met als gevolg een tik op de vingers vanuit IBT. Ook kunnen we geen invulling geven aan de Big-8 cyclus op VTH gebied en haar producten zoals Uitvoeringsprogramma VTH, jaarverslag VTH-beleid en bijdrage aan omgevingsplan.

23. Bijdrage FUMO

Bijdrage FUMO					
Categorie		Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		220	220	220	220
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De taakuitvoering door de FUMO heeft zich met de komst en inwerkingtreding van de Omgevingswet 1 januari 2024 behoorlijk ontwikkeld. Het wettelijke basistakenpakket van de FUMO is uitgebreid, er zijn bevoegd gezag taken verschoven van provincie naar gemeenten en het ontwikkelen/ontsluiten van kennis en informatie wordt steeds belangrijker. Dit mede ingegeven door de Interbestuurlijk programma Versterking VTH-stelsel, kortweg IBP-VTH genoemd. In het IBP-VTH maken IPO, VNG, Omgevingsdienst NL en de ministeries van Binnenlandse zaken en Koninkrijkrelaties en Justitie en Veiligheid afspraken over de versterking van vergunningverlening, toezicht en handhaving.

De ontwikkeling van de taakuitvoering door de FUMO heeft zich via de door het algemeen bestuur van de FUMO vastgestelde kadernota's vertaald in de FUMO begrotingen. De taakuitvoering heeft zich inmiddels zodanig ontwikkeld dat voor uitvoering van de opgedragen taken in de vastgestelde FUMO begroting voor het jaar 2027 voor De Fryske Marren een bijdrage is opgenomen van € 1.536.000. Deze bijdrage kan als structureel worden gezien en kan niet worden opgevangen in de gemeentelijke begrotingspost voor de FUMO van € 1.316.000. Daarom vragen wij voor de bijdrage FUMO € 220.000 per jaar beschikbaar te stellen.

Risico indien niet gehonoreerd
Voor het scenario geldt dat wanneer de aanmelding niet wordt gehonoreerd de uitvoering van de aan de FUMO opgedragen taken niet is gedekt. Op basis van de gemeenschappelijke regeling FUMO dienen de kosten van de FUMO wel betaald te worden. Het niet honoreren van het scenario zal dus leiden tot overschrijding van de gemeentelijke begrotingspost voor de FUMO.

Programma 3. Economie

Bedrag x € 1.000

Nr.	Gehonoreerde aanmelding	Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
	Programma 3. Economie				
24	Vervanging stroompalen Lemmer	-	38	38	38
25	Vuilwater loospunt	-	4	4	4
26	Heerenveen-West *	50	75	-	-
27	Ruimtelijke Strategie Joure 2050 *	100	-	-	-
28	Marrekrite	54	74	74	74
29	Evenementencoördinator	102	102	102	102
30	Herbouw haven Slotermeer	-	PM	PM	PM
	Totaal	**306**	**293**	**218**	**218**
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	150	75	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	156	218	218	218

24. Vervanging stroompalen Lemmer

Vervanging stroompalen Lemmer					
Categorie	Overig	Totale investering			352
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	38	38	38
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding

De passantenhaven van Lemmer beschikt momenteel over 43 stroomzuilen, 10 waterpalen, 2 combi stroom/water en 1 vuilwaterstation die grotendeels ouder zijn dan 25 jaar. De technische staat van deze voorzieningen is slecht. Uit inspecties en meldingen van deze stroompalen blijkt dat de veiligheid en betrouwbaarheid niet langer kunnen worden gegarandeerd.
Door de vele storingen lopen we het risico dat noodgedwongen gratis stroom en water wordt verstrekt. Dit leidt tot inkomstenverlies, extra beheerkosten en ontevreden gebruikers.
Voor de vervanging van de stroomzuilen, combizuilen, waterpalen en vuilwaterstation is een investering nodig van € 352.000. Dit leidt tot jaarlijkse kapitaallasten van € 38.000 vanaf 2028.

Risico indien niet gehonoreerd

Als de aanmelding niet wordt gehonoreerd zijn er geen middelen beschikbaar om de stroomzuilen te vervangen. Hierdoor ontstaat het volgende:

- Toenemend aantal storingen;
- Onveilige situaties (elektra);
- Structureel inkomstenverlies;
- Reputatieschade voor Lemmer als toeristische haven;
- Hogere kosten door noodreparaties.

25. Vuilwater loospunt

Vuilwater loospunt					
Categorie	Overig	Totale investering			65
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	4	4	4
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De realisatie van een openbaar vuilwater loospunt in Delfstrahuizen is van groot belang voor waterkwaliteit, recreatie en leefbaarheid rond het Tsjûkemar. Delfstrahuizen / Echtenerbrug vormt één van de belangrijkste en drukst gebruikte toegangspoorten tot Fryslân voor de recreatievaart. Vanuit het oogpunt van gastvrijheid, milieubescherming en duurzaam waterbeheer is een passende voorziening op deze locatie essentieel.

Over de locatiekeuze en de ruimtelijke inpassing hebben diverse gesprekken plaatsgevonden met betrokken stakeholders, waaronder Stichting Recreatie de Trije Doarpen in samenhang met het Plaatselijk Belang, lokale ondernemers, Marrekrite en de Club van Aanjagers. Uit deze overleggen blijkt dat er breed draagvlak bestaat voor de realisatie van deze voorziening.

De locatie die hiervoor is gekozen is in de Pier Christiaansloot aan het Kettingpad ter hoogte van de voetbalvereniging. De kosten voor de aanleg van een steiger, een vuilwaterpomp en de vervanging van de oeverconstructie op die plaats is geraamd op € 65.000. Kosten ten behoeve van de rioolaansluiting worden gedekt uit het Wrp. De kapitaallasten behorende bij de investering bedragen € 4.000 vanaf 2028.

De combinatie van het vuilwater loospunt met de noodzakelijke vernieuwing van de sterk verouderde walbeschoeiing vergroot de veiligheid en draagt bij aan een duurzame en toekomstbestendige inrichting van de oeverzone. Daarmee wordt niet alleen een lokaal, maar ook een regionaal en algemeen belang gediend.

Risico indien niet gehonoreerd
Als de aanmelding niet wordt gehonoreerd blijven vaartuigen vuilwater lozen in onze meren en vaarten waardoor er van sprake is van een verslechtering van de waterkwaliteit in plaats van een verbetering. Dit is met name een probleem bij zwemwaterlocaties zoals bij de Ulesprong.

26. Heerenveen-West *

Heerenveen-West *					
Categorie	Overig	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		50	75	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Samen met de gemeente Heerenveen pakken we de ontwikkeling op van de woonwijk Heerenveen-West. Conform het vastgestelde plan van aanpak beginnen we met het opstellen van een gebiedsvisie. De ontwikkeling van het woongebied Heerenveen-West heeft gevolgen voor de leefomgeving, bewoners en andere belanghebbenden in de omliggende dorpen. Wij hebben toegezegd voor de dorpen Oudehaske, Nijehaske en Rottum een impactanalyse te maken. Dit moet een weergave zijn van het effect van alle losse opgaven en de combinatie van opgaven in Heerenveen-West en het omliggende gebied. We kijken daarbij, samen met de dorpen, ook nadrukkelijk naar koppelkansen. De impactanalyse en de gebiedsvisie leiden er toe dat er ook zaken op het grondgebied van De Fryske Marren moeten worden aangepakt. Dat brengt kosten met zich mee die niet in de exploitatie van Heerenveen-West ondergebracht kunnen worden. Wij kunnen op dit moment geen inschatting maken van de kosten die hiermee gemoeid zullen zijn. Voor grootschalige aanpassingen komen we te zijner tijd met een specifiek plan en daaraan gekoppelde middelen. Hierop vooruitlopend achten wij het nodig om een uitvoeringskrediet beschikbaar te hebben voor o.a. het kunnen doen van noodzakelijke verkenningen/onderzoeken/verdiepingen en kleine uitvoeringszaken. Wij vragen hiervoor in 2027 € 50.000 en in 2028 € 75.000 beschikbaar te stellen.

Risico indien niet gehonoreerd
Dan zijn er geen middelen beschikbaar om uitvoering te geven aan de impactanalyse en gebiedsvisie en kan er niet vlot ingespeeld worden op mogelijke koppelkansen die zich voordoen. Dat beperkt ons in de slagkracht naar de dorpen Oudehaske, Nijehaske en Rottum.

27. Ruimtelijke Strategie Joure 2050 *

Ruimtelijke Strategie Joure 2050 *					
Categorie	Overig	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		100	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De kwaliteit van wonen, werken en leven is goed in De Fryske Marren. We scoren goed op het gebied van brede welvaart. Dat is echter geen reden om achterover te leunen. We moeten aan de slag met de talrijke opgaven die er liggen. Liever nog vandaag, dan morgen. Het Rijk is bezig met de Nota Ruimte, de provinsje met de Provinciale Omgevingsvisie (Povi). Zaken die invloed hebben op de kwaliteit van onze leefomgeving en samenleving. Dit vraagt om een duidelijke visie op De Fryske Marren en de grote(re) kernen in het bijzonder. Zonder nieuwe impulsen komen we niet alleen economisch, maar in het verlengde daarvan ook maatschappelijk tot stilstand. We willen starten met het maken van een ruimtelijke strategie voor Joure. Kijkend naar o.a. de Nota Ruimte en de concept Povi dan zien we veel ontwikkelingen op Joure en directe omgeving afkomen. Denk aan woningbouwopgave, bedrijvigheid, energievraagstukken en klimaat. Om hierover de goede gesprekken te kunnen voeren, de belangen van De Fryske Marren goed te kunnen onderbouwen en richting geven aan onze eigen visie op de gemeente, is het nodig om een ruimtelijke strategie met een horizon tot 2050 te ontwikkelen. De Ruimtelijke Strategie Joure 2050 biedt ruimtelijke kaders voor de verdere ontwikkeling van Joure en levert bouwstenen op voor de gemeentelijke omgevingsvisie. Wij vragen hiervoor eenmalig € 100.000 in 2027.

Risico indien niet gehonoreerd
Dan kunnen we geen ruimtelijke strategie voor Joure ontwikkelen. De middelen zijn nodig om externe expertise en capaciteit in te kunnen huren. Geen eigen gedragen strategie heeft consequenties voor onze inbreng in ruimtelijke processen en afspraken over woningbouw en bedrijvigheid met rijk en provincie. De inbreng blijft dan beperkt tot ad-hoc beslissingen, zonder dat er een goed toekomstbeeld is waar we in De Fryske Marren heen willen en waarde aan hechten.

28. Marrekrite

Marrekrite					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		54	74	74	74
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Sinds 1957 is Marrekrite de beheerder van de recreatieve basisinfrastructuur in Fryslân. Zij doet het beheer en onderhoud van aanlegplaatsen (buitengebied), de knooppuntnetwerken voor fietsen en wandelen en realisatie van de Toeristische Overstappunten (TOP's). Ook is Marrekrite de laatste jaren nauw betrokken geweest bij projecten die met recreatie en toerisme te maken hebben rondom routes, landpaden en vuilwater. Er ontstond behoefte om in kaart te brengen welke (kern)taken Marrekrite in de toekomst zou moeten uitvoeren en wat dit voor de organisatie betekent. Zo heeft het algemeen bestuur van de Marrekrite in 2024 o.a. besloten om de taakstelling van Marrekrite te verbreden met een routebureau. Marrekrite heeft in 2024 de regie gevoerd op de opgave Dagrecreatieve Netwerken en is sinds 2025 uitvoerend verantwoordelijk voor het routebureau. Tot en met 2026 zijn er incidentele middelen beschikbaar gesteld door de deelnemers en is het routebureau gegarandeerd. Vanaf 2027 zijn de kosten structureel in de begroting van de Marrekrite opgenomen zodat het routebureau haar taken kan voortzetten. Op basis van de totale

begroting van de Marrekrite 2027 is het aandeel voor onze gemeenten een jaarlijkse bijdrage van € 280.000. In de onze begroting is een bedrag van € 206.000 beschikbaar. Dit betekent een benodigde structurele verhoging van de jaarlijkse bijdrage met €74.000. In 2027 wordt de aanvullende bijdrage vanuit de deelnemers deels gecompenseerd door het positieve resultaat over 2025. Voor onze gemeente betreft dit een compensatie van € 20.000, zodat de aanvullende bijdrage in 2027 € 54.000 is.

Risico indien niet gehonoreerd
De gemeenschappelijke regeling Marrekrite bestaat uit de Provincie Fryslân en de 13 deelnemende gemeenten. Het bestuur bestaat uit een algemeen bestuur en een dagelijks bestuur. Het voorstel voor een bijdrageverhoging vloeit voort uit besluitvorming binnen deze Gemeenschappelijke Regeling.

29. Evenementencoördinator

Evenementencoördinator					
Categorie	Overig	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		102	102	102	102
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		1,00	1,00	1,00	1,00

Toelichting aanmelding
In 2026 wordt het nieuwe evenementenbeleid vastgesteld. Dit beleid is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met organisatoren, inwoners, hulpdiensten, de gemeenteraad (startnotitie) en interne vakdisciplines. Het biedt duidelijke kaders voor het organiseren van evenementen en zorgt voor een eenvoudiger, voorspelbaarder en integraal evenementenproces, waarbij een goede balans wordt gevonden tussen ruimte voor evenementen, veiligheid en leefbaarheid.

Om uitvoering te geven aan deze nieuwe werkwijze is een evenementencoördinator noodzakelijk. De evenementencoördinator is het centrale aanspreekpunt voor organisatoren en fungeert als de verbindende schakel tussen de gemeentelijke organisatie, de Veiligheidsregio Fryslân en de omliggende gemeenten. Hierdoor wordt regionale samenwerking versterkt, ontstaat een uniforme aanpak van gemeentegrens overstijgende evenementen en worden kennis en ervaringen actief gedeeld. Daarnaast bewaakt de evenementencoördinator de samenhang binnen het evenementenproces en de evenementenkalender, verbindt interne en externe partners en draagt hij bij aan een professionele dienstverlening, een efficiënte vergunningverlening en de verdere ontwikkeling van evenementen binnen De Fryske Marren. Wij vragen formatieuitbreiding van 1 fte van € 102.000 voor een evenementencoördinator.

Risico indien niet gehonoreerd
Zonder evenementencoördinator kunnen de ambities uit het nieuwe evenementenbeleid niet volledig worden gerealiseerd. Er ontbreekt een centraal aanspreekpunt voor organisatoren en een regisseur die de verbinding legt tussen de gemeentelijke organisatie, de Veiligheidsregio Fryslân en omliggende gemeenten. Hierdoor neemt de integraliteit van het evenementenproces af, wordt regionale samenwerking bemoeilijkt en blijven kansen voor kwaliteitsverbetering, kennisdeling en

de verdere ontwikkeling van evenementen onbenut. Daarnaast neemt de druk op vergunningverlening en interne afstemming toe, wat ten koste gaat van de dienstverlening aan organisatoren.

30. Herbouw haven Slotermeer

Herbouw haven Slotermeer					
Categorie	Autonoom	Totale investering			PM
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	PM	PM	PM
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De raad heeft met een motie bij de begroting 2026 gevraagd om samen met stakeholders in overleg te gaan om te kijken wat de beste oplossing is voor de wachthaven Balk. Wij hebben de stakeholders uitgenodigd om samen tot een plan te komen. Daaruit is een globaal ontwerp voortgekomen met een programma van gebruikers. Het globale ontwerp geeft nog onvoldoende duidelijkheid om hiervoor een bedrag mee te nemen bij deze begroting 2027. De komende tijd werken we de plannen verder uit. Hierover bent u ook geïnformeerd via een raadsmemo.

Risico indien niet gehonoreerd
Bij het niet ombouwen vervullen we als gemeente niet de rol als recreatieve gastvrije gemeente. Het verwijderen van de haven is dan de enige optie.

Programma 4. Sociaal domein

Bedrag x € 1.000

Nr.	Gehonoreerde aanmelding	Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
	Programma 4. Sociaal domein				
31	WMO maatwerk	1.300	1.212	1.125	1.037
32	Toezichthouder WMO	67	67	67	67
33	BUIG *	275	-	-	-
34	Besparingen inkomensregelingen en participatie tgv preventiemaatregelen	-	-113	-225	-338
35	Begeleidingskosten Beschut werk	51	61	74	74
36	Van school naar duurzaam werk	31	31	31	31
37	Jeugdzorg	2.600	2.100	1.600	1.100
38	Omzetten incidentele middelen jeugdzorg naar structurele middelen	-	1.500	1.500	1.500
39	IHP *	261	111	154	11
40	Extra kosten IKC St Nicolaasga	-	-	-	-
41	Bibliotheek *	105	-	-	-
42	Sportbedrijf	850	850	850	850
43	Preventieve maatregelen Sociale basis en gezond samenleven	600	600	600	600
44	Preventieve maatregelen Kansrijk opgroeien en opvoeden	450	450	450	450
45	Preventieve maatregelen Bestaanszekerheid en iedereen kan meedoen	250	250	250	250
46	Preventieve maatregelen Wonen, welzijn en zorg	150	150	150	150
47	Sociaal Goud	35	35	35	35
48	Museum Joure en Mar en Klif (ENL)*	70	-	-	-
49	Locatiekeuze kleinschalige asielopvang *	200	-	-	-
50	Groot onderhoud sportvelden	50	50	50	50
	Totaal	**7.345**	**7.354**	**6.711**	**5.867**
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	900	100	143	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	6.445	7.254	6.568	5.867

31. WMO maatwerk

WMO maatwerk					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		1.300	1.212	1.125	1.037
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De vergrijzing van de samenleving en het landelijke beleid dat inzet op langer zelfstandig thuis wonen leiden tot een toenemend beroep op Wmo-maatwerkvoorzieningen, zoals huishoudelijke hulp, begeleiding en dagbesteding. Steeds meer inwoners hebben ondersteuning nodig om zelfstandig en veilig te kunnen blijven functioneren. Tegelijkertijd groeit de groep inwoners die moeite heeft zich staande te houden in een samenleving die complexer en veeleisender wordt, onder meer door digitalisering en hogere zelfredzaamheidseisen. Daar staat tegenover dat de gemeenschapskracht afneemt door individualisering en veranderende sociale verbanden, waardoor informele ondersteuning door bijvoorbeeld buren of het netwerk minder vanzelfsprekend is. Deze ontwikkelingen zorgen gezamenlijk voor een structurele toename van de vraag naar Wmo-maatwerkvoorzieningen en vragen om een realistisch en toekomstbestendig perspectief in het gemeentelijk beleid en de financiële kaders. Concreet betekent dit financieel de volgende wijzigingen:
Huishoudelijke hulp
Voor 2027 verwachten we een stijging van de kosten door een stijging van het aantal cliënten met 3% als gevolg van vergrijzing en door een tariefsverhoging van 4%. Ondanks maatregelen, die wij hebben genomen in de nieuwe inkoopprocedure die 1 juli 2026 van kracht is geworden, is een verhoging van het budget voor huishoudelijke hulp nodig met € 362.000 naar € 7.059.000.
Het rijk heeft besloten dat het abonnementstarief in de Wmo 2015 per 1 januari 2028 wordt afgeschaft en dat in de plaats daarvan een inkomens- en vermogensafhankelijke eigen bijdrage in de Wmo opnieuw wordt ingevoerd. Parlementaire behandeling moet nog plaatsvinden. Daarnaast heeft het rijk aangekondigd dat met ingang van 2029 de huishoudelijke hulp als maatwerkvoorziening binnen de Wmo wordt geschrapt. De financiële gevolgen van deze twee ontwikkelingen voor onze gemeente vanaf 2028 worden momenteel uitgewerkt.

Begeleiding Individueel
Zoals in de voorjaarsrapportage 2026 aangegeven, verwachten we in 2026 fors hogere kosten dan begroot. Voor 2027 verwachten we een stijging van de kosten op basis van een tariefsverhoging van 4% ten opzichte van verwachte werkelijke kosten 2026 en bij een gelijk blijvend aantal cliënten. Dit is een ambitieuze doelstelling die alleen te realiseren is wanneer we investeren in de algemene voorzieningen in de sociale basis. Hiervoor verwijzen we naar aanmelding 43. in deze begroting. Er is een verhoging van het budget nodig van € 703.500 naar € 3.837.500.

Begeleiding Dagbesteding
Zoals in de voorjaarsrapportage 2026 aangegeven, verwachten we in 2026 fors hogere kosten dan begroot. Voor 2027 verwachten we een stijging van de kosten op basis van een tariefsverhoging van 4% ten opzichte van verwachte werkelijke kosten 2026 en bij een gelijk blijvend aantal cliënten. Dit is een ambitieuze doelstelling die alleen te realiseren is wanneer we investeren in de algemene voorzieningen in de sociale basis. Hiervoor verwijzen we naar aanmelding 43 in deze begroting. Er is een verhoging van het budget nodig met € 234.500 naar € 1.711.500. Rekening houdende met de besparingen als gevolg van de preventieve maatregelen zoals genoemd in de aanmeldingen 43 t/m 46 vragen wij voor de budgetten voor Wmo maatwerk € 1.300.000 in 2027, € 1.212.000 in 2028, € 1.125.000 in 2029 en € 1.037.000 in 2030 extra beschikbaar te stellen.

Risico indien niet gehonoreerd
In dit geval worden we geconfronteerd met een overschrijding van het budget. Vanwege de open einde regeling van de Wmo maatwerkvoorzieningen is het niet mogelijk deze kosten te verlagen. Overschrijding wordt dan verantwoord bij de jaarrapportage.

32. Toezichthouder WMO

Toezichthouder WMO					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		67	67	67	67
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		0,50	0,50	0,50	0,50

Toelichting aanmelding
Gemeenten zijn wettelijk verantwoordelijk voor toezicht binnen het sociaal domein. Dit toezicht bestaat uit:

- Toezicht op calamiteiten en incidenten
- Kwaliteitstoezicht
- Rechtmatigheidstoezicht.

De GGD Fryslân voert namens de gemeente het kwaliteitstoezicht en het calamiteitenonderzoek uit. De GGD Fryslân is per 1 juni 2026 gestopt met het uitvoeren van deze taken in verband met kostenreductie binnen de eigen organisatie. Hierdoor moet de gemeente tijdig voorzien in een alternatief om de continuïteit van het wettelijk verplichte toezicht te waarborgen. Het huidige budget dat tot nu toe aan de GGD Fryslân wordt verstrekt is hiervoor niet toereikend.
In de Verordeningen Wmo en Jeugd (art. 8.3) is toezicht op rechtmatigheid vastgelegd. Hiermee voldoet de gemeente aan de wettelijke verplichting om in de verordening regels te stellen ten aanzien van het toezicht op rechtmatigheid. In de praktijk vindt dit toezicht voornamelijk incidenteel en naar aanleiding van signalen plaats. Structureel proactief rechtmatigheidstoezicht is nog niet ingericht, dit is tevens recentelijk vastgesteld in een intern controlerapport. Ten behoeve van structurele versterking van rechtmatigheidstoezicht zijn aanvullende middelen nodig.

Met deze aanvraag willen we zowel de continuïteit van het kwaliteitstoezicht en het calamiteitenonderzoek als de versterking van het rechtmatigheidstoezicht realiseren. Voor het kwaliteitstoezicht en het onderzoek naar calamiteiten en incidenten wordt voorgesteld om vanaf 1 juni 2026 ter vervanging van de GGD Fryslân, een extern gespecialiseerd bureau te contracteren dat beschikt over de benodigde kennis en expertise. De geraamde kosten hiervoor bedragen € 18.000 per jaar.
Daarnaast wordt voorgesteld om het toezicht op rechtmatigheid Wmo en Jeugd structureel te versterken door inzet van 0,5 fte voor een toezichthouder met een proactieve en integrale werkwijze binnen het sociaal domein voor € 49.000 per jaar.
Voordelen van deze aanpak:

- Borging van een wettelijke taak na het wegvallen van de GGD Fryslân als toezichthouder.
- Verbetering van rechtmatigheid en doelmatigheid van zorguitgaven.
- Preventieve werking tegen misbruik en fraude.
- Eenduidige en integrale benadering van zorgaanbieders.

De totale benodigde middelen bedragen € 67.000 structureel.

Om snel te kunnen schakelen willen we externe expertise inschakelen om deze taken in te vullen. Tevens bouwen we verder aan onze interne expertise op dit gebied en onderzoeken we de mogelijkheid om in de loop van 2027 deze taak intern te borgen.

Risico indien niet gehonoreerd

- Niet kunnen voldoen aan de wettelijke taken van de gemeente m.b.t toezicht sociaal domein
- Beperkte zicht op risico's van onrechtmatigheid.
- Toezicht zorgt voor het tijdig signaleren van fouten of onregelmatigheden in declaraties. Minder controle betekent meer ruimte voor afwijkingen.
- Landelijk is er een stijgende trend in zorgfraude-gerelateerde signalen en risico's. Er ontstaat een groter risico dat zorgaanbieders onrechtmatig of frauduleus handelen.

33. BUIG *

BUIG *					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		275	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding

Het BUIG-budget (Bundeling Uitkeringen Inkomensvoorzieningen Gemeenten) is een gebundeld budget dat gemeenten ontvangen voor de uitvoering van de Participatiewet, IOAW, IOAZ en Bbz 2004. Voor 2025 is het bedrag aan toegekende BUIG-gelden: € 14.834.315. Het budget wordt gebruikt voor inkomensvoorzieningen zoals bijstandsuitkeringen en loonkostensubsidies.

Onze gemeente had tot en met 2023 aanzienlijke overschotten op de BUIG. In 2024 was er nog steeds sprake van een overschot, weliswaar lager dan de voorgaande jaren. De Fryske Marren heeft in 2025 voor het eerst sinds jaren een tekort op het BUIG-budget. We hebben een onderzoek gedaan naar de oorzaken hiervan. Vervolgens hebben we gekeken naar de belangrijkste knoppen waaraan de gemeente kan draaien en hebben we de inhoud van de vangnetregeling BUIG kort beschreven. Ook hebben we ramingen gemaakt van de ontwikkeling van de BUIG-lasten in 2026 en 2027. In het onderzoeksrapport Iroko 'analyse ontwikkelingen Bundeling Uitkering Inkomensvoorzieningen Gemeenten (BUIG)' zijn verschillende varianten doorgerekend. We nemen de basisvariant als uitgangspunt, hetgeen betekent dat we vragen voor 2027 eenmalig € 275.000 extra beschikbaar te stellen voor het BUIG-budget. Bovenstaande informatie is in februari 2026 via een memo gedeeld met de raad.

Risico indien niet gehonoreerd

Door in de begroting 2027 reeds rekening te houden met het verwachte tekort, kan tijdig worden geanticipeerd op een mogelijk negatief saldo op de BUIG. Aangezien de uitvoering van de Participatiewet een wettelijke taak betreft, kan het wenselijk zijn dit verwachte financieel risico expliciet te betrekken in de begroting en de risicoparagraaf, passend binnen de planning- en controlcyclus.

34. Besparingen inkomensregelingen en participatie tgv preventiemaatregelen

Besparingen inkomensregelingen en participatie tgv preventiemaatregelen					
Categorie		Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-113	-225	-338
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Door de preventiemaatregelen zoals genoemd in aanmelding 43 t/m 46 verwachten wij een besparing op de inkomensregelingen en participatie. Voor 2028 gaat dit om een bedrag van € 113.000, voor 2029 een bedrag van € 225.000 en voor 2030 een bedrag van € 338.000.

35. Begeleidingskosten Beschut werk

Begeleidingskosten Beschut werk					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		51	61	74	74
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De verantwoordelijkheid voor de beschutte werkplekken heeft de Gemeenschappelijke Regeling Fryslân-West bij NV Empatec belegd. Zij zijn verantwoordelijk voor het werkgeverschap, inclusief de werkplekken, voor inwoners met een indicatie voor Beschut Werk.

De taakstelling beschut werk voor de gemeente neemt in aantal toe per jaar, daarom wordt de begroting bijgesteld van de begeleidingskosten voor beschut werk binnen Empatec. Dit betreft € 51.000 in 2027, € 61.000 in 2028 en € 74.000 vanaf 2029.

De Gemeenschappelijke Regeling Fryslân-West (GR F-W) is een gemeenschappelijke regeling voor de taken op het gebied van gesubsidieerde arbeid. De deelnemende gemeenten (Harlingen, Súdwest-Fryslân, Waadhoeke en De Fryske Marren) zijn verenigd in de GR F-W. De GR F-W is enig aandeelhouder van de NV Empatec. De NV Empatec is door de GR F-W aangewezen om de taken uit te voeren. Hoofdtaak is de uitvoering van de Wet sociale werkvoorziening (Wsw) en het werkgeverschap voor Beschut Werk. Tevens hebben de gemeenteraden de Businesscase Werkleerbedrijf vastgesteld, waar de re-integratie ook onderdeel vanuit maakt.

Risico indien niet gehonoreerd
Niet voldoen aan de wettelijke verplichting bij uitvoering van de Wet sociale werkvoorziening en beschut werk en het niet nakomen van de afspraken die binnen de gemeenschappelijke regeling met elkaar gemaakt zijn

36. Van school naar duurzaam werk

Van school naar duurzaam werk					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		31	31	31	31
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De wet ‘’Van school naar duurzaam werk” is vanaf 2026 in werking getreden. Door de verplichte samenwerking tussen scholen, Doorstroompunten en gemeenten ontstaat één samenhangende aanpak voor jongeren tot 27 jaar bij de overgang van onderwijs naar werk en tevens het behouden van werk. Dit is urgent, omdat alle gemeenten een stijgende instroom zien van jongeren in de bijstand met complexe problematiek op meerdere leefgebieden.

Hiervoor heeft het rijk bij de meicirculaire 2026 een decentralisatieuitkering van € 31.000 vanaf 2026 beschikbaar gesteld. Deze middelen zijn toen niet geoormerkt voor school naar duurzaam werk vanwege het nog ontbreken van vastgesteld beleid en zijn toegevoegd aan de algemene middelen. Daarnaast heeft het rijk ook middelen beschikbaar gesteld aan scholen en arbeidsmarktregio’s. In samenwerking met de gemeente Súdwest-Fryslân zetten we in op lifecoaching. Deze lifecoaches bieden intensieve, praktische ondersteuning aan kwetsbare jongeren en versterken hun zelfredzaamheid en kansen op de arbeidsmarkt. De bewezen positieve resultaten van de pilot lifecoaching in de gemeente Leeuwarden laten zien dat deze aanpak effectief is en een verantwoorde investering van de beschikbare rijkmiddelen. Deze inzet van lifecoaching wordt bovendien Fryslân-breed gedragen. Dat betekent dat alle jongeren gelijke ondersteuning in de vorm van lifecoaching krijgen bij de overgang van school naar duurzaam werk. Wij vragen € 31.000 per jaar voor lifecoaching.

Risico indien niet gehonoreerd
Als de rijkmiddelen van de Wet van school naar duurzaam werk niet worden aangewend, kunnen we als gemeente onvoldoende inzetten op de jongeren met complexe problematiek binnen de bijstand. Daarnaast conformeren we ons als gemeente niet aan de integrale Friese aanpak, die vanuit de arbeidsmarktregio en het rijk wordt gestimuleerd.

37. Jeugdzorg

Jeugdzorg					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		2.600	2.100	1.600	1.100
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De kosten voor jeugdzorg zijn sinds 2020 aanzienlijk gestegen. Deze stijgingen zijn in de voor- en najaarsrapportages steeds verwerkt in de begroting van het betreffende jaar. Eventuele budgetoverschrijdingen aan het einde van het jaar zijn ten laste gekomen van het jaarrekeningresultaat. Deze incidentele begrotingswijzigingen hebben niet geleid tot een structurele verhoging van de meerjarige begroting. Daarom wordt in de begroting 2027 voorgesteld het budget structureel bij te stellen om de te verwachten uitgaven te kunnen bekostigen. Op basis van de werkelijke uitgaven in 2025 wordt voor de begroting 2027 uitgegaan van een aanvullende structurele stijging van het budget voor jeugdzorg met € 2,6 miljoen vanaf 2027 zodat de verwachte uitgaven kunnen worden opgevangen. Hierbij is ook rekening gehouden met de besparingen als gevolg van de preventieve maatregelen zoals benoemd in de aanmeldingen 43 t/m 46. Vanaf 2028 wordt de jeugdhulp opnieuw aanbesteed. Bij de uitwerking van deze aanbesteding wordt een analyse gemaakt van de financiële gevolgen. De uitkomsten hiervan worden verwerkt in de reguliere planning- en controlcyclus.

De structurele verlaging van het budget met € 500.000 vanaf 2028 sluit aan bij de ingezette beweging naar een veranderde inzet van jeugdhulp. Dit doen we door middel van een aangepaste regionale inkoopstrategie, waarbij sterker wordt ingezet op ambulante ondersteuning in de lokale context maar ook scherper wordt gestuurd op passende inzet van specialistische jeugdhulp. Daarnaast wordt het lokale voorliggend veld versterkt en worden opgroei- en opvoedvragen waar mogelijk genormaliseerd. Ondersteuningsvragen kunnen hierdoor vaker dichtbij huis, in de eigen leefomgeving, op scholen en met inzet van het sociale netwerk worden opgepakt. Inzet is dat de duurdere vormen van jeugdhulp afnemen of voorkomen kunnen worden. De beschikbare middelen kunnen daardoor effectiever worden ingezet. De voorgestelde verlaging sluit daarmee ook aan bij de transformatieopgave binnen de jeugdhulp en de beweging van zorg naar preventie en van individueel naar collectief.

Risico indien niet gehonoreerd
Wanneer de aanvraag niet wordt gehonoreerd, blijft de wettelijke verplichting om de ingezette jeugdhulp te vergoeden bestaan, omdat het een open einde regeling betreft. Dit resulteert in een forse overschrijding van het budget.
Daarnaast heeft het niet honoreren van deze aanmelding directe gevolgen voor de uitwerking van het beleidskader ‘Kansrijk opgroeien en opvoeden’ waarmee wij de gewenste beweging van zorg naar preventie willen maken.

38. Omzetten incidentele middelen jeugdzorg naar structurele middelen

Omzetten incidentele middelen jeugdzorg naar structurele middelen					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	1.500	1.500	1.500
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Bij de Perspectiefnota 2026 heeft de gemeenteraad van De Fryske Marren ingestemd met een verhoging van het jeugdhulpbudget van € 3 miljoen. Hiervan is € 1,5 miljoen structureel toegevoegd vanwege langdurige kostenontwikkelingen en € 1,5 miljoen incidenteel beschikbaar gesteld voor 2026 en 2027 ter opvang van tijdelijke en nog onzekere kostenontwikkelingen. Daarbij is aangegeven dat de financiële effecten van de nieuwe aanbesteding jeugdhulp vanaf 2028 opnieuw zouden worden beoordeeld.

Hoewel bij het vaststellen van de perspectiefnota 2026 is gekozen voor een incidentele toevoeging vanwege de onzekerheid rond de toekomstige aanbesteding, is het op dit moment te vroeg om ervan uit te gaan dat deze middelen vanaf 2028 niet langer nodig zijn. De aanbesteding heeft nog niet plaatsgevonden en de uitkomsten zijn dus niet bekend. Bovendien zien we dat de ontwikkelingen die ten grondslag liggen aan de stijgende jeugdhulpkosten, zoals een hogere behandelintensiteit, langere behandelingsduur, complexere ondersteuningsvragen en gestegen tarieven, zich de afgelopen jaren als structureel van aard zijn. Daarnaast blijft jeugdhulp een open-einderegeling, waardoor de gemeente verplicht is de noodzakelijke ondersteuning te bekostigen.

De nieuwe aanbesteding biedt kansen om meer lokaal en dichter bij de leefwereld van kinderen en gezinnen ondersteuning te organiseren. Ook wordt ingezet op het versterken van de sociale basis, preventie en het vaker benutten van voorliggende voorzieningen. Deze beweging draagt op termijn bij aan minder inzet van specialistische en zwaardere jeugdhulp.

Er wordt voorgesteld vanaf 2028 € 1,5 miljoen structureel voor jeugdzorg beschikbaar te stellen.

Vanuit de VNG is op 19 mei 2026 een begrotingsadvies gedeeld met de Nederlandse gemeenten. Hierin komen zij met het advies om vanaf 2028 de baten en lasten voor jeugdzorg in balans te brengen met stelposten. Zij geven in dit advies aan om een stelpost op te nemen voor het resterende tekort na realistische ramingen voor de lasten van jeugdzorg. Vanuit de VNG is op 19 mei 2026 een begrotingsadvies gedeeld met de Nederlandse gemeenten. Hierin komen zij met het advies om vanaf 2028 de baten en lasten voor jeugdzorg in balans te brengen met stelposten. Zij geven in dit advies aan om een stelpost op te nemen voor het resterende tekort na realistische ramingen voor de lasten van jeugdzorg. omdat de totale geraamde kosten voor jeugdzorg niet gedekt kunnen worden uit de huidige financiële ruimte nemen we de stelpost Deskundigencommissie Hervormingsagenda Jeugd van € 1,5 miljoen op. Voor een toelichting op deze stelpost verwijzen wij naar onderdeel stelpost Deskundigencommissie Hervormingsagenda Jeugd bij 1.2 Algemene financiële situatie in de financiële begroting.

Risico indien niet gehonoreerd
Wanneer de aanvraag niet wordt gehonoreerd, blijft de wettelijke verplichting om de ingezette jeugdhulp te vergoeden bestaan, omdat het een open einde regeling betreft. Dit resulteert in een forse overschrijding van het budget.
Daarnaast heeft het niet honoreren van deze aanmelding directe gevolgen voor de uitwerking van het beleidskader ‘Kansrijk opgroeien en opvoeden’ waarmee wij de gewenste beweging van zorg naar preventie willen maken.

39. IHP *

IHP *					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			4.934
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		11	11	11	11
Eenmalige kredieten		250	100	143	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
In 2024 heeft de gemeenteraad het Integraal Huisvestingsplan (IHP) en het daarbij behorende uitvoeringsprogramma vastgesteld. Met dit besluit heeft de raad richting gegeven aan de gefaseerde vernieuwing van onderwijs- en aanverwante voorzieningen binnen de gemeente.
De in deze aanvraag opgenomen investeringen vloeien rechtstreeks voort uit dit vastgestelde IHP en het uitvoeringsprogramma. Zij zijn nodig om de continuïteit van onderwijs en kinderopvang te borgen gedurende de uitvoering van de geplande huisvestingsprojecten. Tijdelijke huisvesting is daarbij een onlosmakelijk onderdeel van de gekozen fasering, zodat onderwijs en opvang op een veilige, verantwoorde en kwalitatief goede manier kunnen blijven plaatsvinden.

1.Vanuit het huidige IHP (2024-2041) stelt de raad ieder jaar bij de perspectiefnota investeringskrediet beschikbaar. Voor 2030 bedraagt dit een investering van €4.639.000. De kapitaallasten voor deze investering bedragen jaarlijks € 275.000 vanaf 2031.

2. Vanuit de huisvestingstrajecten voor basisscholen De Klinkert in Sloten is tijdelijke huisvesting nodig om de continuïteit van goed en veilig onderwijs te waarborgen. De kosten hiervoor bedragen in 2027 € 250.000, 2028 € 100.000 en 2029 € 143.000.

3. Vanuit huisvestingstraject basisschool de Klinkert in Sloten is een investering in de vorm van voorfinanciering nodig voor extra ruimten ten behoeve van dagopvang. In het kader van het IHP en de ontwikkeling van het Integraal Kindcentrum (IKC) wordt bij de nieuwbouw van basisschool De klinkert in Sloten 63 m² extra gebouwd ten behoeve van de dagopvang. De geraamde kosten voor deze uitbreiding bedragen € 294.785. De kapitaallasten voor deze investering bedragen jaarlijks € 18.000. Daar tegenover staat voor deze extra ruimte een marktconforme huur van jaarlijks € 7.000 vanuit de kinderopvang. De jaarlijkse kapitaallasten nemen af terwijl de huuropbengsten jaarlijks stijgen met de indexatie. Hierdoor is er sprake van voorfinanciering.

Risico indien niet gehonoreerd
Indien deze aanvragen niet worden gehonoreerd, kan de continuïteit en kwaliteit van het onderwijs en de kinderopvang op de betreffende locaties niet worden gegarandeerd. De uitvoering van het in 2024 door de raad vastgestelde IHP en het bijbehorende uitvoeringsprogramma komt daarmee onder druk te staan. doordat de afgesproken fasering niet kan worden gevolgd en projecten vertraging oplopen. Dit kan leiden tot hogere kosten op termijn, onder meer door noodoplossingen en extra indexatie, en vergroot de bestuurlijke risico's in het kader van de gemeentelijke zorgplicht voor onderwijshuisvesting.

40. Extra kosten IKC St Nicolaasga

Extra kosten IKC St Nicolaasga					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
In 2024 heeft de gemeenteraad het Integraal Huisvestingsplan (IHP) en het bijbehorende uitvoeringsprogramma vastgesteld. Met dit besluit heeft de raad richting gegeven aan de gefaseerde vernieuwing van onderwijs- en aanverwante voorzieningen binnen de gemeente.

IKC Sint Nyk, dat als voorloper is opgenomen in het vastgestelde IHP, staat aan de start van de realisatiefase. Het aanbestedingsresultaat wordt in februari aan het college voorgelegd. Na het doorrekenen van verschillende optimalisaties in het bestek van aannemer en installateur blijkt dat de benodigde investering net niet binnen het beschikbare budget past.

In het vastgestelde IHP 2024 is voor de jaren 2025 en verder uitgegaan van een jaarlijkse indexering van 2,5%. Bij IKC Sint Nyk heeft deze indexering echter al in 2023 en 2024 plaatsgevonden. Hierdoor ontbreekt de indexering van 2024 naar 2025, wat resulteert in een tekort van circa 3%. Dit verschil verklaart waarom het project binnen de huidige ramingen niet volledig kan worden gedekt.

Binnen het nieuwe IHP zijn enkele verschuivingen zichtbaar. De twee zogenoemde 'quick wins' van basisschool Bloei in Terherne en basisschool De Klinkert in Sloten stonden oorspronkelijk gepland voor 2025. Voor deze projecten zijn recent de voorbereidingskredieten beschikbaar gesteld. Hierdoor ontstaat ruimte binnen de beschikbare kapitaallasten, waarmee de beperkte budgetuitbreiding voor IKC Sint Nyk kan worden opgevangen zonder dat dit leidt tot een uitzetting van de begroting.

Concreet wordt voorgesteld de budgetten te verhogen met 3%. Dit betreft:
€ 234.299 op het nieuwbouwbudget;
€ 41.460 op het budget huisvesting kinderopvang (tegenover een marktconforme huur).
Daarnaast leveren ook de twee betrokken schoolbesturen een bijdrage door verhoging van hun eigen budgetten.

Deze extra investering van € 276.000 brengt € 16.500 extra kapitaallasten met zich mee, welke gedekt kunnen worden vanuit het bestaande IHP.

Risico indien niet gehonoreerd
Uitstel van besluitvorming of heraanbesteding leidt naar verwachting tot hogere kosten, onder andere door verdere prijsstijgingen in de bouw en aanvullende tijdelijke voorzieningen. Dit kan het huidige tekort vergroten in plaats van verkleinen

41. Bibliotheek *

Bibliotheek *					
Categorie	Overig	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		105	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Motie vreemd – Voorkomen van verdere verschraling van de bibliotheekvoorziening
Op 18 februari vond de raadsvergadering plaats waarbij de motie is aangenomen waarin de raad verzoekt om:

- bij de Perspectiefnota met een voorstel te komen om de gemeentelijke bijdrage aan Bibliotheek Mar en Fean structureel te verhogen naar 30 euro per inwoner per jaar (inclusief Huisvesting, dBos, IDO's), zodat de bibliotheek haar wettelijke taken en gemeentelijke ambities ook op langere termijn kan waarmaken;
- het meerjarenplan daar inhoudelijk op aan te passen in samenwerking met de Bibliotheek;
- met de Bibliotheek in overleg te gaan over een tijdelijke oplossing voor 2026, en zo nodig naar de raad te komen om extra incidenteel budget (inmiddels afgerond via de voorjaarsrapportage 2026).

De bibliotheekvoorziening staat de laatste jaren onder toenemende financiële druk. De beschikbare middelen blijven achter bij de kostenontwikkeling waarmee de bibliotheekorganisatie wordt geconfronteerd. In de afgelopen periode is sprake geweest van stijgende lasten als gevolg van onder meer cao-verhogingen, inflatie en toegenomen energiekosten.
Hierdoor is een groeiende financiële spanning binnen de exploitatie van de bibliotheekvoorziening. In de afgelopen twee jaar ontving de bibliotheek daarnaast tijdelijke SPUK-middelen van het Rijk, bedoeld voor de verruiming van de openingstijden. Met behulp van deze middelen konden de openingstijden tijdelijk worden uitgebreid. Deze rijksmiddelen zijn inmiddels beëindigd. Als gevolg van de motie is de uitbreiding voor 2026 in stand gebleven door middel van tijdelijke middelen in de voorjaarsrapportage.

Met de bibliotheek zijn we in gesprek over hun (meerjaren)begroting en de concrete invulling daarvan. Deze gesprekken zijn nog niet afgerond. Bovendien moet de raad nog een besluit nemen over de beleidskaders sociaal domein, waar de mate van de inzet van de bibliotheek nog moeten worden bepaald. Om de dienstverlening in 2027 op het oude niveau te houden, vragen wij daarom

een eenmalige verhoging van de gemeentelijke bijdrage voor Bibliotheek Mar en Fean van € 105.000.

Risico indien niet gehonoreerd
De bibliotheek is een basisvoorziening die bijdraagt aan gelijke kansen. Zij biedt alle inwoners van de gemeente de mogelijkheid om informatie te vinden, zich te ontwikkelen en actief deel te nemen aan de samenleving. Zonder voldoende investering kan deze toegankelijkheid afnemen, wat haaks staat op de ambitie van een sterke sociale basis.

Bibliotheken fungeren als ontmoetingsplekken waar inwoners van alle leeftijden elkaar ontmoeten, leren en gezamenlijk activiteiten ondernemen. Door de vergrijzing neemt het belang van deze ontmoetingsplekken voor ouderen toe: zij gebruiken de bibliotheek niet alleen voor educatie en informatie, maar ook om sociaal contact te onderhouden en actief deel te nemen aan de samenleving. Bij onvoldoende middelen neemt deze functie mogelijk af. Ook staan openingstijden en collectie DBOS dan ter discussie. Deze zijn nu met tijdelijke middelen in de voorjaarsrapportage opgelost. Een voorstel voor een inhoudelijke invulling bij verhogen bijdrage per inwoner is nog niet bekend en hangt samen met de brede afweging in de sociale basis.

Tot slot: we werken met meerdere gemeenten in één bibliotheeknetwerk. Omdat de overhead grotendeels uit vaste kosten bestaat, stijgt in verhouding het aandeel overhead per inwoner als de bijdrage per inwoner relatief lager is dan dat van de andere gemeentes.

42. Sportbedrijf

Sportbedrijf					
Categorie	Overig	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		850	850	850	850
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De gemeente heeft, als het gaat om Sportbedrijf De Fryske Marren (SDFM) diverse rollen. Naast enig aandeelhouder is de gemeente ook verhuurder van Sportfun en Swimfun dat SDFM exploiteert en opdrachtgever in de lijn van de exploitatie-overeenkomst. Voor de huur betaalt SDFM jaarlijks een huursom; voor de exploitatie betaalt de gemeente jaarlijks een exploitatiebijdrage.

De personeels-, huur- en energielasten van SDFM zijn in de afgelopen jaren naar rato meer gestegen dan de gemeentelijke exploitatiebijdrage. De inkomsten konden dit niet compenseren en hierdoor doen zich structurele tekorten voor en staat de continuïteit van de onderneming onder toenemende druk. De eigenvermogenspositie van SDFM is niet toereikend om het financiële tekort structureel te kunnen dekken.

Om de maatschappelijke impact te beperken heeft de gemeenteraad ingestemd met het aan SDFM incidenteel beschikbaar stellen van aanvullende exploitatiebijdragen in 2025 en 2026. Respectievelijk € 430.000 en € 798.000. Bij haar besluitvorming heeft de gemeenteraad gevraagd om

het begrotingstekort van SDFM met ingang van 2027 structureel op te lossen.

Het gevraagde bedrag is gebaseerd op de conceptbegroting 2027 van SDFM, waarin we een begrotingstekort zien van € 848.500. Er wordt op gekoerst dat de raad in oktober 2026 kennis neemt van deze conceptbegroting en bespreekt dat de structurele bijdrage aan het Sportbedrijf wordt verhoogd met
€ 848.500.

Het aangevraagde structurele bedrag wordt ondersteund door de benchmark en financieel perspectief die verwoord zijn in het rapport over de toekomstscenario's. Hoewel het inzicht in een realistische exploitatiebijdrage onderdeel uitmaakt van het rapport over de toekomstscenario's, betekent dit niet dat een toekomstscenario gefinancierd wordt met een verhoogde exploitatiebijdrage. Dat is namelijk niet het geval, want in elk toekomstscenario is de voorgestelde structurele aanpassing van de exploitatiebijdrage nodig om de bestaande activiteiten te bekostigen. In kwartaal 4 wordt een advies voorgesteld over de inhoudelijke toekomstscenario's voor SDFM, waarbij de raad nader geïnformeerd wordt voordat besluitvorming wordt voorgelegd.

Risico indien niet gehonoreerd
Het niet honoreren betekent enerzijds dat de structurele jaarlijkse tekorten van SDFM niet worden opgelost waarmee de continuïteit van SDFM onder toenemende druk komt te staan. Anderzijds wordt de potentie van SDFM, als het gaat om het kunnen bijdragen aan de uitvoering van het beleid voor sportstimulering, sportaccommodaties en het sociaal domein, onvoldoende benut.

Preventieve maatregelen Sociaal Domein

Algemene toelichting
De druk in het sociaal domein neemt toe: inwoners hebben vaker samenhangende problemen (gezondheid, opgroeien, participatie, financiën), die nu nog te los worden aangepakt. Daarom kiezen we voor een integrale aanpak, gericht op preventie en het vroeg signaleren en samenhangend ondersteunen van problemen.

Deze aanpak versterkt preventie, ondersteunt inwoners tijdig en vermindert de instroom in zwaardere zorg. Dat verbetert de resultaten en helpt kosten beheersbaar te houden. De inzet is integraal en raakt alle beleidskaders.

Bestaande inzet op preventie en integrale ondersteuning heeft een goede basis gelegd, maar is deels tijdelijk. Met deze aanvragen borgen en versterken we deze aanpak.

De verdeling over vier beleidskaders laat de accenten zien, maar de onderdelen hangen samen en versterken elkaar. De aanmeldingen 43, 44, 45 en 46 horen daarom bij elkaar.

43. Preventieve maatregelen Sociale basis en gezond samenleven

Preventieve maatregelen Sociale basis en gezond samenleven					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		600	600	600	600
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Binnen dit beleidskader ligt de nadruk op het versterken van de sociale basis: het geheel aan informele netwerken, algemene voorzieningen en laagdrempelige ondersteuning in wijken en dorpen. Dit is de plek waar inwoners elkaar ontmoeten, naar elkaar omzien en waar signalen als eerste zichtbaar worden.
De sociale basis vormt daarmee het fundament onder het sociaal domein en is essentieel voor het bevorderen van gezondheid, zelfredzaamheid en samenredzaamheid.

Voorbeelden van inzet:
- Ontmoetingsplekken voor alle leeftijden
- sportstimulering
- Gezonde wijkaanpak
- Sociale kaart
- Culturele activiteiten

Onderdelen uit die deels via de specifieke uitkering AZWA kunnen worden gefinancierd:
- Overgewicht volwassenen
- welzijn op recept

Door deze inzet worden signalen eerder opgepakt en blijft ondersteuning licht en toegankelijk. Dit voorkomt dat problematiek escaleert en doorstroomt naar zwaardere zorgvormen. Wij vragen voor deze preventieve maatregelen voor beleidskader Sociale basis en gezond samenleven € 600.000 per jaar beschikbaar te stellen.

Risico indien niet gehonoreerd
Zonder deze inzet worden problemen later gesignaleerd en nemen ze in ernst toe. Dit leidt tot meer instroom in individuele voorzieningen en specialistische zorg, met hogere kosten en minder effectiviteit tot gevolg. De gewenste beweging naar preventie komt daarmee onvoldoende of zelfs niet van de grond.

Wanneer deze inzet niet wordt voortgezet, bestaat het risico dat deze opgebouwde basis deels wordt afgebroken en dat opgebouwde kennis, samenwerking en resultaten verloren gaan. Dit leidt ertoe dat we opnieuw moeten investeren om hetzelfde niveau van ondersteuning te bereiken en dat problematiek weer vaker in een later en zwaarder stadium wordt opgepakt.

44. Preventieve maatregelen Kansrijk opgroeien en opvoeden

Preventieve maatregelen Kansrijk opgroeien en opvoeden					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		450	450	450	450
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Binnen dit beleidskader staat centraal dat kinderen en jongeren veilig, gezond en kansrijk kunnen opgroeien. We zetten in op het versterken van de opvoedkracht van gezinnen, het vergroten van ontwikkelkansen en het bieden van tijdige en passende ondersteuning wanneer dat nodig is. Daarbij gaan we uit van wat gezinnen en hun omgeving zelf kunnen, met inzet van lichte ondersteuning waar nodig en specialistische hulp waar het moet. Door vroegtijdig te ondersteunen, wordt voorkomen dat problemen verergeren en zwaardere jeugdhulp nodig is.
.
Voorbeelden van inzet:

- CoolDFM (opvoeden kansrijke omgeving)
- Outreachtend jongerenwerk
- Voorliggende activiteiten voor jongeren/gezinnen

Onderdelen die deel via de specifieke uitkering AZWA kunnen worden gefinancierd:

- Kansrijke start
- Overgewicht kinderen

Door vroegtijdige ondersteuning wordt escalatie voorkomen en blijven trajecten korter en minder zwaar. Dit draagt bij aan betere ontwikkelkansen voor jeugdigen en lagere druk op specialistische jeugdzorg. Door deze inzet worden signalen eerder opgepakt en blijft ondersteuning licht en toegankelijk. Dit voorkomt dat problematiek escaleert en doorstroomt naar zwaardere zorgvormen. Voor de preventieve maatregelen vragen wij € 450.000 per jaar beschikbaar te stellen.

Risico indien niet gehonoreerd
Zonder deze inzet worden problemen later gesignaleerd en nemen ze in ernst toe. Dit leidt tot meer instroom in individuele voorzieningen en specialistische zorg, met hogere kosten en minder effectiviteit tot gevolg. De gewenste beweging naar preventie komt daarmee onvoldoende of zelfs niet van de grond.
Wanneer deze inzet niet wordt voortgezet, bestaat het risico dat deze opgebouwde basis deels wordt afgebroken en dat opgebouwde kennis, samenwerking en resultaten verloren gaan. Dit leidt ertoe dat we opnieuw moeten investeren om hetzelfde niveau van ondersteuning te bereiken en dat problematiek weer vaker in een later en zwaarder stadium wordt opgepakt.

45. Preventieve maatregelen Bestaanszekerheid en iedereen kan meedoen

Preventieve maatregelen Bestaanszekerheid en iedereen kan meedoen					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		250	250	250	250
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Binnen dit beleidskader staat centraal dat inwoners beschikken over voldoende bestaanszekerheid en naar vermogen kunnen meedoen in de samenleving. Het gaat hierbij om het versterken van financiële stabiliteit, het voorkomen en aanpakken van schulden en het ondersteunen van inwoners richting participatie en, waar mogelijk, werk. Bestaanszekerheid vormt een belangrijke randvoorwaarde voor gezondheid, opvoeding en participatie. Problemen op dit gebied werken vaak door in andere domeinen en kunnen leiden tot een stapeling van problematiek

Voorbeelden van inzet:
- Voorliggend ondersteunen van inwoners met schuldenproblematiek
- bestrijden armoede

Door financiële problematiek vroeg aan te pakken, wordt voorkomen dat deze doorwerkt in andere domeinen zoals gezondheid, opvoeding en participatie.
Deze inzet betreft niet de volledige uitvoering binnen het beleidskader, maar richt zich specifiek op het versterken van de basis en preventieve inzet. Het gaat daarbij om een aantal gerichte onderdelen die bijdragen aan het vroegtijdig ondersteunen van inwoners en het voorkomen van zwaardere problematiek. Voor de preventieve maatregelen Bestaanszekerheid en iedereen kan meedoen vragen wij € 250.000 per jaar beschikbaar te stellen.

Risico indien niet gehonoreerd
Financiële problematiek blijft bestaan of verergert, waardoor andere interventies minder effectief zijn. Dit leidt tot meer en zwaardere hulpvragen en uiteindelijk hogere maatschappelijke kosten. Wanneer deze inzet niet wordt voortgezet, bestaat het risico dat deze opgebouwde basis deels wordt afgebroken en dat opgebouwde kennis, samenwerking en resultaten verloren gaan. Dit leidt ertoe dat we opnieuw moeten investeren om hetzelfde niveau van ondersteuning te bereiken en dat problematiek weer vaker in een later en zwaarder stadium wordt opgepakt.

46. Preventieve maatregelen Wonen, welzijn en zorg

Preventieve maatregelen Wonen, welzijn en zorg					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		150	150	150	150
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Binnen dit beleidskader staat centraal dat inwoners zo lang mogelijk zelfstandig en passend kunnen blijven wonen, met ondersteuning die aansluit bij hun situatie. De inzet richt zich op het versterken van de samenhang tussen wonen, welzijn en zorg, zodat ondersteuning tijdig, dichtbij en in samenhang wordt georganiseerd. Hierbij verschuift de aandacht van zwaardere zorg naar lichte ondersteuning en begeleiding, waarbij eerder wordt ingespeeld op signalen en de leefomgeving van inwoners een belangrijke rol speelt.

Voorbeelden van inzet:
- Dementievriendelijke gemeente
- Vitaal ouder worden
- Onconventioneel wonen
- Suïcide preventie
- Inloopvoorziening

Onderdelen die deels via de specifieke uitkering AZWA kunnen worden gefinancierd:
- Valpreventie
- Steunpunten

Deze inzet betreft niet de volledige uitvoering binnen het beleidskader, maar richt zich specifiek op het versterken van de basis en preventieve inzet. Het gaat daarbij om een aantal gerichte onderdelen die bijdragen aan het vroegtijdig ondersteunen van inwoners en het voorkomen van zwaardere problematiek.Door deze inzet worden signalen eerder opgepakt en blijft ondersteuning licht en toegankelijk. Dit voorkomt dat problematiek escaleert en doorstroomt naar zwaardere zorgvormen. Wij vragen voor de preventieve maatregelen Wonen, welzijn en zorg € 150.000 per jaar beschikbaar te stellen.

Risico indien niet gehonoreerd
Door de vergrijzing neemt de druk op maatwerkvoorzieningen toe. Zonder deze maatregelen is er minder of geen hulp beschikbaar voor wie dat echt nodig heeft.
Wanneer deze inzet niet wordt voortgezet, bestaat het risico dat deze opgebouwde basis deels wordt afgebroken en dat opgebouwde kennis, samenwerking en resultaten verloren gaan. Dit leidt ertoe dat we opnieuw moeten investeren om hetzelfde niveau van ondersteuning te bereiken en dat problematiek weer vaker in een later en zwaarder stadium wordt opgepakt.

47. Sociaal Goud

Sociaal Goud					
Categorie	Overig	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		35	35	35	35
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
In aansluiting op het amendement is in het coalitieakkoord 2026-2030 het volgende opgenomen over Sociaal Goud:
Om eenzaamheid onder ouderen te verminderen en hun welzijn te vergroten zet stichting Sociaal Goud een netwerk in van enthousiaste buddy's, bestaande uit jonge vrijwilligers en studenten. Zij bieden persoonlijke aandacht en gezelschap aan ouderen die daar behoefte aan hebben. We willen onderzoeken hoe we het project Sociaal Goud structureel kunnen inzetten en samen met zorg- en welzijnspartners verder kunnen versterken.

Het onderzoek om Sociaal Goud structureel in te zetten in onze gemeente is al gestart. Er is overleg geweest met de betrokken zorgpartijen en Sociaal Goud. Een groot deel van de werkzaamheden van Sociaal Goud is direct gelinkt aan deze zorgpartijen. De afgelopen jaren zijn de kosten voor Sociaal Goud volledig door de gemeente gefinancierd. Uit onderzoek kwam naar voren dat de deelnemers van Sociaal Goud inwoners zijn die zorg ontvangen vanuit Wet Langdurige Zorg (Wlz-Zorgkantoor Friesland), zorgverzekeringswet (Zvw-Zorgverzekeraar) en Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo-gemeente). Van hieruit zijn de gesprekken gestart om vanaf schooljaar 2026/2027 te komen tot een domeinoverstijgende financiering van het concept Sociaal Goud. Dit heeft ertoe geleid dat twee zorgorganisaties inmiddels de intentie hebben uitgesproken om een financiële bijdrage te doen. De samenwerkende partijen verwachten tot een akkoord te komen. De bijdragen vanuit de andere deelnemende organisaties worden in mindering gebracht op de gemeentelijke bijdrage. We sturen op een verdeling waarbij de structurele bijdrage van de gemeente maximaal € 35.000 per jaar bedraagt.

Risico indien niet gehonoreerd
Wanneer de aanvraag niet wordt gehonoreerd, dat kan geen invulling worden gegeven aan dit initiatief.

48. Museum Joure en Mar en Klif (ENL)*

Museum Joure en Mar en Klif (ENL)*					
Categorie	Overig	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		70	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De afgelopen jaren is Nederland getroffen door de kostenstijgingen op het gebied van lonen, inflatie maar ook op het gebied van huur en energie. Wij hebben op incidentele basis de huur- en energiekosten voor de culturele instellingen gecompenseerd. Deze kostenstijgingen worden met onze eigen indexering niet structureel gecompenseerd. In de nieuwe CAO's is rekening gehouden met de hoge kostenstijgingen. Afgelopen jaren zijn onze indexeringen en de werkelijke loon- en prijsstijgingen fors uit elkaar gaan lopen waardoor structurele financiële druk is ontstaan. Daarom vragen wij nu incidenteel extra middelen aan om Stichting ENL in staat te stellen haar financiële situatie op orde te brengen en tegelijkertijd plannen te ontwikkelen om ook richting de toekomst financieel gezond en duurzaam te blijven. Dit betekent dat haar exploitatie vanaf 2028 kostendekkend moet zijn, zonder een aanvullende bijdrage van de gemeente. Hierover zijn we met de stichting in gesprek.

In ons beleidsplan Kunst stroomt! (2022-2028) hebben wij opgenomen dat ''wij ons inzetten om cultureel erfgoed, culturele activiteiten en voorzieningen inzetten om ons leefbaarheid in de gemeente te vergroten en het toerisme te versterken.'' Het niet honoreren zou betekenen dat een aantal inspanningen en aanvullende activiteiten vanuit Stichting ENL zou moeten worden beëindigd, waarmee wij niet voldoen aan ons eigen genoemde beleid.

Het betreft aanvullende activiteiten. Het versterken van de sociale basis hangt samen met andere onderdelen. Het museum is daar een van. Om balans te creëren in het versterken van de sociale basis, is het maken van gerichte keuzes essentieel. Wij vragen een verhoging van de gemeentelijke bijdrage aan stichting Erfgoed, Landschap en Natuur (ENL) met € 70.000 voor het museum voor 2027.

Risico indien niet gehonoreerd
Zonder de aanvullende middelen kan Stichting ENL geen aanvullende activiteiten doen zoals bijvoorbeeld Groen Doen, de Gaasterlandse Natuurweek, cultuureducatieprogramma's op scholen of het organiseren van de Open Monumentendag en het ondersteunen van vrijwilligers.

49. Locatiekeuze kleinschalige asielopvang *

Locatiekeuze kleinschalige asielopvang *					
Categorie		Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		200	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Voor de uitvoering van de wettelijke taak uit de Spreidingswet moet de gemeente De Fryske Marren invulling geven aan een voorlopige opvangopgave van 273 opvangplaatsen. Na vaststelling van het Plan van Aanpak kleinschalige asielopvang is fase 1 (informatiefase, proces en uitgangspunten) afgerond. Voor fase 2 (locatiekeuze en verdere uitwerking) vragen wij een eenmalig budget van € 200.000 voor 2027.

Risico indien niet gehonoreerd
- De gemeente kan niet voldoen aan de wettelijke taak uit de Spreidingswet, wat kan leiden tot een aanwijzingsbesluit door het Rijk;
- Er ontstaat geen bestuurlijk kader voor locatiekeuze, waardoor de opvangopgave niet tijdig kan worden ingevuld;
- Het risico op tijdelijke noodopvang zonder lokaal draagvlak neemt toe;
- De gemeente verliest regie op schaal, type opvang en locatiekeuze.

50. Groot onderhoud sportvelden

Groot onderhoud sportvelden					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		50	50	50	50
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Jaarlijks is er voor de start van het sportseizoen grootschalig onderhoud aan de velden nodig om de kwaliteit op peil te houden voor de wedstrijden en trainingen. Dit vindt plaats aan de hand van een meerjarig renovatieplan sportvelden. De afgelopen jaren zijn deze extra middelen elk jaar aangevraagd via de Perspectiefnota. Er is echter sprake van een structureel karakter. De hiervoor benodigde middelen kunnen niet gedekt worden vanuit de bestaande begroting. De gemiddelde kosten voor de renovatie van 3 sportvelden per jaar is € 50.000. Wij vragen voor het groot onderhoud van de sportvelden structureel € 50.000 beschikbaar te stellen.

Risico indien niet gehonoreerd
Als dit grootschalig onderhoud niet plaats vindt kan het zo zijn dat onze sportvelden niet meer aan de normen van de NOCNSF-KNVB2 d.d. maart 2003 (grasvelden) voldoen. Daarnaast kunnen we de kwaliteit en daarmee ook samenhangend de veiligheid niet garanderen.

Algemene dekkingsmiddelen

Bedrag x € 1.000

Nr.	Gehonoreerde aanmelding	Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
	Programma 9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen				
51	Aansluiting op e-depotvoorziening	144	156	168	178
52	Structurele formatie WOO	83	132	132	132
53	Contract- en leveranciersmanager	116	116	116	116
54	Budget I&A	450	500	500	500
55	Onderzoek bezuinigingsmaatregelen *	150	-	-	-
56	Arbo budget	90	90	90	90
	Totaal	**1.033**	**994**	**1.006**	**1.016**
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	150	-	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	883	994	1.006	1.016

51. Aansluiting op e-depotvoorziening

Aansluiting op e-depotvoorziening					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		144	156	168	178
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Gemeente De Fryske Marren heeft haar analoge (papieren) te bewaren archieven ondergebracht in archiefbewaarplaatsen in Joure en Bolsward (CHC De Tiid). Voor het duurzaam opslaan, beheren en toegankelijk houden van digitale informatie via een e-depot heeft de gemeente echter nog geen oplossing. Hiermee lopen we landelijk achter op gemeenten van vergelijkbare grootte.

Een e-depot (elektronische archiefbewaarplaats) is een digitale voorziening voor het duurzaam opslaan, beheren en toegankelijk houden van langdurig te bewaren archiefwaardige informatie. Het doel is om de authenticiteit, volledigheid en toegankelijkheid van digitale documenten op de lange termijn te waarborgen. Dit vereist een samenhang van organisatiebeleid, processen, informatiebeheer, beveiliging en technologie. Een e-depot is - net als een archiefbewaarplaats - een voorziening die de gemeente op grond van de Archiefwet blijvend nodig heeft.

De kosten voor een e-depot variëren sterk, afhankelijk van de te kiezen opties. Voor de meeste organisaties gaat het om maatwerk. Hiervan zijn wij ook uitgegaan voor de berekening van de verwachte kosten.
Het duurzaam toegankelijk opslaan van onze digitale informatie in een e-depot gaat logischerwijs geld kosten, waar budget voor aangevraagd dient te worden. Het bedrag van de kapitaallasten is op basis van een prijsindicatie door een leverancier waarbij is gekozen voor een full-serviceversie. Het bedrag van het inschakelen van derden t.b.v. het voorbereiden van de data voor overdracht is op basis van een globale risicoanalyse en urenraming. Verwachtte kosten voor serviceovereenkomst, aansluitkosten, datareparatie en beheer en licentiekosten voor komende 4 jaar:
2027 € 144.451
2028 € 156.451
2029 € 168.451
2030 € 178.051

Risico indien niet gehonoreerd
Mocht deze aanmelding niet worden gehonoreerd dan:
- voldoen we niet aan de Archiefwet en de Wet open overheid (Woo) en krijgen we te maken met interbestuurlijk toezicht vanuit de provincie.
- kunnen we als gemeente in de toekomst niet goed verantwoording afleggen;
- is de digitale duurzaamheid en toegankelijkheid van het archief niet gewaarborgd.

52. Structurele formatie WOO

Structurele formatie WOO					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		83	132	132	132
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		0,89	1,56	1,56	1,56

Toelichting aanmelding
Door een zeer sterke stijging van WOO-verzoeken komen onze juristen in toenemende mate onvoldoende toe aan hun overige juridische taken. in 2026 hebben we daarom tijdelijk extra capaciteit moeten inhuren, namelijk een jurist en administratief medewerker.
Deze inzet is echter structureel noodzakelijk om documenten tijdig, juist en systematisch te ontsluiten. Wij vragen de formatie voor afhandeling WOO-verzoeken structureel uit te breiden met 0,89 fte vanaf 2027 en daarnaast 0,67 fte vanaf 2028 en hiervoor € 83.000 in 2027 en € 132.000 vanaf 2028 beschikbaar te stellen.

Risico indien niet gehonoreerd
We kunnen niet voldoen aan de wet open overheid en zullen verplichte doorlooptijden niet kunnen naleven. Dat geeft als risico mogelijke aanspraak op boetes en negatieve publiciteit.

53. Contract- en leveranciersmanager

Contract- en leveranciersmanager					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		116	116	116	116
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		1,00	1,00	1,00	1,00

Toelichting aanmelding
Vanuit wet- en regelgeving (o.a. aanbestedingsrecht, informatiebeveiliging en privacy) is de gemeente verplicht om aantoonbaar grip te houden op IT-contracten en leveranciers. Daarnaast heeft de accountant expliciet aanbevolen om het IT-contractmanagement structureel te beleggen en verantwoordelijkheden duidelijk te positioneren. Het professioneel inrichten van contract- en leveranciersmanagement is daarmee niet vrijblijvend, maar een noodzakelijke stap om rechtmatigheid, continuïteit en interne beheersing te waarborgen.

Tegelijkertijd sluit deze ontwikkeling aan bij het organisatieontwikkelplan, waarin het op orde brengen van de basis en het versterken van interne beheersing als prioriteit is benoemd. Organisatiebreed contractmanagement vormt hiervan een essentieel onderdeel. Hoewel de grootste urgentie momenteel binnen het IT-domein ligt, is het doel om toe te groeien naar een organisatiebrede, uniforme werkwijze.

Wij vragen daarom structurele formatie van 1 fte voor contract- en leveranciersmanagement (CLM) en hiervoor een bedrag van € 116.000 beschikbaar te stellen vanaf 2028.

Risico indien niet gehonoreerd
Indien deze aanvraag niet wordt gehonoreerd, blijft de gemeente onvoldoende toegerust om invulling te geven aan haar wettelijke verplichtingen voor IT-contractmanagement. De accountant heeft expliciet aanbevolen deze verantwoordelijkheid structureel te beleggen; het niet honoreren betekent dat aan deze aanbeveling geen opvolging wordt gegeven. Hierdoor ontstaan risico's op rechtmatigheid, interne beheersing en informatiebeveiliging, met mogelijke bevindingen in de managementletter of discussie over naleving van wettelijke verplichtingen.

Hierbij blijft organisatiebreed contractmanagement versnipperd en onvoldoende geborgd. Dit beperkt sturing op prestaties, risico's en contractuele verplichtingen, met financiële risico's (zoals ongewenste verlengingen of kostenstijgingen) en kwaliteitsrisico's tot gevolg.

54. Budget I&A

Budget I&A					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		450	500	500	500
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De gemeente is voor haar dienstverlening in toenemende mate afhankelijk van digitale systemen en een betrouwbare ICT-omgeving. Om deze dienstverlening ook de komende jaren veilig, beschikbaar en toekomstbestendig te houden, is een structurele verhoging van het budget voor Informatievoorziening en Automatisering (I&A) noodzakelijk.

Van de gevraagde budgetverhoging van € 450.000 voor 2027 en vanaf 2028 € 500.000 per jaar heeft een deel betrekking op bestaande structurele kosten die momenteel onvoldoende zijn opgenomen in de begroting. Deze kosten worden al gemaakt voor het beheer en de ondersteuning van de gemeentelijke informatievoorziening. Door wijzigingen in de financiële verwerking van ICT-kosten in voorgaande jaren is een structureel tekort ontstaan dat vanaf 2027 moet worden hersteld.

Daarnaast zijn extra middelen benodigd vanwege verwachte kostenstijgingen binnen de ICT-voorziening. In 2027 lopen meerdere contracten van bedrijfskritische vakapplicaties af. Om te blijven voldoen aan het gemeentelijke inkoopbeleid zullen contracten worden verlengd of opnieuw worden aanbesteed. Op basis van de huidige marktontwikkelingen verwachten wij hierbij hogere kosten.

Tegelijkertijd verandert de wijze waarop software door leveranciers wordt aangeboden. Waar voorheen vaker sprake was van een eenmalige aanschaf of investering, werken leveranciers steeds vaker met abonnementen en jaarlijkse licenties. Deze kosten komen direct ten laste van de exploitatie en zorgen daarmee voor hogere structurele lasten. Ook worden licenties steeds vaker gebaseerd op het aantal gebruikers, waardoor groei van de organisatie leidt tot hogere kosten.

Daarnaast nemen de kosten toe als gevolg van:
- hogere eisen aan informatiebeveiliging en digitale weerbaarheid;
- nieuwe wet- en regelgeving;
- de verdere digitalisering van gemeentelijke dienstverlening;
- groei van het aantal digitale werkplekken, apparaten en softwaregebruikers;
- noodzakelijke investeringen in nieuwe technologische ontwikkelingen, waaronder toepassingen van kunstmatige intelligentie (AI).

Met deze budgetverhoging kunnen de continuïteit, veiligheid en kwaliteit van de digitale dienstverlening aan inwoners, ondernemers en medewerkers worden geborgd.

Risico indien niet gehonoreerd
Wanneer deze budgetverhoging niet wordt toegekend, ontstaat een structureel tekort binnen de ICT-begroting. Hierdoor komt de financiering van noodzakelijke software, beheeractiviteiten en beveiligingsmaatregelen onder druk te staan.

Dit kan leiden tot:

- een afnemende betrouwbaarheid van gemeentelijke systemen;
- een groter risico op verstoringen van de dienstverlening aan inwoners en ondernemers;
- onvoldoende ruimte om te voldoen aan wettelijke en beveiligingseisen;
- uitstel van noodzakelijke vernieuwingen en vervangingen van systemen;
- hogere kosten op langere termijn door het moeten treffen van tijdelijke of noodmaatregelen.

Hierdoor komen de continuïteit, veiligheid en kwaliteit van de digitale dienstverlening van de gemeente onder druk te staan.

55. Onderzoek bezuinigingsmaatregelen *

Onderzoek bezuinigingsmaatregelen *					
Categorie		Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		150	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding

De begroting voor 2027 is sluitend en voldoet aan de beginselen van het BBV en provinciaal toezicht. Voor de jaren daarna is het, ondanks een kritische beoordeling van zowel de inkomsten als de uitgaven, niet gelukt om tot een sluitende meerjarenbegroting te komen en is vanaf 2028 een verhoging van de bestaande bezuinigingstaakstelling opgenomen . De algemene reserve is bovendien ontoereikend om de tekorten vanaf 2028 op te vangen.

Daarom wordt voorgesteld om de begroting 2028 en verder vanaf de basis opnieuw op te bouwen. Hierbij wordt niet alleen kritisch gekeken naar de beschikbare middelen en de omvang van de uitgaven, maar nadrukkelijk ook naar de taken die de organisatie uitvoert. Daarbij wordt onderzocht welke taken noodzakelijk zijn, welke anders of efficiënter kunnen worden uitgevoerd en eventueel welke taken mogelijk niet langer uitgevoerd hoeven te worden. Het uitgangspunt hierbij is om tot een reëel structureel sluitende begroting te komen.

Dit vraagt om een intensief en zorgvuldig traject. Daarom wordt voorgesteld een ervaren externe projectleider in te huren die de organisatie gedurende dit proces begeleidt. Deze projectleider krijgt de opdracht om samen met de organisatie een breed palet aan mogelijke keuzemaatregelen in beeld te brengen en dit ter besluitvorming aan de raad voor te leggen.

Het doel van dit traject is om te komen tot concrete keuzes die leiden tot een reëel structureel sluitende meerjarenbegroting vanaf 2028 en verder.

Voor de inzet van een externe projectleider brede afweging is een bedrag van € 150.000 benodigd.

Risico indien niet gehonoreerd

Geen reëel sluitende meerjarenbegroting. Hierdoor zullen we onder preventief toezicht van de provincie vallen.

56. Arbo budget

Arbo budget					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		90	90	90	90
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Op grond van de Arbeidsomstandighedenwet moet de werkgever een inventarisatie en evaluatie van de risico's, die de werkzaamheden voor de medewerkers met zich meebrengen, vastleggen in een Risico Inventarisatie & Evaluatie (hierna RI&E). Deze heeft betrekking op de veiligheid, gezondheid en welzijn van de medewerkers (en derden). Op basis van deze inventarisatie kunnen vervolgens maatregelen getroffen worden om de aanwezige risico's te beheersen en het arbobeleid hier op af te stemmen.

In plan van aanpak RI&E 2025 staat beschreven welke actiemaatregelen genomen moeten worden om de geïnventariseerde risico's aan te pakken, binnen welke termijn deze maatregelen uitgevoerd worden, de eventuele kosten en wie binnen de organisatie verantwoordelijk is voor de uitvoering hiervan.

Het merendeel betreft incidentele kosten. De kosten worden zoveel als mogelijk gedekt uit het arbobudget. Voor een deel van de kosten (€90.000) bestaat geen dekking. Wij vragen daarom het arbobudget structureel met € 90.000 te verhogen.

Risico indien niet gehonoreerd
Het niet hebben van een RI&E, plan van aanpak kan leiden tot boetes voor het niet naleven van de wettelijke vereisten met betrekking tot de RI&E, inclusief plan van aanpak, juridische geschillen en aansprakelijkheidskwesties als er zich arbeidsongevallen voordoen. Het uitvoeren van het plan van aanpak is noodzakelijk om de veiligheid en gezondheid van medewerkers te kunnen waarborgen.

Niet gehonoreerde aanmeldingen

Totaaloverzicht

Bedrag x € 1.000

Nr.	Niet gehonoreerde aanmelding	Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
	Programma 2. Ruimte				
57	Aanpassing parkeerterrein CVVO/Lemmer	-	68	68	68
58	Programma bomen	112	112	112	112
59	Programma BOSS	-	14	29	43
60	Veiligheidsmaatregelen in combinatie met groot onderhoud	125	125	125	125
61	Landbouwsector faciliteren *	30	20	-	-
62	Basis op orde formatie Omgevingswet	128	128	128	128
63	Formatie duurzaamheid	184	184	184	184
	Programma 4. Sociaal domein				
64	Formatie regietaken inburgering statushouders	92	92	92	92
	Programma 9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen				
65	Adviseur online dienstverlening	102	102	102	102
66	Uitvoeringsprogramma dienstverlening	115	115	115	115
	Totaal	**888**	**960**	**955**	**969**
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	30	20	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	858	940	955	969

* incidentele aanmeldingen

Programma 2. Ruimte

Bedrag x € 1.000

Nr.	Niet gehonoreerde aanmelding	Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
	Programma 2. Ruimte				
57	Aanpassing parkeerterrein CVVO/Lemmer	-	68	68	68
58	Programma bomen	112	112	112	112
59	Programma BOSS	-	14	29	43
60	Veiligheidsmaatregelen in combinatie met groot onderhoud	125	125	125	125
61	Landbouwsector faciliteren *	30	20	-	-
62	Basis op orde formatie Omgevingswet	128	128	128	128
63	Formatie duurzaamheid	184	184	184	184
	Totaal	**579**	**651**	**646**	**660**
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	30	20	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	549	631	646	660

57. Aanpassing parkeerterrein CVVO/Lemmer

Aanpassing parkeerterrein CVVO/Lemmer					
Categorie	Autonoom	Totale investering			851
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	68	68	68
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
Het parkeerterrein aan de Straatweg in Lemmer wordt gebruikt door voetbalvereniging CVVO Lemmer. De kwaliteit van de verharding is onder het gewenste onderhoudsniveau gekomen. Regulier onderhoud is niet meer toereikend om het terrein in stand te houden. Daarnaast is het nodig om de parkeervoorziening uit te breiden als gevolg van de fusie van VV Lemmer met CVVO Lemmer.

De huidige bomen passen niet meer bij de grootte van de plantvakken. Ook zijn er vanuit de werkgroep herinrichting straatweg, de voetbalvereniging en de school wensen om het verkeer zoveel mogelijk in één richting uit te laten rijden via de reeds heringerichte Straatweg langs het Zuyderzeelyceum. Dit levert een lagere belasting op het drukste kruispunt in de Straatweg. Deze aanpassing is nog niet uitgewerkt in het voorliggende ontwerp. Deze komt in overleg met de omgeving tot stand na goedkeuring van de aanvraag. De aanpassing is wel doorberekend in de kostenraming van het parkeerterrein. Met de aanpak wordt een logische inrichting gecreëerd waarbij de parkeercapaciteit wordt verhoogd, het verkeer in één richting wordt gestimuleerd en waar ruimte is voor groen. Daarnaast is het terrein bij uitstek geschikt om in te richten met het concept groen parkeren. Dit levert voordelen voor een verlaagde afvoerbelasting op het watersysteem en levert een verlaging van de invloed op stedelijke opwarming.

Voor dit project is een investering geraamd van € 850.000. De hierbij behorende kapitaallasten bedragen € 68.000 per jaar vanaf 2028.

Risico indien niet gehonoreerd
1. De inrichting sluit niet meer aan op de behoefte. Bij een fusie van de beide voetbalverenigingen voldoet het parkeerterrein niet meer aan de parkeernorm. Op dit moment zijn er op het terrein 80 ingerichte plaatsen. Daarnaast is er een overloop van de voorziening die gedeeld wordt met de sport- en schoolvoorzieningen aan de Straatweg. Met de aanpak komen er in totaal 18 plaatsen bij. Niet honoreren van de aanvraag resulteert in een te hoge belasting op de gedeelde parkeervoorziening in het overloopgebied;
2. De inrichting van het huidige gebied is niet meer goed te onderhouden. De bomen zullen de bestaande verharding op blijven drukken. Daarnaast is de fundering van de bestaande weg onvoldoende. Reparatie van de verharding zal dus zeer tijdelijk effect hebben en leidt tot structureel hogere kosten;
3. De kruising van de Straatweg met de toegang tot het parkeerterrein is de drukste op de Straatweg en wordt ondanks de snelheidsverlaging na de herinrichting van de Straatweg Noord nog steeds als onveilig ervaren. In 2025 is geprobeerd de verkeersdruk te verminderen met een verplichte rijrichting, maar dit had weinig effect doordat de inrichting niet aansloot op de bestaande situatie.

Een aanpassing van de entree, gecombineerd met de herinrichting van het parkeerterrein, kan de verkeersdruk en de ervaren onveiligheid wel verminderen. Zonder deze aanpassing blijft de verkeersveiligheid onveranderd.

58. Programma bomen

Programma bomen					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		112	112	112	112
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		1,00	1,00	1,00	1,00

Toelichting aanmelding
Voor bomen ontbreekt op dit moment een actueel beleidskader dat aansluit bij deze nieuwe werkwijze. Het Programma Bomen geeft hier invulling aan en vormt het instrument waarmee we onze bomen duurzaam, veilig en toekomstbestendig kunnen beheren. Het programma beschrijft de huidige staat van het bomenbestand, benoemt de waarden van bomen en legt vast welke doelen en maatregelen de komende jaren nodig zijn. Daarmee wordt uitvoering gegeven aan de ambities uit de Groenvisie 2023 en de Omgevingsvisie.
Met dit programma streven we naar een kwalitatief hoogwaardig bomenbestand waarin waardevolle bomen behouden blijven en bestaande groenstructuren worden versterkt. Het biedt een helder kader voor beheer, kap en herplant, waardoor we onze wettelijke en maatschappelijke verantwoordelijkheid op een transparante en consistente manier kunnen invullen.
Om tot een kwalitatief hoogwaardig bomenbestand te komen is er extra budget van €32.000 nodig. Ook is er extra formatie van 1 fte (€ 80.000) nodig voor het monitoring en advisering in het kader van de natuurherstelwet en de mogelijke herinvoering van de kapvergunning. De overige financiering van onder meer de geboortebomen komt uit de subsidie van de provincie Friesland. (Subsidie voor bomen, bos en landschap in Fryslân | Provincie Fryslân.) Deze aanvraag voor subsidie is ingediend en de kans is groot dat wij deze subsidie ontvangen.

Risico indien niet gehonoreerd
- Geen actueel beleidskader onder de Omgevingswet

Zonder financiële middelen kan het noodzakelijke Programma Bomen niet worden opgesteld of uitgevoerd. Hierdoor ontbreekt een actueel beleidskader dat voldoet aan de integrale werkwijze van de Omgevingswet, met risico op onduidelijkheid in besluitvorming en toetsing.
- Inconsistent beheer en toenemende veiligheidsrisico's

Zonder duidelijke kaders voor beheer, kap en herplant ontstaat versnippering in de uitvoering. Dit vergroot de kans op onveiligheid door onvoldoende onderhoud of het missen van structurele maatregelen.
- Verlies van waardevolle bomen en achteruitgang van groenstructuren

Het ontbreken van sturing maakt het moeilijk om gericht te investeren in behoud van waardevolle bomen en versterking van structuren. Hierdoor neemt de kwaliteit van het bomenbestand af.
- Niet nakomen van ambities uit de Groenvisie en Omgevingsvisie

De uitvoering van gemeentelijk vastgesteld beleid komt stil te liggen. Doelen op het gebied van klimaatadaptatie, biodiversiteit, gezondheid en leefbaarheid worden niet gehaald.

- Toenemende kosten op de langere termijn

Uitstel van beheer en herplant leidt tot hogere vervangings- en herstelkosten in de toekomst. Zonder tijdige maatregelen kunnen problemen groter en duurder worden.

- Minder transparantie richting inwoners en initiatiefnemers

Bij initiatieven, vergunningen en gebiedsontwikkeling ontstaat onduidelijkheid over hoe om te gaan met bomen. Dit kan leiden tot conflicten, bezwaarprocedures en verlies aan vertrouwen.

59. Programma BOSS

Programma BOSS					
Categorie	Autonoom	Totale investering			540
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	14	29	43
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding

Op de Lange Termijn Agenda staat de harmonisatie van het beleid voor speelvoorzieningen als belangrijke opgave. De huidige speelplekken binnen onze gemeente zijn veelal eenvoudig ingericht, bieden beperkte uitdaging en zijn sterk verouderd. Een groot deel van deze plekken is in de jaren ’90 aangelegd en kent sindsdien nauwelijks vernieuwing. Hierdoor sluiten de speelplekken niet langer aan bij de hedendaagse behoeften van kinderen en inwoners, noch bij de ontwikkeling van een aantrekkelijke, samenhangende openbare ruimte.

Het bestaande budget voor onderhoud van de verouderde speelobjecten staat onder druk, terwijl de vervangingsbehoefte steeds verder toeneemt. Met alleen een traditioneel vervangingsplan missen we belangrijke kansen: participatie met inwoners, het versterken van gezondheid en beweging, en het creëren van plekken waar ontmoeten en samenzijn centraal staan. Daarnaast is de visie op spelen de afgelopen jaren sterk veranderd. Er is steeds meer behoefte aan diverse speelaanleidingen verspreid door de openbare ruimte, die uitnodigen tot bewegen voor álle leeftijden. Om die reden is gestart met de ontwikkeling van het programma BOSS: Bewegen, Ontmoeten, Spelen en Sporten. In juli 2022 bent u via een raadsmemo over BOSS geïnformeerd. Vervolgens heeft in maart 2023 een raadscarrousel plaatsgevonden waarin het programma is gepresenteerd en toegelicht. Ter voorbereiding op de gemeentebrede uitrol zijn twee pilots in Bakhuizen en Lemstervaart eind 2025 succesvol afgerond. De opgedane inzichten en resultaten vormen een stevige basis voor een breed gemeentelijk uitvoeringsprogramma. Op basis van de pilotresultaten en een integrale doorkijk naar de komende vijftien jaar is berekend dat een investering van € 135.000 per jaar nodig is om alle bestaande speelplaatsen gefaseerd om te vormen tot volwaardige BOSS locaties. De oorspronkelijke aanvraag bedraagt €270.000. Gezien het financiële perspectief is dit bedrag gehalveerd. Dit gehalveerde bedrag leidt tot kapitaallasten van € 14.000 in 2028, € 29.000 in 2029 en € 43.000 in 2030 oplopend met € 14.000 per jaar vanaf 2031. Met deze investering creëren we toekomstbestendige speel- en beweegruimtes die aansluiten bij maatschappelijke opgaven, bijdragen aan een vitale leefomgeving en inspelen op de wensen van onze inwoners.

Risico indien niet gehonoreerd

- Achterstallig onderhoud en onveilige situaties

Speeltoestellen die einde levensduur zijn, kunnen niet tijdig worden vervangen of gerenoveerd. Dit vergroot de kans op onveilige situaties en kan leiden tot sluiting van speelplekken.

- Afname van leefbaarheid in wijken

Minder kwalitatieve speel-, beweeg- en ontmoetingsplekken hebben directe impact op de aantrekkelijkheid en levendigheid van wijken. Dit raakt vooral kinderen, jongeren en kwetsbare doelgroepen.

- Geen uitvoering van het programma BOSS

Zonder middelen kan de integrale aanpak waarin bewegen, ontmoeten, spelen en sporten worden gecombineerd, niet worden gerealiseerd. Hierdoor blijft de leefomgeving versnipperd en wordt de koppeling tussen het fysieke en sociale domein niet gemaakt.

- Grote vervangingspiek in de toekomst

Uitstel leidt tot een opeenstapeling van vervangingsopgaven, met hogere kosten en minder spreiding van investeringen over de jaren.

- Beperkte bijdrage aan gezondheidsdoelstellingen

BOSS-voorzieningen stimuleren beweging, ontmoeting en mentale gezondheid. Zonder investeringen blijft dit maatschappelijke effect uit, waardoor gemeentelijke gezondheids- en preventiedoelen moeilijker haalbaar worden.

- Negatieve beeldvorming en afnemende tevredenheid

Bewoners ervaren minder kwaliteit in de openbare ruimte. Dit kan leiden tot klachten, verminderde betrokkenheid en een daling van de waardering voor de leefomgeving.

60. Veiligheidsmaatregelen in combinatie met groot onderhoud

Veiligheidsmaatregelen in combinatie met groot onderhoud					
Categorie	Overig	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		125	125	125	125
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding

De verkeersveiligheid staat in Nederland, maar ook in De Fryske Marren onder druk. Om hier actief op in te spelen en deze tendens ten goede te kunnen keren is het in sommige situaties gewenst om aanvullende verkeerskundige maatregelen te treffen als er (groot) onderhoud is aan de weg. We hebben contact gezocht met buurgemeente Súdwest-Fryslân, zij beschikken over een budget (€ 250.000 jaarlijks) om naast de onderhoudsopgave eventuele aanvullende verkeersmaatregelen mogelijk te maken. Voorafgaand aan (groot) onderhoud aan de wegen wordt door de wegbeheerder overlegd met cluster verkeer. Er wordt integraal beoordeeld hoe de weg moet worden onderhouden en welke verkeerstechnische aanpassingen er gedaan moeten worden om aan de richtlijnen te voldoen. Dit kunnen verkeerskundige maatregelen zijn op het gebied van markering, fiets(suggestie)stroken, kruispuntplateau's, oversteekplaatsen, aanpassing van parkeerruimte, etc. Vanuit het beheerbudget is geld beschikbaar om de weg te onderhouden en één op één terug te brengen. Voor eventueel aanvullende verkeerskundige maatregelen is geen geld beschikbaar binnen de huidige budgetten. Om hier wel goed op in te kunnen spelen is het wenselijk om een structureel

budget beschikbaar te hebben voor verkeerskundige aanpassingen en verkeersveiligheidsmaatregelen in combinatie met groot onderhoud. Voordeel hiervan is dat de kosten vaak lager zijn en er is ook maar een enkele keer overlast doordat de maatregelen gecombineerd worden uitgevoerd. Ook draagt dit bij aan de doelstellingen uit het coalitieakkoord voor een betere verkeersveiligheid. Wij vragen structureel € 125.000 beschikbaar te stellen voor deze aanvullende verkeersmaatregelen.

Risico indien niet gehonoreerd
Met het niet honoreren van deze aanvraag kan niet voldoende slagvaardig worden omgegaan met de benodigde verkeersmaatregelen die nodig zijn voor de wegen die in aanmerking komen voor (groot) onderhoud. Hierdoor blijven potentiële verkeersonveilige situaties bestaan en komen de doelstellingen onder druk te staan.

61. Landbouwsector faciliteren *

Landbouwsector faciliteren *					
Categorie	Autonoom	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		-	-	-	-
Eenmalige kredieten		30	20	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De landbouwsector staat onder druk, in heel Europa, in Nederland maar ook in gemeente De Fryske Marren. De laatste jaren komen er veel opgaven (en beperkingen) op de landbouw af zoals, de Kader Richtlijn Water, derogatie, stikstof en ammoniak uitstoot, ruimteclaims voor andere functies zoals waterberging, natuur en woningbouw op landbouwgrond, veenweide problematiek, gebiedsprocessen etc.
Veel agrariërs binnen onze gemeente worstelen met deze zaken en zoeken naar alternatieven om hun bedrijfsvoering naar de toekomst zeker te stellen. Een aantal is al bezig met innovaties zoals gescheiden meststromen, compostering, weidevogelbeheer, etc. Op de zandgronden binnen onze gemeente kiezen een aantal agrariërs er ook voor om percelen te verhuren aan siertelers om zo hun inkomsten te verhogen en de verliezen te compenseren.Het is wel een alternatieve keuze maar gezien het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen niet wenselijk, wij kunnen faciliteren om voor een andere optie te kiezen.
Vanuit de gemeente willen wij de landbouw sector faciliteren, ondersteunen en begeleiden. Dit door expertise in te huren, bijeenkomsten met landbouworganisaties en agrariërs te organiseren en gebiedsprocessen te ondersteunen. Wij stellen hiervoor in 2027 € 30.000 en in 2028 € 20.000 beschikbaar te stellen.

Risico indien niet gehonoreerd
Als wij vanuit de gemeente de sector niet ondersteunen en faciliteren, hebben wij geen grip en sturing meer op de ontwikkelingen die in de landbouw plaatsvinden. Een gebrek aan procesgeld veroorzaakt dat wij beperkt worden in de mogelijkheden om de agrariërs in onze gemeente te ondersteunen bij ruimtelijke ontwikkelingen en ontwikkelingen naar een toekomstbestendige landbouw.

62. Basis op orde formatie Omgevingswet

Basis op orde formatie Omgevingswet					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		128	128	128	128
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		1,25	1,25	1,25	1,25

Toelichting aanmelding

We werken doelgericht aan een veilige, aantrekkelijke en toekomstbestendige fysieke leefomgeving. De Omgevingswet (Ow), die sinds 1 januari 2024 van kracht is, staat voor een goede balans tussen het benutten en beschermen van de fysieke leefomgeving. Het doel is een duurzame samenleving voor nu en toekomstige generaties, waar het prettig wonen, werken en recreëren is. Bij beleidsontwikkeling en vergunningverlening in het fysieke domein missen we belangrijke expertise, waardoor we niet al onze beleidsdoelen vanuit de Omgevingswet en onze omgevingsvisie kunnen realiseren. Het gaat om wettelijke taken, doelstellingen en verplichtingen. Op thema's als bodem en ondergrond, geluid, water, omgevingsveiligheid, stikstof, pfas, planMER, toekomstbestendige landbouw hebben we onvoldoende capaciteit en/of deskundigheid in huis. De Ow dwingt ons om onze minimale wettelijke taken goed uit te voeren. Daarvoor moeten we de basis op orde brengen door hiervoor inzet te regelen. Om deze specialistische milieutaken uit te voeren hebben we structureel een formatie van 1,25 fte nodig.

Risico indien niet gehonoreerd

Als we de basis niet goed op orde hebben qua formatie, dan kunnen we niet voldoen aan de wettelijke eisen van de Ow en de voorgeschreven kwaliteitscriteria 3.0. Voldoende expertise en deskundigheid op het gebied van bouw, bodem en ondergrond, geluid, planMer, stikstof, pfas, water, omgevingsveiligheid en toekomstbestendige landbouw is nodig om aan de minimale wettelijke eisen te voldoen.

63. Formatie duurzaamheid

Formatie duurzaamheid					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		184	184	184	184
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		2,00	2,00	2,00	2,00

Toelichting aanmelding
De energietransitie en verduurzaming vragen de komende jaren om extra inzet. Voor 2027 is versterking nodig op twee gebieden: beleid en uitvoering op het thema energie en de afhandeling van subsidieregelingen voor verduurzaming.
Energie
De energietransitie ontwikkelt zich snel en breidt het takenpakket van de gemeente uit. Waar de focus eerst lag op het opwekken van hernieuwbare energie, verschuift de opgave nu naar een bredere aanpak: elektrificatie, netcongestie en het optimaal benutten van duurzame energie. Netcongestie is hierbij prioriteit, omdat het direct invloed heeft op woningbouw, economische ontwikkeling, verduurzaming van bedrijven, mobiliteit en maatschappelijke voorzieningen.
De gemeente moet hierin een regisserende en verbindende rol vervullen, samen met netbeheerders, ondernemers, maatschappelijke organisaties en andere overheden. Daarnaast vraagt de nieuwe fase van de energietransitie om voorbereiding op toekomstige ontwikkelingen, zoals:

- Flexibiliteit in energiegebruik, buffering en opslag.
- Energiehubs en slimme lokale energiesystemen.
- Innovaties zoals elektrisch varen in de haven van Lemmer, logistieke laadpleinen en uitbreiding van laadinfrastructuur.

Om deze opgaven adequaat op te pakken, is structurele uitbreiding van de personele capaciteit noodzakelijk. Met een extra formatieplaats kan de gemeente:

- De huidige taken blijven uitvoeren.
- Zich tijdig voorbereiden op het energiesysteem van de toekomst.
- Kansen voor duurzame economische ontwikkeling benutten en knelpunten verminderen.

Subsidies
Het aantal subsidieregelingen voor verduurzaming is toegenomen. Subsidieverlening is een structureel instrument om inwoners te ondersteunen bij energiebesparende en verduurzamingsmaatregelen. De uitvoering hiervan vraagt om structurele verwerkingscapaciteit. De huidige capaciteit binnen het subsidiebureau is onvoldoende om de toenemende aanvragen tijdig en zorgvuldig af te handelen. Uitbreiding van de formatie is noodzakelijk kwaliteit van de uitvoering te borgen.

Voor de versterking van de beleidsvorming op het thema energie en de borging van de uitvoering van de subsidieregelingen is structurele uitbreiding van de formatie met 2 fte noodzakelijk. Hiermee is een bedrag van € 184.000 gemoeid.

Risico indien niet gehonoreerd
Energie:
Wanneer de extra formatie niet wordt toegekend, kan de gemeente de toenemende werkzaamheden binnen de energietransitie niet langer op een adequate wijze uitvoeren. Dit leidt tot vertraging in de aanpak van belangrijke opgaven, zoals netcongestie, elektrificatie en de ontwikkeling van innovatieve energieoplossingen. Daarnaast neemt de werkdruk op de huidige medewerkers verder toe, waardoor deze op termijn niet meer houdbaar is. Dit gaat ten koste van de kwaliteit, voortgang en slagkracht van de gemeentelijke organisatie bij een van de belangrijkste bestuurlijke opgaven van de komende jaren.

Subsidies:
Wanneer de extra formatie niet wordt toegekend, ontstaat onvoldoende capaciteit om de toenemende stroom aan subsidieaanvragen voor verduurzaming tijdig en zorgvuldig te verwerken. Hierdoor kunnen beschikbare subsidiemiddelen niet optimaal worden ingezet en lopen inwoners, met name huishoudens die zelf niet over de financiële middelen beschikken om hun woning te verduurzamen, ondersteuning mis. Dit heeft direct gevolgen voor de aanpak van energiearmoede en kan ertoe leiden dat beschikbare subsidies niet of niet tijdig worden benut.

Programma 4. Sociaal domein

Bedrag x € 1.000

Nr.	Niet gehonoreerde aanmelding	Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
	Programma 4. Sociaal domein				
64	Formatie regietaken inburgering statushouders	92	92	92	92
	Totaal	**92**	**92**	**92**	**92**
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	-	-	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	92	92	92	92

64. Formatie regietaken inburgering statushouders

Formatie regietaken inburgering statushouders					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		92	92	92	92
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		1,00	1,00	1,00	1,00

Toelichting aanmelding
Gemeente De Fryske Marren heeft op basis van de Wet Inburgering een wettelijke taak op het gebied van inkoop, monitoring, toezicht en evaluatie betreft de statushouders die toegewezen zijn aan onze gemeente.

De Inburgering heeft de volgende (wettelijke) deeltaken:
1. Het afnemen van een brede intake;
2. Het opstellen, bijstellen en vastleggen van het Persoonlijk Plan Inburgering en Participatie (PIP);
3. Regiehouden op leerroutes en aanbod;
4. Monitoring van voortgang (dossiervorming, voorgangsgesprekken en signaleren achterstanden);
5. Toezicht van naleving: bewaken van verplichtingen;
6. Afstemming en ketensamenwerking;
7. Evaluatie en rapportage.

In januari 2026 omvat de taakstelling van DFM 225 statushouders die in onze gemeente een inburgeringstraject moeten volgen. De geschatte instroom betreft 86 statushouders in 2026 en 2027. In een ‘neutraal scenario’ stromen er net zoveel inburgeraars in als uit en blijft het aantal gelijk. In een ‘ongunstig scenario’ stromen er minder mensen uit dan in en neemt de taakstelling toe. Sneller uitstromen gebeurt slechts in uitzonderlijke gevallenen is daarom niet relevant om uit te werken. Voor 2027 wordt daarom een taakstelling van 225 tot 245 statushouders verwacht.

Hoewel er geen landelijke officiële urennorm per taak of per statushouder bestaat, stelt het Kennisplatform Inclusief Samenleven (KIS) als gangbare caseload 40 tot 70 dossiers per fte. Hierbij wordt opgemerkt dat een werkbare caseload sterk afhankelijk is van de complexiteit van de

caseload. Ook heeft de omvang van neventaken (zoals huisvestingscoördinatie en projectwerkzaamheden (zoals Financieel ontzorgen), werkoverleg, casuïstiek, reistijd en ketenoverleg) invloed op de werkbaarheid van een caseload.
In een middelgrote gemeente met een relatief klein team regiehouders, ligt het aantal uren voor neventaken gemiddeld hoger. Uit een interne analyse blijkt dat er bij DFM per jaar 30,1 uur werktijd per inburgeraar nodig is.

Voor 2025 én 2026 is vanuit een eerdere perspectiefnota één tijdelijke FTE toegekend voor inburgering. De formatie is hiermee 4,1 FTE in 2025 en 2026. De regiehouders inburgering hebben daardoor momenteel een caseload van 55 inburgeraars per FTE. In 2025 is gebleken dat dit een hoge maar werkbare caseload is naast alle neventaken voor het cluster.

Aangezien het de verwachting is dat de taakstelling voor gemeentes gelijk blijft of toeneemt vragen wij de tijdelijk beschikbaar gestelde 1 fte voor regietaken inburgering te continueren voor onbepaalde tijd. Dit gaat om een bedrag van € 92.000.

Risico indien niet gehonoreerd
Wanneer deze aanmelding niet wordt goedgekeurd zijn er geen middelen om de huidige 1 fte inhuurkracht te continueren. Dit betekent dat we met minder mensen een hogere caseload te bedienen hebben. Er kan onvoldoende regie gevoerd worden op de inburgeringstrajecten. De taakstelling van DFM kan hierdoor onvoldoende uitgevoerd worden.
De deeltaken 4, 5 en 6 (zie Algemene (bestuurlijke) toelichting) zullen waarschijnlijk als eerste aan frequentie en kwaliteit inleveren. Ook is er minder capaciteit voor participatie in projecten door regiehouders, terwijl juist een integrale samenwerking tussen beleid, uitvoering en kwaliteit in projecten leidt tot werkbare projectresultaten. Op lange termijn hebben we daar waarschijnlijk hinder van. Een achterstand inhalen is meer werk dan een caseload op orde houden.

Algemene dekkingsmiddelen

Bedrag x € 1.000

Nr.	Niet gehonoreerde aanmelding	Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
	Programma 9. Financiën en algemene dekkingsmiddelen				
65	Adviseur online dienstverlening	102	102	102	102
66	Uitvoeringsprogramma dienstverlening	115	115	115	115
	Totaal	**217**	**217**	**217**	**217**
	Waarvan ten laste van de Algemene reserve (incidenteel)*	-	-	-	-
	Waarvan ten laste van de exploitatie (structureel)	217	217	217	217

65. Adviseur online dienstverlening

Adviseur online dienstverlening					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		102	102	102	102
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		1,00	1,00	1,00	1,00

Toelichting aanmelding
De ontwikkeling van het digitaal klantportaal MijnDFM en alle digitale dienstverlening in het aanwijsbesluit moet voldoen aan de Wet Modernisering Elektronisch Bestuurlijk Verkeer (WMEBV). Dit vraagt inzet van een extra webmaster om deze processen correct in te richten. Het betreft een de structurele formatie-uitbreiding (1 fte). Hiermee voldoen we aan een van de vijf leidende principes vanuit onze dienstverleningsvisie: “Onze dienstverlening verloopt maximaal digitaal”. Structurele capaciteit maakt het mogelijk om ervoor te zorgen dat de website actueel, functioneel en gebruiksvriendelijk blijft. Wij vragen de formatie uit te breiden met 1 fte en hiervoor € 102.000 beschikbaar te stellen.

Risico indien niet gehonoreerd
Op dit moment voldoet er geen enkele website aan de vereisten vanuit de Web Content Accessibility Guidelines (WCAG), de toegankelijkheidsvereisten van de Wet Digitale Overheid (WDO). Ook staan ze niet vermeld of bijgehouden in het toegankelijkheidsregister.

Zonder voldoende capaciteit rondom digitale dienstverlening zullen wij verder achterop te raken en kunnen we niet voldoen aan wet- en regelgeving.

66. Uitvoeringsprogramma dienstverlening

Uitvoeringsprogramma dienstverlening					
Categorie	Wettelijk	Totale investering			-
		Begroting 2027	MJB 2028	MJB 2029	MJB 2030
Structurele exploitatielast		115	115	115	115
Eenmalige kredieten		-	-	-	-
Formatie		-	-	-	-

Toelichting aanmelding
De dienstverleningsvisie is in 2022 door de raad vastgesteld en loopt tot eind 2026. Ook de hiervoor beschikbaar gestelde middelen lopen in 2026 af. Om deze dienstverleningsvisie voort te kunnen zetten zijn structurele middelen nodig. . Hiermee kunnen we voldoen aan de wettelijke verplichte opgaven de Wmebv, de WOO, Zorgplicht artikel 2.1 Algemene wet bestuursrecht en kunnen de

resterende projecten en doelstellingen van het programma vanuit de dienstverleningsvisie realiseren. Bovendien draagt het bij aan de uitvoering van de digitalisering. De doorontwikkeling van het digitaal klantportaal (MijnDFM) zorgt er op termijn voor dat er minder status vragen binnenkomen bij KCC. Het doel van MijnDFM is om meer inzicht te geven over de status van aanvragen van de inwoners. Gezien de reeds gedane investeringen is het van belang dit traject verder voort te zetten.
Wij vragen om op basis van de werkelijke kosten in 2025, een structureel budget van € 115.000 beschikbaar te stellen voor het uitvoeringsprogramma dienstverlening.

Risico indien niet gehonoreerd
Bij niet honoreren van de uitgaven, kunnen we in 2027 geen verdere uitvoering geven aan het programma dienstverlening en dus niet de doelstellingen behalen. Het voldoen aan de Wmebv, de WOO en Zorgplicht artikel 2.1 Algemene wet bestuursrecht inclusie, opgelegd door de overheid, komt hiermee ook onder druk te staan.

Bijlage 1 Kostendekkendheid tarieven

Bedragen x € 1.000

Kostendekkendheid	Afval	Afval bedrijven	Riool	Graven	Precario rechten	Precario belasting
Kosten taakveld(en)						
personeel	1.558	52	961	561	8	
· inhuur	479	-	80	114	-	
· heffingen	28	3	45	-	1	
materieel/ (inhuur) derden	895	26	79	53	1	
planning & onderzoek	-	-	420	-	-	
onderhoud & maatregelen	-	-	1.631	41	-	
baggeren & hekelen	-	-	492	-	-	
straatvegen (zwerfafval)	80	-	160	-	-	
afschrijvingen	205	-	825	17	-	
verwerkingskosten Omrin	2.561	34	-	-	-	
afvalbelasting	-	-	-	-	-	
milieustraat	49	-	-	-	-	
overige	485	8	693	34	-	
aftrek gratis containers	-	-	-	-	-	
Inkomsten (excl. heffingen)	-762	-	-370	-4	-	
Netto kosten taakvelden	**5.577**	**123**	**5.016**	**815**	**11**	**-**
Overhead	645	20	459	162	4	
Rente	30	-	382	3	-	
Btw (compensabel)	761	-	535	51	0	
Totale kosten	**7.013**	**143**	**6.392**	**1.031**	**15**	**-**
Heffingen	6.584	160	6.481	504	98	
Heffingen milieuterreinen	200					
Winsten/dividenden (Omrin)	7					
Kwijtschelding	-208		-125			
Oninbare vorderingen	-10		-9			
dotatie onttrekking voorziening	269		33			
Btw-correctie/Dotatie (-)		-17				
Totaal baten	**6.842**	**143**	**6.380**	**504**	**98**	**-**
% dekking	**97,6%**	**100,0%**	**99,8%**	**48,9%**	**663,1%**	**n.v.t**
Bestemmingsvoorziening 1-1	269		2.081			
Onttrekking (-) of dotatie (+)	-269		-33			
Ontvangen btw		34				

Bedragen x € 1.000

Kostendekkendheid	Marktgelden	Liggelden	Liggelden steiger	Haven	Brug-/ sluisgelden	Veergelden
Kosten taakveld(en)						
personeel	59			353	404	294
· inhuur				55	381	-
vastgoed				7	8	-

voorziening onderhoud				5	275	2
baggeren (oeverconstructies)				141	-	-
overige	9			136	140	7
Inkomsten (excl. heffingen)				-30	-42	-
Netto kosten taakvelden	**69**	**-**	**-**	**667**	**1.167**	**303**
Overhead	30			141	191	139
Rente				-	-	-
Btw	2			72	169	2
Totale kosten	**101**	**-**	**-**	**880**	**1.527**	**444**
Baten	51			349	296	92
Totaal baten	**51**	**-**	**-**	**349**	**296**	**92**
% dekking	**50,6%**			**39,7%**	**19,4%**	**20,7%**

Bedragen x € 1.000

Kostendekkendheid	**Leges**					
	Burgerzaken en Openbare ruimte	**Omgeving**	**Overige diensten EDR**			
			H1	**H2**	**H3**	**H4 & 5**
Kosten taakveld(en)						
personeel	825	2.132	57	148	0	0
Inhuur	150					
materieel	6					
rijksafdrachten	322					
overige	228	261				
Inkomsten (excl. heffingen)	-	-				
Netto kosten taakvelden	**1.530**	**2.393**	**57**	**148**	**0**	**0**
Overhead	361	403	24	64	0	0
Rente						
Btw						
Totale kosten	**1.891**	**2.796**	**81**	**212**	**0**	**1**
Baten	1.770	2.387	17	19	0	0
Totaal baten	**1.770**	**2.387**	**17**	**19**	**0**	**0**
% dekking	**93,6%**	**85,4%**	**21,0%**	**9,0%**	**81,0%**	**42,3%**
Kruissubsidiëring	ja	ja	nee	nee	nee	nee
Totale leges	**4.194**					
% dekking totale leges	**84,2%**					
Overhead toegerekend aan heffingen	2.643					

Baten afvalstoffenheffing	Containers	Tarieven	Baten x € 1.000	Kosten x € 1.000
Container 180 liter restafval + GFT	14.776	€ 258	3.812	
Container 240 liter restafval + GFT	6.964	€ 328	2.284	
Ondergrondse container (collectief)	2.096	€ 258	541	
Extra container 240 liter GFT-afval	682	€ 76	52	
Extra container 180 liter restafval	223	€ 151	34	
Extra container 240 liter restafval	75	€ 217	16	
Gratis container voor medicijnen	84	€ 281,65		24
Totaal	**24.900**		**6.739**	**24**
Gemiddelde containerprijs		€ 282		

Baten reinigingsrechten	Containers	Tarieven	Baten x € 1.000	BTW x € 1.000
Container van 240 liter afval	498	€ 286	142	30
Container 240 liter GFT-afval	125	€ 77	10	2
Totaal	**623**		**152**	**32**

Baten rioolheffing	Eenheden	Tarieven	Baten x € 1.000
Eenpersoonshuishouden	7.718	€ 147	1.135
Meerpersoonshuishouden	14.618	€ 253	3.698
Recreatief gebruik (woningen)	2.542	€ 147	374
Recreatief gebruik (roerende zaken)	1.331	€ 67	89
Bedrijfsmatig gebruik	2.064	€ 138	285
Hemelwaterafvoer	259	€ 67	17
Extra waterafvoer	5.545	€ 106	588
Totaal	**34.077**		**6.187**

Bijlage 2 Beleidsindicatoren per programma

In deze bijlage presenteren we de verplichte beleidsindicatoren per programma. De bron van deze gegevens is website waarstaatjegemeente.nl . Deze website wordt voortdurend geactualiseerd. Meer actuele cijfers vind u dus op die website. Ook vind u daar een toelichting op de verschillende beleidsindicatoren.

1. Bestuur en organisatie

Nummer	Beleidsindicatoren	Eenheid	Periode	Realisatie	
				De Fryske Marren	Nederland
01.	Winkeldiefstal	aantal per 1.000 inwoners	2025	1,1	2,1
02.	Geweldsmisdrijven	aantal per 1.000 inwoners	2025	2,3	4,6
03.	Diefstal uit woning	aantal per 1.000 inwoners	2025	0,9	1,2
04.	Vernielingen en misdrijven tegen openbare orde en gezag	aantal per 1.000 inwoners	2025	2,7	5,7
05.	Verwijzingen Halt	per 10.000 inw., 12-17 jr	2025	7	10
06.	Jongeren met delict voor rechter	%, 12-21 jr	2023	1	1
07.	Formatie	Fte per 1.000 inwoners	2027	10,9	nb
08.	Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	2027	10,5	nb
09.	Apparaatskosten	Kosten per inwoner (€)	2027	1.290	nb
10.	Externe inhuur	Kosten als % van de totale loonsom + totale kosten inhuur	2027	7,5	nb
11.	Overhead	% van totale lasten	2027	14,5	nb

2. Ruimte

Nummer	Beleidsindicatoren	Eenheid	Periode	Realisatie	
				De Fryske Marren	Nederland
12.	Woonlasten éénpersoonshuishouden	euro	2026	757	993
13.	Woonlasten meerpersoonshuishouden	euro	2026	927	1091
14.	WOZ-waarde woningen	duizend euro	2026	393	439
15.	Nieuwbouw woningen	aantal per 1.000 woningen	2024	5,0	8,4
16.	Omvang huishoudelijk restafval	kg per inwoner	2024	157	148
17.	Hernieuwbare elektriciteit	%	2024	63,7	42,5
18.	Demografische druk	%	2026	86,5	71,3

3. Economie

Nummer	Beleidsindicatoren	Eenheid	Periode	Realisatie	
				De Fryske Marren	Nederland
19.	Functiemenging	%	2024	50,1	54,5
20.	Vestigingen (van bedrijven)	per 1.000 inw, 15-64 jr	2024	223,8	191,4
21.	Banen	per 1.000 inw, 15-64 jr	2024	767,1	850,2
21.b	Werkloze jongeen	per 1.000 inw, 15-64 jr	2024	2	2

4. Sociaal domein

Nummer	Beleidsindicatoren	Eenheid	Periode	Realisatie	
				De Fryske Marren	Nederland
22.	% Niet- sporters	%	2024	48,9	42,5
23.	Voortijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	%, 12-23 jr	2024	2,0	2,3
24.	Absoluut verzuim	per 1.000 leerlingen	2024	0,8	6,7
25.	Relatief verzuim	per 1.000 leerlingen	2024	14	28
26.	Jongeren met jeugdhulp	%, tot 18 jr			
27.	Netto arbeidsparticipatie	%	2025	73,2	73,2
28.	Lopende re-integratievoorzieningen	per 10.000 inw, 15-65 jr	2025	144,5	217,8
29.	Personen met een bijstandsuitkering	per 10.000 inw, 18 jr eo	2025	164,6	281,2
30.	% kinderen in uitkeringsgezin	%	2024	4	6
31.	Cliënten met een maatwerkvoorziening Wmo	per 10.000 inw	2025	680	720
32.	Jongeren met jeugdreclassering	%, 12-22 jr	2025	0,2	0,4
33.	Jongeren met jeugdbescherming	%, tot 18 jr	2025	0,9	1,0

Bijlage 3 Berekening kengetallen

1A Netto schuldquote

bedragen x € 1.000

		Begroting 31-12-2027	Begroting 31-12-2028	Begroting 31-12-2029	Begroting 31-12-2030
A	Vaste schulden	72.605	70.613	68.742	66.950
B	Netto vlottende schuld	20.000	20.000	20.000	20.000
C	Overlopende passiva	36.516	51.815	55.413	62.696
D	Financiële activa: uitzettingen > 1 jaar				
E	Uitzettingen < 1 jaar	17.783	17.783	17.783	17.783
F	Liquide middelen	2.500	2.500	2.500	2.500
G	Overlopende activa	3.800	3.800	3.800	3.800
H	Totale baten (excl. mutaties reserves)	187.720	189.165	194.553	200.969
Netto schuldquote ((A+B+C-D-E-F-G)/Hx100%)		**55,95**	**62,56**	**61,72**	**62,48**

1B Netto schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen

bedragen x € 1.000

		Begroting 31-12-2027	Begroting 31-12-2028	Begroting 31-12-2029	Begroting 31-12-2030
A	Vaste schulden	72.605	70.613	68.742	66.950
B	Netto vlottende schuld	20.000	20.000	20.000	20.000
C	Overlopende passiva	36.516	51.815	55.413	62.696
D	Financiële activa	4.573	4.573	4.573	4.573
E	Uitzettingen < 1 jaar	17.783	17.783	17.783	17.783
F	Liquide middelen	2.500	2.500	2.500	2.500
G	Overlopende activa	3.800	3.800	3.800	3.800
H	Totale baten (excl. mutaties reserves)	187.720	189.165	194.553	200.969
Netto schuldquote ((A+B+C-D-E-F-G)/Hx100%)		**53,52**	**60,14**	**59,37**	**60,20**

2 Solvabiliteitsratio

bedragen x € 1.000

		Begroting 31-12-2027	Begroting 31-12-2028	Begroting 31-12-2029	Begroting 31-12-2030
A	eigen vermogen	38.299	35.010	35.458	33.140
B	Balanstotaal	184.411	186.472	188.783	191.240
Solvabiliteit (A/B) x 100%		**20,77**	**18,77**	**18,78**	**17,33**

3 Kengetal grondexploitatie

bedragen x € 1.000

		Begroting 31-12-2027	Begroting 31-12-2028	Begroting 31-12-2029	Begroting 31-12-2030
A	Bouwgronden in exploitatie	14.612	14.612	14.612	14.612
B	Totale baten excl. mutaties reserves	187.720	189.165	194.553	200.969
Grondexploitatie (A+B)/C x 100%		**7,78**	**7,72**	**7,51**	**7,27**

4 Structurele exploitatieruimte

bedragen x € 1.000

		Begroting 31-12-2027	Begroting 31-12-2028	Begroting 31-12-2029	Begroting 31-12-2030
A	Totale structurele lasten	188.489	194.186	198.612	203.581
B	Totale structurele baten	187.069	187.090	192.673	199.469
C	Totale structurele toevoegingen aan de reserves	-	-	-	-
D	Totale structurele onttrekkingen aan de reserves	1.438	332	491	491
E	Totale baten	187.720	189.165	194.553	200.969
Structurele exploitatieruimte ((B-A) + (D-C)) / E x 100%		**0,01**	**-3,58**	**-2,80**	**-1,80**

5 Belastingcapaciteit

		Begroting 31-12-2027	Begroting 31-12-2028	Begroting 31-12-2029	Begroting 31-12-2030
A	OZB-lasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	323	329	336	343
B	Rioolheffing voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde	253	267	281	281
C	Afvalstoffenheffing voor een gezin	258	258	258	258
D	Eventuele heffingskorting	-	-	-	
E	Totale woonlasten voor gezin bij gemiddelde WOZ-waarde (A+B+C-D)	834	854	875	882
F	Woonlasten landelijk gemiddelde voor gezin in t-1	1.091	1.113	1.135	1.158
Woonlasten t.o.v. landelijke gemiddelde jaar er voor (E/F) x 100%		**76,42**	**76,76**	**77,07**	**76,14**

Bijlage 4 Financiële tabellen voormalige programma's 4 en 5

Programma 4 Leefbaarheid en onderwijs

Bedragen € 1.000

4. Leefbaarheid en onderwijs	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten						
4.1 Leerlingenvervoer	-1.287	-1.452	**-1.422**	-1.422	-1.422	-1.422
4.2 Voorzieningen	-9.704	-13.453	**-9.564**	-9.702	-10.583	-10.539
4.3 Onderwijs	-4.275	-6.193	**-4.247**	-4.342	-4.651	-4.756
Totaal Lasten	**-15.266**	**-21.098**	**-15.233**	**-15.466**	**-16.656**	**-16.717**
Baten						
4.1 Leerlingenvervoer	66	68	**71**	71	71	71
4.2 Voorzieningen	1.604	1.050	**629**	525	629	629
4.3 Onderwijs	1.162	1.196	**399**	399	399	399
Totaal Baten	**2.831**	**2.313**	**1.098**	**994**	**1.098**	**1.098**
Saldo van baten en lasten	**-12.434**	**-18.785**	**-14.135**	**-14.472**	**-15.558**	**-15.618**
Stortingen	-	-	**-**	-	-	-
Onttrekkingen	814	4.740	**995**	255	457	314
Mutatie reserves	**814**	**4.740**	**995**	**255**	**457**	**314**
Resultaat	**-11.620**	**-14.045**	**-13.140**	**-14.217**	**-15.101**	**-15.305**

Programma 5 Sociaal domein

Bedragen € 1.000

5. Sociaal domein	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	Begroting 2030
Lasten						
5.1 Samenleving	-6.551	-8.531	**-7.825**	-7.825	-7.825	-7.825
5.2 Maatwerkvoorzieningen	-33.815	-34.641	**-35.915**	-35.327	-34.740	-34.152
5.3 Inkomensregelingen en participatie	-29.707	-29.975	**-27.087**	-26.698	-26.763	-26.634
5.4 Conflictzorg	-1.763	-1.421	**-1.483**	-1.483	-1.483	-1.483
5.5 Gezondheidszorg	-3.883	-4.211	**-3.656**	-3.656	-3.656	-3.657
5.6 Sociaal domein algemeen	-1.113	-1.269	**-1.295**	-1.295	-1.295	-1.295
Totaal Lasten	**-76.831**	**-80.048**	**-77.261**	**-76.284**	**-75.762**	**-75.046**
Baten						
5.1 Samenleving	213	203	**7**	7	7	7
5.2 Maatwerkvoorzieningen	1.253	1.037	**1.197**	1.197	1.197	1.197
5.3 Inkomensregelingen en participatie	17.476	18.399	**15.284**	15.284	15.284	15.284
5.5 Gezondheidszorg	443	517	**-**			
5.6 Sociaal domein algemeen	8	-	**-**			
Totaal Baten	**19.392**	**20.156**	**16.489**	**16.489**	**16.489**	**16.489**
Saldo van baten en lasten	**-57.439**	**-59.892**	**-60.772**	**-59.796**	**-59.274**	**-58.558**
Stortingen	-	-	**-**	-	-	-
Onttrekkingen	1.466	3.773	**1.775**	-	-	-
Mutatie reserves	**1.466**	**3.773**	**1.775**	**-**	**-**	**-**
Resultaat	**-55.973**	**-56.120**	**-58.997**	**-59.796**	**-59.274**	**-58.558**

Bedragen € 1.000

5. Sociaal domein	Rekening 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028	Begroting 2029	begroting 2030
Lasten						
5.1 Samenleving						
5.1.1 Inwonersinitiatieven	-393	-570	**-325**	-325	-325	-325
5.1.2 Basisvoorziening	-6.158	-7.961	**-7.501**	-7.501	-7.501	-7.501
5.2 Maatwerkvoorzieningen						
5.2.1 Wmo Maatwerkvoorzieningen	-15.097	-15.635	**-16.225**	-16.225	-16.225	-16.225
5.2.2 Jeugd maatwerkvoorzieningen	-18.719	-19.006	**-19.691**	-19.103	-18.516	-17.928
5.3 Inkomensregelingen en participatie						
5.3.1 Inkomensregelingen	-17.633	-17.514	**-15.054**	-14.622	-14.510	-14.397
5.3.2 Inkomensvoorzieningen zelfstandigen	-228	-434	**-434**	-434	-434	-434
5.3.3 Re-integratie	-2.806	-3.247	**-3.413**	-3.425	-3.438	-3.438
5.3.4 Inburgering	-939	-1.493	**-213**	-213	-213	-213
5.3.5 Sociale werkvoorziening	-3.647	-3.883	**-3.829**	-3.860	-4.024	-4.008
5.3.6 Bijzondere bijstand	-4.250	-3.189	**-3.920**	-3.920	-3.920	-3.920
5.3.7 Schuldhulpverlening	-203	-215	**-224**	-224	-224	-224
5.4 Conflictzorg						
5.4.1 Veilig thuis	-550	-526	**-547**	-547	-547	-547
5.4.2 Jeugdbescherming en Jeugdreclassering	-1.212	-895	**-936**	-936	-936	-936
5.5 Gezondheidszorg						
5.5.1 Gezondheidsbeleid	-3.883	-4.211	**-3.656**	-3.656	-3.656	-3.657
5.6 Sociaal domein algemeen						
5.6.1 Adviesraad	-33	-44	**-44**	-44	-44	-44
5.6.2 Sociaal domein algemeen	-1.081	-1.225	**-1.251**	-1.251	-1.251	-1.251
Totaal Lasten	**-76.831**	**-80.048**	**-77.261**	**-76.284**	**-75.762**	**-75.046**
Baten						
5.1 Samenleving						
5.1.2 Basisvoorziening	213	203	**7**	7	7	7
5.2 Maatwerkvoorzieningen						
5.2.1 Wmo Maatwerkvoorzieningen	1.253	1.037	**1.197**	1.197	1.197	1.197
5.3 Inkomensregelingen en participatie						
5.3.1 Inkomensregelingen	16.938	17.162	**14.854**	14.854	14.854	14.854
5.3.2 Inkomensvoorzieningen zelfstandigen	-106	389	**389**	389	389	389
5.3.3 Re-integratie	-	2	**2**	2	2	2
5.3.4 Inburgering	614	791	-			
5.3.5 Sociale werkvoorziening	-	21	-			
5.3.6 Bijzondere bijstand	30	35	**40**	40	40	40
5.5 Gezondheidszorg						
5.5.1 Gezondheidsbeleid	443	517	-			
5.6 Sociaal domein algemeen						
5.6.2 Sociaal domein algemeen	8	-	-			
Totaal Baten	**19.392**	**20.156**	**16.489**	**16.489**	**16.489**	**16.489**
Saldo van baten en lasten	**-57.439**	**-59.892**	**-60.772**	**-59.796**	**-59.274**	**-58.558**